የተርጓሚው መቅድም 8

መቅድም 10

ክፍል አንድ

የጠሃራና የዉሃ ድንጋጌዎች (አህካሞች) 12

የእቃዎችና የካፊር ልብሶች አህካሞች .... .15

ሙሕዲስ(ዉዱእ የሌለው) ማድረግ የማይፈቀዱለት ነገሮች 18

የመጸዳዳት ሥነ-ስርዓት 22

ሲዋክና የፊጥራ ባህሪያት .... .25

የዉዱእ አህካሞች .... .29

የዉዱእ ሱናዎችና ዝርዝር አደራረጉ .... .30

በኹፍፊይን እና በመሳሰሉት ነገሮች ላይ የማበስ አህካሞች ... .35

ዉዱእ የሚያፈርሱ ነገሮች .... .39

የትጥበት አሕካሞች .... .42

የተየሙም አሕካሞች .... .45

ነጃሳን የማስወገድ አህካሞች .... .50

የወር አበባና የወሊድ ደም አህካሞች 54

ክፍል ሁለት

የሰላት አሕካሞች 62

የአምስት ወቅት ሰላቶች ግዴታነት 62

የአዛንና የኢቃማ አህካሞች 65

የሰላት ሸርጦች 69

ወደ ሰላት አካሄድ ሥርዓት (ኣዳብ) 86

የሰላት ማእዘናት፣ ግዴታዎችና ሱናዎች.............................90

የሰላት ማእዘናት 91

የሰላት ዋጂቦች 96

የሰላት ሱናዎች 99

ሲፈቱስሰላት 101

ሰላት ዉስጥ የሚጠሉ ነገሮች 107

በሰላት ዉስጥ መፈፀማቸው የሚወደዱ ወይም የሚፈቀዱ ነገሮች 110

ሱጁድ አልሰህው 113

ከሰላት በኋላ የሚደረጉ አዝካሮች 119

የተጠዉዕ (የዉዴታ) ሰላት 122

የዊትር ሰላትና አሕካሞቹ 123

የተራዊሕ ሰላትና አሕካሞቿ 126

ከፈርድ ሰላቶች ጋር ስለሚሰገዱ የራቲባ ሱናዎች 128

የዱሓ ሰላት 131

ሱጁድ አል–ቲላዋ 132

መስገድ የሚከለከልባቸው ጊዜያት 139

የጀማዓ ሰላት ግዴታነትና ብልጫው 141

ከተቀዳሚ (መስቡቅ) ጋር የተያያዙ አህካሞች 149

ማእሙሙ ከኢማሙ ጋር ስለሚኖሩት ሁኔታዎች 152

የኢማምነት አሕካሞች 154

የሰላት ኢማምነት የማይሰጠው ሰው 157

ሰላትን በተመለከተ ለኢማም የተደነገገ ነገር 160

የውዝር ባለቤቶች ሰላት አሰጋገድ 163

የ ሙሳፊር ሶላት አሰጋገድ 166

የጁምዓ ሰላት አሕካሞች .... .172

ከጁምዓ ሰላት ባህሪያት 175

የጁምዓ ሰላት ሑክም 181

ለጁምዓ ትክክለኛነት ሸርጦች 182

የኹጥባ ሱናዎች፡- 183

የጁምዓ ሰላት አሰጋገድ 185

የዒድ ሰላት አሕካሞች 186

የዒድ ሰላት ሑክም 188

የሁለቱ ዒዶች ሰላት አሰጋገድ 190

በሁለቱ ዒዶች ተክቢራ ማድረግ 194

የኩሱፍ ሰላት አሕካሞች 197

የኢስቲስቃእ ሰላት 201

የጀናኢዝ አሕካሞች 206

የበሽተኛና ጣረሞት ላይ ያለ ሰው አሕካም 207

የሞተ ሰው አሕካሞች 211

ሟቹን ማጠብ 212

የከፈን አሕካሞች 216

በሟች ላይ የመስገድ አሕካም 217
ሬሳን የመሸከምና የመቅበር አሕካሞች 221

የተዕዚያና የመቃብር ጉብኝት አሕካሞች 226

ክፍል ሦስት

የዘካ አሕካሞች 228

ለዘካ ግዴታነት መሟላት ያለባቸው አምስት ሸርጦች 230

የእዳ ዘካ 232

የቤት እንስሳት ዘካ 233

የእህልና ፍራፍሬ ዘካ 242

የሁለቱ ገንዘቦች ዘካ 247

ከሸቀጥ እቃዎች የሚወጣ ዘካ 248

ዘካቱል–ፊጥር 250

ዘካ ማውጣት 253

የዘካ ባለቤቶችና ዘካ የማይገባቸው ሰዎች 255

የውዴታ ሰደቃ 263

ክፍል አራት

የጾም አሕካሞች 266

የረመዳን ወር መግባት የሚታወቅባቸው ሦስት መንገዶች 268

ጾም ግዴታ የሚሆንበት ሰው 270

የጾም ሱናዎች 271

ጾምን የሚያበላሹ ነገሮች 273

የቀዷ አሕካም 277

ለጾም ኒያ ማድረግ 281

ክፍል አምስት

የሐጅ አሕካሞች 283

ለሐጅ ዋጂብነት መሟላት ያባቸው ሸርጦች 285

የሐጅ ሚቃቶች 290

የኢሕራም አደራረግ 292

የኑሱክ አይነቶች 295

በኢሕራም ላይ የሚከለከሉ ነገሮች 296

የተርዊያ እና የዐረፋ ቀናት ተግባራት 304

ወደ ሙዝደሊፋ መንቀሳቀስና የዒድ ቀን ሥራዎች
.... 307

የአያመል–ተሽሪቅ አሕካሞችና ጠዋፈል–ወዳዕ 317

የኡድሒያ፣ የሐድይና የዐቂቃ አሕካሞች 322

የተርጓሚው መቅድም

በአላህ ስም፣ እጅግ በጣም ርኅሩህ፣ በጣም አዛኝ በሆነው፡፡
ባገራችን ቋንቋዎች ከቅርብ ጊዜ ወዲህ በርካታ የዲን መጽሐፎች ተተርጉመው ከፍተኛ ጠቀሜታ በመስጠት ላይ ቢሆኑም ኢስላም ካለው የእውቀት ሀብት አኳያ ሲታይ ገና ተጀመረ እንጂ ምንም አልተነካም ማለት ይቻላል፡፡ ለዚህ ሥራ ሁሉም እንደችሎታው መረባረብ ይኖርበታል፡፡ ዲኑን ወደ መሠረቱ ተመልሶ በአረብኛ ቋንቋ ከመረዳት ጋር እኩል ባይሆንም አረብኛውን ለማያውቁት እጅግ በጣም ጠቃሚ መሆኑ በተግር ታይቷል፡፡
በዶ/ር ኻሊድ ቢን ዐሊ ቢን ሙሐመድ አልሙሽይቂህ የተዘጋጀው አልሙኽተሰር ፊል–ዒባዳት የተሰኘው ይህ የፊቅህ ኪታብ የጠሃራን፣ የሰላትን፣ የዘካን፣ የጾምንና የሐጅን አሕካሞች ቁርአንና ሐዲስን መሠረት በማድረግ በስፋት ዳስሷል፡፡ ስያሜው እንደሚያመለክተው ከዐረብኛው ድርሳናት አኳያ ሲታይ አጠር ያለ ቢሆንም ባገራችን ቋንቋዎች በዚህ ርእስ ከተተረጎሙት መጽሐፍት አኳያ ሲታይ ሰፋ ያለ እውቀት የሚያስጨብጥና ለተጨማሪ ምርምርም የሚጋብዝ ነው፡፡ አንባቢው ይህንን መሠረት በማድረግ ወደ ቁርአን፣ ወደ ሐዲስና ወደ ሌሎችም ኢስላማዊ ምንጮች በመመለስ ተጨማሪ እውቀት መገብየት ይችላል፡፡
በትርጉሙ ሥራ የመጽሐፉን መልዕክት እንዳለ ለማስተላለፍ ተሞክሯል፡፡ አንዳንድ በአብዛኛው ሙስሊም ኅብረተሰብ ዘንድ የተለመዱ ኢስላማዊ የዐረብኛ ቃላትና በአማርኛው ትርጉም ቃል የማይገኙላቸው ወይም ሲተረጎሙ መልክታቸው በአጥጋቢ ሁኔታ የማይተላለፉ ቃላት (ለምሳሌ ሐደስ፣ ዉዱእ፣ተየሙም፣ ወዘተ ...) እንዳሉ ተቀምጠዋል፡፡ እንዳስፈላጊነታቸው የግርጌ ማብራሪያ የተደረገላቸውም አሉ፡፡

የሐዲስ ዑለሞች የሚጠቀሙባቸውን የተለዩ ቃላቶችንና አገላለጾችን (ለምሳሌ ሰሒህ፣ ሐሰን፣ መርፉዕ፣ መውቁፍ፣ ሻዝ፣ ሙዐልለቅ፣ ሙተፈቁን ዐለይህ፣ ሰሒሐይን፣ አምስቶቹ፣ አልጀማዓ፣ ወዘተ …) በተመለከተ በጽሑፉ ዉስጥ መጀመሪያ በመጡበት ቦታ ላይ በግርጌ ማስታወሻ ማብራሪያ ከተደረገላቸው በኋላ በቀጣይ ሲመጡ እንዳሉ ጥቅም ላይ ዉለዋል፡፡ አልፎ አልፎ የመጽሐፉ አዘጋጅ ባስቀመጡዋቸው ብያኔዎች ላይ ሌሎች ዑለሞች ያሉዋቸው ተጨማሪ አስተያየቶች በግርጌ ማስታወሻ ለማብራራት ተሞክሯል፡፡ ኡስታዝ ሙሐመድ ፈረጅ የትርጉሙን ረቂቅ በማንበብ ላደረጉት እርማትና ለሰጡዋቸው አስተያየቶች እንዲሁም ኡስታዝ ጣሃ ከድር የአረብኛውን ቅጂ በማንበብ ለሰጡዋቸው አስተያየቶች አላህ ምንዳቸውን እንዲከፍላቸው እንጠይቃለን፡፡

ጸሐፊውን፣ ተርጓሚውን፣ አሳታሚውንና አንባቢውን በመጽሐፉ ተጠቃሚ እንዲያረጋቸው የልቅና ባለቤት የሆነውን አላህን እለምናለሁ፡፡

ያህያ አባጀበል

መቅድም

ምስጋና የሚገባው ለአላህ ነው፤ እናመሰግነዋለን፤ በሱም እንታገዛለን፤ ምህረትንም እንጠይቀዋለን፤ ከነፍሶቻችን ክፋቶችና ከመጥፎ ሥራዎቻችን በአላህ እንጠበቃለን፡፡ አላህ ያቀናውን ሰው የሚያጠመው የለም፡፡ አላህ ያጠመመውንም ሰው የሚያቀናው የለም፡፡ ከአላህ በስተቀር ሌላ አምላክ እንደሌለ እመሰክራለሁ፤ ብቸኛ ነው፤ አጋር የለውም፤ ሙሐመድ (ሰዐወ) ባሪያውና መልክተኛው መሆናቸውን እመሰክራለሁ፡፡

يَا أَيُّهَا الَّذِّينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلا تَمُوتُنَّ إلا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُون

እናንተ ያመናችሁ ሆይ! አላህን ተገቢውን መፍራት ፍሩት፤ ሙስሊሞችም ሆናችሁ እንጂ አትሙቱ፡፡ (ኣለ–ዒምራን፡ 102)

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ الَّذِ خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالا كَثِيرًا وَنِسَاءً

وَاتَّقُوا اللهَ الَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِ وَالأَرْحَامَ إِنَّ اللهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا (النساء: 1)

እናንተ ሰዎች ሆይ! ያንን ከአንዲት ነፍስ (ከአደም) የፈጠራችሁን ከርስዋም መቀናጆዋን (ሔዋንን) የፈጠረውን ከነርሱም ብዙ ወንዶችንና ሴቶችን የበተነውን ጌታችሁን ፍሩ፡፡ ያንንም በርሱ የምትጠያየቁበትን አላህንና ዝምድናዎችንም (ከመቁረጥ) ተጠንቀቁ፤ አላህ በናንተ ላይ ተጠባባቂ ነውና፡፡ (አልኒሳእ፡ 1)

يَا أَيُّهَا الَّذِّينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَقُولُوا قَوْلا سَدِيدًا. يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمنْ يُطِعْ اللهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا

እናንተ ያመናችሁ ሆይ አላህን ፍሩ፤ ትክክለኛንም ንግግር ተናገሩ፡፡ ሥራዎቻችሁን ለናንተ ያበጅላችኋልና፤ ኀጢአቶቻችሁንም ለናንተ ይምርላችኋል፤ አላህንና መልክተኛውን የሚታዘዝም

ሰው በእርግጥ ታላቅን እድል አገኘ፡፡ (አል–አሕዛብ፡ 70–71)

በመቀጠል

ትልቅ ግምትና ደረጃ ያለውና የሚያኮራ ዕውቀት የፊቅህ እውቀት ነው፡፡ በሱ ውስጥ የቁርአንና የሱና ግንዛቤ፣ የሐላል እና የሐራም እውቀት እንዲሁም የሸሪዓ አላማና ሚስጥሮች ይገኙበታል፡፡ እሱን የማወቅ ፍላጎት ሁሌም ያለ ስለሆነ አጠር ያለና የአላህ ኪታብ፣ የመልክተኛው (ሰዐወ) ሱና እና የሰሓቦቻቸው ፈለጎች (ኣሣር) የሚያመላክቱትን [ድንጋጌዎች] የሚያብራራና ሁሉም ሰው ሊጠቀምበት እንዲችል ቀለል ባለና ግልጽ በሆነ አቀራረብ ይህንን መጽሐፍ ማዘጋጀቱ ታየኝ፤ "አልሙክተሠር ፊልዒባዳት" የሚል ስያሜም ሰጠሁት፡፡

ጸሐፊውም ሆነ አንባቢው በመጽሐፉ ተጠቃሚ እንዲያረጋቸው የልቅና ባለቤት የሆነውን አላህን እለምናለሁ፤ እሱ ይህን ማድረግ የሚችልና የነገሩም ባለቤት ነውና፡፡

አቡ ሙሐመድ ኻሊድ ቢን ዐሊ ቢን መሐመድ አልሙሸይቂሕ
በአልቀሲም ዩኒቨርሲቲ የሸሪዓ ኮሌጅ – የፊቅህ ክፍለ ትምህርት ፕሮፌሰር (አል–ኡስታዝ)
25/2/1424 አመተ ሂጅራ

ክፍል አንድ

የጠሃራና የዉሃ ድንጋጌዎች (አህካሞች)

ሰላት ከኢስላም ማዕዘናት ውስጥ ከሁለቱ ቃለ–ምስክርነት (ከሸሃደተይን) ቀጥላ ሁለተኛዋ ማዕዘን ነች፡፡ በሙስሊምና በካፊር መካከል የምትለይ ነች፡፡ የኢስላም ምሰሶ ነች፤ ሰው መጀመሪያ የሚጠየቅበት፤ እሷ ትክክለኛ ከሆነችና ተቀባይነት ካገኘች ሌሎች ሥራዎቹም ተቀባይነት ያገኛሉ፡፡ እሷ ተቀባይነት አጥታ ተመላሽ ከሆነች ሌሎች ሥራዎቹም ተመላሽ ይሆናሉ፡፡

ይህች ሰላት ሰጋጁ ከነጃሳና ከሐደስ ካልተጥራራ ትክክል ስለማትሆን ቅድመ ሁኔታዎቿን አስቀድሞ ማምጣት አስፈላጊ ይሆናል፡፡ ከነዚህም ውስጥ አንዱ ጠሃራ ሲሆን የሰላት ቁልፍም ነው፡፡

ጠሃራ ከሰላት ቅድመ ሁኔታዎች (ሸርጦች) ውስጥ በጣም ጥብቁ ነው፡፡ ቅድመ ሁኔታ ደግሞ ከነገሩ ቀድሞ መምጣት ይኖርበታል፡፡

የጠሃራ ትርጓሜ

በቋንቋ ደረጃ ጠሃራ ማለት ከአካላዊና ከመንሳዊ ጉድፎች መጥራራት ማለት ነው፡፡

የጠሃራ ሸሪዓዊ ትርጉሙ የሐደስ እና የነጃሳ መወገድ ማለት ነው፡፡ ሐደስ የሚወገደው – ትልቁ ሐደስ (ጀናባ) ከሆነ ከኒያ ጋር መላ አካላትን በዉሃ በማጠብ ሲሆን ትንሹ ሐደስ ከሆነ ደግሞ አራቱን የሰውነት አካላት በማጠብ ነው፡፡ ወይም ደግሞ ዉሃ ከሌለ ወይም ዉሃ መጠቀሙ ጉዳት የሚያስከትል ከሆነ በዉሃ ፋንታ አፈርን

በተለየ ሁኔታ መጠቀም ነዉ፡፡ ከሁለቱ ሐደሶች እንዴት መጥራራት እንደሚቻል ወደፊት የሚመጣ ይሆናል፡፡
ጉድፍ ወይም ነጃሳ በሸሪዓው አስፀያፊ ነገር ሲሆን ከነጃሳ እንዴት መጥራት እንደሚቻል ወደፊት ይመጣል፡፡

የዉሃ መሠረታዊ ባህርይ

ዉሃ ሌላ ነገር ካልተቀላቀለበትና በተፈጥሮ ባህርይው ላይ ካለ በዑለሞች አጠቃላይ ስምምነት (በኢጅማዕ) ጠሁር (በራሱም የጠራ ሌላውንም ነገር የሚያጠራ) ነው፡፡ መሠረታዊ ባህርይው ይህ ነው፡፡ ከሦስት ባህርያቱ – ከሽታው ወይም ከጣዕሙ ወይም ከመልኩ አንዱ በነጃሳ ቢለወጥ በኢጅማዕ ነጃሳ ነው፡፡ ከባህርያቱ አንዱ ጠሃራ የሆኑ ነገሮች – እንደዛፍ ቅጠል፣ ሳሙና፣ ወይም ቁርቁራ እና የመሳሰሉት ጠሃራ የሆኑ ነገሮች ተቀላቅለውበት ቢለወጥ እና ነገር ግን ያ የተቀላቀለው ነገር ከብዛቱ የተነሳ የዉሃውን ዉሃነት ካልለወጠው አንዳንድ ኡለሞች ልዩነት ያላቸው ቢሆንም በትክክለኛው አተያይ ዉሃው ጠሁር ነው፤ በዉሃው ከሐደስም (ከጀናባ እና ከወዱእ መፍታት) ሆነ ከነጃሳ መጥራራት ይቻላል፡፡
በዚህም መሰረት ዉሃ በሁለት ይከፈላል እንላለን፡-
አንደኛው፡- በሱ መጥራራት የሚቻል <u>ጠሁር</u> ነው፡፡ እሱም በነጃሳ ነገር ያልተለወጠ ወይም ጠሃራ (ንጹህ) በሆነ ነገር ዉሃነቱ ያልተለወጠ፤ በተፈጥሮ ባህርይው ላይ ያለም ሆነ ንጹህ ነገር የተቀላቀለበት ግን ዉሃነቱን ያልለወጠ – ዉሃ የሚለውን ስያሜ ያልቀየረበት

ሁለተኛው፡ ሐደስንም ሆነ ነጃሳን የማያስወግድ ነጃሳ የሆነ ዉሃ ነው፡፡ እሱም መልኩ ወይም ሽታው ወይም ጣዕሙ በነጃሳ የተለወጠ ዉሃ ነው፡፡[1]

ማስገንዘቢያ፡- ነጃሳ የሆነ ዉሃም ሆነ ሌላ ፈሳሽ ነገር ነጃሳነቱን በሚያስለቅቅ ማንኛውም ነገር ሊጠራ ይችላል፡- በመጨመር፣ በማንጠር፣ ወይም በራሱ በመለወጥ፣ ወይም በመፍላት፣ ወይም በመሳሰሉት ነገሮች ሊጠራ ይችላል፡፡ ምክንያቱም ፍርዱ (ሑክም) የሚሄደው ከምክንያቱ ጋር ነውና - በመኖርም ሆነ ባለመኖር፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ከመብላትና ከመጠጣት በመለስ ነጃሳን መጠቀም ይቻላል፡፡ ይህም ሙስሊም ጃቢርን ዋቢ በማድረግ የዘገቡትን ሐዲስ መሰረት በማድረግ ነው፡፡

ይኸዉም ሰሃቦች የበክትን ሞራዎች "ቆዳዎች ይቀቡባቸዋል፣ ጀልባዎች ይታሹባቸዋል፣ ሰዎችም ለኩራዝ ይጠቀሙባቸዋል" ሲሉዋቸው ነቢዩ (ሰዐወ) ማጽናታቸው ነው፡፡[2]

ማስገንዘቢያ፡- ጠሃራ (ንጹህ) የሆነን ዉሃ ነጃሳነቱን ከተጠራጠረ በመሠረቱ ጠሃራ ስለሆነ ጠሃራ ነው እንላለን፡፡ በተቃራኒው በነጃሳነቱ የታወቀን ዉሃ ጠሃራነቱን ከተጠራጠረ ወደ መሠረቱ ይመለሳል - ነጃሰ ነው፡፡

---

[1] ሌሎች ዐለሞች ደግሞ ወሃን በሦስት ይከፍላሉ፡ - ጠሁር፣ ጣሂር፣ እና ነጃሳ በማለት፡፡ ጠሁር እና ነጃሳ ከላይ የተገለፁ ሲሆን ጣሂር ማለት ደግሞ በራሱ ንጹህ ሆኖ ነገር ግን ሌላወን የማያጠራ ማለት ነው፡ - ለምሳሌ ሻይ፣ ለስላሳ፣ ወዘተ… ተርጓሚው

[2] ነቢዩ (ሰዐወ) ነጃሳን ነገር ማሸጥ ማከልከላቸው ከዚሁ ሐዲስ ጋር ተያይዞ ተገልጿል - ተርጓሚው፡፡

የእቃዎችና የካፊር ልብሶች አህካም

እቃዎች ስንል ከብረት ወይም ከእንጨት ወይም ከቆዳ ወይም ከሌሎች ነገሮች የሚሰሩና ዉሃ ወይም ሎሎች ነገሮችን ለመያዝ የሚያገለግሉ ቁሳቁሶች ለማለት ነው፡፡

እነዚህ እቃዎች በመሠረታቸው የተፈቀዱ ናቸው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ ما فِي الأَرْضِ جَمِيعًا ... (البقرة: 29)

"እርሱ ያ በምድር ያለውን ሁሉ ለናንተ የፈጠረ ነው፤" (አልበቀራ፡29).

وَالأَرْضَ وَضَعَهَا لِلأَنَامِ (الرحمن: 10)

"ምድርንም ለፍጡሩ አደላደላት፡፡" (አልረህማን፡ 10)

ማንኛውንም ንጹህ የሆነ (ያልተነጀሰ) እቃ መጠቀም ይቻላል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- የወርቅ ወይም የብር እቃ፣ ስሪቱ ወርቅ ወይም ብር ያለበት እቃ፣ የወርቅ ወይም የብር ቅብ የሆነ እቃ ለመጠጫነትና ለመመገቢያነት መጠቀም ወይም ለዚህ ዓላማ መያዝ ክልክል (ሐራም) ነው፡፡ እቃ ለመጠገን ሲባል ጥቂት የብር ጠብታ የተደረገበት ብቻ ሲቀር - ይህ ችግር የለውም፡፡

የወርቅና የብር እቃን መጠቀም ክልክል መሆኑን የሚያሳየው ሑዘይፋ (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በወርቅና በብር እቃ አትጠጡ፤

በትሪዎቻቸውም አትብሉ፤ እሷ (የወርቅና የብር እቃ) በአዱንያ (በቅርቢቱ ዓለም) የነሱ (የካፊሮች) ነች፤ በአኺራ ደግሞ የናንተ ነች" ማለታቸው ነው- (ቡኻሪና ሙስሊም)፡፡ በሌላ የኡሙ ሰለማ (ረዐ) ሐዲስ ደግሞ ነቢዩ (ሰዐወ) "በብር እቃ የሚጠጣ

ሰው ወደ ሆዱ የገሀነምን እሳት ያንቆረቁራል" ብለዋል – ቡኻሪና ሙስሊም፡፡

እንዳይጠጣበት የተከለከለው በንጹህም ሆነ በቅይጥ ወርቅ ወይም ብር ነው፡፡ የወርቅ ወይም የብር ቅብ የሆነ እቃ ወይም የተወሰነ ወርቅ ወይም ብር ያለበት እቃ ሐራም ነው፡፡ የተሰበረን ወይም የተሰነጠቀን እቃ በብየዳ ለማያያዝ ወይም ለመድፈን ትንሽ የብር ጠብታ መጠቀሙ ችግር የለውም፡፡ ለዚህም ማስረጃው አነስ ቢን ማሊክ (ረዐ) "የነቢዩ (ሰዐወ) የዉሃ እቃ ተሰብሮ የተሰበረውን ቦታ በብር ቅላጭ ደፍነዋል፡፡" ማለታቸው ነው – (ቡኻሪ)፡፡ የብር ቅላጩን የተጠቀሙት ነቢዩ (ሰዐወ) ወይስ አነስ ቢን ማሊክ (ረዐ) ናቸው በሚለው ላይ ልዩነት አለ፡፡ ትንሽ ጠብታ መጠቀም እንደሚቻል ኢጅማዕ (የዑለማዎች ስምምነት) መኖሩ ተዘግቧል፡፡

ለመመገቢያነት መያዝና መጠቀም ሐራምነቱ ወንዶችንም ሆነ ሴቶችን ያጠቃልላል፤ ሐዲሶቹ ጥቅላዊ ስለሆኑና ልዩነት የሚፈጥር ስለሌለ፡፡ ለጌጥ መጠቀሙ ለሴቶች የተፈቀደው ለባሎቻቸው መዋብ ስለሚያስፈልጋቸው ነው፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ከመመገቢያነትና መጠጫነት ውጭ የወርቅና የብር ዕቃዎችን መጠቀም ወይም በቀጥታ ከመጠቀም ለሌላ ምክንያት መያዝን በተመለከተ በዑለሞች መካከል ልዩነት አለ፡፡ ለጥንቃቄ ሲባል ግን መተው ይመረጣል፡፡

የካፊሮች እቃ፡– ነጃሳ መሆኑ እስካልታወቀ ድረስ ካፊሮች የሚጠቀሙበትን እቃ መጠቀም ይቻላል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) የአይሁዶችን ምግብ በእቃቸው ውስጥ በልተዋልና፡፡ ነጃሳ መሆኑ ከታወቀ አጥቦ መጠቀም ነው፡

የበክት ቆዳ፡– የበክት ቆዳ (ሳይታረድ የሞተ እንስሳ ቆዳ) ካልተለፋ (ካልተፋቀ) *መጠቀሙ ሐራም ነው፡፡* የሲባዕ[1] ቆዳ በስተቀር የሌሎቹ ከተለፋ መጠቀም ይቻላል፡፡ ከተለፋ በኋላ መጠቀም እንደሚቻል በርካታ ሰሒህ ሐዲሶች ስላሉ ከሲባዕ ቆዳዎች ውጭ ያሉትን ከተለፉ በኋላ መጠቀም ይቻላል፡፡ ነጃሳዎቻቸው ጊዜያዊና በማልፋት የሚወገዱ ናቸው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "ዉሃና ቁረዝ[2] ያጠራዋል፡፡" ማለተቻውን ኢብኑ ዐባስን (ረዐ) ዋቢ በማድረግ አህመድና አልዳረቁጥኒ ዘግበዋል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "ማንኛውም ቆዳ የሚጠራው በማልፋት ነው" ማለተቻቸውንም አልዳረቁጥኒ ዓኢሻን (ረዐ) ዋቢ በማድረግ ዘግበዋል፡፡ "የሐዲሱ ሰነድ ሁሉም የሚታመኑ ናቸው"ም ብለዋል፡፡ ኢብኑ ዐባስ (ረዐ) ከነቢዩ (ሰዐወ) ባስተላለፉልን ሐዲስም "ማንኛውም የተለፋ ቆዳ ጠርቷል" ብለዋል – ሙስሊም፡፡

ማስገንዘቢያ፡– የሲባዕ ቆዳዎችን መጠቀም የማይቻለው ነቢዩ (ሰዐወ) የነብር ቆዳ ላይ መቀመጥን (በኮርቻ ላይ አድርጎ በርሱ ላይ መቀመጥን) በመከልከላቸው ነው –(አህመድና አቡዳውድ)፡፡

የካፊሮች ልብስ፡– ነጃሳነቱ ካልታወቀ የካፊሮችን ልብስ መልበስ ይቻላል – በመሠረቱ ጠሃራ ስለሆነ ጠሃራነቱ በጥርጣሬ ሊወገድ አይችልም፡፡ እነሱ የሸመኑትንም ሆነ የነከሩትን ልብስ መጠቀም ይቻላል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) እና ሰሃቦቻቸው ካፊሮች የሸመኑዋቸውንና የነከሩዋቸውን ልብሶች ይለብሱ ነበረና፡፡ *ወልላሁ አዕለም፡፡*

---

[1] ሲባዕ ማለት ሥጋቸው የሚበላ እንደ አንበሳ፣ ነብር፣ እና የመሳሰሉ በጠንካራ ጥርሶቻቸውና ጥፍሮቻቸው አደኖ የሚበሉ እንስሳት ናቸው – ተርጓሚው፡፡

[2] ቁረዝ ማለት ቆዳ አለስልሶ ለማልፋት የሚጠቀሙበት የእጽዋት አይነት ነው – ተርጓሚው፡፡

ሙሕዲስ[1](ሐደስ ያለበት ሰው) ማድረግ የማይፈቀዱለት ነገሮች

ለክብራቸውና ለደረጃቸው ሲባል አንድ ሙስሊም ጠሃራ ላይ ካልሆነ የማያከናውናቸው ሥራዎች አሉ፡፡

ትልቁም ሆነ ትንሹ ሐደስ[2] ያለበት ሰው የሚከለከሉት ነገሮች የሚከተሉት ናቸው፡-

1) ቅዱስ ቁርአንን መንካት፡- አላህ (ሱወ)

لا يَمَسُّهُ إلا الْمُطَهَّرُونَ

"የተጥራሩት እንጂ ሌላ አይነካውም" (አልዋቂዓ፡ 79) ስለሚል ሐደስ ያለበት ሰው (ወዱእ የሌለው ወይም ጀናባ የሆነ ሰው) ያለሽፋን ቁርአንን መንካት አይፈቀድለትም፡፡ በከፊል ዑለሞች ዘንድ የተጥራሩ ማለት ከጀናባም ሆነ ከሌላ ሐደስ የጠሩ ማለት ነው፡፡

በቁርአኑ አንቀጽ ለማለት የተፈለገው መላኢካዎችን ነው ቢባል እንኳ በአመላካችነቱ (ኢሻራ) የሰው ልጅንም ይጨምራል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ለዐምር ቢን ሐዝም በጻፉት ደብዳቤ ውስጥ "ቁርአንን ንጹህ የሆነ ሰው (ጣሂር) እንጂ አይንካው" ማለታቸውም በነሳኢና በሌሎችም በሰሒሕ ሰነድ ተዘግቧል፡፡

(ከሐደስ) ንጹህ ያልሆነ ሰው ቁርአንን በእጁ ሳይነካው ከሽፋኑ ጋር ወይም በቦርሳ አድርጎ ቢሸከመው ችግር የለውም፡፡

---

[1] ሐደስ ያለበት ሰው ወይም ሙሕዲስ ማለት ወዱእ የሌለው ወይም ጀናባ የሆነ ሰው ወይም የወር አበባ ወይም የወሊድ ደም ያለባት ሴት ማለት ነው – ተርጓሚው፡፡

[2] ትልቁ ሐደስ ማለት ሰውነትን መታጠብ ግዴታ የሚያደርግ እንደጀናባ፣ የወር አበባና የወሊድ ደም ያሉት ሲሆን ትንሹ ሐደስ ማለት ደግሞ የወዱእ አለመኖር ነው – ተርጓሚው፡፡

እንደዚያሁም በእጁ ሳይነካው ገጾቹን እየገለጸ ማየትና በልቡ መቅራት ችግር የለውም፡፡[1]

2) ሱናም ሆነ የፈርድ ሰላትን መስገድ፡- ጠሃራ ማድረግ (ከሐደስ መጥራት) እየቻለ ሳያደርግ መስገድ ክልክል ለመሆኑ ዑለሞች ሙሉ በሙሉ ተስማምተውበታል፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡ **يَا أَيُّهَا الَّذِّينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاة فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَينِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا (المائدة: 6)**

"እናንተ ያመናችሁ ሆይ! ወደ ሰላት በቆማችሁ (ለመቆም ባሰባችሁ) ጊዜ ፊቶቻችሁን፣ እጆቻችሁንም እስከ ክርኖች እጠቡ፡፡ ራሶቻችሁንም (በዉሃ) እበሱ፡፡ እግሮቻችሁንም እስከ ቁርጭምጭሚቶች (እጠቡ)፤ ጀናባ ብትሆኑ (ገላችሁን) ታጠቡ፡፡ " (አልማኢዳ፡ 6)

ኢብኑ ዑመር (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስም ነቢዩ (ሰዐወ) "አላህ ያለጠሃራ ሰላትን አይቀበልም፡፡" ብለዋል - (ሙስሊምና ሌሎች እንደዘገቡት)፡፡

እውቀቱ እያለው ሆን ብሎ ያለጠሃራ የሰገደ ሰው ሀጢአተኛ ነው፤ ይቀጣልም፡፡ ባለማወቅ ወይም በመርሳት ከሆነ ግን ሀጢአት የለበትም፤ ሆኖም ግን ሰላቱ ትክክል አይደለም፡፡

---

[1] የአራቱም መዝሀቦች ባለቤቶችና አብዛኞቹ ዑለሞች (አል-ጁምሑር) ያለጠሃራ ቁርአን ያለሽፋን ማካትም ሆነ መቅራት (በትልቁ ሐደስ ማካትም ሆነ መቅራት በትንሹ ሐደስ ደግሞ ማካት) አይቻልም ያሉ ሲሆን አንዳንድ ዑለሞች ግን በጠሃራ መሆኑ በላጭነት ያለው ቢሆንም ያለጠሃራም ይቻላል ይላሉ፤ ከፊሎቹ ደmoም በትንሹ ሐደስ ይቻላል በትልቁ ሐደስ አይቻልም ያሉም አሉ፡፡ - ተርጓሚው፡፡

ትልቁ ሐደስ (ጀናባ) ያለበት ሰው በተጨማሪ ሐራም የሚሆኑበት ነገሮች ፡-

1/ ጀናባ የሆነ ሰው ቁርአን መቅራት አይችልም፡፡ ዐሊይ (ረዐ) “ነቢዩን (ሰዐወ) ከጀናባ በስተቀር ከቁርአን የሚያግዳቸው ነገር አልነበረም” ብለዋል - (ቲርሚዚ እና ሌሎች)፡፡ በዚሁ መልኩ ከዑመርም (ረዐ) የተዘገበ ሲሆን አልበይሀቂ ሰሒሕ ነው ብለውታል፡፡ ከዐሊይ (ረዐ) በመውቁፍነትም ተዘግቧል - (አልዳረቁጥኒ እንደዘገቡትና ሰሒሕ ነው እንዳሉት)፡፡[1]
የወር አበባ እና የወሊድ ደም ያለባቸው ሴቶች ቁርአን መቅራት ይችላሉ፤ ከልካይ ማስረጃ የለምና፡፡ የተዘገቡት ከልካይ ሐዲሶች ደዒፎች (ደካሞች) ናቸው፡
ትልቁ ሐደስ ያለበት ሰው ቁርአንን አስቦ ሳይሆን ከቁርአን ጋር የሚገጣጠም ዚክር ማድረግ ይችላል - ለምሳሌ *ቢስሚልላሂርራህማን አልረሒም፣ አልሐምዱ ሊልላሂ ረቢል ዓለሚን* እና የመሳሰሉት፡፡ ዓኢሻ (ረዐ) “ነቢዩ (ሰዐወ) በማንኛውም ጊዜ አላህያወሳሉ (ይዘክራሉ)” ብለዋል - (ቡኻሪና ሙስሊም)
2/ እንደጀናባ ወይም የወር አበባ ወይም የወሊድ ደም ያሉ ትልቁ ሐደስ ያለባቸው ሰዎች ያለዉዱእ መስጂድ ውስጥ መቀመጥ ሐራም ነው፡፡[2] አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلا جُنُبًا إِلا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا (النساء: 43)

---

[1] በጀናባም ቢሆን ቁርአን መቅራት ይቻላል የሚሉ ዑለሞችም አሉ፡፡
ቁርአን ሳይነካ በቃል መቅራት፡፡ - ተርጓሚው
[2] ጀናባ የሆነ ሰው መስጂድ ወስጥ መቀመጥ ይችላል ያሉ ዑለሞችም አሉ - ተርጓሚው፡፡

"እናንተ ያመናችሁ ሆይ! የሰከራችሁ ሆናችሁ የምትሉትን ነገር እስከምታውቁ ድረስ፣ መንገድ አላፊዎች ካልሆናችሁ በስተቀር ጀናባም ሆናችሁ እስከምትታጠቡ ድረስ ስግደትን አትቅረቡ" (አልኒሳእ፡ 43) – ይህ ማለት እውስጡ ለመቆየት መስጂድ አትግቡ ማለት ነው፡፡

ዓኢሻ (ረዐ) በሐጅ ላይ እያለች የወር አበባ በታያት ጊዜ ነቢዩ (ሰዐወ) "(ከወር አበባው) እስከምትፀጂ ድረስ በአላህ

ቤት ጠዋፍ ከማድረግ በስተቀር ሐጅ ላይ ያለ ሰው የሚፈጽመውን ነገር ሁሉ ፈጽሚ" ብለዋታል – (ቡኻሪና ሙስሊም)፡፡ ከመስጂድ ለመከልከል ሲባል ከጠዋፍ ተከለከለች፡፡ ዓኢሻ (ረዐ) "ኢዕትካፍ የሚያደርጉ ሴቶች የወር አበባ ሲመጣባቸው ነቢዩ (ሰዐወ) ከመስጂድ እንዲወጡ ያዙዋቸው ነበር" ብላለች – ኢብኑ ቁዳማ *አልሙግኒ* በተሰኘው ኪታባቸው ውስጥ ይህ ሐዲስ በአቢ ሐፍስ አልዐክበሪ መዘገቡን አውስተዋል፡፡ *አልፉሩዕ* ውስጥ ደግሞ ሰነዱ ጥሩ (ጀይድ) ነው ብለውታል፡፡

ዓኢሻ (ረዐ) ባስተላለፈችው ሐዲስም ነቢዩ (ሰዐወ) " 'ከመስጂድ ውስጥ ኹምራ (መስገጃ ምንጣፍ) ስጪኝ' ሲሉኝ 'የወር አበባ አለብኝ' አልኩዋቸው፤ እሳቸውም 'የወር አበባሽ በእጅሽ ውስጥ አይደለም' አሉኝ" ብላለች – (ሙስሊም እንደዘገቡት)፡፡

ትልቁ ሐደስ ያለበት ሰው ዉዱእ ካደረገ መስጂድ ውስጥ መቆየት ይፈቀድለታል፡፡ ዐጣእ ቢን የሳር አላህ ይዘንለትና "ከነቢዩ (ሰዐወ) ሰሃቦች የሆኑ ሰዎች ለሰላት

የሚደረግ ዉዱእ ካደረጉ ጀናባ ሆነው መስጂድ ውስጥ ሲቀመጡ አይቻቸዋለሁ" ብሏል – (ሰዒድ ቢን መንሱር *ሐሰን*[1] በሆነ ሰነድ እንደዘገበው)፡፡

የዚህ ዉዱእ አስፈላጊነት ጀናባን ለማቃለል ነው፡፡

እንደዚሁውም ትልቁ ሐደስ ያለበት ሰው ለማለፍ ብቻ ከሆነ መስጂድ ውስጥ ማለፍ ወይም እዉስጡ ሳይቀመጥ ለጉዳይ መስጂድ መግባት ይፈቀድለታል፡፡ አላህ (ሱወ) "መንገድ አላፊዎች ካልሆናችሁ በስተቀር" ስለሚል – (አል–ኒሳእ፡ 43)፡፡ ይህ ማለት በዉስጡ ማለፍ ማለት ነው፡፡

የመጸዳዳት ሥነ–ስርዓት

የኢስላም ሃይማኖት ምሉዕ ነው፡፡ ከሃይማኖታቸውም ሆነ ከዓለማዊ ኑሮዋቸው ሰዎች የሚያስፈልጋቸውን

ነገር ሳያብራራ አልተወም፡፡ ከዚያም ውስጥ አንዱ የመጸዳዳት ሥነ–ስርዓት ነው፡፡ ይህም አላህ ያከበረው የሰው ልጅ አላህ ባከበረው ነገር ከእንስሳት እንዲለይ ነው፡፡ ዲናችን የንጽሕናና የጠሃራ ዲን ነው፡፡ ወደ መጸዳጃ ቤት ሲገባና በመጸዳጃ ወቅት መከናወን ያለባቸው ሸሪዓዊ ኣዳቦች (ሥነ–ስርዓቶች) አሉ፡፡

አንድ ሙስሊም ወደ መጸዳጃ ቦታ ሲሄድ የሚከተሉትን መፈፀም ይወደዳል፡

1/ ***"ቢስሚልላሂ አዑዙቢልላሂ ሚነልኹቡሲ ወልኸባኢስ"***

(በአላህ ስም፣ ከወንድ ሰይጣኖችና ከሴት ሰይጣኖች በአላህ እጠበቃለሁ) ማለት፡፡ ይህ የነቢዩ (ሰዐወ) ሱና ነውና፡፡

---

[1] ሐሰን ሐዲስ ማለት በሰነዱ ጥንካሬ የሰሒሕ ሐዲስ ደረጃ የማይደርስሲሆን ነገር ግን ለማስረጃነት የሚውል ሐዲስ ነው፡፡ – ተርጓሚው፡፡

2/ ወደ መጸዳጃ ቤት ሲገባ ግራ እግሩን አስቀድሞ መግባት

3/ ሲወጣ ቀኝ እግሩን አስቀድሞ "ጉፍራነከ" (ምህረትህን ስጠኝ) እያለ ይወጣል፡፡ ይኸውም ቀኛችንን የምንጠቀምበት ለክቡር ነገር ስለሆነና ግራችንን የምንጠቀምበት አስፀያፊ ነገር ለማስወገድና ለመሳሰሉት ስለሆነ ነው፡፡ አስፀያፊ ነገሮችን በማስወገድና በመሳሰሉት ነገሮች ካልሆነ በስተቀር በመሠረቱ የምንጠቀመው ቀኝ እጃችንና ቀኝ እግራችንን ነው፡፡

4/ መፀዳጃ ቤት ሳይሆን ሜዳ ላይ መጸዳዳት ከፈለገ ከሰዎች ራቅ ማለትና ብቻውን መሆን ያስፈልጋል፤ በአጥር ነገር ወይም በዛፍ ወይም በሌላ ነገር ከሰዎች እይታ መከለል ያስፈልጋል፡፡

5/ ሜዳ ላይም ይሁን መፀዳጃ ቤት ውስጥ ሲጸዳዳ ፊቱን ወደ ቂብላ ማዞርም ሆነ ለቂብላ ጀርባውን መስጠት ሐራም ነው፡፡ከፊሉ ዑለማዎች መፀዳጃ ቤት ውስጥ ከሆነ ችግር የለዉም ብለዋል ለዚህም ማስረጃ የሚያቀርቡት ሓዲስ አላቸው ። ከቂብላ ወደ ጎን ዘወር ማለት ይኖርበታል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ሰው በሚጸዳዳበት ጊዜ ፊቱን ወደ ቂብላ ከማዞርም ሆነ ለቂብላ ጀርባውን ከመስጠት ከልክለዋልና፡፡

6/ የሽንት ፍንጣሪ ሰውነቱንም ሆነ ልብሱን እንዳይነካ መጠንቀቅ አለበት፡፡ ሽንት እንዳይፈናጠርበት ለስላሳ በሆነ ቦታ ላይ መሽናት ይኖርበታል፡፡ ከሽንት አለመጥራራት የቀብርን ቅጣት ከሚያስከትሉ ነገሮች ነው፡፡

7/ በቀኝ እጁ ብልቱን መንካት የለበትም – ነቢዩ (ሰዐወ) ከልክለዋልና፡፡

8/ በሰዎች መንገድ ላይ፣ ወይም ሰዎች በሚጠለሉበት ጥላ ሥር፣ ወይም በሚጠቀሙበት ዉሃ (ወንዝ፣ ምንጭ ...) ዉስጥ እና ሰዎች በመተላለፊያነት ወይም በመቆያነት በሚጠቀሙባቸው መሰል

ቦታዎች ወይም በሙስሊሞች መቃብር መሀል መጸዳዳት አይፈቀድም፡፡ በሰዎች ላይ ጉዳት ስለሚያደርስ ነቢዩ (ሰዐወ) ከልክለውታልና፡፡

9/ የቁርአን አንቀጽ ያለበትን ነገር ይዞ ወደ መጸዳጃ ቦታ መሄድ የለበትም፡፡ እንደዚሁም የአላህ ዚክር ያለበትንም ነገር ይዞ ባይገባ ጥሩ ነው፡፡

10/ ሲጸዳዳ ማውራት የለበትም፡፡ ኢብኑ ዑመር (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) በመሽናት ላይ እያሉ አንድ ባጠገባቸው ያለፈ ሰው ሰላምታ ሲሰጣቸው መልስ አልሰጡትም" ብሏል – (ሙስሊም እንደዘገቡት)፡፡

11/ በውዱእ እና በትጥበት ጊዜ መናገር ችግር የለውም፡፡

ተጸዳድቶ ሲጨርስ የአይነምድር መውጫ አካሉን በውሃ ኢስቲንጃእ በማድረግ ወይም በድንጋይ ኢስቲጅማር በማድረግ ወይም ሁለቱን በሚተኩ ነገሮች ማጽዳት ይነሮርበታል፡፡ ሁለቱን (ኢስቲጅማርና ኢስቲንጃእን) ቢያጣምር በላጭ ነው፡፡ ከሁለት አንዱን ብቻ ቢጠቀምም በቂ ነው፡፡ ሁሉም ከነቢዩ (ሰዐወ) ተገኝተዋልና፡፡

የኢስቲጅማር መስፈርቶች

1/ ሦስት ጊዜ ወይም ከዚያ በላይ ማጽዳት

2/ በአጥንት ወይም በፋንዲያ አለመሆን – ነቢዩ (ሰዐወ) ከልክለዋልና፡፡

3/ የሰው ልጅ ወይም የእንስሳ ምግብ ወይም የዒልም መጽሐፍት የመሳሰሉ ክቡር ነገሮች አለመሆን

በቂ የሚባለው ኢስቲጅማር፡– *ዉሃ እንጂ ሊያስወግደው የማይችል አሠር መቅረት*

በቂ የሚባለው ኢስቲንጃእ፡- አካሉ ከነጃሳ ሙሉ በሙሉ መጥራት፡ ፡ በዚህ ረገድ ፀድቷል የሚል ግምት መያዝ (ዟን) በቂ ነው፡፡

ሲዋክና የፊጥራ (ተፈጥሮ) ባህሪያት

ነቢዩ (ሰዐወ) "ሲዋክ (መፋቂያ) አፍን የምታጠራና አላህን የምታስወድድ (ሰው በአላህ እንዲወደድ የምታደርግ) ናት" ማለታቸውን ቡኻሪ የምእመናን እናት ዓኢሻን (ረዐ) ዋቢ በማድረግ በእንጥልጥል (ሙዐልለቀን)[1] ቁርጥ ባለ አገላለጽ ዘግቧል፡፡

ቡኻሪና ሙስሊም አቡ ሁረይራን ዋቢ አድርገው በዘገቡት ሐዲስ የአላህ መልክተኛ (ሰዐወ) "አምስት ነገሮች ከፊጥራ ናቸው፡- የብልት ፀጉር መላጨት፣ መገረዝ፣ ቀድሞ ቀመስ (አፍንጫ ሥር ያለውን ፀጉር) ማሳጠር፣ የብብት ፀጉር መንጨት፣ እና ጥፍር መቁረጥ" ብለዋል፡፡

ቡኻሪና ሙስሊም ኢብኑ ዑመርን ዋቢ አድርገው በዘገቡት ሌላ ሐዲስም ነቢዩ (ሰዐወ) "ቀድሞ ቀመስን (አፍንጫ ሥር ያለውን ፀጉር) አስወግዱ፤ ፂምን ልቀቁ" ብለዋል፡፡

ከነዚህና መሰል ሐዲሶች ዑለሞች የሚከተሉትን ድንጋጌዎች ወስደዋል፡-

[1] መዐልለቀን (በእንጥልጥል) የተዘገበ ሐዲስ ማለት ከሰነዱ መጀመሪያ አካባቢ አንድ ወይም ከዚያ በላይ በተከታታይ የወደቀበት ማለት ነው፡፡ መዐልለቅ ሐዲስ በሌላ መንገድ የሚያጠናክረው ሐዲስ ካላገኘ ከደዒፍ ይመደባል፡፡ ከላይ እንደተጠቀሰው ቡኻሪ ቁርጥ ባለ አገላለጽ (በሲገቲል-ጀዝም) ከዘገበው ግን ደረጃው ከፍ ይላል፡፡ - ተርጓሚው

አንደኛ፡- ሲዋክ

ሲዋክ (መፋቂያ) መጠቀም በሁሉም ወቅት የተደነገገ ነው፡፡ እሱም ጥርስንና ድድን ከቆሻሻና ከሽታ የሚያፀዳ ቁራጭ እንጨት ወይም መሰሉን መጠቀም ነው፡፡

ሲዋክን በሁሉም ወቅት መጠቀም ሱና ነው፡፡ ባጠቃላይ ይበልጥ ትክክለኛ በሆነ አተያይ ጾመኛም ቀኑን ሙሉ በማንኛውም ሰዓት መጠቀሙ ሱና ነው፡፡ በተወሰኑ ሁኔታዎች ደግሞ ይበልጥ የተወደደ ነው፡፡

1/ በዉዱእ ጊዜ፡- ለዚህም ቡኻሪ አቡሁረይራን ዋቢ በማድረግ በእንጥልጥል (ሙዐልለቀን) ቁርጥ ባለ አገላለጽ በዘገበው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በኡመቴ ላይ ይከብዳል ብዬ ባልፈራ ኖሮ በዉዱእ ጊዜ ሁሌም ሲዋክ እንዲጠቀሙ አዛቸው ነበር" ብለዋል፡፡ ይህም የሚሆነው በመጎመጥመጫ ጊዜ ነው፡፡

2/ በፈርድም ሆነ በሱና ሰላት ጊዜ፡- ለዚህም ቡኻሪና ሙስሊም አቡሁረይራን ዋቢ አድርገው በዘገቡት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በኡመቴ ላይ ይከብዳል ብዬ ባልፈራ ኖሮ በሰላት ጊዜ ሁሌም ሲዋክ እንዲጠቀሙ አዛቸው ነበር" ብለዋል፡፡

3/ ከሌሊት እንቅልፍ ወይም ከቀን እንቅልፍ ስንነሳ፡-

ሑዘይፋ (ረዐ) በዘገቡት ሐዲስ "ነቢዩ (ሰዐወ) ሌሊት ሲነሱ አፋቸውን በሲዋክ ያፀዱ ነበር" ብለዋል - (ቡኻሪና ሙስሊም)፡፡ ይኸውም በእንቅልፍ የአፋችን ሽታ ስለሚለወጥ ነው፡፡

4/ በመብላትም ሆነ በሌላ የአፍ ሽታ ሲለወጥ፡- ለዚህም ያለፈው የሑዘይፋ ሐዲስ ማስረጃ ይሆናል፡፡

5/ ቁርአን ለመቅራት፡- ለዚህም ነቢዩ (ሰዐወ) "ለቁርአን አፎቻችሁን አጽዱ" ማለታቸውን ኢብኑ ኹዘይማ ዐሊይን (ረዐ) ዋቢ በማድረግ ጥሩ (ጀይድ) በሆነ ሰነድ ዘግበዋል፡፡

6/ ወደ ቤት ሲገባ፡- ዓኢሻ (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) ወደቤታቸው ሲገቡ በሲዋክ ይጀምሩ ነበር" ብላለች - (ሙስሊም)።

7/ በጣረሞት ጊዜ፡- ይህን በተመለከተ ሙስሊም ዓኢሻን ዋቢ በማድረግ ሐዲስ ዘግበዋል።

ሁለተኛ፡- የፊጥራ ሱናዎች

የፈጥራ ባህርያት ተብለው የተጠሩበት ምክንያት እነዚህን ነገሮች የሚተገብር ሰው ባሮቹ የተሟላና ክቡር የሆነ ባህርያት እንዲሁም ዉብ የሆነ ቅርጽና ያማረ አፈጣጠር ይኖራቸው ዘንድ አላህ (ሱወ) በፈጠራቸው፣ እንዲተገብሩዋቸው በገፋፋቸውና በወደደላቸው እነዚህ ፍጥረታዊ ባህርያት ስለሚታነፅ ነው። እነዚህ ባህርያት ነቢያት የመረጡዋቸውና ሁሉም ሸሪዓዎች የተስማሙባቸው ሱናዎች ናቸው።

እነዚህ ባህርያት የሚከተሉት ናቸው፡-

1/ **የብልት ፀጉር መላጨት** (አልኢስትህዳድ)፡- የብልት ፀጉርን ማስወገድ ዉበትም ንፅሕናም ነው። በመላጨት ወይም በሌላ ነገር ማስወገድ ይቻላል። በላጩ ግን መላጨቱ ነው። በሱና የተገኘ ነውና። መንጨት ብልትን ስለሚጎዳ።

2/ **መገረዝ (አልኺታን)፡-** ይኸዉም የብልትን ጫፍ የሚሸፍነውን ቆዳ ማስወገድ ነው። ጫፉ እንዲገለጽ። የሚደረገውም በልጅነት ነው። በልጅነት ከሆነ ቶሎ ስለሚድን። የወንድ ልጅ ግርዛት ለአቅመ አዳም ሲደርስ ዋጂብ ይሆናል። ግርዛት የወንድን

ብልት በውስጡ ከሚጠራቀም ነጃሳ ያጠራዋል፡፡ ለሴት ደግሞ ስሜቷን ይቀንስላታል፡፡

3/ **ቀድሞ ቀመስን ማስወገድ፡-** ማስወገዱ ከማሳጠሩ ይመረጣል፡፡ ዉበት፣ ንጽሕናና ከካፊሮችም መለየት ነውና፡፡

4/ **ጥፍር መቁረጥ፡-** ይኸውም ከጣት አካል ረዝሞ የወጣውን ጥፍር ምንም ሳይተው ማንሳት ነው፡፡ ይህ ዉበት፣ በዉስጡ ከሚጠራቀም ቆሻሻም መፅዳት፣ ከአውሬ ጋር ከመመሳሰልም መራቅ ነውና፡፡

5/ **የብብት ፀጉር በመንጨት ማስወገድ (ነትፍ)፡-** ይህንን ፀጉር በመንጨት ማስወገድ ሱና ነው፡፡ በሱና ስለተገኘ በመንጨት ማስወገድ ከመላጨት ይበልጣል፡፡ በመላጨት ወይም በሌላም ማስወገድ ይቻላል፡፡ ይህንን ማስወገድ ንጽሕናና በፀጉሩ ምክንያት የሚከሰተውን መጥፎ ጠረን ማስወገድ ነው፡፡

ማስገንዘቢያ፡- የብልት ፀጉር መላጨት፣ ቀድሞ ቀመስን ማሳጠር፣ ጥፍርን መቁረጥና የብብትን ፀጉር መንጨት ሲረዝሙ ነው፡፡ ሆኖም ከአርባ ቀን ማስበለጥ የተጠላ ነው፡፡ በአነስ (ረዐ) በተዘገበው ሐዲስ ተከልክለዋልና፡፡ ከሙሽሪኮች፣ ከመጁሶችና ከአውሬዎች ጋር እስኪመሳሰል ድረስ በጣም ማስረዘም አይፈቀድም።

ማስገንዘቢያ፡- ፂምን ለቀቅ ማድረግ ዋጂብ ነው፡፡ መላጨቱም ሆነ መቀነሱ ሐራም ነው፡፡ ኢብኑ ዑመር (ረዐ) ባወሩት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከሙሽሪኮች ተለዩ! ሪዝን አስወግዱ፣ ፂምን ሙሉ (አሳድጉ)" ብለዋል - (ቡኻሪና ሙስሊም)፡፡

የዉዱእ አህካሞች

ዉዱእ የቋንቋ ትርጉሙ ዉበትና ንጽሕና ማለት ነው፡፡
ሸሪዓዊ ትርጉሙ ደግሞ በተለየ ሁኔታ አራቱን የሰውነት አካላት በማጠብ አላህ (ሱወ)ን መገዛት ነው፡፡ አላህ እንዲህ ይላል፡-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاة فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا (المائدة: 6)

"እናንተ ያመናችሁ ሆይ! ወደ ሰላት በቆማችሁ (ለመቆም ባሰባችሁ) ጊዜ ፊቶቻችሁን፣ እጆቻችሁንም እስከ ክርኖች እጠቡ፡፡ ራሶቻችሁንም (በዉሃ) እበሱ፡፡ እግሮቻችሁንም እስከ ቁርጭምጭሚቶች (እጠቡ)፤ ጀናባ ብትሆኑ (ገላችሁን) ታጠቡ፡፡" (አልማኢዳ፡ 6)

ይህች የተከበረች የቁርአን አንቀጽ ለሰላት ዉዱእ ማድረግን ዋጂብ አደረገች፤ በዉዱእ ጊዜ መታጠብ ያለባቸውን እና መታበስ ያለባቸውን አካላት አብራራች፡፡

የዉዱእ መስፈርቶች (ሸርጦች)

1/ ሙስሊም መሆን

2/ ጤነኛ አዕምሮ ያለው መሆን (አልዐቅል)

3/ ጥሩና መጥፎን መለየት የሚያስችል ዕድሜ መድረስ (አልተምዪዝ)

4/ ማሰብ (ኒያ ማድረግ)፡-

ካፊር ወይም እብድ ወይም ጥሩና መጥፎን ያልለየ ሕጻን ዉዱእ ቢያደርጉ ትክክል ሊሆን አይችልም፡፡ ዉዱእ ለማድረግ ሳያስብ (ሳይነይት) ቢያደርግም ዉዱእ ሊሆን አይችልም፡፡ ለምሳሌ

ሰዉነቱን ለማቀዝቀዝ ወይም ከአካላቱ ላይ ነጃሳን ወይም ቆሻሻን ለማስወገድ ቢታጠብ ዉዱእ አይሆንም፡፡

5/ ከዚህ ቀደም እንደተወሳው ዉሃው አጥሪ (ጠሁር) መሆን አለበት፤ ነጃሳ ከሆነ አይቻልም፡፡

6/ ዉሃ ወደ አካል እንዳይደርስ የሚከለክሉ እንደ ጭቃ ወይም ሊጥ ወይም ሞራ ወይም የተደራረበ ቆሻሻ ወይም ወፈር ያለ ቀለም እና የመሳሰሉ ነገሮችን ማስወገድ – ዉሃ በቀጥታ አካላቱን እንዲያገኝ፡፡ አላህ (ሱወ) አካላቱ ሙሉ በሙሉ እንዲታጠቡ ግዴታ አድርጓልና፡፡ ዉሃ እንዳይደርስ የሚከለክል ነገር ካለ ዉዱእ ሊፈፀም አይችልም፡፡

የዉዱእ ሱናዎችና ዝርዝር አደራረጉ

1/ ሲዋክ መጠቀም – ይኸውም ቀደም ሲል እንደተብራራው በመጉመጥመጫ ጊዜ ነው፡፡

2/ ዉዱእ ሲጀመር ፊትን ከመታጠብ በፊት ሁለቱን መዳፎቻችን ማጠብ – ይህንን የሚያስረዱ ሐዲሶች ስለተዘገቡ፡፡

3/ ፊትን ከማጠብ በፊት በመጉመጥመጥና ውስጠ አፍንጫን በማፅዳት (በመሰርነቅ) መጀመር፤ ጾመኛ ካልሆነ ዉሃን በአፍንጫው በደንብ ሳብ ማድረግ፤ ሲጉመጠመጥም ዉሃን በአፉ ውስጥ ሙሉ በሙሉ ማንሸራሸር፤

4/ ጥቅጥቅ ያለ ፂም አንዳንድ ጊዜ ሥሩ ዉሃ እንዲደርሰው ጣት አስገብቶ ማሸት፤ የእጅና የእግር ጣቶች መሀልም ፈልፍሎ ማጽዳት፤ የአንዱን እጅ ጣቶች በሌላው እጅ ጣቶች ውስጥ በማስገባት፡፡ ይህም የሚሆነው አንዳንዴ ነው፡፡

5/ ቀኝ ቀኙን ማስቀደም– ማለትም ቀኝ እጅን ከግራ እጅ ቀኝ እግርን ከግራ እግር አስቀድሞ ማጠብ

6/ በሱና የተገኙትን የዉዱእ አደራረጎች መፈፀም – አንዳንድ ጊዜ ሁሉንም ዉዱእ አካላት አንድ አንድ ጊዜ ማጠብ፣ አንዳንድ ጊዜ ደግሞ ሁሉንም የዉዱእ አካላት ሁለት ሁለት ጊዜ ማጠብ፣ አንዳንድ ጊዜም ሁሉንም የዉዱእ አካላት ሦስት ሦስት ጊዜ ማጠብ፣ አንዳንዴ ደግሞ መለየት – ፊቱን ከመጉመጥመጥና ከኢስቲንሻቅ ጋር ሦስት ጊዜ አጥቦ ሁለቱን እጆች ሁለት ሁለት ጊዜ ሁለቱን እግሮች አንድ አንድ ጊዜ ማጠብ፡፡

7/ በሱና የተገኙትን አዝካሮች ማውሳት፡– ከነሱም ውስጥ መጀመሪያ ላይ "ቢስሚላህ" ማለት፣ ሲጨርስ ደግሞ የሚከተለውን ማለት፡–

(أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَه إلا الله، وحده لاشريك له وَأَشْهَدُ أَنَّ محمدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُه
(سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَه إلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ)

"*(አሽሀዱ አንላኢላሀ ኢልለላህ ወህደሁ ላሸሪከ ለሁ ወአሽሀዱ አንነ ሙሐመደን ዐብዱሁ ወረሱሉሁ)፣ (ሱብሓነከ አልላሁምመ ወቢሐምድከ አሽሀዱ አንላኢላሀ ኢልላ አንተ አስቶግፍሩከ ወአቱቡ ኢለይከ)*"

"(ከአላህ በስተቀር (በእውነት የሚመለክ) አምላክ እንደሌለ እመሰክራለሁ፤ ብቸኛ ነው አጋር የለውም፤ ሙሐመድ ባሪያውና መልክተኛው መሆኑን እመሰክራለሁ)፣ (አላህ ሆይ! ጥራት ይገባህ ምስጋናም የተገባህ ነህ፤ ከአንተ ሌላ (በእውነት የሚመለክ አምላክ) እንደሌለ እመሰክራለሁ፤ ምህረትህን እጠይቅሃለሁ፤ ወደ አንተም እመለሳለሁ፡፡)"

የዉዱእ ዝርዝር አደራረግ ሁኔታ፡-

- ዉዱእን ለተደነገገለት አላማ – ማለትም ለሰላት እና ለመሳሰሉት መነየት (ማሰብ)
- ከዚያም "ቢስሚልላህ" ማለት
- ከዚያም ሁለቱን መዳፎቹን ሦስት ጊዜ ማጠብ
- ከዚያም በአንድ መዳፍ ዉሃ መጉመጥመጥና አፍንጫን ማጽዳት (ኢስቲንሻቅ ማድረግ)፤ በአፍንጫው ወደ ዉስጥ የሳበውን ዉሃ በግራ እጁ ወደ ዉጭ ማውጣት
- ፊትን ማጠብ – የፊት ድንበር ቁመቱ ከተለመደው የራስ ፀጉር መብቀያ ጠርዝ እስከ ታቸኞቹ ሁለት ከቀኝና ግራ ያሉ የፊት አጥንቶችን ጨምሮ እስከ አገጭ ድረስ ነው፡፡ ፂም ከፊት ስለሚቆጠር ማጠቡ ግዴታ ነው፡፡ ፂሙ ስስ ከሆነ ዉስጡም ሆነ ዉጩን ማጠቡ ግዴታ ይሆናል፡፡ ጥቅጥቅ ያለ ከሆነ ግን ዉጩን ማጠቡ ግዴታ ሆኖ ቀደም ሲል እንደተገለፀው አንዳንድ ጊዜ ዉስጡንም ፈልፍሎ ማጠቡ የተወደደ ይሆናል፡፡ ወደ ጎን ደግሞ የፊት ድንበር ከጆሮ እስከ ጆሮ ነው፡፡
- ከዚያም ሁለት እጆችን ከክርኖች ጋር ማጠብ፡- የእጅ ድንበር ጥፍሮችን ጨምሮ ከጣቶች ጫፍ እስከ ጡንቻ ጅምር ያለው አካል ነው፡፡ እጅን ከማጠብ በፊት ዉሃ ወደ ቆዳ እንዳይደርስ የሚያግዱ እንደ ቀለም ያሉ ነገሮችን ከእጅ ላይ ማስወገድ
- ከዚያም እጁን ሲያጥብ ከቀረው እርጥበት ዉጭ በሆነ አዲስ ዉሃ ሁሉን ራሱንና ሁለቱን ጆሮዎቹን አንድ ጊዜ ማበስ

የራስ አስተባበስ፡- በዉሃ የረጠቡ ሁለት እጆቹን በራስ ፊት ጠርዝ ላይ ማድረግ ከዚያም እስከ ማጅራት ጠርዝ ድረስ እጆቹን ማስኬድ ከዚያም እጆቹን ወደጀመረበት ቦታ መመለስ – በላጩ

ይህ ነው፡፡ በማንኛውም መልኩ ራሱን ቢያብስም ይበቃለታል፡፡ ከዚያም ሁለቱን የሌባ ጣቶቹን በጆሮዎቹ ቀዳዳዎች ዉስጥ ማስገባትና የጆሮዎቹን ዉጫዊ አካል በአውራ ጣቶቹ ማበስ

– ከዚያም ሁለት እግሮቹን ከቁርጭምጭሚቶቹ ጋር ማጠብ፡፡

እጁ ወይም እግሩ ቆራጣ የሆነ ሰው ከክንዱ ወይም ከእግሩ የቀረውን ያጥባል፡፡ አላህ (ሱወ) "አላህን የቻላችሁትን ያክል ፍሩት" ስለሚል – (አልተጋቡን፡ 160)፡፡ ነቢዩም (ሰዐወ) "በአንድ ነገር ካዘዝኳችሁ የቻላችሁትን ያክል ፈጽሙት" ስላሉ – (ቡኻሪና ሙስሊም)፡፡ ከተቆረጠው የቀረውን አካል ካጠበ የቻለውን ያክል አደረገ ማለት ነው፡፡

ከዚያም በዚህ በተዘረዘረው የአደራረግ ሁኔታ ዉዱእ አድርጎ ከጨረሰ በኋላ በዚህ ሁኔታ ላይ ከነቢዩ የደረሱንን ዱዓዎች ማድረግ፡– ከነዚያም ውስጥ "*አሽሀዱ አንላኢላሀ ኢልለላህ ወህደሁ ላሸሪከ ለሁ ወአሽሀዱ አንነ ሙሐመደን ዐብዱሁ ወረሱሉሁ)፣ ሱብሓነከ አልላሁምመ ወቢሐምድከ አሽሀዱ አንላኢላሀ ኢልላ አንተ አስቶግፊሩከ ወአቱቡ ኢለይከ*" ማለት፡፡

የዉዱእ ፈርዶች ወይም ማእዘናቱ

1/ *ፊትን ማጠብ፡– መጉመጥመጥ (መድመዳ)* እና *አፍንጫ ማጽዳትን* (ኢስቲንሻቅ) ይጨምራል፡ በአንዳድ የፊቅህ መዝሃቦች ሱና መሆኑ የተነገረ ቢሆንም ማስረጃ ያለውን መያዝ የተሻለ ነው። ፊቱን አጥቦ መጉመጥመጥን እና ኢስቲንሻቅን ወይም ከሁለት አንዳቸውን የተወ ሰው ዉዱኡ ትክክል አይሆንለትም – አፍና አፍንጫ ከፊት ናቸውና፡፡ አላህ (ሱወ) "*ፊቶቻችሁን፣ እጆቻችሁንም* እስከ ክርኖች እጠቡ …" (አልማኢዳ፡ 6) በማለት *ፊትን* ሙሉ

እንድናጥብ ያዘናልና፡፡ ከሱ (ከፊት) አንድንም ቦታ የተወ የአላህን ትእዛዝ አልፈጸመም ማለት ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ይጉመጠመጡ ኢስቲንሻቅም ያደርጉ ነበር፤ እንድንፈፅምም አዘዋል፡፡ ዉዱእ ሲያደርጉ እነዚህን ሁለቱን መተዋቸው ምንም አልተዘገበም፡፡

2/ ሁለቱን እጆች ከክርናቻቸው ጋር ማጠብ፡- አላህ (ሱወ) "እጆቻችሁንም እስከ ክርኖች እጠቡ" ስለሚል - (አልማኢዳ፡ 6) ፡፡ ከክርኖች ጋር ማለት ነው፡፡ አቡ ሁረይራ በዘገቡት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) እጆቻቸውን እስከ ጡንቻቸው አጥበዋል - (ሙስሊም)፡፡ ይህ ደግሞ ክርኖች ከሚታጠቡት ውስጥ እንደሚገቡ ያሳያል፡፡

3/ ራስን ሁለቱን ጆሮዎች ጨምሮ ሙሉ በሙሉ ማበስ፡- አላህ (ሱወ) <u>"ራሶቻችሁንም (በዉሃ) ***አበሱ***</u>" ስለሚል - (አልማኢዳ፡ 6)፡፡ ሁለቱ ጆሮዎች ራስ ውስጥ ይገባሉ፤ የነቢዩ (ሰዐ) ተግባር ይህንኑ ያሳይ ነበርና፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) የራሳቸውን ከፊል ብቻ አብሰው መታዋቸው ምንም አልተዘገበም፡፡ ዐብደላህ ቢን ዘይድ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሁለት ጆሮዎች ከራስ ናቸው" ብለዋል - (ኢብኑ ማጀህ ፣ አልዳረቁጥኒ እና ሌሎች እንደዘገቡት)፡፡ የራስን ከፊል ብቻ ማበስ በቂ አይደለም፡፡

4/ ሁለቱን እግሮች ከቁርጭምጭሚቶች ጋር ማጠብ፡- አላህ (ሱወ) "እግሮቻችሁንም እስከ ቁርጭምጭሚቶች (እጠቡ)" ስለሚል - (አልማኢዳ፡ 6)፡፡'እስከ' የሚለው 'ጋር' ማለት ነው፡፡ የዉዱእን አደራረግ አስመልክቶ የተዘገቡት ሐዲሶች ይህንኑ ያመለክታሉ፡፡ ቁርጭምጭሚቶች ከሚታጠቡት የዉዱእ አካላት እንደሚገቡ፡፡ ቀደም ሲል በተጠቀሰው የአቡ ሁረይራ ሐዲስም

ነቢዩ (ሰዐወ) "እስከ ባታቸው ድረስ እግሮቻቸውን አጥበዋል" (ሙስሊም)፡፡

5/ ቅደም ተከተል መጠበቅ (አልተርቲብ)፡- መጀመሪያ ፊትን ማጠብ፣ ከዚያም ሁለቱን እጆች ማጠብ፣ ከዚያም ራስን ማበስ፣ ከዚያም ሁለቱን እግሮች ማጠብ፡፡ አላህ (ሱወ) "እናንተ ያመናችሁ ሆይ! ወደ ሰላት በቆማችሁ (ለመቆም ባሰባችሁ) ጊዜ ፊቶቻችሁን፣ እጆቻችሁንም እስከ ክርኖች እጠቡ፡፡ ራሶቻችሁንም (በዉሃ) እበሱ፡፡ እግሮቻችሁንም እስከ ቁርጭምጭሚቶች (እጠቡ)፤" ይላልና - (አልማኢዳ፡ 6)፡፡ የሚታበሰውን ከሚታጠቡት መሀል ማስገባቱ ቅደም ተከተል መጠበቅ ሸርጥ መሆኑን ያሳያል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ዉዱእን በዚህ አኳኋን ነበር ሥርዓት ያስያዙት፤ ይህንን አኳኋን ማጓደላቸው አልተዘገበም፡፡

6/ ማከታተል (አልሙዋላት)፡- ይህ ማለት የተጠቀሱትን የዉዱእ አካላት አከታትሎ ማጠብ ማለት ነው፡፡ አንዱን አካል ካጠበ በኋላ ከተለመደው ውጭ ረዘም ላለ ጊዜ ቆይቶ ማጠብ አይቻልም፡፡ አከታትሎ ነው ማጠብ ያለበት፡፡ የማከታተል ግዴታ በምክንያት (በዑዝር) ሊቀር ይችላል፡፡ ለምሳሌ ዉሃ ወደ ሰዉነት ቆዳ እንዳይደርስ የሚከለክል ነገር ለማስወገድ ወይም ተጨማሪ ዉሃ ለመፈለግ እና ለመሳሰሉት ነገሮች አንዱን አካል ከሌላው አዘግይቶ ማጠብ ይቻላል፡፡

በኹፍፈይን[1] እና በመሳሰሉት ነገሮች ላይ የማበስ አህካሞች

ማበስ (መስሕ) ማለት ረጠብ ያለን እጅ እንዲታበስ በተፈቀደው ነገር ላይ ሸርተት ማድረግ ነው፡፡ ኢማም አህመድ "ይህንን

[1] ኹፍፈይን ማለት ቁርጭምጭሚቶችን የሚሸፍን ጥንድ ጫማ ማለት ነው፤ አንዱ ኹፍ ይባላል - ተርጓሚው፡፡

በተመለከተ አርባ ሐዲሶች ከነቢዩ (ሰዐወ) ተዘግበዋል፡፡" ብለዋል፡፡ ኢብኑ መንደህ ከሰማንያ የነቢዩ (ሰዐወ) ሰሓቦች አጠናቅሯቸዋል፡፡

በኹፍፈይን (ጫማዎች) ላይ የማበስ ሑክም፡- ድርጊቱ የተፈቀደ (ሩኽሳ) ነው፡፡ ሰዉየው ኹፍፈይን ለብሶ ከሆነ አውጥቶአቸው እግሮቹን ከማጠብ በላያቸው ላይ ማበሱ ይበልጥለታል – የአላህን (ሱወ) ፈቃድ (ሩኽሳ) ለመጠቀምና የነቢዩን (ሰዐወ) ፈለግ ለመከተል እንዲሁም ከሙብተዲዖች (ስሜትን ከሚከተሉ) ለመለየት ሲባል፡፡ ያልለበሳቸው ከሆነ ግን በላጩ ሁለት እግሮቹን ማጠቡ ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) እግሮቻቸው ከነበሩባቸው ሁኔታ በተቃራኒ አያደርጉም – እግሮቻቸው በኹፍፈይን ውስጥ ከሆኑ በኹፍፈይን ላይ ያብሱ ነበር፤ እግሮቻቸው ያልተሸፈኑ ከሆነ ግን ያጥቡዋቸው ነበር፡፡ ለማበስ ብሎ ኹፍ አይለበስም፤ ለማጠብ ብሎም አይወልቅም፡፡[1]

ኹፍፈይን ላይ የማበሻ ጊዜ፡- ባገሩ ያለ ሰው ኹፉን ሳያወልቅ አንድ ቀንና ሌሊት ማበስ ይችላል፡፡ ሰላቱን በቀስር (በማሳጠር) መስገድ የሚፈቀድለት መንገደኛ (ሙሳፊር) ሦስት ቀናትን ከሌሊቶቻቸው ጋር ሳያወልቅ ማበስ ይችላል፡፡ ዐሊ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ለመንገደኛ ሦስት ቀናት ከነሌሊቶቻቸው ባገሩ ላለ ሰው ደግሞ አንድ ቀን ከነሌሊቱ" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡ በሁለቱም ሁኔታ ጊዜው መቆጠር የሚጀምረው ከሐደስ በኋላ ወዱእ ተደርጎ ከታበሰበት ጊዜ ጀምሮ ነው፡፡ ኹፉ ከተለበሰበት ጊዜ ጀምሮ አይደለም፡፡

[1] ለማጠብ ብሎ ማውለቅ አስፈላጊ አይደለም ለማለት ነው እንጂ አወልቆ ማጠብ ክልክል ነው ለማለት አይደለም፡፡ ኸዋሪጆች ኹፍ ላይ ማበስን ስለማይቀበሉ አህለሱና ዘንድ ጠበቅ ተደርጎ ይያዛል፡፡ እንዲያውም ኢማም አል–ጦሓዊ ከዐቂዳ በሚቆጠር በዐቂዳ ኪታባቸው ውስጥ አስፍረዋል፡፡ ወላሁ አዕለም፡፡ – ተርጓሚው

በኹፍፊይን ላይ የማበስ መስፈርቶች (ሸርጦች)፡-

ኹፍፊይን ላይና ኹፍፊይንን በሚተኩ አንደ ካልሲ በመሳሰሉት ነገሮች ላይ ለማበስ የሚከተሉት ሸርጦች ያስፈልጋሉ፡-

1. ከሐደስ በኋላ በዉሃ ሙሉ ጠሃራ (ዉዱእ) ካደረገ በኋላ የለበሳቸው መሆን፡- ቡኻሪና ሙስሊም አልሙጊራ ቢን ሹዕባን ዋቢ በማድረግ በዘገቡት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) “(ኹፎቹን) ተውዋቸው የለበስኩዋቸው በጠሃራ ነውና” ብለዋል፡፡
2. ኹፉ (ጫማው) በዘልማድ ሊጠቀሙበት የሚቻል መሆን
3. ማበሱ በሸሪዓው በተወሰነለት የጊዜ ገደብ ውስጥ መሆን
4. ኹፉ ወይም ተመሳሳዩ በራሱ ጠሃራ (ንጹህ) መሆን፡፡ በበከት ቆዳ ወይም በዉሻ ቆዳ ወይም በመሳሰሉት ላይ ማበስ አይቻልም፡፡

ሁለት ሸርጦች ከተሟሉ በጥምጣም ላይ ማበስ ይቻላል፡-

1. በዘልማድ መሸፈን ያለበትን የራስ አካል የሚሸፍን
2. ሙሉ ጠሃራ ከተደረገ በኋላ የተለበሰ መሆን

ጀቢራ ላይ ማበስ

ጀቢራ ላይ ማበስ ይቻላል፡፡ ጀቢራ ማለት የተሰበረ የሰውነት አካል የሚታሰርበት ጄሶ ወይም ፋሻ ማለት ነው፡፡ ቁስል የታሸገበት ፋሻና ፕላስተር ላይም ማበስ ይቻላል፡፡ ይህ ከኢብኑ ዑመር (ረዐ) ተላልፎልናልና፡፡ በነዚህ ሁሉ ላይ ማበስ ይቻላል - የታሸገው ቦታ በሚፈለገው መጠን ብቻ ከሆነ፤ ማለትም በስብራቱ ወይም በቁስሉ እና መተው በማይቻል አቅራቢያው ላይ ከታሰረ ወይም ከታሸገ፡፡ ከሚፈለገው መጠን አልፎ ከታሸገ ያለፈውን ያክል

ማውለቁ ግዴታ ይሆንበታል፡፡ ይህ የሚጎዳው ከሆነ በሱም ላይ ማበስ ይችላል፡፡[1]

ቁስል ያለበት ሰው ከሚከተሉት ሁኔታዎች ዉጭ አይሆንም፡-

1/ ጀቢራ ወይም ፋሻ አድርጎበት ይሆናል - ይህ ከሆነ በላዩ ላይ ያብሳል፡፡

2/ ጀቢራም ሆነ ፋሻ ያላደረገበት ሊሆን ይችላል - ቁስሉን በማጠብ ወይም በማበስ የማይጎዳ ከሆነ ያጥበዋል ወይም ያብሰዋል፡፡

3/ ጀቢራም ሆነ ፋሻ ያላደረገበት ሊሆን ይችላል - ነገር ግን በማጠብም ሆነ በማበስ ጉዳት ሊደርስበት ይችላል፡፡ ዉዱእ ከጨረሰ በኋላ ተየሙም ያደርጋል፡፡ ዉዱእና ተየሙምን ማከታተል አስፈላጊ አይደለም፡፡

ለትልቁም ሆነ ለትንሹ ሐደስ ጀቢራና በመሳሰሉት ላይ ማበስ ይቻላል፡፡ በሱ ላይ ለማበስ የተወሰነ የጊዜ ገደብ የለውም፤ ጀቢራው እስከሚፈታ ወይም ቁስሉ እስከሚድን ድረስ ማበስ ይችላል፡፡ ማበሱ ያስፈለገው ለችግር ስለሆነ የጊዜ ገደቡም ችግሩ እስኪወገድ ድረስ ይሆናል፡፡

እነዚህ ሽፋኖች ማበሻ ቦታ፡- ኹፍና ካልሲ ከበላያቸው ይታበሳሉ፤ ጥምጣም አብዛኛው ቦታው ይታበሳል እንደ አጠማጠሙም ይወሰናል፤ ጀቢራ ሁሉም ቦታው ይታበሳል - ላዩም ታቹም - የሚታጠብበት ቦታ ላይ ካለ፡፡

---

[1] ጀበራ ላይ ማበስ አስፈላጊ አይደለም እንዲሁ መተው ነው የሚሉ ዐለሞችም አሉ - እነ አል-ሸዕቢ፣ ኢብኑ ሐዝም፣ ዳወድ አልዛሂሪና አል-አልባኒም ይህንኑ አቋም አላቸው፡፡ ተርጓሚው

ኹፍፈይን እና የመሳሰሉት የሚታበሱበት አኳኋን፡- በዉሃ የረጠቡ የእጆቹን ጣቶች በእግሮቹ ጣቶች ላይ ያሳርፍና እስከባቶቹ ድረስ ያብሳቸዋልል፤ ቀኝ እግሩን በቀኝ እጁ ግራ እግሩን በግራ እጁ ያብሳል፤ ሲያብስ ጣቶቹን ከፊት ያደርጋል፤ ደጋግሞ አያብስም፡፡

ዉዱእን የሚያፈርሱ ነገሮች

ዉዱእን የሚያፈርሱ ወይም የሚያጠፉ ነገሮች፡-

1/ በሁለቱ መንገዶች የሚወጡ የተለመዱ ነገሮች – ሽንት ወይም መኒይ ወይም መዚይ ወይም የወር አበባ ወይም ሰገራ ወይም ፈስ ዉዱእ ማድረግን ዋጂብ ስለሚያደርጉ ነገሮች ሲገልጽ አላህ (ሱወ) "… ወይም ከእናንተ አንዳችሁ ከአይነ ምድር ቢመጣ (ቢፀዳዳ) …" ይላል – (አልማኢዳ፡ 6)፡፡

ሰፍዋን ቢን ዐሳል (ረዐ) እንዲህ ይላል፡- "ነቢዩ (ሰዐወ) መንገደኞች ስንሆን ጀናባ ካልሆን በስተቀር ሽንት ብንሸናም፣ ብንጸዳዳም፣ እና ብንተኛም ለሦስት ቀናት ከነሌሊቶቻቸው ኹፎቻችንን እንዳናወልቅ ያዙን ነበር" – (አህመድ፣ አልነሳኢ፣ እና አልቲርሚዚ እንደዘገቡትና አልቲርሚዚ ሰሒሕ ነው እንዳሉት)

መዚይ የወጣው ሰው ሀፍረተ ገላውን ዉሃ እንዲጨምርበትና ዉዱእ እንዲያደርግ ነቢዩ (ሰዐወ) አዘዋል፡፡

እንደዚያውም ፈስ ዉዱእ እንደሚያጠፋ ሰሒሕ የሆኑ ሐዲሶችና የዑለሞች ስምምነት (ኢጅማዕ) ያረጋግጣሉ፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንዳችሁ ሐደስ ከተከሰተበት ዉዱእ እስከሚያደርግ ድረስ አላህ (ሱወ) ሰላቱን አይቀበለውም" ብለዋል፡፡ አንድ ሰው "አቡ ሁረይራ ሆይ! ሐደስ ምንድን ነው?" ሲል ጠየቀ፡፡ አቡ

ሁረይራም “ፉሳእ (ድምፅ አልባ ፈስ) ወይም ዱራጥ (ድምፅ ያለው ፈስ) ነው” በማለት መለሱ – (ቡኻሪና ሙስሊም)፡፡ በዚህ ላይ የዑለሞች ስምምነትም (ኢጅማዕ) አለ፡፡
ከሁለቱ መንገዶች ዉጭ ከሰዉነት የሚወጣ ነገርን በተመለከተ ሽንት ወይም ሰገራ ከሆነ ዉዱእ ያፈርሳል፤ ከዚህ ዉጭ እንደ ደም፣ ትውከት፣ ወይም ነስር ከሆነ ግን ዉዱእ ያፈርሳል ወይስ አያፈርስም በሚለው ላይ በዑለሞች መካከል ልዩነት አለ፡፡ በትክክለኛው አተያይ ግን አያፈርስም፡፡ ነገር ግን ከልዩነት (ከኺላፍ) ነፃ ለመሆን ሲባል ዉዱእ ቢያደርግ በላጭ ነው፡፡

2/ የአእምሮ መቀየር ወይም መጋረድ

አእምሮ የሚቀየረው በእብደትና በመሳሰሉት ሲሆን የሚጋረደው ደግሞ በእንቅልፍ ወይም ራስን በመሳት ነው፡፡ አእምሮው የተቀየረ ወይም በእንቅልፍና በመሳሰሉት ሁኔታዎች የተጋረደ ሰው ዉዱኡ ይፈርሳል፡፡ በሰፍዋን ቢን ዐሳል የተዘገበው ሐዲስ ይህን ያመለክታልና፡፡ ይህ ሁኔታ ሰዉየው ሳያውቅ ሐደስ ሊወጣበት የሚችልበት ሁኔታ ነውና፡፡ ጥልቅ ያልሆነ ትንሽ እንቅልፍ ሲቀር – ይህ ዉዱእ አያበላሽም፡፡ በአነስ ቢን ማሊክ (ረዐ) ሐዲስ እንደተገለፀው ሰሓቦች “ተኝተው ከዚያም ዉዱእ ሳያደርጉ ይሰግዱ ነበር”ና – (ሙስሊም)፡፡ በሌላ ዘገባ “ጎናቸውንም ያሳርፉ (በጎናቸው ይተኙ) ነበር” – (አቡዳዉድ)፡፡ ከዚህ አይነቱ ትንሽ እንቅልፍ ዉዱእ ያደርጉ እንደነበር አልተዘገበም፡፡ መረጃዎችን አቀናጅተን ስናስታርቅ ዉዱእ የሚያፈርሰው ጥልቅ የሆነ እንቅልፍ ነው፡፡

3/ የግመል ሥጋ መብላት – ትንሽም ይሁን ብዙ፡፡

ይህን በተመለከተ ሰሒሕ እና ግልጽ የሆነ ሐዲስ ከነቢዩ (ሰዐወ) ተዘግቧል፡፡ ጃቢር ቢን ሰሙራ (ረዐ) በዘገበው ሐዲስ አንድ ሰዉየ የፍየልና የበግ ሥጋ ከበላን ዉዱእ ማድረግ ይኖርብናልን? ሲል ነቢዩን (ሰዐወ) ሲጠይቃቸው "ከፈለግክ ዉዱእ አድርግ ካልፈለግክም ተወው" አሉት፡፡ የግመል ሥጋ በልተንስ ዉዱእ እናደርጋለን? አላቸው፡፡ ነቢዩም (ሰዐወ) "አዎ የግመል ሥጋ ከበላህ ዉዱእ አድርግ" አሉት – (ሙስሊም)፡፡

ኢማም አህመድ አላህ ይዘንላቸውና " ይህን በተመለከተ ከነቢዩ (ሰዐወ) ሁለት ሰሒሕ ሐዲሶች ተዘግበዋል" ብለዋል፡፡

የግመል ሥጋ ሲባል እንደ ልብ፣ ጉበት፣ የጭንቅላት ሥጋና ሌሎችንም ያጠቃልላል፡፡

ከግመል ሥጋ ውጭ ሌላ ሥጋ ዉዱእ አያፈርስም፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ብዙ ዑለሞች ብልትን የነካ ሰው ዉዱእ ማድረግ ዋጂብ ነው ብለውታል፡፡ ቡስራ ቢንት ሰፍዋን በዘገበችው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ብልቱን የነካ ሰው ዉዱእ እስከሚያደርግ ድረስ አይስገድ" ብለዋልና – (አህመድ፣ አቡዳውድ፣ አልነሳኢ፣ እና አልቲርሚዚ)

ሸይኹል ኢስላም ኢብኑ ተይሚያ (ረሂመሁልላህ) ወንጀልን የሰራ፣ በስሜት ሀፍረተ ገላውን የነካና በስሜት ሴትን የነካ ዉዱእ ማድረጉ የተወደደ ነው ብለዋል፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ጠሃራ እንዳለው እርግጠኛ የሆነ ሰው ከዚያም ጠሃራውን (ዉዱኡን) ከሚያፈርሱ ነገሮች አንዱም ቢሆን መከሰት አለመከሰቱን ከተጠራጠረ መሠረቱ ጠሃራ ያለው መሆኑ ስለሆነ ጠሃራው አይፈርስም፡፡ ሙስሊም አቡሁረይራን ዋቢ በማድረግ በዘገቡት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንዳችሁ በሆዱ ውስጥ አንድ

ነገር ከተሰማውና መውጣት አለመውጣቱን (መፍሳት አለመፍሳቱን) ከተጠራጠረ ድምፅ ካልሰማ ወይም ሽታው ካልመጣበት ከመስጂድ አይውጣ" ብለዋል፡፡ ደንቡ (ቃዒዳው) እርግጠኝነት (የቂን) በጥርጣሬ (በሸክ) አይወገድም የሚል ነው፡፡ እንደዚሁም ዉዱእ እንዳልነበረው እርግጠኛ ከሆነና ዉዱእ ማድረግ አለማድረጉን ከተጠራጠረ መሠረቱ ዉዱእ የሌለው መሆኑ ነው፡፡

የትጥበት አሕካሞች

ትጥበት (ጉስል) በተወሰነ አፈፃፀም መላ ሰውነትን በዉሃ ማጠብ ሲሆን አፈፃፀሙ ወደፊት ይብራራል፡፡ ትጥበት ዋጂብ ለመሆኑ አላህ (ሱወ) "... ጀናባ ብትሆኑ (ገላችሁን) ታጠቡ ..." ይላል – (አልማኢዳ፡ 6)፡፡

ትጥበትን ግዴታ የሚያደርጉ (የሚያስወጅቡ) ስድስት ነገሮች ናቸው፡–

አንደኛ፡– መኒይ በመውጫው በኩል ከወንድም ሆነ ከሴት መውጣቱ

መኒይ አንድም ሰዉየው ሳይተኛ ይወጣል ወይም ደግሞ በእንቅልፍ ውስጥ እያለ ይወጣል፡፡

ሰውየው ሳይተኛ መኒይ ከወጣው መታጠብ ግዴታ የሚሆንበት በስሜት ከወጣ ነው፡፡ የወጣው ያለስሜት ከሆነ መታጠብ ግዴታ አይሆንም – በበሽታ ወይም መያዝ ስላልቻለ ወይም በሌላ ምክንያት ከወጣ፡፡

በእንቅልፍ ላይ እያለ ከወጣበት (ኢሕትላም ከሆነ) መታጠቡ ግዴታ ይሆናል – ያለምንም ቅድመ ሁኔታ፡፡ ሰውየው እንቅልፍ ላይ በመሆኑ ምንም ስሜት ላይሰማው ይችላል፡፡

የተኛ ሰው ከእንቅልፉ ሲነቃ እርጥበት ካገኘ ከሚከተሉት ሁኔታዎች ውጭ አይሆንም፡-

አንደኛ/ እርጥበቱ መኒይ መሆኑን ካወቀ መታጠቡ ያለምንም ቅድመሁኔታ ግዴታ ይሆንበታል፡፡

ሁለተኛ/ እርጥበቱ መኒይ አለመሆኑን ካወቀ መታጠብ ግዴታ አይሆንበትም፤ ነገር ግን የነካውን እርጥበት ማጽዳት (ማጠብ) አለበት፡፡

ሦስተኛ/ ነገሩን ከተጠራጠረ መታጠብ ግዴታ አይሆንበትም፤ ነገር ግን የነካውን እርጥበት ማጽዳት (ማጠብ) አለበት፡፡

ሁለተኛ፡- የወንድ ብልት ጫፉ በሴቷ ብልት ውስጥ መግባት – ጫፉ ከገባ መኒይ ባይወርድም በሱም ሆነ በሷ ላይ መታጠቡ ግዴታ ነው፡፡ ዓኢሻ በዘገበችው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በአራቱ ቅርንጫፍ አካላቷ መካከል ከተቀመጠ ከዚያም ሁለቱ ግርዞች (ብልቶች) ከተነካኩ ትጥበት ግዴታ ሆኗል" ብለዋል – (ሙስሊም)[1]፡፡ በሌላ ዘገባ "(መኒይ) ባይወርድም" ብለዋል፡፡

ሦስተኛ፡- የካፊር መስለም

ካፊር ከሰለመ (ኢስላምን ከተቀበለ) መታጠብ ግዴታ ይሆንበታል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ቀይስ ቢን ዓሲም ሲሰልም እንዲታጠብ አዘውታልና – አቡዳውድ፣ አልነሳኢ፣ እና አልቲርሚዚ የዘገቡት ሲሆን አልቲርሚዚ ሐዲሱን ሐሰን ነው ብለውታል፡፡ እንደዚሁም ሱማማ ቢን ኡሳል ሲሰልም እንዲታጠብ አዘውታል – (አህመድና ዐብዱረዛቅ እንደዘገቡት)፡፡

አራተኛና አምስተኛ፡- የወር አበባና የወሊድ ደም

አላህ (ሱወ)

---

[1] ይህ ሐዲስ በቡኻሪም ተዘግቧል፡፡ "(መኒይ) ባይወርድም" የሚለው ጭማሪ ብቻ ነው በሙስሊም ብቻ የተዘገበው፡፡ – ተርጓሚው፡፡

فَإِذَا تَطَهَّرْنَ ...

"ንጹህ በሆኑም ጊዜ ..." ይላል - (አልበቀራ፡ 222)፡፡ የወር አበበ የቆመላቸው ሴቶች በመታጠብ ይጠራሉ ማለት ነው፡፡

ዓኢሻ (ረዐ) በዘገበችው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "የወር አበባ ሲመጣብሽ ሰላትን ተይ፤ ሲሄድልሽ ታጠቢና ስገጂ" ብለዋል - (ቡኻሪ እና ሌሎች)

ስድስተኛ፡- ሞት

ኡሙ ዐጢያ (ረዐ) ባወራችው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) ልጃቸው ስትሞት ላጠቡዋት ሴቶች "ሦስት ጊዜ ወይም አምስት ጊዜ ወይም ከዚያም በላይ እጠቡዋት ..." ብለዋል - (ቡኻሪና ሙስሊም)

የትጥበት አኳኋን

ትጥበት ሁለት አኳኋን አለው፡-

1/ የሙሉ ትጥበት አኳኋን፡- ይህ ግዴታውን (ዋጂብ) እና የሚወደደውን (ሙስተሐብ) ያጠቃልላል፡፡ ይኸውም፡-

- በልቡ ማሰብ (መነየት)
- ከዚያም ቢስሚልላህ ማለት፣ ሦስት ጊዜ ሁለቱን እጆች መታጠብ፣ ብልቱን ማጠብ
- ከዚያም ሙሉ ውዱእ ማድረግ - እግሮቹን ጭምር በመታጠብ፣ አንዳንድ ጊዜ እግሮቹን አዘግይቶ ትጥበቱን ሲጨርስ ያጥባቸዋል፡፡
- ከዚያም ሦስት ጊዜ ራሱ ላይ ዉሃ መጨመር - የፀጉሩን ሥር በደንብ በማርጠብ
- ከዚያም ሙሉ ሰውነቱን አንድ ጊዜ ማጠብ፤ ቀኝ ቀኙን ማስቀደምና ዉሃ ወደ ሰዉነት እንዲደርስ ሰውነት ማሸት

– ከዚያም ቀደም ሲል እንደተጠቀሰው ከዉዱእ በኋላ ሱና የሆኑትን አዝካሮች ማውሳት፡፡

2/ አብቃቂ የትጥበት አኳኋን ፡– ይህ ደግሞ ኒያ ማድረግና መላ አካላቱን በዉሃ ማዳረስ ነው – ከመጉመጥመጥና ከኢስቲንሻቅ ጋር፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ኒያ የሚከተሉት ሁኔታዎች አሉዋት፡–

አንደኛው፡– የሱና ትጥበትን ወይም የዋጂብ ትጥበትን መነየት ሲሆን አንዱ ከሌላው ያብቃቃል፡፡

ሁለተኛው፡– ትልቁንና ትንሹን ሐደስ ወይም ሐደስን በጥቅሉ ለማስወገድ ወይም ለሰላት ወይም ቁርአን ለመቅራት ሐደስ ለማስወገድ መነየት – ሁለቱም ይወገዳሉ፡፡

ሦስተኛው፡– ትልቁን ለማስወገድ መነየት – ሁለቱም ሐደሶች ባንድነት ይወገዳሉ፡፡

የተየሙም አሕካሞች

ተየሙም የቋንቋ ትርጓሜው ማሰብ ማለት ነው፡፡

ሸሪዓዊ ትርጓሜው በጥሩ የምድር ገጽ (በአፈር) ፊትንና ሁለቱን መዳፎች በተለየ ሁኔታ በማበስ አላህን (ሱወ) መገዛት ነው፡፡

አላህ እንዲህ ይላል፡–

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاة فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَينِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنُتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لامَسْتُمْ النِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَآءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللهُ لِيَجْعَلَ

عَلَيْكُمْ مِّنْ حَرَجٍ وَلكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ
(المائدة: 6)

"እናንተ ያመናችሁ ሆይ! ወደ ሰላት በቆማችሁ (ለመቆም ባሰባችሁ) ጊዜ ፊቶቻችሁን፣ እጆቻችሁንም እስከ ክርኖች እጠቡ፡፡ ራሶቻችሁንም (በዉሃ) እበሱ፡፡ እግሮቻችሁንም እስከ ቁርጭምጭሚቶች (እጠቡ)፤ ጀናባ ብትሆኑ (ገላችሁን) ታጠቡ፡፡ በሽተኞች ወይም በጉዞ ላይ ብትሆኑም ወይም ከእናንተ አንዳችሁ ከአይነምድር ቢመጣ (ቢጸዳዳ) ወይም ሴቶችን ብትነካኩ (ግብረሥጋ ግንኙነት ብትፈጽሙ) እና ዉሃን ባታገኙ ንጹሕንም የምድር ገጽ አስቡ፡፡ ከሱም ፊቶቻችሁንና እጆቻችሁን እበሱ፡፡ አላህ በእናንተ ላይ ምንም ችግር ሊያደርግ አይሻም፡፡ ግን ታመስግኑ ዘንድ ሊያጠራችሁና ፀጋውን በእናንተ ላይ ሊሞላ ይሻል፡፡ " (አልማኢዳ፡ 6)

ተየሙም በቅዱስ ቁርአን ውስጥ የፀና እንደሆነ ሁሉ በነቢዩ (ሰዐወ) ሱና እና በኡመቱ ስምምነትም (ኢጅማዕ) የፀና ነው፡፡ በዚህ መልኩ መጥራራት ለዚህ ኡመት ብልጫ ነው፡፡ አላህ (ሱወ) ይህን ኡመት የለየበት ነው፤ ከዚህ ኡመት ዉጭ ለሌላ ኡመት ጠሁር (መጥራሪያ) አላደረገውም፡፡ ለዚህ ኡመት ለማግራትና በጎ ለመዋል ነው፡፡ ቡኻሪና ሙስሊም እንዲሁም ሌሎች ጃቢርን አጣቅሶ በዘገቡት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከኔ በፊት ማንም ያልተሰጣቸውን አምስት ነገሮች ተሰጠሁ፡- በአንድ ወር ጉዞ ርቀት ላይ ሆኜ በመፈራት ድል አገኛለሁ፤ ምድር መስጂድና ጠሁር ተደረገችልኝ – ማንም ሰላት የደረሰችበት ሰው በደረሰበት ይስገድ" በሌላ ዘገባ "መስጂዱም ሆነ መጥራሪያው እሱ ዘንድ ነው" ብለዋል፡፡

የተየሙም ሑክም፡- ዉሃ እስከሚገኝ ወይም ምክንያቱ እስከሚወገድ ድረስ ልክ እንደ ዉሃ ሐደስን ያስወግዳል፤ ዉሃ ከተገኘ ወይም ተየሙም ያደረገበት ምክንያት ከተወገደ ተየሙሙ ይበላሻል ።

በዉሃ ፋንታ ተየሙም የምንጠቀምባቸው ሁኔታዎች፡-

1/ ዉሃ ከታጣ – በቦታው ወይም በተለምዶ ቅርብ ከሚባል ቦታ ከሌለ፤ አላህ (ሱወ) "... እና ዉሃን ባታገኙ ንጹሕንም የምድር ገጽ አስቡ፡፡" ይላልና – (አልማኢዳ፡ 6)፡፡ ዉሃ መጥፋቱ ባገር ላለም ሆነ ለመንገደኛ እኩል ነው – ፈልጎ ካጣ፡፡

2/ ዉሃ ኖሮ ግን ለመጠጥ ወይም ለማብሰል ከተፈለገ ወይም ባለው ዉሃ ጠሃራ (ዉዱእ ...) ከተደረገ ጉዳት የሚከተል ከሆነ በራሱ ላይ ወይም በሌላ ሰው ወይም እንስሳ ላይ የዉሃ ጥም ጉዳት እንደሚያደርስ ከተፈራ

3/ ዉሃን መጠቀሙ በሽታን በማስከተል ወይም ፈውስን በማዘግየት ሰውነት ላይ ጉዳት እንደሚደርስ ወይም ችግርን እንደሚያስከትል ከተፈራ፤ አላህ (ሱወ)፡- "በሽተኞች ... ብትሆኑም ... ንጹህ የሆነን የምድር ገጽ አስቡ ..." ይላል – (አልኒሳእ፡ 43)፡፡

ከፊል አካላቱን የሚበቃ ዉሃ ከተገኘ ማጠብ የሚችለውን ያክል ያጥብበታል፤ ዉሃው ስላልበቃው አካል ደግሞ ተየሙም ያደርጋል፡፡ አላህ (ሱወ) "አላህንም የቻላችሁትን ያክል ፍሩት ..." ይላልና – (አልተጋቡን፡ 16)፡፡

የተየሙም ፈርዶች፡

1. ፊት ማበስ
2. ሁለቱን እጆች እስከ ኩዕ[1] ድረስ ማበስ
3. ፊትና እጅን ቅደምተከተላቸውን ጠብቆና አከታትሎ ማበስ

ማስገንዘቢያ፡- ተየሙም ስለሚደረግበት ነገር

ተየሙም የሚደረግበት ነገር በሁለት ይከፈላል፡-

1/ የመሬት አካል የሆነ ነገር – አፈር ወይም አሸዋ ወይም ድንጋይ ወይም ቋጥኝ ወይም የመሳሰሉ ነገሮች በጥቅሉ ተየሙም ሊደረግባቸው ይችላል፡፡ አላህ (ሱወ) "ንጹህ የሆነን የምድር ገጽ አስቡ" ይላልና – (አልኒሳእ፡ 43)፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) እና ሰሓቦቻቸው ሰላት ከደረሰባቸው በሚሰግዱባት መሬት ላይ ተየሙም ያደርጉ ነበር በአፈርም ሆነ በሌላ ነገር – ለዚህ ብለው አፈር ተሸክሞ አይሄዱም ነበር፡፡

2/ የመሬት አካል ያልሆነ ነገር – እንደ ምንጣፍ፣ እንጨት፣ ብረትና የመሳሰሉት ነገሮች ተየሙም ሊደረግባቸው የሚችለው አቧራ ካለባቸው ብቻ ነው፡፡

የተየሙም አደራረግ፡- ሁለት እጆቹን አፈር ላይ ካሳረፈ በኋላ ፊቱን ማበስ ከዚያም እጆቹን (መዳፎቹን) ማበስ፤ ለሁለቱም ለየብቻ እጆቹን አፈር ላይ ቢያሳርፍም ማለትም አንድ ጊዜ እጆቹን አፈር ላይ አሳርፎ ፊቱን ካበሰ በኋላ እንደገና እጆቹን አፈር ላይ አሳርፎ እጆቹን ቢያብስም ይቻላል፡፡ ነገር ግን ከነቢዩ (ሰዐወ)

---

[1] በአረብኛ ኩዕ ማለት በመዳፍና በክንድ መካካል ያለው መገጣጠሚያ ማለት ነው፤ ሁለቱ ኩዐይን፣ ብዙ ደግሞ አክዋዕ ይባላል – አልመዕጀም አልወሲጥ – ተርጓሚው

የተገኘው የመጀመሪያው አደራረግ ሲሆን ሁለተኛው አደራረግ የተገኘው ከሰሓቦች ነው፡፡

ተየሙም የሚፈርሰው፡-

1/ ተየሙም ያደረገው ለትንሹ ሐደስ ከሆነ ዉዱእ የሚያፈርሱ ነገሮች ተየሙምንም ያፈርሳሉ፡፡ ያደረገው ለትልቁ ሐደስ ከሆነ ደግሞ ትጥበትን በሚያስወጅቡ እንደ ጀናባ፣ ወር አበባ፣ እና የወሊድ ደም ባሉት ነገሮች ይፈርሳል፡፡ ተኪ የተተኪን ሑክም ይይዛልና፡፡

2/ የዉሃ መገኘትም ተየሙምን ያጠፋል - ተየሙምን ያደረገው ዉሃ በማጣት ከሆነ፡፡ እንደዚያውም ተየሙም የተፈቀደበት ምክንያት (ዑዝር) እንደ በሽታና የመሳሰሉት ከተወገደ ተየሙሙ ይፈርሳል፡፤

ዉሃን ወይም ንጹህን የምድር ገጽ ያጣ ወይም ሰውነቱን በዉሃም ሆነ በአፈር ማስነካት የማይችልበት ሁኔታ ላይ ከደረሰ ያለዉዱእና ያለተየሙም ባለበት ሁኔታ ይሰግዳል፡፡ አላህ (ሱወ) ነፍስን ከችሎታዋ በላይ አያስገድዳትምና፡፡ በዚህ ሁኔታ የሰገደውን ሰላትም አይደግመውም - የታዘዘውን ፈጽሟልና፡፡ አላህ (ሱወ) "አላህንም የቻላችሁትን ያክል ፍሩት ..." ይላል - (አልተጋቡን፡ 16)፡፡ ነቢዩም (ሰዐወ) "በአንድ ነገር ካዘዝኳችሁ የቻላችሁትን ያክል ፈጽሙት" ብለዋል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ሰላት ውስጥ እያለ ዉሃ ከተገኘ፡-

ሰላት ከመጀመሩ በፊት ዉሃ ከተገኘ ተየሙሙ ይጠፋል፤ዉዱእ ማድረግ ግዴታ ይሆናል፤ ሰላት ከጨረሰ በኋላ ዉሃ ከተገኘ ሰላቱ ትክክል ነው፤ ሰላት ውስጥ እያለ ዉሃ ከተገኘ አንድ ረከዓ ጨርሶ

ከሆነ ሰላቱን ይሞላል፤ አንድ ረከዓ ካልጨረሰ ግን አቋርጦ ዉዱእ አድርጎ እንደገና ይሰግዳል።

ማስገንዘቢያ፡- ዉሃ እንደሚገኝ የገመተ ወይም ያወቀ ሰው ዉሃው እስከሚገኝ ድረስ ሰላቱን ማቆየቱ ይወደዳል - ዋጂብን እስካልተወ ድረስ - ለምሳሌ ጀማዓ እስካላለፈው ድረስ - የሚያልፈው ከሆነ መስገድ ይኖርበታል።

ነጃሳን የማስወገድ አህካሞች

ሙስሊም መስገድ ሲፈልግ ከሐደስ መጥራት እንደሚፈለግበት ሁሉ ሰዉነቱ፣ ልብሱ፣ እና መስገጃ ቦታው ከነጃሳ እንዲጠሩ ይፈለግበታል። አላህ (ሱወ) የልብስን ንጽሕና አስመልክቶ "ልብስህንም አጥራ" ይላል - (አልሙደሲር፡ 4)።

ነቢዩም (ሰዐወ) አስማእ ከልብሷ ላይ የወር አበባን ደም እንድታጥብ አዘዋታል - (ሙተፈቁን ዐለይህ)።[1]

ሰዉነት ማጥራትን በተመለከተ ስለመጸዳዳት የሚያስተምሩ ሐዲሶች በሙሉ ይገልፁታል።

መስገጃ ቦታን ማጥራት በተመለከተ በአነስ (ረዐ) በተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) መስጂድ ውስጥ በሸናው የአንድ ባላገር ሽንት ላይ በባልዲ ውሃ ጨምረውበታል - (ሙተፈቁን ዐለይህ)።

[1] *ሙተፈቁን ዐለይህ* ማለት ቡኻሪና ሙስሊም የተስማሙበት ሐዲስ ማለት ነው። ኢብኑ ሐጀር አል-ዐስቀላኒ በ*ቡሉጉልመራም* ዉስጥ በዚሁ ትርጓሜ ተጠቅመዉበታል። ኢማም አልነወዊም በሪያዱስሳሊህን ዉስጥ። መጅድ አል-ዲን አቡልበረካት ዐብዱሰላም ኢብኑተይሚያ *ሙንተቀል-አኽባር* በተሰኘው መጽሐፋቸው ዉስጥ እንደተጠቀሙት ደግሞ ሙተፈቁን ዐለይህ ማለት አህመድ፣ ቡኻሪ፣ እና ሙስሊም የተስማሙበት ማለት ነው። - ተርጓሚው።

ነጃሳን ማጥራት ከሁለት ሁኔታዎች ውጭ ሊሆን አይችልም፡-

አንደኛው፡- በምድር ገጽ ላይ ወይም ከምድር ገጽ ጋር የተያያዘ ከሆነ – እንደ አጥር ወይም የተከለለ ነገር ወይም ድንጋይ ከሆነ ነጃሳውን በሚያስወግድ አንድ እጥበት ማጥራት ይቻላል፡፡ ይህ ማለት ዉሃ አንድ ጊዜ ሲጨመርበት ነጃሳው በዉሃው ይሸፈናል ማለት ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) መስጂድ ውስጥ በሸናው ባላገር ሽንት ላይ ዉሃ እንዲደፋበት አዘዋልና፡፡

ሁለተኛው፡- ነጃሳው ምድር ላይ ወይም ከምድር ጋር ከተያያዘ ነገር ላይ ካልሆነ የሚከተሉት ክፍሎች አሉት፡-

አንደኛው ክፍል፡- ከበድ ያለ ነጃሳ ሲሆን እሱም የውሻ ነጃሳ ነው፡፡ ይህ የሚጠራው በሰባት እጥበት ሲሆን ከዚያ ውስጥ አንዱ ዉሃ ነው፡፡ አፈሩን ከእጥበቶቹ ውስጥ ካንዱ ጋር ያደርጋል፡፡ አቡሁረይራ በዘገቡት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ዉሻ ባንዳችሁ እቃ ውስጥ አፉን ካስገባ ሰባት ጊዜ ይጠበው – የመጀመሪያውን አፈር በማድረግ" ብለዋል – (ሙስሊም እና ሌሎች እንደዘገቡት)፡፡ የሚበልጠው አፈሩ መጀመሪያ ላይ ቢሆን ነው፡፡

ሁለተኛው ክፍል፡- ቀለል ያለ ነጃሳ ሲሆን እሱም ከእናት ጡት ሌላ ምግብ በፍላጎት ያልበላ ሕጻን (ወንድ) ልጅ ነው፡፡ የመዚይ[1] ነጃሳም እንዲሁ ነው፡፡

ይህን ነጃሳ ለማስወገድ በነጃሳው ላይ ዉሃ መርጨቱ በቂ ነው፡፡ ኡሙ ቀይስ ገና ምግብ ያልበላ ሕጻን ልጇን ወደ ነቢዩ (ሰዐወ) ይዛ ስትመጣ ነቢዩ (ሰዐወ) በጭናቸው ላይ አስቀመጡት፤ ልጁ

[1] ማዚይ ማለት አንድ ሰው በተቀራኒ ፆታ ስሜት ላይ እያለ ወይም በኋላ ሳያስበው የሚወጣ ቀጭን ዝልግልግ የሆነ ፈሳሽ ነው፡፡

በልብሳቸው ላይ ሸና፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ዉሃ አስመጥተው አፈሰሱበት እንጂ አላጠቡትም – (ሙተፈቁን ዐለይሀ)፡፡

በፍላጎቱና በምርጫው ከእናቱ ጡት ሌላ ምግብ የሚበላ ከሆነ ሽንቱ እንደ ትልቅ ሰው ሽንት ነው፡፡ የሴት ልጅ ሕጻን ሽንት ነጃሳነቱ እንደ ትልቅ ሰው ሽንት ነው፡፡ በነዚህ ሁኔታዎች እንደሌሎች ነጃሳዎች ሁሉ ይታጠባል፡፡

ሦስተኛው ክፍል፡– መካከለኛ ነጃሳ ነው፡፡ እሱም እላይ ከተገለጹት ሁለቱ ነጃሳዎች ዉጭ ያለ ነው፡– እንደ ሴት ልጅ ሽንት፣ የትልቅ ሰው (ወንድ) ሽንት፣ የሚፈስ ደም፣ እና ሌሎችም – ይህ የሚጠራው በማጠብ ነው – መጥራቱ እስከሚገመት ድረስ፡፡

ማስገንዘቢያ፡– *ሥጋውን መብላት ሐላል የሆነ እንደ ግመል፣* ከብት፣ ፍየልና በግ ያለ እንስሳ ሽንቱና ፈርሱ ጣሂር ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐ) ዒርኒዮችን የሰደቃ ግመሎችን ተከትለው ሽንታቸውንና ወተታቸውን እንዲጠጡ አዘዋቸዋልና – (ሙተፈቁን ዐለይሀ)፡፡

አቡሁረይራ (ረዐ) ባወሩት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በፍየልና በበግ በረት ውስጥ ስገዱ፤ በግመሎች ማረፊያ ውስጥ አትስገዱ" ብለዋል – (አህመድ እና አልቲርሚዚ የዘገቡት ሲሆን አልቲርሚዚ ሰሂህ ብለውታል)፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ነጃሳ የሆኑ አካላት፡–

1/ እንደ አንበሳ፣ ተኩላ፣ ነብር፣ እና የመሳሰሉት *ሥጋቸውን መብላት ሐራም የሆኑ እንስሳት፡፡* አቡ ቀታዳ (ረዐ) በዘገቡት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) ድመትን በተመለከተ "እሷ ነጃሳ አይደለችም እሷ በናንተ ላይ ከሚዞሩ እንስሳት ናትና" ብለዋል – (አልቲርሚዚና ሌሎች)፡፡ ስለዚህም ከዚህ ሌላ የሆነና ከሱ

መጠንቀቁ የማያስቸግር የሆነ እንስሳ ነጃሳ መሆኑን ያሳያል፡፡ ከዚህ ውስጥ የሰው ልጅ ይለያል – ካፊርም ቢሆን ጠሃራ ነው፡፡ እንደዚያውም ሲገደሉ ፈሳሽ ደም የሌላቸው እንደ ቁንጫ፣ ጊንጥ፣ ትንኝና የመሳሰሉት ጠሃራ ናቸው፡፡ እንደዚያውም ወደ ሰው ካለው ቅርበት የተነሳ ከሱ መጠንቀቁ የሚያስቸግር እንደ ድመትና አህያ ያለ እንስሳ ጠሃራ ነው – ማለትም ላቡ፣ ምራቁ፣ እና ፀጉሩ ጠሃራ ነው፡፡

2/ ሥጋው ከማይበላ ነገር የሚወጣ እንደ ሽንት፣ ሰገራ፣ ደም እና የመሳሰለው ነገር ነጃሳ ነው፡፡ እንደ ሰው ልጅ መኒይ፣ አክታ፣ ምራቅ፣ ወተት፣ የሴት ብልት እርጥበት፣ ፈስ ያሉት ነገሮች ከዚህ አይካተቱም፤ እንዲሁም ፈሳሽ ደም ከሌለው እንስሳ የሚወጣ ነገር፣ ከሱ መጠንቀቁ የሚያስቸግር እንስሳ ምራቅና ላቡ ነጃሳ አይደሉም፡፡

3/ በክት የሆነ ነገር ሁሉ ነጃሳ ነው – የባህር እንስሳ፣ የሰው ልጅ፣ እና ፈሳሽ ደም የሌላቸው ነፍሳት ሲቀሩ፡፡

4/ ከእንስሳ የተቆረጠ አካል ሁሉ ነጃሳ ነው – ፀጉር፣ ላባ፣ የግመል ፀጉር (ወበር)፣ ሱፍ፣ ቀንድ፣ አድላፍ፣ እና የሰው ልጅ አካላት ሲቀሩ፡፡

5/ እንስሳ ሲታረድ የሚፈስ ደም ወይም በሕይወቱ እያለ ከአካሉ የሚወጣ ደም ነጃሳ ነው – የሰው ልጅ ደም ሲቀር፡፡ ከሰው ልጅ (ሴት) ብልት የሚወጣ ደምም ነጃሰ ነው – ከሱ ሌላ ያለ ደም ሁሉ ጣሂር ነው፡፡

የወር አበባና የወሊድ ደም አህካሞች

1) የወር አበባና አህካሞቹ

የወር አበባ ተፈጥሮአዊ የሆነና በተወሰኑ ጊዜያት ከሴት ልጅ የሚወጣ ደም ነው፡፡

ጥያቄ፡- የወር አበባ (ሐይድ) በአመታት ወይም በቀናት የተገደበ ነውን? እናም በተወሰነ አመት ወይም ቀናት ውስጥ ካልሆነ በስተቀር በሴቶች ላይ የሚከሰት ደም በሸሪዓው የወር አበባ አይባልምን?

በትክክለኛው አተያይ የወር አበባ በአመታትም ሆነ በቀናት የተገደበ አይደለም፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላልና -

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ (البقرة: 222)

"ከወር አበባም ይጠይቁሃል፤ እርሱ የተበከለ ነው፤ ሴቶችንም በወር አበባ ጊዜ ራቋቸው ንጹሕ እስከሚሆኑም ድረስ አትቅረቡዋቸው፤ ንጹሕ በሆኑም ጊዜ አላህ ካዘዛችሁ ሥፍራ ተገናኙዋቸው፤ አላህ (ከኃጢአት) ተመላሾችን ይወዳል፤ ተጥራሪዎችንም ይወዳል በላቸው፡፡" (አልበቀራ፡ 222)፡፡

አንቀጹ እንደሚያመላክተው በሴቶች ዘንድ የሚታወቀው ይህ የተበከለ ደም በማንኛውም ጊዜ ከተከሰተ የተከሰተባት ሴት የወር አበባ የመጣባት ሴት ሑክም ይሰጣታል - በተወሰኑ አመታት ወይም ቀናት አይገደብም፡፡

የወር አበባ ላለባት ሴት ወይም በሚቆምላት ጊዜ በቁርአንና በሱና የተደነገጉ ዘርዘር ያሉ ድንጋጌዎች አሉ፡-

1/ የወር አበባ (ሐይድ) እያለባት መስገድም ሆነ መጾም አትችልም፤ ነቢዩ (ሰዐወ) ለፋጢማ ቢንት አቢ ሑበይሽ (ረዐ) "ሐይድ ሲመጣብሽ ሰላት ተይ" ብለዋታል – (ቡኻሪ)፡፡ ሐይድ ያለባት ሴት ብትጾም ወይም ብትሰግድ ሰላቷም ሆነ ጾሟ ትክክል አይደለም፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ከልክለዋልና፡፡ ክልከላ ደግሞ የተከለከለው ነገር ቢፈጸም ትክክል አለመሆኑን ያሳያል፡፡ እንዲያውም የአላህንና የመልክተኛውን ትእዛዝ እንደጣሰች ይቆጠራል፡፡

ከወር አበባዋ ከጠራች ጾም ቀዷ ታወጣለች ሰላት ግን ቀዷ አታወጣም – ይህንንም ዑለሞች ተስማምተውበታል፡፡ ዓኢሻ (ረዐ) "በነቢዩ (ሰዐወ) ዘመን የወር አበባ ሲመጣብን ጾምን ቀዷ እንድናወጣ እንታዘዝ ነበር፤ ሰላትን ግን ቀዷ እንድናወጣ አንታዘዝም ነበር" ብላለች – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

ከወር አበባ የጠራችው ፈጅር ከወጣ ከጥቂት ጊዜ በኋላ ቢሆን እንኳ ወይም ደግሞ የወር አበባ የመጣባት ፀሐይ ከመግባቷ ጥቂት ቀደም ብሎ ቢሆን እንኳ የዚያ ቀን ጾሟ ትክክል ሊሆን አይችልም፡፡

2/ የአላህን ቤት ከዕባን መዞር (ጠዋፍ ማድረግ) አይፈቀድላትም፡፡ መስጂድ ዉስጥ መቀመጥም አትችልም፡፡ ዓኢሻ (ረዐ) ሐጅ ላይ ሆና የወር አበባ በመጣባት ጊዜ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሐጅ የሚያደርግ ሰው የሚያደርገውን ነገር ሁሉ አድርጊ – በአላህ ቤት ጠዋፍ ማድረግ ሲቀር" ብለዋታል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

3/ የወር አበቧ ቆሞላት እስክትታጠብ ድረስ ባሏ ከሷ ጋር የግብረሥጋ ግንኙነት ማድረግ አይችልም፡፡ አላህ እንዲህ ይላል፡– "ከወር አበባም ይጠይቁሃል፤ እርሱ የተበከለ ነው፤ ሴቶችንም በወር

አበባ ጊዜ ራቋቸው ንጹሕ እስከሚሆኑም ድረስ አትቅረቡዋቸው፤ ንጹሕ በሆኑም ጊዜ አላህ ካዘዛችሁ ሥፍራ ተገናኙዋቸው፤ አላህ (ከኃጢአት) ተመላሾችን ይወዳል፤ ተጥራሪዎችንም ይወዳል በላቸው።" (አልበቀራ፡ 222)። 'ራቁዋቸው' የሚለው የግብረ ሥጋ ግንኙነት ተው ለማለት ነው። አነስ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከኒካሕ (ከግብረሥጋ ግንኙነት) በስተቀር ሁሉንም ነገር አድርጉ" ብለዋል – (ሙስሊም)። በሌላ ዘገባ "ከግብረ ሥጋ ግንኙነት ውጭ" ብለዋል።

ባሏ ከግብረ ሥጋ ግንኙነት ውጭ ባለው ሁኔታ ሊረካባት ይችላል፡ – ለምሳሌ መሳም፣ መዳበስ፣ እና የመሳሰሉት።

4/ የወር አበባ እያለባት ባሏ ሊፈታት አይችልም። አላህ እንዲህ ይላል፡–

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ

"አንተ ነቢይ ሆይ! ሴቶችን መፍታት ባሰባችሁ ጊዜ ለዒዳቸው ፍቱዋቸው፤" (አልጠላቅ፡ 1)።

ይህ ማለት በንጽሕና ወራታቸው መጀመሪያ ከወር አበባ እንደጠሩ ሳትነኳቸው ፍቷቸው ማለት ነው። ኢብኑ ዑመር ሚስታቸው በወር አበባ ላይ እያለች በፈቷት ጊዜ ነቢዩ (ሰዐወ) እንዲመልሷትና ከዚያም ከፈለጉ ከወር አበባ ስትጠራ እንዲፈቷት አዘዋቸዋል፤ – (ሙተፈቁን ዐለይህ)።

5/ የወር አበባ ያለባት ሴት ቁርአን መንካት አትችልም። አቡበከር ቢን ሙሐመድ ቢን ዐምር ቢን ሐዝም ከአባቱ ከአያቱ ባስተላለፈልን ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) ለየመን ሰዎች በላኩት ደብዳቤ ውስጥ "ቁርአንን ንጹህ (ጣሂር) የሆነ ሰው እንጂ አይንካው" ብለዋልና – (ማሊክ፣ አልነሳኢ፣ እና አልዳረቁጥኒ እንደዘገቡት)።

መጥራት ማለት፡- የደም መቋረጥ ሲሆን ምልክቶቹም ሁለት ናቸው፡-

1. አልቁሰቱል በይዳእ፡- በወር አበባ መጨረሻ ላይ ከማህጸን የሚወጣ ነጭ ፈሳሽ
2. መድረቅ፡- የደሙ መቋረጥና ብልቷን የምትደፍንበት ጥጥ ወይም ጨርቅ መልኩን አለመለወጥ

ደሟ ከተቋረጠ ጠርታለች የወር አበባ ዘመኗም አብቅቷል ማለት ነው፤ ስለዚህ መታጠብ ግዴታ ይሆንባታል፡፡ ከዚያም በወር አበባው ምክንያት እንዳትፈጽም ታግዳ የቆየችውን ነገሮች መፈጸም ትጀምራለች፡፡ ከጠራች በኋላ ድፍርስ ነገር የሚወጣባት ከሆነም ከምንም ልትቆጥረው አይገባም፡፡ ኡሙ ዐጢያ (ረዐ) "ከጠራን በኋላ የሚከሰትብንን ድፍርስና ዳለቻ ነገር ከምንም አንቆጥርም ነበር" ብላለች - (አቡዳውድ እና ሌሎችም እንደዘገቡት)፡፡ ይህንን ድርጊት ነቢዩ (ሰዐወ) እያወቁት ያልተቃወሙት ስለሆነ ንግግሯ ከሳቸው እንደተወሰደ ይቆጠራል ማለትም የረፍዕ ሑክም ይኖረዋል ወይም *መርፉዕ*[1] ነው፡፡ ከመጥራቷ በፊት የወር አበባ እንዳለባት ሴት ትታያለች (የወር አበባ ያለባት ሴት ሑክም ይኖራታል)፡፡ በዘልማዷ የምታውቀው የወር አበባ ጊዜዋ ካለቀ በኋላ ዳለቻውና ድፍርሱ ነገር ከቆየባት ግን ታጥባ ትሰግዳለች፡፡ እንደዚያውም የወር አበባ ከመምጣቱ በፊት የሚታየው ዳለቻና ድፍርስ ነገር ከምንም አይቆጠርም፡፡

ማስገንዘቢያ፡- የወር አበባ ወይም የወሊድ ደም ያለባት ሴት የሰላት ወቅት ከመውጣቱ በፊት አንድ ረከዓ የሚያሰግድ ጊዜ

---

[1] በሙስጠለሀል ሐዲስ (በሐዲስ ሕግ) ማንኛውም ሐዲስ ከነቢዩ (ሰዐወ) በቃልም ይሁን በድርጊት ወይም በይሁንታ በትክክለኛ ሰነድ የተዘገበ ከሆነ ሞርፉዕ ይባላል፡፡ ነቢዩን (ሰዐወ) ሳያጣቅስ ከሰሓባ የተዘገበ ከሆነ ግን መውቁፍ ይባላል፡፡ ስለዚህ ነቢዩ (ሰዐወ) ጉዳዩን ያወቁት ስለነበረ የኡሙ ዐጢያ ንግግር መውቁፍ ሳይሆን ሞርፉዕ ነው ለማለት ነው፡፡ - ተርጓሚው

ሲቀር ከጠራች የዚህ ጊዜ ሰላት ግዴታ ይሆንባታል፡፡ ለምሳሌ ፀሐይ ከመጥለቋ አንድ ረከዓ ያክል ጊዜ አስቀድማ ከወር አበባ ከጠራች የዚህን ቀን ዐስር መስገድ ግዴታ ይሆንባታል፡፡ ከእኩለ ሌሊት በፊት ከጠራች የዚህን ሌሊት ዒሻእ ብቻ ትሰግዳለች፡፡

የሰላት ወቅት ከገባ በኋላ ከመስገዷ በፊት የወር አበባ ወይም የወሊድ ደም ከመጣባት ሚዛን በሚደፋው አተያይ የዚያን ከመጀመሪያው ወቅት (አወል ወቅት) በአንድ ረከዓ ያክል ደርሳበት ሳትሰግድ የወር አበባ ወይም የወሊድ ደም የመጣባትን ሰላት ቀዷ ማውጣት ግዴታ ይሆንባታል፡

2) ኢስቲሓዳና አሕካሞቹ

ኢስትሓዳ ማለት ያለጊዜ በደም ሥር ችግር ምክንያት የደም መፍሰስ ማለት ሲሆን በሸሪዓዊ ትርጓሜው የወር አበባም ሆነ የወሊድ ደም ሊሆን የማይችል ደም የሚታያት ሴት ማለት ነው፡፡ ደም ሁልጊዜ የማይለያት ወይም ደግሞ ለጥቂት ጊዜ ብቻ የሚቋረጥላት ሴትም በዚሁ ዉስጥ ትካተታለች፡፡

ሙስተሐዳ የሆነች ሴት ሦስት ሁኔታዎች ይኖሯታል፡-

አንደኛው ሁኔታ፡- በኢስትሓዳ ከመያዟ በፊት መደበኛ የሆነና የታወቀ የወር አበባ ጊዜ ያላት ከሆነች – ለምሳሌ በኢስትሓዳ ከመያዟ በፊት በዘልማዷ በወር መጀመሪያ ላይ ወይም መሀል ላይ ለአምስት ወይም ለስምንት ቀናት የወር አበባ የሚቆይባትና ይህንን ጊዜዋን የምታውቀው ከሆነ የዚህች አይነቱ ሴት ያን የምታውቀውን ጊዜ ያክል ትቆያለች – ማለትም ሰላትም ጾምም ትተዋለች፤ እንደ ወር አበባዋ ትቆጥረዋለች፤ ያ የምታውቀው ጊዜ ሲያልቅ ታጥባ ትሰግዳለች፡፡ ቀሪውን ደም እንደ ኢስትሓዳ ደም ታየዋለች፡፡ ነቢዩ

(ሰዐወ) ለኡሙ ሐቢባ "የወር አበባሽ ያቆይሽ የነበረውን ያክል ጊዜ ቆዩ፤ ከዚያም ታጥበሽ ስገጂ" ብለዋታል – (ሙስሊም)።

ሁለተኛው ሁኔታ፡– መደበኛ የሆነና የታወቀ የወር አበባ ጊዜ የሌላት ሆና ግን ደሟ የሚለይ ከሆነ – ከፊሉ የወር አበባ ባህርይ ካለው – ለምሳሌ ጥቁር ወፈር ያለና ሽታ ካለው – ቀሪው ደም ደግሞ የወር አበባ ባህርይ ከሌለው ቀላ ያለ ሽታ የሌለው ወፈር ያላለ ከሆነ፤ የዚህ ሁኔታ ያለባት ሴት የወር አበባ ባህርይ ያለውን ደም እንደ ወር አበባ ወስዳው ሰላትና ጾም ትታ ትቆያለች። ከዚያ ውጭ ያለውን ከኢስትሓዳ ትቆጥረዋለች። የወር አበባ ባህርይ ያለው ደም ሲቆምላት ታጥባ ትሰግዳለች ትጾማለች። ከጠሃራም ትቆጥረዋለች። ነቢዩ (ሰዐወ) ለፋጢማ ቢንት አቢ ሑበይሽ (ረዐ) "የወር አበባ ከሆነ እሱ የሚታወቅ ጥቁር ደም ነው በዚያ ጊዜ ከሰላት ታቀቢ፤ ሌላኛው ከሆነ ዉዱእ አድርጊና ስገጂ።" ብለዋታል – (አቡዳውድ እና አልነሳኢ እንደዘገቡትና ኢብኑ ሒባንና አልሓኪም ሰሒሕነቱን እንዳረጋገጡት)።

ሦስተኛው ሁኔታ፡– መደበኛ የሆነና የታወቀ የወር አበባ ጊዜ የሌላትና የወር አበባውን ከሌላው የምትለይበት ባህርይም ከሌለው በብዙሃን ዘንድ የተለመደውን ያክል ከየወሩ ስድስት ወይም ሰባት ቀናትን ያለሰላትና ያለጾም ትቆያለች። ይህ የአብዛኞቹ ሴቶች ባህርይ ነውና።

ነቢዩ (ሰዐወ) ለሒምና ቢንት ጀሕሽ "ይህች የሸይጣን እርግጫ ነች፤ ስድስት ወይም ሰባት ቀናትን እንደ ወር አበባ ቁጠሪና ከዚያም ታጠቢ፤ ስትጠሪ ሃያ አራት ቀናትን ወይም ሃያ ሦስት ቀናትን ስገጂ ጹሚም፤ ይህ ይበቃልሻል፤ እንደዚያው ሴቶች የወር

አበባ ሲመጣባቸው የሚያደርጉትን አድርጊ” ብለዋታል – (አምስቶቹ[1] እንደዘገቡትና አልቲርሚዚ ሰሒሕነቱን እንዳረጋገጡት)፡፡

ሙስተሓዳ የሆነች ሴት እንደ ጠሃራ (ንጹህ) በምትታይበት ጊዜ ግዴታ የሚሆኑባት ነገሮች፡–

1. ባሳለፍነው ማብራሪያ መሰረት እንደ ወር አበባዋ የተወሰደው ነገር ሲቆምላት መታጠብ ግዴታ ይሆንባታል፡፡
2. የሚወጣውን ደም ለመከላከል በብልቷ ውስጥ ጥጥ እና የመሳሰሉትን ነገሮች አስገብታ እሱም እንዳይወድቅ ሊይዘው በሚችል ነገር ጠበቅ አድርጋ ታስረዋለች፡፡

3) የወሊድ ደም (ኒፋስ) እና አሕካሞቹ

የወሊድ ደም ማለት ከምጥ ጋር በወሊድ ጊዜ፣ ከወሊድ በፊትና በኋላ ማህፀን የሚለቀው ደም ነው፡፡ ስለዚህም የወሊድ ወይም የምጥ ምልክት ሳይኖረው ሴት ከወሊድ በፊት የምታየው ደም የወሊድ ደም አይደለም፡፡

ሐላል ሊሆን በሚችል ነገር የወሊድ ደም እንደ ወር አበባ ነው – ለምሳሌ ከብልቷ ዉጭ ባለ ነገር በሷ መደሰት፤ ሐራም በሚሆን ነገርም አንድ ናቸው – ለምሳሌ የግብረሥጋ ግንኙነት፣ ጾም፣ ሰላት፣ ፍች፣ ጠዋፍ፣ መስጂድ ውስጥ መቆየት፣ ደሙ ሲቋረጥ መታጠብ ግዴታ መሆን፣ ሰላትን ትታ ጾምን ቀዷ በማውጣት – በነዚህ ሁሉ የወር አበባ ካለባት ሴት ጋር አንድ ናት፡፡

ማስገንዘቢያ፡– የወሊድ ደም ባብዛኛው የሚቆየው ለአርባ ቀናት ነው፡፡ በኡሙ ሰለማ (ረዐ) የተላለፈ ሐዲስ ስላለ፡፡ ከእንደነ ዑመር፣ አነስ፣ ኢብኑ ዐባስ፣ ኡሙሰለማ፣ እና ከሌሎችም ሰሓቦች

[1] ኢብኑ ሐጀር አልዐስቀላኒ *ቡሉጉልመራም* በተሰኘው መጽሐፋቸው ወስጥ እንደተጠቀሙት አምስቶቹ ማለት አህመድ፣ አቡዳወድ፣ አልነሳኢ፣ አልቲርሚዚ፣ እና ኢብኑ ማጃህ ናቸው – ተርጓሚው፡፡

ስለተዘገበ፡፡ አርባ ቀን ከሞላች ታጥባ ትሰግዳለች፤ የንጹሃት (ጠሂራት) ሑክምም ይኖራታል፡፡

የወሊድ ደም ከአርባ ቀን በፊት ከቆመ የወሊድ ደም ጊዜዋ አለቀ ማለት ነውና ታጥባ መስገድና በደሙ ምክንያት ተከልክላ የቆየችውን ነገር ሁሉ መተግበር ይኖርባታል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- እርጉዝ ሴት የሰው ቅርጽ የያዘ ጽንስ ከወጣባት (ካስወረዳት) በስዉርም ቢሆን ቅርጽ ያለው ጽንስ ካስወረዳትና ከዚያ በኋላ ደም ከታያት የወሊድ ደም ያለባት ሴት (ኑፈሳእ) ሑክም ይኖራታል፡፡ ባብዛኛው የሰው ልጅ ጽንስ ቅርጽ የሚለየው በሦስት ወር ዉስጥ ነው፡፡ ትንሹ የሚባል ጊዜ ደግሞ ሰማንያ አንድ ቀን ነው፡፡ የሰው ልጅ ቅርጽ ያልተለየበት የረጋ ደም (ዐለቃ) ወይም ቁራጭ ሥጋ (ሙድጋ) ካስወረዳት ከዚያ በኋላ የሚወጣው ደም እንደወሊድ ደም አትቆጥረውም፤ ሰላትንም ሆነ ጾምን አትተውም፡፡ የኑፈሳእ ሑክምም አይኖራትም፡፡

ማስገንዘቢያ፡- እርጉዝ ሴት ከወሊድ በፊት ለሚታያት ፈሳሽ ነገር ብላ ዒባዳ አትተውም፡፡ ሑክሙም እሱ ንጹህ (ጣሂር) መሆኑ ነው፤ በሱ ምክንያት ብልትም ሆነ የነካውን ልብስ ማጠብም ግዴታ አይሆንም፤ ዉዱእም አያጠፋም፡፡

ክፍል ሁለት
የሰላት አሕካሞች
የአምስት ወቅት ሰላቶች ግዴታነት

ከሁለቱ ምስክርነቶች (ሸሃደተይን) ቀጥላ ሰላት በጣም ጠበቅ ያለች የኢስላም ማእዘን ናት፡፡ ከሌሎች ድንጋጌዎች በተለየ ሁኔታ አላህ (ሱወ) በመጨረሻው መልክተኛው ሙሐመድ (ሰወዐ) ላይ ሰላትን የደነገገው በሚዕራጅ ሌሊት ሰማይ ላይ ነው፡፡ ይህም ታላቅነቷን፣ የግዴታነቷን ጥብቅነትና አላህ ዘንድ ያላትን ላቅ ያለ ደረጃ ያመለክታል፡፡

ሰላት ማለት የቋንቋ ትርጓሜው ጸሎት (ዱዓእ) ማለት ነው፡፡ አላህ (ሱወ)

وَصَلِّ عَلَيْهِمْ

"*ወሰልሊ ዐለይሂም* (ለነሱም ጸልይላቸው)" ይላል - (አልተውባ፡ 103)፡፡

ሸሪዓዊ ትርጓሜው፡ በተክቢራ የምትጀመርና በተስሊም (ሰላምታ) የምትደመደም ለየት ያሉ ቃሎችና ተግባራትን ያካተተች ድርጊት ነች፡፡ በዚህ የተሰየመችውም ጸሎትን (ዱዓእን) ስለያዘች ነው፡፡ የሚሰግድ ሰው [እስከሚጨርስ ድረስ] ከዒባዳ ወይም ከዉዳሴ ወይም ከጥያቄ ዱዓእ (ጸሎት) አይወገድም፤ ስለዚህም ሰላት (ጸሎት) ተብላ ተሰየመች፡፡ በግዴታነት የተደነገገችው ከሂጅራ በፊት በኢስራእ ሌሊት ነው፡፡ በቀንና ሌሊት ውስጥ አምስት ሰላቶች - ሁሉም በተወሰኑላቸው ጊዜያቶቻቸው - ሙከለፍ በሆነ (ለአካለመጠን በደረሰና ጤነኛ አእምሮ ያለው) ሙስሊም ላይ ተደነገገች፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

إِنَّ الصَّلاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

"... ሰላት በምእመናን ላይ በጊዜያት የተወሰነች ግዴታ ናትና" – (አል–ኒሳእ፡ 103)፡፡

ማለትም የአላህ መልክተኛ (ሰዐወ) በቃላቸውም ሆነ በድርጊታቸው በገለጹዋቸው ጊዜያት ውስጥ እንድትፈጸም ተደነገገች ማለት ነው፡፡

አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ (البينة: 5)

"አላህን ሃይማኖትን ለርሱ ብቻ አጥሪዎች ቀጥተኞች ሆነው ሊገዙት ሰላትንም አስተካክለው ሊሰግዱ ዘካንም ሊሰጡ እንጂ ያልታዘዙ ሲሆኑ" – (አልበይናህ፡ 5)፡፡

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلَاةَ ... (إبراهيم: 31)

"ለነዚያም ላመኑት ባሮቼ ... ሰላትን በደንብ ስገዱ በላቸው" – (ኢብራሂም፡ 31)፡፡

ቡኻሪና ሙስሊም ኢብኑ ዑመርን አጣቅሰው በዘገቡት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ኢስላም የተመሠረተው በአምስት ነገሮች ላይ ነው – ከአላህ በስተቀር (በእውነት የሚመለክ) ሌላ አምላክ እንደሌለ እና ሙሐመድ የአላህ መልክተኛ እንደሆኑ መመስከር፣ ሰላትን አስተካክሎ መስገድ፣ ... " ብለዋል፡፡

ማስገንዘቢያ፡– የሕጻን አሳዳጊ ሕጻኑ ሰባት አመት ሲሞላው በሰላት ማዘዝ ግዴታ ይሆንበታል – በሕጻኑ ላይ ግዴታ ባይሆንም፡፡ ነገር ግን ለሰላት ትኩረት እንዲያደርግና እንዲለማመድ እንዲሁም ሲሰግድ ለሱም ሆነ ለአሳዳጊው አጅር እንዲመዘገብላቸው ሲባል በሰላት ይታዘዛል፡፡ አላህ (ሱወ) "መልካም ሥራ የሰራ ሰው ለርሱ አስር ብጤዎችዋ አሉት" ይላልና – (አል–አንዓም፡ 160)፡፡ ኢብኑ

ዐባስ ባስተላለፉልን ሐዲስ አንዲት ሴት ሕጻን ልጇን አንስታ ይህ ሐጅ ቢያደርግ ይሆንለታል ወይ ብላ ነቢዩን (ሰዐወ) ስትጠይቃቸው "አዎ፤ ላንቺም አጅር ይኖርሻል" በማለት መልሰውላታል – (ሙስሊም)፡፡ ስለዚህም አሳዳጊው ሰላትንና ጠሃራዋን ሊያስተምረው ይገባል፡፡

ሕጻኑ ልጅ በሰላት ወቅት ውስጥ ለአቅመ አዳም ከደረሰ ቀደም ብሎ ሰግዶ ከሆነ ይበቃለታል፤ ያልሰገደ ከሆነ መስገዱ ግዴታ ይሆንበታል – የሰላት ወቅት ከመውጣቱ በፊት የአንድ ረከዓ ያክል ወይም ከዚያ በላይ ጊዜ ሲቀር ለአቅመ አዳም ከደረሰም ይሰግዳል፡ ፡

ሰላት በካፊርም ሆነ በእብድ ላይ ዋጂብ አይደለም፡፡ ነገር ግን የሰላት ወቅት ከመውጣቱ በፊት የአንድ ረከዓ ያክል ጊዜ ሲቀር ካፊሩ ከሰለመ ወይም እብዱ ራሱን ካወቀ (ከዳነ) ሰላቱን መስገዱ ግዴታ ይሆንበታል፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ሰላትን ከወቅቱ ማዘግየት አይፈቀድም፡፡ አላህ (ሱወ) "… ሰላት በምእመናን ላይ በጊዜያት የተወሰነች ግዴታ ናት" ይላልና – (አል–ኒሳእ፡ 103)፡፡ ማለትም በተወሰነ ጊዜያት የምትፈጸም ግዴታ ናት ማለት ነው፡፡ ከነዚያ ከተወሰኑ ጊዜያት ማሳለፍ አይቻልም፡፡ ከቀጣዩ ሰላት ጋር የማዘግየት ጥምረት (ጀምዐ ተእኺር) ማድረግ ለሚፈልግ ሰው ካልሆነ በስተቀር፡፡ ሰላቶቹ ሊጣመሩ የሚችሉ ከሆነና እሱም አጣምሮ መስገድ የሚፈቀድለት ሰው ከሆነ፡፡ በማንኛውም ሁኔታ ሰላትን ከወቅቱ ማሳለፍ አይፈቀድም – ለጀናባም ይሁን ለነጃሳ ወይም ለሌላ ነገር፡ ፡ [ማስወገድ ካልቻለ] በማንኛውም ሁኔታ ላይ ቢሆን በወቅቱ መስገድ አለበት፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ዋጂብነቱን ሳይክድ በመሳነፍ ሰላትን የተወ ሰው ከሁለቱ የዑለሞች አተያዮች ይበልጥ ትክክለኛ በሆነ አተያይ ይከፍራል፡፡ እንዲያውም ማስረጃዎች የሚያመላክቱት ትክክለኛ አተያይ ነው፡፡ ለምሳሌ ጃቢር (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በሰውየውና በኩፍር መካከል ያለው ሰላትን መተው ነው" ብለዋል - (ሙስሊምና ሌሎች የዘገቡት)፡፡ ቡረይዳ (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ደግሞ ነቢዩ (ሰዐወ) "በኛና በነሱ መካከል ያለው ቃልኪዳን (ዐህድ) ሰላት ናት፤ የተዋት በእርግጥ ከፈረ" ብለዋል - (ሰሂህ በሆነ ሰነድ አምስቶቹ ዘግበውታል)፡፡

የአዛንና የኢቃማ አህካሞች

አዛን ማለት የቋንቋ ትርጓሜው ማሳወቅ (ኢዕላም) ማለት ሲሆን ሸሪዓዊ ትርጓሜው ደግሞ በተወሰኑ ዚክሮች የሰላት ወቅት መድረሱን በማሳወቅ አላህን መገዛት ነው፡፡
ኢቃማ የቋንቋ ትርጓሜው አንድን ነገር ቀጥተኛ ማድረግ ማለት ሲሆን ሸሪዓዊ ትርጓሜው ደግሞ በተወሰኑ ዚክሮች ለሰላት መቆምን በማሳወቅ አላህን መገዛት ነው፡፡
አዛን የተደነገገው በአንደኛ አመተ ሂጅራ ውስጥ ነው፡፡ ምክንያቱም ሰሃቦች የሰላትን ጊዜያት ማወቅ ሲያስቸግራቸው አንድ ምልክት ሊያደርጉለት ተወያዩ፡፡ ዐብደላህ ቢን ዘይድ (ረዐ) ይህንን አዛን በሕልሙ አየው፤ ወሕይም አፀደቀው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ... (الجمعة: 9)

"እናንተ ያመናችሁ ሆይ! በጁመዓ ቀን ለስግደት ጥሪ በተደረገ ጊዜ ወደ አላህ ማውሳት ፈጥናችሁ ሂዱ፤ መሸጥንም ተዉ …" ይላል – (አልጁምዓ፡ 9)፡፡

وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلاةِ ... (المائدة: 58)

"ወደ ሰላትም በጠራችሁ ጊዜ …" ይላል – (አልማኢዳ፡ 58)፡፡ አዛንና ኢቃማ ፈርድ ኪፋያ ናቸው፡፡ ፈርደል ኪፋያ ማለት አንድን ተግባር መፈፀሙ በሁሉም ሙስሊሞች ላይ ግዴታ የሆነና በቂ የሆኑ ሰዎች ከፈፀሙት ግን ቀሪዎቹ በወንጀል የማይጠየቁበት ተግባር ነው፡፡ አዛንና ኢቃማ ከኢስላም ዉጫዊ መገለጫ ምልክቶች (ሸዓኢር) ናቸው፡፡ በወንዶች ላይ መንገደኞችም ይሁኑ ባካባቢያቸው እያሉ ለአምስቱ ሰላቶች አዛንና ኢቃማ ማድረግ ዋጂብ ነው፡፡ አዛንና ኢቃማን የተዉ የአንድ አካባቢ/መንደር ሰዎች ዉጊያ ይካሄድባቸዋል፡፡ የኢስላም ግልጽ መገለጫ ምልክቶች ስለሆኑ ሊተዉ አይገባም፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ብቻውን ለሚሰግድ ሰው አዛንና ኢቃማ ሱና ናቸው፡፡ ዑቅባ ቢን ዓሚር (ረዐ) ባስተላለፈልን ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በተራራ ጫፍ ላይ ፍየሎቹን/በጎቹን እየጠበቀ አዛን አድርጎ የሚሰግድን ሰው ጌታህ ይደነቅበታል" ብለዋል – (አልነሳኢ)፡፡

ማስገንዘቢያ፡- አዛንና ኢቃማ ትክክለኞች የሚሆኑት ቅደም ተከተላቸውን ጠብቆና አከታትሎ አንድ ጤነኛ አእምሮ ያለው፣ ጥሩና መጥፎን የለየና ታማኝ ወንድ የሰላት ወቅት ከገባ በኋላ ከተደነገጉት ዐረፍተ ነገሮች ሳይቀንስ ካደረጋቸው ነው፡፡

የአዛን አፈጻጸም፡– አዛን ሁለት አፈጻጸም አለው፡–

አንደኛው፡– የቢላል አዛን ሲሆን አስራ አምስት ዐረፍተ ነገሮች አሉት፤ ቢላል (ረዐ) ነቢዩ (ሰዐወ) ባሉበት ሁልጊዜ ያደርገው የነበረ አዛን ነው፡፡

ሁለተኛው፡– የአቡ ማህዙራ አዛን ሲሆን አስራ ዘጠኝ ዐረፍተ ነገሮች አሉት፡፡ ይህም እንደ ቢላል አዛን ሆኖ ተርጂዕ ይጨመርበታል፡፡ ይህ ማለት ሁለቱን ሸሃዳዎች (አሽሀዱ አንላኢላሀ ኢልለላህ፣ ወአሽሀዱ አንነ ሙሐመደን ረሱሉላህ) አጠገቡ ያሉት ሰዎች ብቻ መስማት በሚችሉት ዝቅ ባለ ድምጽ ካላቸው በኋላ ድምጹን ከፍ አድርጎ እንደገና ይደግማቸዋል፡፡

ሁለቱን አፈጻጸሞች አፈራርቆ ማድረጉ የተወደደ ነው፡፡

ለአዛን የሚወደዱ ነገሮች፡– የአዛን ቃላቶችን ሲያወጣቸው ቆየት (ረጋ) ማለት – ከሚያስፈልግ በላይ ሳይጎትት፣ አንዳንድ ጊዜ በአንድ ዐረፍተ ነገር ላይ መቆም አንዳንድ ጊዜ ደግሞ ሁለት ሁለቱን ዐረፍተነገሮች ማጣመር፣ አዛን ሲያደርግ ወደ ቂብላ መዞር የተወደደ ነው – ድምጹን ከፍ ስለሚያደርግ፤ 'ሐያ ዐለስሰላት' በሚልበት ጊዜ ወደ ቀኝ 'ሐያ ዐለልፈላህ' በሚልበት ጊዜ ደግሞ ወደ ግራ ትንሽ ዘወር ማለት፣ በፈጅር አዛን ዉስጥ ከሁለተኛው 'ሐያ ዐለልፈላህ' በኋላ ሁለት ጊዜ 'አስሰላቱ ኸይሩን ሚነንነውም' (ሰላት ከእንቅልፍ ይበልጣል) ማለት – ነቢዩ (ሰዐወ) ያዘዙት ስለሆነና ሰዎች ባብዛኛው የሚተኙበት ጊዜ ስለሆነ፡፡

ኢቃማ ሲያደርግ ፈጠን ፈጠን ማለት የተወደደ ነው – በቦታው ያሉትን ሰዎች ማሳወቅ ስለሆነ ማስረዘም አላስፈላጊ አይደለም፡፡ አዛንን ያደረገ ሰው ኢቃማውንም ማድረጉ ይወደዳል፡፡ ያለ ኢማሙ

ፈቃድ ኢቃማ ማድረግ አይቻልም – የኢቃማን ወቅት የሚወስነው ኢማሙ ነውና – እሱ ሳያመላክት መደረግ የለበትም፡፡

ሁለቱ የኢቃማ አፈጻጸሞች፡–

አንደኛው የቢላል ኢቃማ ሲሆን አስራ አንድ ዐረፍተነገሮች አሉት፡፡ ሁለተኛው የአቡ ማህዙራ ኢቃማ ሲሆን አስራ አምስት ዐረፍተነገሮች አሉት – እንደ ቢላል አዛን፡፡ ሁለቱንም አፈራርቆ ማድረጉ የተወደደ ነው፡፡

ማስገንዘቢያ፡– አዛን የተደነገገው የሰላት ወቅት መግባቱን ለማሳወቅ ስለሆነ የሰላት ወቅት ከመግባቱ በፊት አዛን ቢደረግ አይበቃም፤ የተፈለገው አላማም አይገኝም፤ የሚሰማውን ሰውም መሸወድ ይሆናል፡፡ በትክክለኛው ድንጋጌ የአጠቃላዩ አዛን በመጀመሪያው ወቅት መሆን ነው – ይህ ሁለቱም የነቢዩ (ሰዐወ) ሙአዚኖች ሲያደርጉት የነበሩ ነውና፡፡

አዛኑ ለተወሰነ ቡድን (ጀማዓ) ብቻ ከሆነ አዛኑ የሚደረገው ሰላቱ በሚፈጸምበት ጊዜ ነው፡፡

የመጀመሪያ አዛን፡– ፈጅር ሲወጣ ከሚደረገው ሁለተኛው አዛን በፊት ለፈጅር ሰላት የመጀመሪያ አዛን ቢደረግ የተወደደ ነው፡፡ ዑመር (ረዐ) ባስተላለፉልን ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ቢላል አዛን የሚያደርገው በሌሊት ነው፤ ኢብኑ ኡሙ መኽቱም አዛን እስከሚያደርግ ድረስ ብሉ ጠጡም" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

በሁለቱ አዛኖች መካከል ያለው ጊዜ እንቅልፍ ላይ ያለውን ሰው መንቃት የሚያስችለው፣ ሰላት ላይ ያለ ሰው ደግሞ መጾም የሚፈልግ ከሆነ ከቂያሙ (ከሰላቱ) ወደ ሱሑር መመለስ የሚያስችለው ጊዜ መሆን አለበት፡፡

ለሙአዚኑ መልስ መስጠት፡- ሙአዚኑን የሚሰማ ሰው እሱ ያለውን በማለት መልስ መስጥት ሱና ነው፤ 'ሐይየ ዐለስሰላት ሐይየ ዐልፈላህ' በሚልበት ጊዜ ደግሞ

لا حول ولا قوة إلا بالله

"ላሐውለ ወላቁወተ ኢልላ ቢልላህ" በማለት መልስ ይሰጣል፡፡ ሙአዚኑ አዛኑን ከጨረሰ በኋላ እንዲህ ይላል፡-

"اللهم صل على محمد، اللهم رب هذه الدعوة التامة والصلاة القائمة، آت محمدا الوسيلة والفضيلة وابعثه مقاما محمودا الذي وعدته"

'አላሁምመ ሰልሊ ዐላ ሙሐመዲን፣ አላሁምመ ረብበ ሃዚሂድደዕወቲትታምማ ወስሰላቲል ቃኢማ ኣቲ ሙሐመደን አልወሲለተ ወልፈዲለተ ወብዐስሁ መቃመን ማሕሙደን አልለዚ ወዐድተህ'፡፡ ለሁለተኛውም ለሦስተኛውም ሙአዚን መልስ ይሰጣል፡፡ ከፊሉን ከሰማ ለሰማው ብቻ መልስ ይሰጣል፡፡

ያለምክንያት (ዑዝር) ወይም ለመመለስ አስቦ ካልሆነ በስተቀር ከአዛን በኋላ ከመስጂድ መውጣት ሐራም ነው፡፡ ሰውየው ተቀምጦ እያለ ሙአዚኑ አዛን ማድረግ ከጀመረ አዛኑን እስከሚጨርስ ድረስ ታግሶ መቀመጥ እንጂ መነሳት የለበትም – ከሸይጣን ጋር ላለመመሳሰል ሲባል፡፡ ይህንን ሸይኹልኢስላም ኢብኑ ተይሚያ (አላህ ይርሐማቸውና) አውስተውታል፡፡

የሰላት ሸርጦች

ሸርጥ ማለት ቋንቋዊ ትርጓሜው ምልክት ማለት ሲሆን ሸሪዓዊ ትርጓሜው ደግሞ የሱ አለመኖር የሌላውንም አለመኖር የሚያመላክት የሱ መኖር ደግሞ የሌላውን መኖር ወይም አለመኖር የማያመለክት ነገር ማለት ነው፡፡ የሰላት ሸርጦች ማለት የሰላት

ትክክለኛነት የሚወሰንባቸው (ቅድመ ሁኔታ የሆኑ) ነገሮች ናቸው – ማሟላታቸው የሚቻል ከሆነ፡፡

አንደኛው ሸርጥ፡– የሰላት ወቅት መግባት

አላህ (ሱወ) "… ሰላት በምእመናን ላይ በጊዜያት የተወሰነች ግዴታ ናትና" ይላል – (አል–ኒሳእ፡ 103)፡፡ ይህ ማለት የሰላት ግዴታ የሚፈፀመው በተወሰኑና በተገደቡ ጊዜያት ውስጥ ነው ማለት ነው፡፡ አላህ (ሱወ) ለሰላት የተወሰኑ ወቅቶችን አደረገ፡፡ አምስቱ ሰላቶች የተለዩና የተወሰኑ ጊዜያት እንዳሉዋቸውና ከነዚያ ጊዜያት በፊት መፈጸም እንደማይበቃ <u>ሙስሊሞች</u> ተስማምተውበታል፡፡

የምእመናን መሪ የነበሩት ዑመር ኢብኑልኸጣብ (ረዐ) "ሰላት አላህ የወሰነላት ወቅት አላት፤በዚያ ወቅት እንጂ ትክክል ልትሆን አትችልም" ብለዋል፡፡

እነዚህ ወቅቶች የሚከተሉት ናቸው፡–

1/ የዙህር ሰላት፡– ወቅቷ የሚጀምረው በፀሐይ ማዘንበል ነው፤ ከመሃል መስመር ወደ ምዕራብ ስታዘነብል፡፡ አላህ (ሱወ) "ሰላትን ከፀሐይ መዘንበል እስከ ሌሊት ጨለማ ድረስ ስገድ፤…" ይላል – (አልኢስራእ፡ 78)፡፡ ማዘንበሏ የሚታወቀው ጥላ ከምዕራብ አቅጣጫ ከጠፋ በኋላ በምስራቅ አቅጣጫ ሲከሰት ነው፡፡ የዙህር ወቅት የሁሉም ነገር ጥላ የራሱን ያክል እስኪረዝም ድረስ ይቆያል – በሚታዘነብልበት ጊዜ ካለው ጥላ ውጭ፡፡[1] ከዚያም በዚያ ያበቃል፡፡ ዐብደላህ ቢን ዐምር ባስተላለፈልን ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "የዙህር ሰላት ወቅት ፀሐይ ካዘነበለችበት ጊዜ

---

[1] ይህ ማለት ፀሐይ መሀል ሰማይ ላይ በምትሆንበት ጊዜ የሚኖረው ጥላ ማለት ነው፤ ይህ ጥላ ከጧቱም ሆነ ከከሰዓቱ ጊዜ የሚደመር ስለሆነ ነው፡፡

ጀምሮ የአንድ ሰው ጥላ የራሱን ቁመት እስከሚያክል ድረስ ነው" ብለዋል – (ሙስሊም)።

በመጀመሪያ ወቅት (አወለልወቅት) ላይ ቶሎ መስገድ ይወደዳል፤ ከፍተኛ ሙቀት ካለ ግን ለብቻ ለሚሰግድ ሰውም ሆነ ለጀማዓ ሙቀቱ በረድ እስከሚል እስከ ዐስር አቅራቢያ ድረስ ዙህርን ማዘግየቱ የተወደደ ነው። አቡ ሁረይራ ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሙቀት ካየለ በረድ እስከሚል ድረስ ቆይታችሁ ስገዱ፤ የሙቀት ማየል ከጀሀነም እስቲንፋስ ነውና" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)።

2/ የዐስር ሰላት ፦ ወቅቷ የሚጀምረው ከዙህር ወቅት ማብቂያ ጊዜ ጀምሮ ነው – ማለትም የማንኛውም ነገር ጥላ የራሱን ቁመት ካለበት ጊዜ ጀምሮ ነው – በሚታዘነብልበት ጊዜ ካለው ጥላ ውጭ። የሚቆየው ደግሞ ከሁለቱ የዑለሞች አተያይ ይበልጥ ትክክለኛ በሆነ አተያይ ፀሐይ *አሰፈር* እስከምትሆን (ደብዘዝ እስከምትል) ድረስ ነው። ዐብደላህ ቢን ዐምር ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "የዐስር ወቅት ፀሐይ *አሰፈር* ከመሆኗ በፊት ነው" ብለዋል – (ሙስሊም)።

ይህ ተመራጭ ጊዜ ነው። የችግር ጊዜ ግን ፀሐይ እስከምትጠልቅ ይቆያል። አቡ ሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ፀሐይ ከመጥለቋ በፊት ከዐስር አንድን ረከዓ ያገኘ ሰው ዐስርን አገኝቷታል" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)።

የዐስር ሰላት ሁለት አይነት ወቅት – ተመራጭ ጊዜ (ወቅተል ኢኽትያር) እና የችግር ጊዜ (ወቅተል ደሩራ) ያላት ብቸኛ ሰላት ናት። በመጀመሪያ ወቅት ላይ ቶሎ መስገዱ ሱና ነው። መካከለኛይቱ ሰላት በማለት አላህ (ሱወ) በላጭነቷን የገለጻውም

እሷ ነች፡፡ አላህ (ሱወ) "በሰላቶች (በተለይ) በመካከለኛይቱም ሰላት ላይ ተጠባበቁ፤ ታዛዦች ሆናችሁም ለአላህ ቁሙ" ይላል – (አልበቀራ፡ 238)፡፡ የዐስር ሰላት መሆኗ በሐዲሶች ተረጋግጧል፡፡

3/ የመግሪብ ሰላት፡– ወቅቷ የሚጀምረው በፀሐይ መጥለቅ ነው፡፡ ከረባዳ ቦታም ሆነ ከተራራ ላይ ሆኖ ማየት በማይቻልበት ሁኔታ ሙሉ በሙሉ ስትጠልቅ፡፡ ቤቶች ውስጥ ሆኖ የፀሐይ መጥለቅ የሚታወቀው የሌሊት ጨለማ ከምስራቅ በኩል መምጣት ሲጀምር ነው፡፡ ዑመር (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሌሊት ከወደዚህ (ከምስራቅ) ፊቱን ሲያዞር (ሲመጣ) ቀን ደግሞ ከወደዚህ (ከምዕራብ) ጀርባውን ሰጥቶ ሲሄድ ጾመኛ አፈጠረ፡፡" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይ)፡፡ ከዚያም የመግርብ ወቅት የፀሐይ ወጋገን (አልሸፈቁል አህመር) እስከሚጠልቅ ድረስ ይቆያል፡፡ አልሸፈቅ ነጭ ከቀይ የተቀላቀለ ነው፡፡ ከዚያም ቅላቱ ይወገድና ንጹህ ነጭ ይቀራል፤ ከዚያም እሱም ይጠልቃል፡፡ ነጩ መጥለቁ ለቀዩ መጥለቅ ምልክት ነው፡፡

የመግሪብ ሰላትን በመጀመሪያ ወቅቷ መስገድ ሱና ነው፡፡ አልቲርሚዚ ከሰለማ በዘገቡትና ሰሂህ ነው ባሉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) መግሪብን ይሰግዱ የነበረው ፀሐይ ጠልቃ ስትጋረድ ነበር፡፡ አልቲርሚዚ "ይህ የሰሃቦችም ሆነ ከነሱ በኋላ ያሉት የአብዛኞቹ የእውቀት ባለቤቶች አተያይ ነው" ብለዋል፡፡ ጂብሪልም በመጀመሪያ ቀንም ሆነ በሁለተኛ ቀን ነቢዩን (ሰዐወ) ያሰገደው ፀሐይ ከጠለቀች በኋላ ነውና፡፡

4/ የዒሻእ ሰላት፡– ወቅቷ የሚጀምረው የመግርብ ወቅት ሲያበቃ ነው፡፡ ማለትም አልሸፈቁል አልአህመር ከጠለቀበት ጊዜ ጀምሮ እስከ እኩለ ሌሊት ይቆያል፡፡ ዐብደላህ ቢን ዐምር ባስተላለፉት

ሐዲስ ውስጥ ነቢዩ (ሰዐወ) "የዒሻእ ወቅት እስከ እኩለ ሌሊት ነው" ብለዋል – (ሙስሊም)።

የዒሻእን ሰላት ወደ መጨረሻው ወቅት ማዘግየቱ ለብቻው ለሚሰግድም ሆነ ለጀማዓ በላጭ ነው። ለማእሙሞች የሚከብድ ከሆነ የሚወደደው በመጀመሪያ ወቅቷ ቶሎ መስገዱ ነው – ችግርን ለማስቀረት ሲባል። ነቢዩ (ሰዐወ) ሰዎች ቶሎ ከመጡ ቶሎ ይሰግዱ እንደነበርና ሰዎች ከዘገዩ ዘግይቶ ይሰግዱ እንደነበር ጃቢር (ረዐ) ዘግቧል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)።

በእንቅልፉ ምክንያት ሰላት እንዳያመልጥ ከዒሻእ ሰላት በፊት መተኛት ይጠላል። ከዒሻእ በኋላ ማውራትም ይጠላል። ቶሎ ተኝቶ ቶሎ አንዳይነቃ ስለሚከለክለው። በሌሊቱ መጨረሻ ክፍል ቆሞ የተሀጁድ ሰላት እንዲሰግድና የሱብሂ ሰላትንም በንቃት እንዲሰግድ ከዒሻእ ሰላት በኋላ ወዲያው መተኛት ያስፈልጋል። ነቢዩ (ሰዐወ) ከዒሻእ ሰላት በፊት መተኛትና ከዒሻእ ሰላት በኋላ ማውራትን ይጠሉ እንደነበር አቡበርዛ (ረዐ) ተናግረዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)።

ይህ ከዒሻእ በኋላ ያለጥቅም የሚቀመጥ ከሆነ ነው። ለትክክለኛ አላማና ለጠቃሚ ጉዳይ ከሆነ ችግር የለውም።

5/ የፈጅር ሰላት፡– ወቅቷ የሚጀምረው የሁለተኛው ጎህ ሲቀድ ሲሆን እስከ ፀሐይ መውጫ ጊዜ ይቆያል። ዐብደላህ ቢን ዐምር ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "የሱብሐ ሰላት ወቅት ፈጅር (ጎህ) ከወጣበት ጊዜ ጀምሮ ፀሐይ እስካልወጣችበት ጊዜ ድረስ ነው" ብለዋል – (ሙስሊም)።

ፈጅር መውጣቱ ከተረጋገጠ ቶሎ መስገዱ ይመረጣል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) የሱብሒ ሰላትን በገለስ[1] ይሰግዱ እንደነበር ጃቢር (ረዐ) ዘግቧል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

ሰላትን መስገድ የረሳ ወይም በእንቅልፍ ካሳለፈ ቀዷ ለማውጣት መቻኮል ግዴታ ይሆንበታል፡፡ አነስ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሰላትን በመርሳት ወይም በመተኛት ያሳለፉት ሰው ሲያስታውሳት ይስገዳት፤ ከዚህ ሌላ ማበሻ (ከፋራ) የለውም" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ያለፈችን ሰላት ወዲያው ቀዷ ለማውጣት መቻኮል ግዴታ ይሆናል፤ አንዳንድ የማያውቁ ሰዎች እንደሚገምቱት የሷ መሰል ሰላት ጊዜ እስከሚገባ ድረስ መጠበቅ ተገቢ አይደለም፡፡ ሰላት መስገድ የሚከለከልበት ወቅት እስከሚወጣም አይጠበቅም – ወዲያው መስገድ ነው፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ቀዷ በወቅቱ እንደሚሰገደው ነው፡፡ ቀዷ በጀማዓ ይሰገዳል፤ የጀህሪያ (ድምፅ የሚወጣበት) ሰላት ከሆነ ድምጽ አውጥቶ ካልሆነ ደግሞ ድምጽ ሳያወጣ በመቅራት ይሰግዳል፡፡

ያመለጡት ሰላቶች ብዙ ከሆኑ በቅደም ተከተላቸው ቀዷ ያወጣቸዋል፡- ሱብሕ ከዚያም ዙህር … እያለ፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) በኸንደቅ ዘመቻ ላይ የዐስር ሰላት ሲያመልጣቸው የጀመሩት በሱ ነው፤ ከዚያም መግሪብን ሰገዱ – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

በመርሳት፣ ባለማወቅ፣ የወቅቱ ሰላት እንዳያልፍ በመፍራት፣ ጁምዓን ወይም ጀማዓን ለማግኘት ሲባል ቅደም ተከተል የመጠበቅ ግዴታ ሊቀር ይችላል፡፡

ሱናዎች፣ ረዋቲቦች፣ እና ዊትር ከፈርድ ሰላቶች ጋር ቀዷ ይወጣሉ፡፡

---

[1] ገለስ ማለት ፈጅር ከወጣ በኋላ የሌሊት ጨለማ የፈጅር ብርሃን የተቀላቀለበት ጊዜ ነው – ተርጓሚው

በችግር ምክንያት ካልሆነ በስተቀር ሰላትን ከተመራጭ ሰዓት ማሳለፍ አይቻልም፡፡

ሁለተኛው ሸርጥ፡- ሀፍረተ ገላ (ዐውረት) መሸፈን

ዐውረት ማለት መሸፈኑ ግዴታ የሚሆን መግለጹ የሚያስጠላና የሚያሳፍር አካል ነው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

"የአዳም ልጆች ሆይ! (ሀፍረተ ገላችሁን የሚሸፍኑትን) ጌጦቻችሁን በመስገጃው ሁሉ ዘንድ ያዙ ..." - (አል-አዕራፍ፡ 31)፡፡ በሁሉም ሰላት ጊዜ ሸፍኑ ማለት ነው፡፡ በዓኢሻ (ረዐ) በተነገረ ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ለአቅመ ሔዋን የደረሰች ሴት አካሏን የሚሸፍን ነገር ካልለበሰች አላህ ሰላቷን አይቀበልም" ብለዋል - (አቡዳውድ እና አልቲርሚዚ - አልቲርሚዚ ሐዲሱን ሐሰን ነው ብለውታል)፡፡

አላህ (ሱወ) ስለ ካፊሮች ሲናገር ሀፍረተገላን መግለጥ መጥፎ ሥራ መሆኑን በሚከተለው አንቀጽ ይገልጻል፡-

"መጥፎንም ሥራ በሠሩ ጊዜ በርሷ ላይ አባቶቻችንን አገኘን አላህም በርሷ አዞናል ይላሉ፤ አላህ በመጥፎ ነገር አያዝም፤ በአላህ ላይ የማታውቁትን ትናገራላችሁን? በላቸው፡፡" - (አል-አዕራፍ፡ 28)፡፡ ራቁታቸውን ከዕባ ይዞሩ ነበር፤ ይህንንም ከዲን ይቆጥሩት ነበር፡፡

የሚሸፍን ነገር ማሟላት ያሉበት ነገሮች፡-

በሰላት ውስጥ ሀፍረተገላን የሚሸፍን ነገር መልበሱ የተፈቀደ፣ ንጹህ (ጣሂር)፣ እና የሰውነትን መልክ የማያሳይ መሆን አለበት፡፡

የወንድ ሀፍረተገላ (ዐውረት)

የወንድ ዐውረት – ሙመይዝም ይሁን ባሊግ[1]– ከእንብርት እስከ ጉልበት ድረስ ነው። ከዐሊይ (ረዐ) የተዘገበው ሐዲስም ይህንኑ ያመላክታል፡– "ታፋህን አትግለጥ፤ በሕይወት ያለን ሰውም ሆነ የሞተን ሰው ታፋ አትመልከት" – (አቡዳውድና ኢብኑ ማጃ)። ዐምር ቢን ሹዐይብ ከአባቱ ከአያቱ በመርፉዕነት በዘገበው ሐዲስ ውስጥም ነቢዩ (ሰዐወ) "ከእምብርትና ጉልበት መካከል ያለው አካል ዐውረት ነው" ብለዋል – (አልዳረቁጥኒ – ሰነዱ ሐሰን ነው)።

ለአቅመ ሔዋን የደረሰች ሴት መላ አካለቷ ዐውረት ነው። ነቢዩ (ሰዐወ) "ሴት ዐውራ ነች" ብለዋልና – (አልቲርሚዚ ሰሒህ ነው ብሎታል)። በዓኢሻ (ረዐ) በተነገረ ሐዲስም ነቢዩ (ሰዐወ) "ለአቅመ ሔዋን የደረሰች ሴት አካሏን የሚሸፍን ነገር ካልለበሰች አላህ ሰላቷን አይቀበልም" ብለዋል። አልቲርሚዚ እንዲህ ይላል፡– "በእውቀት ባለቤቶች ዘንድ በዚሁ ነው የሚሰራው፤ ሴት ለአቅመ ሔዋን ከደረሰች በኋላ ከዐውረቷ የተወሰነ ነገር እንኳ ተገልጦ ከሰገደች ሰላቷ ትክክል አይደለም።"

እነዚህ ሐዲሶችና የሚከተሉት አንቀጾች ይህንኑ ያጠናክራሉ፡–

"… ጌጣቸውንም ከርሷ ግልጽ ከሆነው በስተቀር አይግለጡ፤ ጉፍታዎቻቸውንም በአንገትጌዎቻቸው ላይ ያጣፉ፤ (የውስጥ) ጌጣቸውንም ለባሎቻቸው ወይም ለአባቶቻቸው ወይም … ካልሆነ በስተቀር አይግለጹ፤ …" (አልኑር፡ 31)

---

[1] መሚይዝ ማለት ለአቅመ አዳም ባይደርስም ጥሩና መጥፎን የለየ ማለት ሲሆን ባሊግ ማለት ለአቅመ አዳም የደረሰ ማለት ነው፡፡ – ተርጓሚው

"አንተ ነቢይ ሆይ! ለሚስቶችህ፣ ለሴቶች ልጆችህም፣ ለምእምናን ሚስቶችም ከመከናነቢያዎቻቸው በላያቸው ላይ እንዲለቁ ንገራቸው፤ …" (አል–አሕዛብ፡ 59)፡፡

"… ዕቃንም (ለመዋስ) በጠየቃችኋቸው ጊዜ ከመጋረጃ ኋላ ሆናችሁ ጠይቋቸው፤ ይሃችሁ ለልቦቻችሁ ለልቦቻቸውም የበለጠ ንጽህና ነው፤…" (አል–አሕዛብ፡ 53)፡፡

እነዚህ አንቀጾችና ከቁርአንም ሆነ ከሱና ይህንን የሚያመላክቱ ብዙና የታወቁ ናቸው፡፡ ማለትም ሴት በባእድ (አጅነቢ) ወንድ ፊት ሁሉም አካሏ ዐውራ መሆኑን ያመላክታሉ፡፡ በሰላት ዉስጥም ሆነ ከሰላት ዉጭ ባእድ ወንዶች ባሉበት አካሏ መገለጽ አይፈቀድም፡፡ ባእድ ወንዶች በሌሉበት ቦታ ከሰገደች ግን በሰላት ውስጥ ፊቷን፣ እጆቿንና እግሮቿን (ተረከዞችዋን)[1] መግለጽ ትችላለች ፡፡ አስማእ ባስተላለፈችው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) ሴት በልብሷ (ሰውብ) እንድትሰግድ ፈቅደዋልና፡፡

ጥሩና መጥፎን የለየች ነገር ግን ለአቅመ ሔዋን ያልደረሰች ሴት (ሙመይዛ) ራሷ፣ ፊቷ፣ የእጅ መዳፎቿና እግሮቿ ሲቀሩ ሁሉም አካሏ ዐውራ (ሀፍረተገላ) ነው፡፡

አላህ (ሱወ) በሰላት ዉስጥ ዐውረትን ከመሸፈን በበለጠ ነገርም አዟል – እሱም ጌጥን መያዝ ነው፡፡ አላህ (ሱወ) "የአዳም ልጆች ሆይ! (ሀፍረተ ገላችሁን የሚሸፍኑትን) ጌጦቻችሁን በመስገጃው ሁሉ ዘንድ ያዙ …" – (አል–አዕራፍ፡ 31)፡፡ ዐውረትን መሸፈን ብቻ ሳይሆን ጌጥን በመያዝም አዟል፡፡ ይኸውም

[1] በሰላት ወስጥ ሴት ከፊቷና ከእጆቿ ዉጭ ያለው አካሏ ሙሉ በሙሉ መሸፈን አለበት፡፡ ይህ ከሞላ ጎደል የሁሉም ዐለሞች አቋም ነው፡፡ እግሮቿን መግለጥ አትችልም፡፡ ከሐነፊዮች ከተዘገበት ሁለት አተያዮች (አቋሞች) ባንዱ አተያይ እግር መገለጽ እንደሚቻል ከተዘገበው ዉጭ በሌሎች ዐለሞች አቋም ሴት በሰላት ወስጥ እግሮቿን መገለጽ አትችልም፡፡ ሐነፊዮቹም ቢሆኑ በዚህ ላይ ይቻላል አይቻልም በሚለው የተለያየ አቋም ማዛቸውን ያሳያል፡፡

ሙስሊም ሰላት ውስጥ የልቅና ባለቤት በሆነው አላህ ፊት ለመቆም ካሉት ልብሶቹ የተሻለውንና ያማረውን መልበስ እንዳለበት ያሳያል፡፡ በዚህ ቦታ ላይ ሰጋጁ በውስጣዊም ሆነ በዉጫዊ ሁኔታው በተሟላ አኳኋን ላይ መሆን ያስፈልገዋል፤ በአካባቢው ልማድና ባህል ራስን መሸፈን እንደ ዉበት የሚታይ ከሆነ ራሱንም መሸፈን ይኖርበታል፡፡

ሦስተኛው ሸርጥ፡- ከነጃሳ መራቅ

ሰጋጁ ሰውነቱን፣ ልብሱን፣ እና መስገጃ ቦታውን ከነጃሳ ማጥራት ይኖርበታል፡፡

ነጃሳ ሰላትን የሚከለክል የተወሰነ ቆሻሻ ነገር ነው – እንደ በክት፣ ፈሳሽ ደም፣ ሽንት፣ ሰገራ፡፡ አላህ (ሱወ) "ልብስህንም አጥራ" ይላል፡፡ ኢብኑ ሲሪን በዉሃ እጠበው ማለት ነው ብሏል፡፡ ኢብኑ ዐባስ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) በቀብር ዉስጥ ሲቀጡ ስለነበሩ ሁለት ሰዎች ሲገልጹ፡- "ከሁለቱ አንዳቸው ከሽንት አይጥራራም ነበር" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) የወር አበባ ደም ልብሷን ከነካ አጥባው እንድትሰግድበት አስማእን አዘዋታል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ጫማንም አጽድተው እንዲሰግዱበት አዘዋል፡፡ በመስጂድ ዉስት በተሸና ሽንት ላይም ዉሃ እንዲደፉ አዘዋል፡፡ ሌሎችም የኢስቲንጃእና የኢስቲጅማር ማስረጃዎችና ሌሎችም ማስረጃዎች ይህንን ያመላክታሉ፡፡

ከሰላት በኋላ ነጃሳ በራሱ ላይ ካየና መች እንደነካው ካለወቀው ሰላቱ ትክክል ነው፡፡ እንደዚያውም ከሰላት በፊት ነጃሳው እንደነበረበት ያውቅ ከነበረና ማስወገድ ረስቶ ከሰገደበት ይበልጥ ሚዛን በሚደፋው (ራጂሕ) አተያይ ሰላቱ ትክክል ነው፡፡ በመስገድ ላይ እያለ ነጃሳ እንዳለበት ካወቀና ያለብዙ እንቅስቃሴ

ሊያስወግደው ከቻለ – ጫማን ወይም ጥምጣምን እንደማውለቅ የመሰለ ያስወግደውና ሰላቱን ይቀጥላል፡፡ ሰላት ዉስጥ ማስወገድ ካልቻለ ሰላቱ ይበላሻል፡፡

ሰላት የማይሰገድባቸው ቦታዎች

አንደኛ፡– መቃብር፡– በመቃብር ቦታ (ቀብር ላይ) መስገድ አይቻልም፡፡ ሰው የተቀበረበት ማንኛውም ቦታ ማለት ነው፡፡ አቡ ሰዒድ ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) “ምድር ሁሉም መስገጃ ነው መቃብርና መታጠቢያ ቦታ (ሐማም) ሲቀር” ብለዋል – (ከነሳኢ በስተቀር አምስቶቹ የዘገቡት ሲሆን ቲርሚዚ ሰሒሕ ነው ብሎታል)፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) “ወደቀብር አትስገዱ በቀብር ላይም አትቀመጡ” ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡

በመቃብር ቦታ ላይ ወይም አጠገቡ መስገድ የተከለከለው ከነጃሳ በመፍራት አይደለም፡፡ ሰዎች እንዳያመልኩትና ጣዖት አድርጎ እንዳይዙት ነው፡፡ ሰዎች ተቀባሪዎቹን እንዳያመልኳቸው መንገድ ለመዝጋት ነው፡፡ ሰላቱልጀናዛ ግን ከዚህ ይለያል፡፡ እሱን በቃብር ቦታ ውስጥም ሆነ በቀብር ላይ መስገድ ይቻላል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) አድርገውታልና፡፡ ይህም ከክልከላው ለይቶ ያወጣዋል፡፡ በመቃብር አካባቢ ያለና የመቃብር ቦታ የሚል ስያሜ የተሰጠው ቦታ ሁሉ አይሰገድበትም – ክልከላው የመቃብር ቦታውንና ቦታው የሚያካትተውን ዙሪያውንም ነውና፡፡

ወደ ቀብር ዞሮ መስገድም አይቻልም፡፡ አቡ ሚርሠድ አልገነዊ ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) “ወደ ቀብር አትስገዱ” ብለዋልና – (ሙስሊም)፡፡

እንደዚያውም በቀብር ላይ በተገነባ መስጂድ ውስጥም መስገድ አይቻልም፡፡ መስጂዱ መጀመሪያ ተገንብቶ ከዚያም ሬሳ በውስጡ ተቀብሮ ከሆነ ቀብሩ ፈርሶ ከመስጂዱ ውስጥ መውጣት አለበት፡፡

ሁለተኛ፡- ለመጸዳጃ በተከለለ ቦታ ዉስጥ መስገድ ክልክል ነው፡፡ ለመጸዳጃ የተከለለ በመሆኑና ሸይጣኖችም በዚያ ቦታ ላይ ስለሚገኙ፡፡

ሦስተኛው፡- ለመታጠብ በተዘጋጀ ቦታ (ሐማም) ውስጥ መስገድ አይቻልም – ሀፍረተገላ የሚገለጽበት ቦታና የሸይጣኖች መጠጊያ ስለሆነ፡፡ የሚከለከለው ከቦታው ወይም ከክፍሉ በር በመለስ ያለው ቦታ ሁሉ ነው፡፡ አቡ ሰዒድ በመርፉዕነት ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ምድር ሁሉም መስገጃ ነው መቃብርና መታጠቢያ ቦታ (ሐማም) ሲቀር" ብለዋል – (ከነሳኢ በስተቀር አምስቶቹ ሰሒሕ በሆነ ሰነድ የዘገቡት)፡፡

አራተኛ፡- በግመል በረት ውስጥ መስገድ አይቻልም፡፡ የግመሎች መኖሪያና መጠጊያ ማለት ነው፡፡ እንደዚሁም ወንዝ ወርደው ከጠጡ በኋላ በሚያርፉበት/በሚቆዩበት ቦታ ላይም መስገድ አይቻልም፡፡ ጃቢር ቢን ሰሙራ (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) በግመል በረቶች ዉስጥ መስገድን ከልክለዋልና – (ሙስሊም)፡፡

አምስተኛ፡- ነጃሳ በሆነ ቦታ ላይም መስገድ አይቻልም፡፡ ከነጃሳ መራቅ በሚለው ሸርጥ ዉስጥ የተዘረዘሩት ማስረጃዎች ለዚህም ማስረጃዎች ናቸው፡፡

ማስገንዘቢያ፡- የተተከሉ ወይም የተሰቀሉ ስዕላስዕሎች ባሉበት ቦታ መስገድ የተጠላ ነው – ሰሓቦች እንደማያደርጉት ተዘግቧልና፡፡

አራተኛው ሸርጥ፡- ወደ ቂብላ መዞር

ለሰላት ትክክለኛነት ሸርጦች አንዱ ወደ ቂብላ መዞር ነው፡፡ ወደ ተከበረው ከዕባ፡፡ ቂብላ የተባለችው ሰዎች ወደሷ ስለሚመጡ (ኢቅባል ስለሚያደርጉ) እና ሲጋጁም ፊቱን ወደሷ ስለሚያዞር (ዩቃቢሉ) ከሚለው ከዓረብኛ ቃል የተያዘ ነው ነው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

“ፊትህን ወደ ተከለለው መስጊድ አቅጣጫ አዙር፤ በየትም ስፍራ ብትሆኑ … ፊቶቻችሁን ወደ አቅጣጫው አዙሩ፤ …” (አልበቀራ፡ 150)፡፡

ሰላቱን አስተካክሎ ስላልሰገደው ሰዉዬ አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) “ለሰላት መቆም ስትፈልግ ዉዱእን በትክክል አድርግ፤ ከዚያም ወደ ቂብላ ዞረህ ተክቢራ አድርግ” ብለውታል – (ሙስሊም)፡፡

በመስጂደል ሐራም ዉስጥ በመሆን ወደ ከዕባ የቀረበ ሰው በሙሉ ሰዉነቱ ወደ ከዕባ ራሱ መዞር ግዴታ ይሆንበታል፡፡ ወደ ከዕባ ራሱ መዞር ይችላልና፡፡ ከከዕባ አቅጣጫ መዛነፍ አይበቃለትም፡፡ በመሬት ላይ በየተኛውም አቅጣጫ ሆኖ ከከዕባ በረጅም ርቀት ላይ የሚገኝ ሰው ከዕባ ወደሚገኝበት አቅጣጫ ዞሮ ይሰግዳል፡፡ ወደ ቀኝ ወይም ወደ ግራ ጥቂት መዛነፍ ጉዳት የለውም፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) “ምስራቅና ምእራብ መካከል ያለው አቅጣጫ በሙሉ ቂብላ ነው” ብለዋል – (ቲርሚዚ ሰሒሕ ነው ብሎታል)፡፡ ከሌሎች ብዙ ሰሓቦችም ተዘግቧል፡፡ ይህ ለመዲና ሰዎችና ቂብላቸው ከመዲና ቂብላ ጋር ለሚመሳሰል አገራት ነው፡፡ ለሌሎች አገሮችም እንደዚሁ ነው፡፡ ለምሳሌ በምስራቅ በኩል ለሚገኝ ሰው ቂብላው በደቡብና በሰሜን

መካከል ያለው ይሆናል፡፡ በምዕራብ በኩል ለሚገኘውም እንደዚያው ነው፡፡

ማስገንዘቢያ፡- በሚከተሉት ሁኔታዎች ወደ ቂብላ የመዞር ግዴታ ይቀራል፡-

1/ ወደ ከዕባ መዞር ካልቻለ፡- ከቂብላ ወደ ሌላ አቅጣጫ ታስሮ ወይም ተሰቅሎ ከሆነና ወደ ቂብላ መዞር ካልቻለ በሚችለው ሁኔታ ይሰግዳል - ወደ ቂብላ ባይዞርም፡፡ ይህንን የእውቀት ባለቤቶች ተስማምተውበታል፡፡ ግዴታዎችን መፈጸም ካልተቻለ ግዴታነታቸው ይቀራል፡፡

2/ በአስገዳጅ ሁኔታ (በደፉራ ጊዜ)፡- ለምሳሌ ጦርነት በበረታ ጊዜ፣ ከጎርፍ፣ ወይም ከእሳት፣ ወይም ከአውሬ፣ ወይም ከጠላት ወይም ከመሳሰሉት ነገሮች የሚሸሽ ሰው

3/ በማይመችና በሚያስቸግር ጊዜ፡- ለምሳሌ ወደ ቂብላ መዞር የማይችል በሽተኛ፣ ወይም ወደ ቂብላ መዞሩ ከብዶት የሚያስቸግረው ከሆነ እነዚህ ሁሉ ባሉበት ሁኔታ ይሰግዳሉ፡፡ ከቂብላ ዉጭ ወደ ሌላ አቅጣጫ ዞረውም ቢሆን፡፡ ሰላታቸው ትክክል ነች፡፡ መፈፀሙ ያልተቻለ ሸርጥ ስለሆነ ግዴታነቱ ይቀራል፡፡ አላህ (ሱወ) "አላህን የቻላችሁትን ያክል ፍሩት" ይላልና - (አልተጋቡን፡ 16)፡፡ ነቢዩም (ሰዐወ) "አንድን ነገር እንድትፈፅሙ ካዘዝኳችሁ የቻላችሁትን ያክል ፈፅሙት" ብለዋልና - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ኢብኑ ዑመር በተናገሩት ሐዲስ (በዉጊያ ምክንያት) ፍርሃት በበረታ ጊዜ ወደ ቂብላ ዞረውም ሳይዞሩም ይሰግዱ እንደነበር ተዘግቧል - (ቡኻሪ)፡፡

4/ መንገደኛ ሆኖ በመሄድ ላይ እያለ ሱና መስገድ ከፈለገ (በከብት ላይ ወይም በመኪና ወይም በመሳሰሉት ነገር) ላይ ተሳፍሮም ይሁን ወይም በእግሩም እየሄደ ይሁን ስለማይመቸው

ወደ ቂብላ መዞር ካልቻለ ወደ ዞረበት ዞሮ መስገድ ይችላል፡፡ አነስ፣ ኢብኑ ዑመርና ሌሎችም (ረዐ) ይህን አስመልክተው ሐዲስ ዘግበዋልና፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ቂብላን ለማወቅ ብዙ ነገር መጠቀም ይቻላል፡-

- ሰው ከነገረው፡- ሙከልለፍ (አቅመ አዳም የደረሰ) እና ታማኝ የሆነ ሰው ከነገረው እሱ የነገረውን ይቀበላል፡፡
- ኢስላማዊ ምሕራቦችን ካገኛቸው እንደቂብላ ማመላከቻ ይጠቀምባቸዋል፤ ወደነዚያ ምሕራቦች ሁልጊዜ መዞር አቅጣጫው ትክክል መሆኑን ያሳያልና፡፡
- አድማሳዊ ምልክቶች – እንደ ከዋክብት – አልቁጥብ የተሰኘው ኮከብ ይበልጥ አመላካች ነው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፤- – وَعَلامَاتٍ وبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ
- "ምልክቶችንም (አደረገ)፤ በከዋክብትም እነሱ ይመራሉ፡፡" – (አልነሕል፡ 16)፡፡
- በፀሐይና በጨረቃ ማወቅ
- ዘመናዊ መሳሪያዎች፣ እና ሌሎች

ማስገንዘቢያ፡- ቂብላን በመላምት (በኢጅቲሃድ) ማወቅ የሚችል ሰው ቂብላን የሚያመላክቱ መረጃዎችን የሚያውቅ መሆን አለበት፡፡ መላምት ማድረግ የሚችል ሰው (ሙጅተሂድ) ባገሩ እያለም ይሁን መንገደኛ ሆኖ መላምት ማድረግ ይችላል፡፡ ኢጅቲሃድ ማድረግ የማይችል ሰው ኢጅቲሃድ ማድረግ የሚችለውን ሰው መከተል አለበት፡፡ ወይም ደግሞ ባገሩ ካለ ወይም ባገሩ አቅራቢያ ካለ ወይም በመስጂድ አቅራቢያ ካለ ሰውን ጠይቆ ቂብላውን ማወቅ አለበት፡፡ ሰውን ሳይከተል ወይም ሳይጠይቅ ያለ ትክክለኛ ቂብላ ከሰገደ ሰላቱን መድገም ይኖርበታል፡፡

በተለምዶ ከመስጂዶችና ከከተማ ራቅ ያለ ከሆነ ግምት ይወስድና ይሰግዳል፤ ሰላቱም ትክክል ነው፡፡

አምስተኛው ሸርጥ፡- ኒያ ማድረግ

ከሰላት ሸርጦች አንዱ ኒያ ነው፡፡ ኒያ ማለት የቋንቋ ትርጓሜው ማሰብ ማለት ሲሆን ሸሪዓዊ ትርጓሜው ወደ አላህ ለመቃረብ አንድን ዒባዳ ለመፈፀም ቁርጥ ያለ ዉሳኔ መወሰን ነው፡፡

የኒያ ቦታ ልብ ነው፡፡ በምላስ መናገር አያስፈልግም፡፡ እንዲያውም ቢድዓ ነው፡፡ ነቢዩም (ሰዐወ) ሆኑ ሰሃቦቻቸው አላደረጉትምና፡፡ የሚፈልጋትን ሰላት – ዙህር፣ ዐስር፣ ወዘተ … በልቡ ያስባል (ኒያ ያደርጋል)፡፡ ዑመር (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሥራዎች (የሚታዩት) በኒያዎቻቸው ነው …" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይሀ)፡፡ የሚሰግዳትን ሰላት ወይም ወቅቷ የገባውን ሰላት ከተክቢረተል ኢሕራም ጋር ኒያ ያደርጋል – ኒያ ከዒባዳ ተጣምራ እንድትመጣ፡፡ በጥቂት ጊዜ ቀድማ ብትመጣም ችግር የለውም፡፡

በሙሉ ሰላት ዉስጥ ኒያ ቀጣይ መሆኗ ሸርጥ ነው፡፡ በሰላት መሃል ከተቋረጠች ሰላቷ ትበላሻለች፡፡ ለማቋረጥ ካመነታ አትበላሽም – የኒያው መሰረት (አስል) ስላለ፡፡ እንደዚያውም በሰላት ውስጥ ማድረጉ የተከለከለን ድርጊት ለማድረግ ከወሰነ ሰላት አትበላሽም፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ለብቻው የፈርድ ሰላት መስገድ የጀመረ ሰው ለትክክለኛ ዓላማ ከሆነ ወዳልተገደበ ሱና (ናፊላ ሙጥለቃ)[1] መለወጥ ይችላል፡፡ ለምሳሌ ብቻውን መስገድ ከጀመረ በኋላ ከጀማዓ ጋር የመስገድ ፍላጎት ካደረበት፡፡

[1] ያልተገደበ ሱና (ናፊላ ሙጥለቃ) ማለት በጊዜ ወይም በቦታ ወይም በሁኔታ ያልተገደበ ሱና ነው፡ ማብራሪያው ወደፊት ይመጣል – ተርጓሚው፡

ኒያን መለወጥ በተለያዩ ክፍሎች ይከፈላል፡-

አንደኛው፡- ከአንድ የታወቀ የፈርድ ሰላት ወይም በጊዜ፣ ወይም በቦታ፣ ወይም በሁኔታ ከተገደበች የሱና ሰላት ወዳልተገደበ (ስድ) ሱና ሰላት መለወጥ ይቻላል - የጀማዓ ሰላትን መተው ወይም ሰላትን ከወቅቷ ማዘግየትን እስካላስከተለ ድረስ፡፡[1]

ሁለተኛው፡- ከአንድ የታወቀ ሰላት ወደ አንድ የታወቀ ሰላት መለወጥ - ይህ ከሆነ መጀመሪያ የታሰረው ሰላት ይበላሻል - ኒያው ተቋርጧልና፡፡ ሁለተኛውም አይታሰርም - ኒያው ከመጀመሪያ አልነበረምና፡፡

ሦስተኛው፡- ካልተገደበው (ከሙጥለቅ) ወደሚታወቀው መለወጥ - ይህ ትክክል አይሆንም፡፡

ማስገንዘቢያ፡- በሰላት ዉስጥ ሌሎች (የኒያ) ለውጦች ይቻላሉ፡፡ ከብቸኛነት (ኢንፍራድ) ወደ ማእሙሚነትም ሆነ ኢማምነት መለወጥ፣ በዑዝር ምክንያት ከኢማምነት ወደ ማእሙምነት ወይም ብቸኛነት፣ እንደዚያውም በዑዝር ምክንያት ከማእሙሚነት ወደ ኢማምነት ወይም ብቸኛነት መለወጥ (ኢንቲቃል) ይቻላል፡፡

ኢብኑ ዐባስ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) ለሰላት ቆመው በመስገድ ላይ እያሉ ኢብኑ ዐባስ ከግራ ጎናቸው ቆሙ - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ከብቸኘነት (ኢንፍራድ) ወደ ኢማምነት ተሸጋገሩ፡፡ ሌሎችም እንደ ዓኢሻ (ረዐ) ሐዲስ አሉ፡፡

---

[1] ከፊል ዑለሞች ደግሞ ከተገደበ/ከታወቀ ሱና ሰላት ወደስድ ሰላት መቀየሩን እንደሚቻል የሚቀበሉት ቢሆንም ከፈርድ ሰላት ወደየተኛውም መቀየር አይቻልም ይላሉ፡፡ *ወላ ቱብጢሉ አዕማለኩም* (ሥራዎቻችሁን አታበላሹ) የሚለውን የአላህ ቃል በማንተራስ፡፡ - ተርጓሚው

ወደ ሰላት አካሄድ ሥርዓት (ኣዳብ)

አንድ ሙስሊም ከሙስሊም ጀማዓ ጋር ሰላቱን ለመስገድ ወደ መስጅድ ከወጣ በእርጋታና በትእግስት መሄድ አለበት፡፡ አይን መስበር (ያልተፈቀደን ነገር አለማየት)፣ ድምፅን ዝቅ ማድረግ፣ ወዲህ ወዲያ ማየት አለማብዛት ያስፈልጋል፡፡

በሰሒሐይን[1] ዉስጥ እንደተዘገበው አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ወደ ሰላት ስትመጡ – በሌላ ዘገባ፡– ኢቃማ ስትሰሙ – በእርጋታ (በሰኪና) ሂዱ፤ የደረሳችሁበትን ስገዱ፤ ያለፋችሁን ደግሞ ሙሉ" ብለዋል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንዳችሁ ወደ ሰላት አስቦ ሲሄድ ሰላት ዉስጥ እንዳለ ነው፡፡" ማለታቸውንም ሙስሊም ዘግቧል፡፡

ተክቢረተል ኢሕራምን እንዲያገኝና ከመጀመሪያ ጀምሮ ከጀማዓ ጋር ሰላት ላይ እንዲገኝ ቀደም ብሎ ወደ መስጂድ መውጣት አለበት፡፡ በሰሒሐይን ዉስጥ እንደተዘገበው ኢብኑ ዑመር (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንዳችሁ ዉዱኡን አሳምሮ አድርጎ ወደ መስጅድ ሲሄድ አንዲትም እርምጃ አይራመድም በእርምጃው ደረጃ ቢጨምርለት ወንጀልም ቢታበስለት እንጂ" ብለዋል፡፡

የመስጊድ በር ላይ ደርሶ ወደ ዉስጥ ሊገባ ሲል ቀኝ እግሩን ያስቀድምና

أَعُوذُ بِاللهِ الْعَظِيمِ وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ
وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ مِن الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

[1] ሰሒሐይን ማለት ቡኻሪና ሙስሊም ማለት ነው፡

"አዑዙ ቢልላሂልዐዚም ወቢ ወጅሂሂልከሪም ወሱልጣኒሂልቀዲም ምነሸሸይጣኒርረጂም" (ከተረገመው ሸይጣን በታላቁ አላህ በተከበረው ፊቱ እና በቀዳሚው ስልጣኑ እጠበቃለሁ) ይላል – (አቡዳዉድ የዘገቡት ሲሆን አልነወዊ ሰነዱ ጥሩ (ጀይድ) መሆኑን አረጋግጠዋል)፡፡

ከዚያም በአቡ ሑመይድ ወይም በአቡሁረይራ በተላለፈው ሐዲስ መሰረት

اللهم صلِّ على محمد، اللهم اغفر لي ذنوبي، وافتح لي ابواب رحمتك

"አልላሁምመ ሰልሊ ዐላ ሙሐመዲን አልላሁምመግፍርሊ ዙኑቢ ወፍተህ ሊ አብዋበ ረህመቲከ" (አላህ ሆይ! በሙሐመድ ላይ ሰላት (እዝነት) አውርድ፤ አላህ ሆይ ወንጀሎቼን ማረኝ፤ የእዝነት በሮችህን ክፈትልኝ) ይላል፡፡

ለመውጣት ሲፈልግ ግራ እግሩን አስቀድሞ ይወጣል፡፡ ከዚያም በሚገባበት ወቅት ያለውን ዱዓእ አሁንም ይላል – 'ወፍተህ ሊ አብዋበ ረህመቲከ' በሚለው ፋንታ ግን 'ወፍተህ ሊ አብዋበ ፈድሊከ' (የችሮታህን በሮች ክፈትልኝ) ይላል፡፡ ይኸውም መስጂድ የእዝነት ቦታ ስለሆነና ከመስጂድ ዉጭ ደግሞ የርዝቅ (ሲሳይ) ቦታ ስለሆነ ነው – እሱ ደግሞ ከአላህ የሆነ ችሮታ ነው፡፡

ወደ መስጅድ ሲገባ ለተሒየተልመስጂድ ሁለት ረከዓ ሳይሰግድ መቀመጥ የለበትም፡፡ አቡቀታዳ ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንዳችሁ መስጂድ ሲገባ ሁለት ረከዓ ሳይሰግድ አይቀመጥ" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ከዚያም ሰላትን ይጠብቃል፡፡ ሰላትን ለመጠበቅ መስጅድ ዉስጥ ሲቀመጥ አላህን በማውሳት (በዚክር) እና ቁርአንን በመቅራት ይጠመድ፡፡ ከጫወታ ይራቅ፡፡ የአንደኛውን እጅ ጣቶቹን በሌላኛው እጅ ጣቶቹ ዉስጥ በማስገባት

አይቆላልፍ (ተሸቢክ አያድርግ)፡፡ ሰላትን የሚጠብቅ ሰው ይህንን እንዳያደርግ ተከልክሏልና፡፡ ከዕብ ቢን ዑጅራ (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንዳችሁ ዉዱእ አድርጎ ከዚያም ወደ መስጂድ አስቦ ከወጣ ጣቶቹን ተሸቢክ አያድርግ፤ እሱ ሰላት ዉስጥ ነውና፡፡" ብለዋል – (አህመድ፣ አቡዳውድ፣ እና አልቲርሚዚ የዘገቡት ሲሆን አልሓኪም ሰሒሕ ነው ያሉት የአቡሁረይራ ሐዲስም ይደግፈዋል)፡፡ ሰላትን ለመጠበቅ ሳይሆን እንዲሁ መስጊድ ዉስጥ የሚቀመጥ ሰው ጣቶቹን ተሸቢክ ከማድረግ አይከለከልም፡፡ አቡሁረይራ ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) ከሰላት ሰላምታ ካደረጉ በኋላ መስጊድ ዉስጥ ሆነው ጣቶቻቸውን ተሸቢክ ማድረጋቸው ተዘግቧል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

አቡሁረይራ ባወሩት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሰውየው ሰላት በመጠበቅ ላይ እስካለ ድረስ ሰላት ውስጥ ነው፤ መላኢኮች በሱ ላይ ሰላት ያወርዳሉ (ዱዓእ ያደርጉለታል)" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

ወደ ሰፍፈል አወል (የመጀመሪያ ረድፍ) መሽቀዳደም ሱና ነው፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሰዎች አዛንና ሰፍፈል አወል ያላቸውን ጥቅም ቢያውቁና ከዚያም ያለ እጣ እንደማያገኙ ካወቁ እጣ ይጣጣሉ ነበር፡፡" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

ወደ ኢማም መቅረብ ሱና ነው፡፡ አቡመስዑድ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "እርጋታ ያላቸውና የአእምሮ ባለቤቶች ከኔ ቀጥለው ይቁሙ፡፡" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡ ይህ ለወንድ ነው፡፡ ሴትን በተመለከተ የሚበልጥላት የመጨረሻው የሴቶች ሰፍ

(ረድፍ) ነው፡፡ አቡሁረይራ ባወሩት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በላጬ የሴቶች ሰልፍ የመጨረሻው ነው፡፡" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡ ይህ የሆነው ከወንዶች እይታ ስለሚርቅ ነው፡፡ በወንዶችና በሴቶች መካከል የሚጋርድ ነገር ካለ ግን ለሴቶችም በላጬ የመጀመሪያው ረድፍ ነው፡፡

ኢማሙና ሰጋጆች ሰፍፎችን (ረድፎችን) በማስተካከል ላይ ትኩረት መስጠት ይኖርባቸዋል፡፡ እንዲያውም ሸይኹል ኢስላም ዋጂብ ነው ይላሉ፡፡ አነስ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ)

سَوُّو صُفوفَكُم فإِنَّ تَسْوِيَةَ الصُّفُوف مِنْ تَمام الصَّلاة

"ረድፎቻችሁን አስተካክሉ ረድፎችን ማስተካከል ከሰላት ሙሉነት አንዱ (መለኪያ) ነው፡፡" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ አልኑዕማን ቢን በሺር (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስም ነቢዩ (ሰዐወ) "ረድፎቻችሁን ማስተካከል አለባችሁ፤ አለዚያ አላህ በፊቶቻችሁ መካከል (በመካከላችሁ) ልዩነት ይፈጥራል፡፡" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ረድፎችን ማስተካከል ማለት ትከሻዎችንና ቁርጭምጭሚቶችን ትዩዩ በማድረግ ማስተካከል ነው፡፡ በረድፎች ውስጥ ክፍተቶችን መዝጋትና መጠጋጋትም ረድፍን ማስተካከል ነው፡፡ ጃቢር ቢን ሰሙራ (ረዐ) እንዲህ ይላል፡– "ነቢዩ (ሰዐወ) ወጥተው 'መላኢኮች በጌታቸው ዘንድ እንደሚሰለፉት አትሰለፉምን?' አሉ፤ 'መላኢኮች በጌታቸው ዘንድ የሚሰለፉት እንዴት ነው?' በማለት (ሰሓቦች) ሲጠይቋቸው እሳቸውም 'አንደኛውን ረድፍ ይሞላሉ፤ በረድፍ ዉስጥ ደግሞ ይጠጋጋሉ' በማለት መለሱላቸው፡፡" – (ሙስሊም)፡፡

ወደ ኢማም የሚቀርብ ከሆነ ወይም ሁለቱም ጎን እኩል ከሆኑ የረድፉ ቀኝ ክንፍ ከግራ ክንፍ ይበልጣል፡፡

ሱናው የመጀመሪያውን ረድፍ ወደ ኢማም እንዲቀርብ ማድረግ ነው፡፡ ከዚያም በመካከላቸው የሱጁድ ቦታ ብቻ በማስቀረት ረድፎች ተከታትለው ይቆማሉ፡፡ የመጀመሪያው ረድፍ እስኪሞላ ድረስ ሁለተኛውን መጀመር አይገባም – ያሳለፍናቸው መረጃዎች እንደሚያመላክቱት፡፡

የሰላት ማእዘናት፣ ግዴታዎችና ሱናዎች

የሰላት ማእዘናት

የአንድ ነገር ማእዘን (ሩክን) ማለት የዚያ ነገር ጠንካራው ክፍል ወይም ጎን ማለት ነው፡፡ ማእዘናቱም ጠንካራ ክፍሎቹ ናቸው፡፡

በሸርጥ (መስፈርት) እና በሩክን (ማእዘን) መካከል ያለው ልዩነት፡– ሸርጥ ከሰላት በፊት ሲሆን ሩክን (ማእዘን) ሰላት ዉስጥ ነው፡፡ ደግሞም ሸርጦች ከሰላት መጀመሪያ እስከመጨረሻ ሳይወገዱ መቆየት አለባቸው፤ ሩክን ግን አንዱ ሲያልቅ ሌላው ይተካል፡፡

በሩክን እና በዋጂብ መካከል ያለው ልዩነት፡– ሩክን በመርሳትም ሆነ ባለማወቅ ሊቀር አይችልም፡፡ ዋጂብ ግን በመርሳትና ባለማወቅ ሊቀር ይችላል፤ በሱጁድ አልሰህውም ይጠገናል፡፡

በሩክኖች፣ በዋጂቦችና፣ በሱናዎች መካከል ያለው ልዩነት፡–

ሩክኖች (አርካን)፡– በማወቅም በመርሳት ከሩክኖች አንድ ነገር ቢተው ሰላቷ ተበላሸች፡፡ ከአርካን አንድም ነገር የተተወባት ረከዓ እንዳልተፈፀመች ተቆጥራ ቀጣዩዋ ረከዓ በምትኳ ትተካለች፡፡ የዚህ ማብራሪያ ወደፊት ይመጣል፡፡

ዋጂቦች (ዋጂባት)፦ በማወቅ ከዋጂቦች አንዱ ሳይፈፀም ከቀረ ሰላቱ ይበላሻል፡፡ በመርሳት ሳይፈፀም ከቀረ ግን አይበላሽም፡፡ ሱጁድ አልሰህው ይጠግነዋል፡፡

ሱናዎች (ሱነን)፦ በማወቅም ሆነ ባለማወቅ ሳይፈፀም ቢቀር ሰላት አይበላሽም፡፡ ግን የሰላትን አኳኋን ይቀንሳል፡፡ ሌላ ጊዜ ይፈፅመው ከነበረና በመርሳት ከተወ በሱጁድ አልሰህው ቢጠግነው ይወደዳል፡፡

የሰላት ማእዘናት የሚከተሉት ናቸው፦

የመጀመሪያው ማእዘን፦ በፈርድ ሰላት ዉስጥ መቆም

አላህ (ሱወ) وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ "...ለአላህ ታዛዥች ሆናችሁ ቁሙ" ይላል – (አልበቀራ፡ 238)፡፡ መርፉዕ በሆነ የዒምራን ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ቆመህ ስገድ፤ ካልቻልክ ተቀምጠህ ስገድ፤ ካልቻልክ በጎንህ ተኝተህ ስገድ" ብለዋል – (ቡኻሪ)፡፡

በበሽታ ምክንያት መቆም ካልቻለ ባለበት ሁኔታ ተቀምጦም ይሁን ተኝቶ ይሰግዳል፡፡ ልክ እንደበሽተኛ ሰው ፍርሃት ላይ ያለ ሰው፣ ራቁት የሆነ ሰው፣ መድሃኒት ለመውሰድ ሲባል እንዳይቆም የሚፈለግበትና መቀመጥ ወይም መተኛት የሚያስፈልገው ሰው፣ እንደዚያውም ከበላዩ ላይ ያለ ጣሪያ አጭር በመሆኑ ምክንያት መቆም የማይችልና ካለበት ቦታም መውጣት የማይችል ሰው ባለበት ሁኔታ ሆኖ መስገድ ይችላል፡፡

ማስገንዘቢያ፦ መቆም የማይችልን ኢማም ተከትሎ የሰገደ ሰው ላለመቆም ዑዝር (ምክንያት) አለው፡፡ ከሁለቱ የዑለሞች አተያዮች ዉስጥ ይበልጥ ትክክለኛ በሆነው አተያይ ኢማሙ ቁጭ ብሎ ሰላቱን ከጀመረ ከኋላው ያሉት እሱን ለመከተል ሲሉ ተቀምጠው

መስገድ ዋጂብ ይሆንባቸዋል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) በታመሙ ጊዜ ተቀምጠው ሰግደው ከኋላቸው የነበሩትንም እንዲቀመጡ አዘዋቸዋልና - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

ኢማሙ ሰላቱን ቆሞ ከጀመረ በኋላ መቆም አቅቶት ከተቀመጠ ከኋላው ያሉት ቁመው መስገድ ግዴታ (ዋጂብ) ይሆንባቸዋል፡፡ ዓኢሻ (ረዐ) ባስተላለፈችው ሐዲስ አቡበከር (ረዐ) ቁመው ሰሓቦችን ሰላት ካስጀመሩዋቸው በኋላ ነቢዩ (ሰዐወ) ተቀምጠው እና ሰሓቦች ቁመው አሰግደዋቸዋል - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

የሱና ሰላት ቆሞም ተቀምጦም መስገድ ይቻላል፡፡ ቆሞ መስገድ ዋጂብ አይደለም፡፡ ነገር ግን ተቀምጦ የሚሰግደው ሰላቱ ቆሞ ከሚሰግደው ሰላቱ ምንዳው ግማሽ ነው፡፡

ሁለተኛው ማእዘን፡- ተክቢረቱል ኢህራም

አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከዚያም ወደ ቂብላ ዞርና ተክቢራ (አላሁ አክበር) በል" ብለዋል - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ያለተክቢራ ሰላት መጀመራቸው አልተዘገበም፡፡ ቃሉም 'አላሁ አክበር' ማለት ሲሆን ሌላ አባባል ሊተካው አይችልም፡፡ ከነቢዩ (ሰዐወ) የተገኘው ይህ ነውና፡፡

ሦስተኛው ማእዘን፡- ፋቲሓን መቅራት

ዑባዳ ቢን አልሳሚት (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ፋቲሀተልኪታብን ያልቀራ ሰው ሰላት የለም፡፡" ብለዋል - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

ፋቲሓን መቅራት በፈርድም ሆነ በሱና ሰላት ለኢማምም ሆነ ለማእሙም ወይም ለሙንፈሪድ (ብቻውን ለሚሰግድ ሰው) ሩክን (ማእዘን) ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ሰላቱን አስተካክሎ ያልሰገደውን ሰዉየ እንዴት መስገድ እንዳለበት ሲያስተምሩት በሁሉም ረከዓ ዉስጥ ፋቲሓ እንዲቀራ አዘውታልና፡፡ ኢማሙ ድምጹን አውጥቶ በሚቀራበት ጊዜ ሲቀር፡፡ በዚህ ጊዜ ኢማሙ ከማእሙሙ ያብቃቃል፡፡

አራተኛው ማእዘን፡- በሁሉም ረከዓ ውስጥ ሩኩዕ ማድረግ፡-

አላህ (ሱወ)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا ...

"እናንተ ያመናችሁ ሰዎች ሆይ! ሩኩዕ አድርጉ (በስግደታችሁ አጎንብሱ) ሱጁድም አድርጉ ..." ይላል - (አልሐጅ፡ 77)፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስም ሩኩዕ በነቢዩ (ሰዐወ) ትእዛዝ ፀንቷል - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ሩኩዕ ማለት የቋንቋ ትርጓሜው ማጎንበስ ማለት ነው፡፡

ቆሞ ለሚሰግድ ሰው አብቃቂ የሆነው ሩኩዕ (አልሩኩዕ አልሙጅዚእ) ሁለቱ መዳፎቹ ጉልበት ላይ እስከሚያርፉ ድረስ ማጎንበስ ነው፡፡ ይህ ትክክለኛ (ኖርማል) ተፈጥሮ ያለው ከሆነ ነው - ሁለቱ እጆቹ ያልረዘሙ ወይም ያላጠሩ፡፡ ተፈጥሮው ኖርማል ካልሆነ የዚሁ ግምት ይወሰዳል፡፡ ከፊል ዑለሞች እንደሚሉት ወደ መቆም (ቂያም) ሳይሆን ወደ ሩኩዕ ይበልጥ መቅረብ ነው፡፡

ተቀምጦ ለሚሰግድ ሰው አብቃቂ ሩኩዕ የሚባለው ፊቱ ከጉልበቶቹ ቀጥሎ ያለው መሬት አቅጣጫ ሲሆን ነው፡፡

አምስተኛው ማእዘን፡- ከሩከዕ ላይ ቀና ብሎ መጀመሪያ በነበረበት ሁኔታ ቀጥ ብሎ መቆም (አልኢዕቲዳል ሚነልሩኩዕ)፡-

አቡመስዑድ አልበድሪይ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሰውየው በሩኩዕ እና በሱጁድ ዉስጥ (ከዚያ ቀና ሲል) ወገቡን ቀጥ ያላደረገበት ሰላት አታብቃቃውም" ብለዋል – (አምስቶቹ እንደዘገቡትና ቲርሚዚ ሰሒሕ ነው እንዳለው)፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባወሩት ሐዲስ ዉስጥም ነቢዩ (ሰዐወ) "ከዚያም ቀና በል – ቀጥ ብለህ እስከምትቆም ድረስ" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

ስድስተኛው ማእዘን፡– ሱጁድ

ይኸውም በሁሉም ረከዓ ዉስጥ ሁለት ጊዜ ሰባቱን የሰውነት አካላት መሬት ላይ ማሳረፍ ነው፡፡ አላህ (ሱወ)

وَاسْجُدُوا

"ሱጁድ አድርጉ" ይላልና፡፡ ነቢዩም (ሰዐወ) በዚህ ማዘዛቸው ሐዲሶች ያሳያሉ፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባወሩት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከዚያም ሱጁድ አድርግ – በሱጁድ ላይ ረጋ እስከምትል ድረስ" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ በድርጊታቸውም ይህንኑ አሳይተዋል፡፡ ማሊክ ቢን አልሑወይሪሥ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "እኔ ስሰግድ ባያችሁኝ መልኩ ስገዱ፡፡" ብለዋል – (ቡኻሪ)፡፡ ሰባቱ የሰውነት አካላት፡– ግንባር ከአፍንጫ ጋር፣ ሁለቱ እጆች፣ ሁለቱ ጉልበቶች፣ እና የሁለቱ እሮች ጫፎች ናቸው፡፡ በነዚህ ሰባቱ አካላት በሁሉም ሱጁድ ማድረግ አለበት፡፡

ሰባተኛው ማእዘን፡– በሁለቱ ሱጁዶች መካከል መቀመጥ

አቡሁረይራ (ረዐ) ባወሩት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከዚያም ቀና በል – ቀጥ ብለህ እስከምትቀመጥ ድረስ" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ዓኢሻም (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) ከሱጁድ ቀና ሲሉ

ቀጥ ብለው ከተቀመጡ በኋላ እንጂ ሱጁድ አያደርጉም" ብላለች – (ሙስሊም)፡፡ ያለፈው የአቡመስዑድ አልበድሪይ (ረዐ) ሐዲስም ይህንኑ ያመላክታል፡፡

ስምንተኛው ማእዘን፡– በተጠቀሱት ተግባራት ሁሉ ዉስጥ መረጋጋት (ጡማእኒና)

ጡማእኒና ማለት ጥቂት ቢሆንም ረጋ ማለት ነው፡፡ ዋጂብ በሆነ ዚክር ያክል ጊዜ ነውም ተብሏል፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባወሩት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) " ከዚያም ረኩዕ አድርግ – ሩኩዕ ላይ እስከምትረጋጋ ድረስ፤ ... ከዚያም ሱጁድ አድርግ – ሱጁድ ላይ እስከምትረጋጋ ድረስ ..." ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

ዘጠነኛውና አስረኛው ማእዘን ፡– የመጨረሻው ተሸሁድና ለሱ ብሎ መቀመጡ

ተሸሁድ ማለት 'አትተሒያቱ ...' የሚለውን እስከመጨረሻው መቅራት ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) እስከ እለተ ሞታቸው ድረስ ይህንን አለመተዋቸው የተረጋገጠ ሲሆን "እኔ ስሰግድ ባያችሁኝ መልኩ ስገዱ" በማለትም አዘውበታል፡፡ ኢብኑ መስዑድ (ረዐ) "ተሸሁድ በኛ ላይ ፈርድ ከመሆኑ በፊት (ሌላ) እንል ነበር" ብሏል – (አልዳረቁጥኒ ዘግበውት ሰሒህ ነው ያሉት ሲሆን ኢብኑ ዐብዱልበር ሻዝ[1] ነው ወደሚለው አዘንብለዋል)፡፡ "ፈርድ ከመሆኑ በፊት" ማለቱ ፈርድ ለመሆኑ ማስረጃ ነው፡፡

አስራ አንደኛው ማእዘን፡– ማእዘናቱን (አርካኖቹን) በቅደም ተከተል መፈፀም

[1] በሐዲስ ሕግ (ሙስጠለሐል–ሐዲስ) ሻዝ ሐዲስ (አል–ሐዲስ አል–ሻዝ) ማለት አንድ ታማኝ የሆነ የሐዲስ ዘጋቢ የዘገበውና ሌሎች ታማኝ ዘጋቢዎች ደግሞ በዚህ ላይ የተለዩት ወይም የተፃረሩት የሆነ ሐዲስ ነው፡ – ተርጓሚው፡ الشاذ هو الحديث الذي يرويه الثقة ويخالف فيه الرواة الثقات

ነቢዩ (ሰዐወ) ቅደምተከተሏን ጠብቀው ይሰግዱ የነበረ ሲሆን "እኔ ስሰግድ ባያችሁኝ መልኩ ስገዱ" በማለትም አዘዋል፡፡ ሰላቱን ሳያስተካክል የሰገደውን ሰዉየ ሲያስተምሩትም ثُمَّ ሡምመ 'ከዚያም' የሚለውን ቃል እየተጠቀሙ ቅደምተከተሉን አስተምረውታል፡፡

አስራ ሁለተኛው ማእዘን፡- ሰላምታ (አልተስሊም)

ጃቢር ቢን ሰሙራ (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንዳችሁን የሚበቃው እጁን ታፋው ላይ አስቀምጦ ከዚያም በቀኙና በግራው በኩል በወንድሙ ላይ ሰላምታ ማቅረብ ነው፡፡" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡ ከዚህ ያነሰ አያብቃቃም፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) በተግባራቸውም በቋሚነት (ሁለቱን ሰላምታዎች) ያደርጉዋቸው ነበር፡፡ በሱና ሰላት አንድ ሰላምታ ያብቃቃል፡፡ ይኸውም በኢብኑ ዑመር እና በዓኢሻ (ረዐ) ሐዲስ ተረጋግጧል፡፡

የሰላት ዋጂቦች

የሰላት ዋጂቦች ስምንት ናቸው፡-

አንደኛው፡- ከተክቢረተል ኢህራም ዉጭ ያሉት ሰላት ዉስጥ የሚደረጉ ሁሉም ተክቢራዎች ነቢዩ (ሰዐወ) ያዘዙዋቸው ስለሆኑ ዋጂብ ናቸው፡፡ አቡሙሳ (ረዐ) ባወሩት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "(ኢማሙ) ተክቢራ ሲያደርግ (አላሁ አክበር ሲል) እናንተም ተክቢራ አድርጉ፤ 'ሰሚዐልላሁ ሊመን ሐሚደህ' ሲል ደግሞ 'ረበና ወለከልሐምዱ' በሉ፡፡" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) በተግባራቸውም በቋሚነት ይተገብሩዋቸው ነበር፡፡ እነዚህ ከአንድ ድርጊት ወደ ሌላ ድርጊት የሚደረጉ ሽግግሮች

(ኢንቲቃላት) ዚክርና ምልክት (ሺዓር) የሌላቸው እንዳይሆኑ ነው።

ሁለተኛው፡- አልተስሚዕ ማለትም

سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَه

'ሰሚዐልላሁ ሊመን ሐሚደህ' (አላህ የሚያመሰግነውን ሰው ይሰማል) የሚለው ቃል፡- ይህ ዋጂብ የሚሆው በኢማም እና ለብቻው በሚሰግድ ሰው ላይ ነው። ማእሙም ይህንን አይልም።

ሦስተኛው፡- አልተሕሚድ ማለትም

رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ

'ረበና ወለከልሐምድ' (ጌታችን ሆይ! ምስጋና የሚገባው ለአንተ ነው) የሚለው ቃል፡-

ይህ በኢማም፣ በማእሙም፣ እና ብቻውን በሚሰግድ ሰው ላይ ዋጂብ ነው። ያለፈው የአቡ ሙሳ (ረዐ) ሐዲስ ለዚህም ማስረጃ ይሆናል።

አራተኛው፡- በሩኩዕ ዉስጥ

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيم

'*ሱብሐነ ረቢየል-ዐዚም*' (ታላቁ ጌታዬ ጥራት ተገባው) የሚለውን ቃል አንድ ጊዜ ማለት፡- እስከ ሦስት መጨመር ሱና ነው። ይህ ሙሉ ሆኖ ዝቅተኛው ነው። እስከ አስር ማለት ይቻላል። ይህ ለኢማም የመጨረሻው ነው (ከዚህ በላይ መጨመር አይችልም)።

አምስተኛው፡- ሱጁድ ውስጥ

سُبْحَانَ رَبِّيَ الأَعْلَى

'*ሱብሓነ ረቢየል-አዕላ*' (የልቅና ባለቤት የሆነው ጌታዬ ጥራት ተገባው) የሚለውን ቃል አንድ ጊዜ ማለት፡- እስከ ሦስት

መጨመር ሱና ነው፡፡ ሑዘይፋ (ረ0) "ነቢዩ (ሰ0ወ) በሩኩዓቸው ውስጥ 'ሱብሐነ ረቢየል−0ዚም' በሱጁዳቸው ውስጥ ደግሞ 'ሱብሓነ ረቢየል−አዕላ' ይሉ ነበር፡፡" ብሏል − (አምስቶቹ እንደዘገቡትና አልቲርሚዚ ሰሒሕ ነው እንዳለው)፡፡ ዑቅባ ቢን ዓሚር ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰ0ወ) በዚህ ማዘዛቸውም ተዘግቧል፡፡ እነዚህ አርካኖች (ማእዘናት) ከዚክር ባዶ እንዳይሆኑም ነው፡፡

ስድስተኛው፡− በሁለቱ ሱጁዶች መካከል

رَبِّ اغْفِرْ لِي

'ረቢግፊርሊ' (ጌታዬ ማረኝ) አንድ ጊዜ ማለት፡− እስከ ሦስት መጨመር ይቻላል፡፡ እስከ አስርም ይቻላል፡፡ ይህ ለኢማም የመጨረሻ ቁጥር ነው፡፡ ሑዘይፋ (ረ0) "ነቢዩ (ሰ0ወ) በሁለቱ ሱጁዶች መካከል 'ረቢግፍርሊ ረቢግፍርሊ' ይሉ ነበር፡፡" ብሏል − (አልነሳኢ እና ኢብኑ ማጃ)፡፡ ይኸውም ይህ ማእዘን ከዚክር ባዶ እንዳይሆን ነው፡፡

ሰባተኛውና ስምንተኛው፡− የመጀመሪያው ተሸሁድ (አልተሸሁደል አወል) እና ለተሸሁዱ መቀመጥ፡− ይኸዉም የሚከተለው ነው፡−

التَّحِيَّاتُ لله والصَّلَوَاتُ والطَّيِّبَاتُ، السَّلامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ الله وَبَرَكَاتُهُ، السَّلامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ الله الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَن لا إله إلا الله، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

'አትተሒይያቱ ሊልላሂ ወስሰለዋቱ ወጥጠይዪባቱ አስሰላሙ 0ለይከ አይዩሀንነቢዩ ወረህመቱልላሂ ወበረካቱሁ አስሰላሙ 0ለይና ወ0ላ ዒባዲልላሂስሳሊሂን፤ አሽሀዱ አንላ ኢላሀ ኢልለልላሀ ወአሽሀዱ አንነ ሙሐመደን 0ብዱሁ ወረሱሉሁ' ትርጉሙም፡− (የክብር ሰላምታዎች ለአላህ ናቸው፤ ረድኤቶችም፤ መልካም ነገሮችም፡፡ አንቱ

ነቢዩ ሆይ! ሰላም በእርስዎ ላይ ይሁን፤ የአላህ እዝነትና በረከቱም፤ ሰላም በኛ ላይ ይሁን፤ የአላህ መልካም ባሪያዎች ላይም፤ ከአላህ በስተቀር (በእውነት የሚመለክ) ሌላ አምላክ እንደሌለ እመሰክራለሁ፤ ሙሐመድ ባሪያውና መልክተኛው መሆናቸውንም እመሰክራለሁ።) ማለት ነው። ወይም ይህን በሚመስሉ የተዘገቡ አገላለጾችን መጠቀም።
ይኸውም ያለፈው የኢብኑ መስዑድ (ረዐ) ሐዲስም ስላለና ከዐብደላህ ቢን ቡሐይና ሐዲስ በሰሒሐይን ዉስጥ እንደተዘገበው ነቢዩም (ሰዐወ) ረስተውት በተውት ጊዜ በሱጁድ አልሰህው ስለጠገኑት ነው። በመርሳት ሊቀር ስለሚችል ማእዘን (ሩክን) አይደለም።

የሰላት ሱናዎች

ባሰለፍናቸው ሁለት ክፍሎች ዉስጥ ያልተወሱት የሰላት ድርጊቶችና ቃላቶች ሱና ናቸው። እነዚህን በመተው ሰላት አይበላሽም።
የሰላት ሱናዎች በሁለት አይነት ይከፈላሉ፡-
አንደኛው አይነት፡- ቃላዊ ሱናዎች፡- እነዚህ ብዙ ናቸው። ከነዚህም የመክፈቻ ሱና (ኢስቲፍታህ)፣ ከሸይጣን በአላህ መጠበቅ (ተዐዉዝ)፣ በአላህ ስም መጀመር (በስመላህ)፣ አንዳንዴ በበስመላህ ድምጽ ማሰማት፣ ኣሚን ማለት (ተእሚን)፣ በፈጅር፣ በመግሪብ፣ በዒሻእ፣ በዙህር፣ እና በዐስር ሰላቶች ከፋቲሓ በኋላ ከቁርአን የተቻለውን መቅራት፤ በሲፈቱስሰላት ዉስጥም ወደፊት ይገለጻል።
ከቃላዊ ሱናዎች አንዱ ረበና ወለከልሐምድ ካለ በኋላ

مِلْءَ السَّمَاءِ وَمِلْءَ الأَرْضِ وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْئٍ بَعْدُ *ሚልአ–ሰሰማኢ ወሚልአል–አርዲ ወሚልአ ማሽእተ ሚን ሸይኢን በዕዱ* (ሰማይን የሚሞላ ምድርንም የሚሞላ ከዚያም ዉጭ አንተ የሻህዉን ሁሉ የሚሞላ (ምስጋና)) የሚለውና ሌሎችም በሱና የተዘገቡ ዚክሮች አሉ፡፡ በሩኩዕና በሱጁድ ዉስጥ ከአንድ ጊዜ በላይ ተስቢህ (ሱብሓነ ረቢየል–ዐዚም ወይም ሱብሓነ ረቢየል–አዕላ) ማለትም ሱና ነው፡፡ በሁለቱ ሱጁዶች መካከልም ከአንድ ጊዜ በላይ *ረቢግፍርሊ* ማለትና ሌሎችም ሱና ናቸው፡፡ በመጨረሻው ተሸሁድ ዉስጥ

اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُبِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَمِنْ عَذَبِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَال

አልላሁምመ ኢንኒ አዑዙቢከ ሚን ዐዛብ ጀሀንነመ ወሚን ዐዛቢል–ቀብር ወሚን ፊትነቲል–መህያ ወልመማቲ ወሚን ፊትነቲል–መሲሒድ–ደጃል (አላህ ሆይ! እኔ ከጀሀነም ቅጣት፣ ከቀብር ቅጣት፣ በሕይወት እና በሞት ጊዜ ካለው ፊትና፣ እና ከመሲህ አልደጃል ፊትና በአንተ እጠበቃለሁ) የሚለውና ከዚህ የሚጨምረውም ሱና ነው፡፡ ይህም በሲፈት አስሰላት ዉስጥ ይመጣል፡፡

ሁለተኛው አይነት፡– ድርጊታዊ ሱናዎች፡– ለምሳሌ በተክቢረተልኢህራም ጊዜ ሁለት እጆችን ማንሳት፣ ወደ ሩኩዕ ሲወረድ፣ ከዚያም ቀና ሲባል፣ እና ከአንደኛው ተሸሁድ ላይ ሲነሱ ሁለት እጆችን ማንሳት፣ ቀኝ እጅን በግራ እጅ ላይ ማድረግ፣ በቂያም ላይ (ሲቆም) እጆቹን በደረቱ ላይ ማድረግ፣ ወደ ሱጁድ ቦታው ማየት፣ በሩኩዕ ጊዜ ሁለት እጆችን በጉልበቶች ላይ ማድረግ፣ በሱጁድ ውስጥ ሆዱን ከታፋው ማራቅ ታፋውንም ከባቱ ማራቅ፣ በሩኩዕ ዉስጥ ጀርባውን ቀጥ አርጎ መዘርጋትና ራሱንም

ከፍ ወይም ዝቅ ሳያደርግ በዚያው ትክክል ማድረግ፣ ሌላውን ሰው እስካላስቸገረ ድረስ ጡንቻዎቹንም ከጎኑ ማራቅ፣ ግንባሩን፣ አፍንጫውን፣ እና ሌሎቹንም የሱጁድ አካላት አመቻችቶ በቦታዎቻቸው ላይ ማሳረፍ፣ እና ሌሎችም ቃላዊና ድርጊታዊ ሱናዎች ይገኛሉ፡፡ በሲፈቱስሰላት ዉስጥ ይበልጥ ይብራራሉ፡፡

ሲፈቱስሰላት

ሲፈቱስሰላት ማለት ዝርዝር የአሰጋገድ ሁኔታ መግለጫ ማለት ነው፡፡

ነቢዩ (ሰዐወ) ለሰላት ሲቆሙ ወደ ቂብላ ዙረው ይቆሙና ሁለት እጆቻቸውን አንዳንዴ እስከትከሻዎቻቸው አቅጣጫ አንዳንዴ ደግሞ እስከ ጆሮዎቻቸው ታች አቅጣጫ ከፍ ያደርጉ ነበር፡፡ ስለዚህም ሁለቱንም አፈራርቆ ማድረግ ይወደዳል፡፡ እጆቻቸውን ከፍ አድርገው የጣቶቻቸውን ዉስጣዊ ገጽታዎች ወደ ቂብላ በማዞር 'አላሁ አክበር' ይሉ ነበር፡፡

ከዚያም በቀኝ እጃቸው ግራ እጃቸውን ይይዛሉ፤ አንዳንዴም ቀኝ እጃቸውን በግራ እጃቸው ላይ በሌላ ጊዜ ደግሞ ቀኝ እጃቸውን በግራ ክንዳቸው ላይ አድርገው ሁለቱንም በደረታቸው ላይ ያደርጋሉ፡፡ ከዚያም ሰላታቸውን በዱዓእ ይከፍታሉ፡፡ በቋሚነት አንድ ዱዓእ ብቻ አያደርጉም ነበር፡፡ ከሳቸው የተዘገቡትን ሁሉንም የመክፈቻ ዱዓዎች (አፈራርቆ) መጠቀም ይቻላል፡፡ ከነዚያም ውስጥ የሚከተሉት ይገኙባቸዋል፡-

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلا إِلَهَ غَيْرُكَ

ሱብሓነከ አልላሁምመ ወቢሐምዲከ ወተባረከ ኢስሙከ ወተዓላ ጀድዱከ ወላኢላሀ ገይሩከ (አላህ ሆይ! ጥራት ይገባህ፤ ምስጋናም

ይገባህ፤ ስምህ ላቀ፤ ክብርህም ላቀ ከአንተ ሌላ (በእውነት የሚመለክ) አምላክ የለም)።

اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ ، اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِن خَطَايَايَ كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي مِنْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ

አላሁምመ ባዒድ በይኒ ወበይነ ኸጣያየ ከማ ባዐድተ በይነልመሽሪቂ ወልመግሪብ አላሁምመ ነቅቂኒ ሚን ኸጣያየ ከማ ዩነቅቀስሰውቡል-አብየዱ ሚነድደነሲ አላሁምመግሲልኒ ሚን ኻጣያየ ቢልማኢ ወስሰልጂ ወልበረዲ (አላህ ሆይ! ምስራቅንና ምዕራብን ያራራቅከውን ያክል በኔና በኃጢአቴ መካከል አራርቅ (ከኃጢአት አርቀኝ)፤ አላህ ሆይ! ነጭ ልብስ ከእድፍ እንደሚጠራ እኔንም ከወንጀሌ አጥራኝ፤ አላህ ሆይ! ከወንጀሌ በዉሃና በበረዶ እጠበኝ)። ወይም ከነዚህ ሌላ ያሉ የተዘገቡ ዱዓኦችን መጠቀም ይቻላል።

ከዚያም

أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَيْطَانِ الرَّجِيمِ

አዑዙ ቢልላሂ ሚነሸሸይጣን-ር-ረጂም ይሉ ነበር። ትርጉሙም፡- 'እርጉም ከሆነው ሰይጣን በአላህ እጠበቃለሁ' ማለት ነው።

ወይም ደግሞ

أَعُوذُ بالله مِنَ الشيطان الرجيم من همزه ونفخه ونفثه، بسم الله الرحمن الرحيم

አዑዙ ቢልላሂ ሚነሸሸይጣን-ር-ረጂም ሚን ሀምዚሂ ወነፍኺሂ ወነፊሢሂ፣ ቢስሚልላሂ-ር-ረህማን-ር-ረሂም ይሉ ነበር። ድምጽ ከፍ በሚደረግበት ሰላት (በጀህሪያ ሰላት) አንዳንድ ጊዜ ይህንን (በስመላ) ድምፅ አውጥቶ ይቀሩ ነበር።

ከዚያም ፋቲሓን ቀርተው ሲጨርሱ ኣሚን ይሉ ነበር፡፡
ከዚያ በኋላ በፈጅር ሰላት ዉስጥ አብዛኛውን ጊዜ ረዘም ካሉ የሙፈሰል ሱራዎች (ጢዋል አልሙፈስሰል) ዉስጥ ይቀሩ ነበር፡፡ በዙህር ሰላት ዉስጥ አንዳንዴ ከጢዋል አልሙፈሰል ሌላ ጊዜ ደግሞ ከአዋሲጥ አልሙፈሰል ሱራዎች፣ በዐስርና በዒሻእ ሰላቶች ከአዋሲጥ አልሙፈሰል፣ በመግሪብ ሰላት አጫጭሮቹን (ቂሳር አልሙፈሰል) ሱራዎችን የሚቀሩ ሲሆን አንዳንዴም ያስረዝሙ ነበር፡፡[1] ነቢዩ (ሰዐወ) በመግሪብ ሰላት ዉስጥ አል-ሙርሰላት፣ አጥ-ጡር፣ አል-አዕራፍ እና ሌሎች ሱራዎችንም መቅራታቸው ተዘግቧል፡፡
ነቢዩ (ሰዐወ) በፈጅር ሰላት፣ በመግሪብና በዒሻእ የመጀመሪያ ረከዓዎች ድምፅ አውጥቶ ይቀሩ የነበረ ሲሆን ከነዚህ ዉጭ ባሉ ረከዓዎች ድምጻቸውን ዝቅ አድርገው ይቀሩ ነበር፡፡ በሁሉም ሰላቶች የመጀመሪያውን ረከዓ ከሁለተኛው ረከዓ ያስረዝሙ ነበር፡፡
ከዚያም በመከፈቻ ላይ እጆቻቸውን ከፍ እንዳደረጉት እዚህም ከፍ ያደርጉና 'አላሁ አክበር' በማለት ሩኩዕ ይወርዱ ነበር፤ ጣቶቻቸውን በመለያየት (በመከፋፈት) እጆቻቸውን አመቻችተው በጉልበቶቻቸው ላይ ያሰርፉ ነበር፤ ሁለቱን ጡንቻዎቻቸውን ከሁለቱ ጎኖቻቸው ያርቁ፣ ጀርባቸውን ይዘረጉ ነበር፤ ራሳቸውንም ከፍ ወይም ዝቅ ሳያደርጉ በዚያው ልክ አድርገው 'ሱብሐነ ረቢየል-ዐዚም' እና ሌሎችንም ዚክሮች ይሉ ነበር፡፡

[1] የዘርፉ ዐለሞች የቁርአንን ሱራዎች እንደርዝመታቸው በአራት ዋና ዋና ክፍሎች ይከፍላሉ፡ - 1) አል-ሰብዑ አልጦዋል (ሰባቱ ረጃጅሞች)፣ 2) አልሙኡን/አልሚኢን፣ 3) አልመሳኒ፣ 4) አልሙፈሰል በማለት፡፡ አልሙፈሰል የሚባሉት ከአል-ሑጁራት እስከ አል-ናስ ያሉ ሲሆኑ እነሱም በሦስት ይከፈላሉ፡ - ጦዋል አልሙፈሰል (አል-ሑጁራት እስከ አል-ነበእ)፣ አዋሲጥ አልሙፈሰል (አልናዚዓት እስከ አልዱሓ)፣ ቂሳር አልሙፈሰል (ከአልዱሓ እስከ አልናስ)፡፡ - ተርጓሚው

ሱናው ኢማም ከሆነ ሩኩዑ የ10 ተስቢህ ያክል መርዘም ሲሆን ማእሙሙ የኢማሙ ተከታይ ይሆናል፡፡ ለብቻው የሚሰግድ ሰው ማሳጠርም ማስረዘምም ይችላል፡፡

ከዚያም 'ሰሚዐልላሁ ሊመን ሐሚደህ' በማለት ራሱን ከሩኩዕ ቀና ያደርጋል፤ ሩኩዕ በሚወርድበት ጊዜ ሁለት እጆቹን ከፍ እንዳደረጋቸው ሁሉ በዚህ ጊዜም ከፍ ያደርጋቸዋል፤ ቀጥ ብሎ ሲቆም 'ረበና ለከልሐምድ' ይላል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ይህንን ቀጥ ብሎ መቆም (ኢዕቲዳል) የሩኩዕን ያክል ያስረዝሙት ነበር፡፡ በዚህ ቦታ ላይም በሱና የተዘገቡትን ዚክሮች ይላል፡፡ ከዚያም ተክቢራ ያደርግና እጆቹን ከፍ ሳያደርግ ሱጁድ ይወርዳል፤ በግንባሩና በአፍንጫው፣ በእጆቹ፣ በጉልበቶቹ፣ እና በእግሮቹ ጫፎች ሱጁድ ያደርጋል፤ የእጆቹና የእግሮቹ ጣቶች ወደ ቂብላ አቅጣጫ ያመላክታሉ፤ በሱጁዱ ዉስጥ ቀጥ ይላል፤ ግንባሩንና አፍንጫውን አመቻችቶ መሬት ላይ ያሳርፋል፤ መዳፎቹን ይደገፋል፤ ክርኖቹን ከፍ ጡንቻዎቹንም ከጎኖቹ ከፊት ያደርጋል፤ ሆዱን ከታፋዎቹ፣ ታፋዎቹን ደግሞ ከባቶቹ ከፍ ያደርጋል፡፡ በሱጁዱ ዉስጥ 'ሱብሐነ ረቢየል–አዕላ' ይላል፡፡ የሱጁዱ ርዝመት በሩኩዑ ልክ ይሆናል፡፡ በዚህ ቦታ ላይ ሱና የሆኑ ዚክሮችን ይላል፤ አላህ (ሱወ)ን ይለምናል፡፡

ከዚያም 'አላሁ አክበር' በማለት ራሱን ቀና ያደርጋል፡፡ ከዚያም ግራ እግሩን አንጥፎ ይቀመጥበታል፤ ቀኝ እግሩን በጫፎቹ ይተክላል፤ እጆቹን በታፋዎቹ ላይ ያደርጋል፤ ከዚያም

اللّهُمَّ اغْفِرْلِي، وَارْحَمْنِي، وَاجْبُرْنِي، وَاهْدِنِي، وَارْزُقْنِي

አልላሁምመግፊርሊ ወርሐምኒ ወጅቡርኒ ወህዲኒ ወርዙቅኒ ይላል፤ ትርጉሙም 'አላህ ሆይ! ምሕረት አድርግልኝ፤ እዘንልኝ፤ ጠግነኝ፤

ምራኝ፤ ረዝቀኝ (ሲሳይ ለግሰኝ)’ ማለት ነው፡፡ የመቀመጫው ጊዜ በሱጁዱ ጊዜ ልክ ይሆናል፡፡

ከዚያም ተክቢራ አድርጎ ሱጁድ ይወርዳል፡፡ ከዚያም ተክቢራ እያደረገ ራሱን ቀና ያደርጋል፤ ከእግሮቹ ጣቶች በፊት ባለው በታችኛው የእግሩ ክፍል ላይ ቆም ይልና በጉልበቶቹና በታፋዎቹ ላይ ተደግፎ ይነሳል፤ ከፈለገ ትንሽ አረፍ ብሎ ማለትም ጀልሰተል–ኢስትራሓ ተቀምጦ ይነሳል፡፡

ቀጥ ብሎ ከቆመ በኋላ መቅራት ይጀምራል፤ በመጀመሪያ ረከዓ ዉስጥ ኢስቲዓዛ ካላደረገ (አዑዙቢልላሂ ሚነሸሸይጣኒ–ር–ረጂም ካላለ) በዚህኛው ረከዓ ዉስጥ ይላል፡፡[1] በስመላም (ቢስሚልላሂ–ር–ረህማኒ–ር–ረሂም) ይላል፡፡ የመክፈቻ ዱዓ በዚህ ረከዓ ዉስጥ በፍጹም አያደርግም፤ ይህቹን ሁለተኛ ረከዓ እንደ አንደኛዋ ረከዓ ይሰግዳታል፡፡

ከዚያም በሁለቱ ሱጁዶች መካከል በተቀመጠው መልኩ ግራ እግሩ ላይ (በኢፍትራሽ) ለመጀመሪያው ተሸሁድ ይቀመጣል፡፡ ቀኝ እጁን በቀኝ ታፋው ግራ እጁን በግራ ታፋው ላይ ያሳርፋል፤ አንዳንዴ ደግሞ ቀኝ እጁን በቀኝ ጉልበቱ ጫፍ ላይ ግራ እጁንም በግራ ጉልበቱ ላይ ያስቀምጣል፤ አንዳንዴ እንደቀለበት ክብ በመስራት የቀኝ እጅ አውራ ጣቱን በመሀለኛው ጣቱ ላይ አድርጎ ትንሿን ጣቱንና ከሷ ቀጥሎ ያለውን ጣቱን አጠፍ አድርጎ በመጨበጥ ሌባ ጣቱን <u>ይቀስራል፤</u> አንዳንዴ ደግሞ ሁሉንም ጣቶቹን ጨብጦ ሌባ ጣቱን ይቀስራል፤ በዱዓእ ጊዜ የሌባ ጣቱን እየተመለከታት ይነቀንቃታል፡፡ ይህንም ይላል፦ ‘*አትተሒይያቱ ሊልላሂ ወስሰለዋቱ ወጥጢይቡባቱ አስሰላሙ ዐለይከ አይዩሀንነቢዩ ወረህመቱልላሂ ወበረካቱሁ አስሰላሙ ዐለይና ወዐላ ዒባዲልላሂስሳሊሂን፤ አሽሀዱ*

[1] ኢብኑ ሐዝም በሁሉም ረከዓ ወስጥ ኢስቲዓዛ ማድረግ ግዴታ ነው ይላሉ፡፡ – ተርጓሚው

አንላ ኢላሀ ኢልለልላህ ወአሽሀዱ አንነ ሙሐመደን ዐብዱሁ ወረሱሉሁ' ወይም በሱና ከተዘገቡት ሌሎች የተሸሁድ አይነቶችን ይላል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ይህችን *መቀመጥ ቀለል ያደርጉዋት* ነበር፡፡ ከዚያም ተክቢራ እያደረገ ይነሳል፤ ቀጥ ብሎ ሲቆም እጆቹን ከፍ ያደርጋል፡፡ ከዚያም ከመጀመሪያዎቹ ሁለቱ ረከዓዎች አጠር አድርጎ ሦስተኛውንና አራተኛውን ረከዓ ይሰግዳል፤ በአራተኛና ሦስተኛ ረከዓዎች ዉስጥ ፋቲሓ ብቻ ይቀራል – በዙህር ሰላት ሲቀር – አንዳንዴ ከፋቲሓ በተጨማሪ ሌላ ይቀራል (በዙህር ሰላት)፡፡
ከዚያም ግራ እግሩን አንጥፎ በተወርሩክ ለመጨረሻው ተሸሁድ ይቀመጣል፤ የግራ እግሩን ጀርባ ወደ መሬት አዙሮ ከቀኝ እግሩ ባት ሥር ያወጣል፤ የቀኝ እግሩን ይተክላል፤ ቂጡን መሬት ላይ ያደርጋል፤ አንዳንዴ ሁለቱንም እግሮቹን ያነጥፍና በቀኝ በኩል ያወጣቸዋል፡፡
ከዚያም የመጨረሻውን ተሸሁድ ያደርጋል፤ እሱም የመጀመሪያውን ተሸሁድ መድገም ሆኖ የሚከተለውን ይጨምርበታል፡–

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

'አልላሁምመ ሰልሊ ዐላ ሙሐመዲን ወዐላ ኣሊ ሙሐመድን ከማ ሰልለይተ ዐላ ኢብራሂመ ወዐላ ኣሊ ኢብራሂመ ኢንነከ ሐሚዱን መጂድ ወባሪክ ዐላ ሙሐመድን ወዐላ ኣሊ ሙሐመድን ከማ ባረክተ ዐላ ኢብራሂመ ወዐላ ኣሊ ኢብራሂመ ኢንነከ ሐሚዱን መጂድ' (አላህ ሆይ! በሙሐመድ ላይ ሰላት አዉርድ፤ በሙሐመድ ቤተሰብ ላይም እንዲሁ አዉርድ፤ በኢብራሂም እና በኢብራሂም ቤተሰብ ላይ ሰላት እንዳወረድከው ሁሉ፤ አንተ ምስጉንና የተከበርክ ነህና፡፡ በሙሐመድ ላይና በሙሐመድ ቤተሰብ

ላይም በረከት አዉርድ፤ በኢብራሂም እና በኢብራሂም ቤተሰብ ላይ በረከት እንዳወረድከው ሁሉ፤ አንተ ምስጉንና የተከበርክ ነህና)፡፡ ወይም በነቢዩ (ሰዐወ) ላይ በሚደረጉ ሌሎች የተዘገቡ የሰላት አደራረጎችን መጠቀም ይቻላል፡፡

ከጀሀነም ቅጣት፣ ከቀብር ቅጣት፣ በሕይወት እና በሞት ጊዜ ካለው ፈትና፣ እና ከመሲህ አልደጃል ፈትና በአላህ ይጠበቃል፤ በቁርአንና በሱና የተገኙትን ዱዓዎችን ያደርጋል፡፡

ከዚያም '*አሰላሙ ዐለይኩም ወረህመቱላህ*' በማለት ወደ ቀኝም ወደ ግራም ሰላምታ ያደርጋል፡፡

ከሰላምታ በኋላ ሦስት ጊዜ

' **أَسْتَغْفِرُ الله**

አስተግፊሩልላህ' ካለ በኋላ

اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ وَمِنْكَ السَّلامُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلالِ وَالإِكْرَام

' *አልላሁምመ አንተስሰላም ወሚንከስሰላም ተባረክተ ያዘልጀላል ወልኢክራም* (አላህ ሆይ! አንተ ሰላም ነህ፤ ሰላም ካንተ ነው፤ የግርማና የክብር ባለቤት የሆንከው ሆይ! ተባረክህ (ላቅክ))፡፡

ከዚያም በሱና በተዘገቡ ዚክሮች አላህን ይዘክራል፡፡ ወደ ፊት ይመጣል፡፡

ሰላት ዉስጥ የሚጠሉ ነገሮች

ሰላት ዉስጥ በፊቱ፣ በደረቱ፣ በልቡ ዞር ማለት (ኢልቲፋት) ይጠላል፡፡ ዓኢሻ (ረዐ) ባስተላለፈችው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሰላት ዉስጥ ሆኖ መዞር (ኢልቲፋት) ሸይጣን ከባሪያው ሰላት ላይ የሚነጥቀው ንጥቂያ ነው፡፡" ብለዋል – (ቡኻሪ)፡፡ ለሃጃ ከሆነ ግን ችግር የለውም፡፡ ለምሳሌ ፍርሃት ላይ ከሆነ ወይም

ለትክክለኛ ዓላማ ከሆነ ችግር የለውም፡፡ በሙሉ ሰዉነቱ ከዞረ ሰላቱ ይበላሻል፡፡ ያለ ዑዝር ወደ ቂብላ መዞርን ስለተወ፡፡

በሰላት ዉስጥ በአይን ወደ ሰማይ ማንጋጠጥ የተጠላ ነው፡፡ ከፊል ዑለሞች ሐራም ነውም ብለውታል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ይህንን የሚያደርገውን ሰው ድርጊቱን ጠልተውበታል፡፡ እንዲህ ብለዋል፡- "ሰላት ዉስጥ አይኖቻቸውን ወደ ሰማይ የሚያንጋጥጡ ሰዎች ምን ነክቶዋቸው ነው?" በዚህ ላይ ንግግራቸውን ጠንከር አድርገው የሚከተለውንም ብለዋል – "ከዚህ ድርጊታቸው መቆጠብ አለባቸው፤ አለበለዚያ አይኖቻቸውን ይነጠቃሉ"

– (ቡኻሪ አነስን አጣቅሶ እንደዘገበው)፡፡ የሰጋጁ እይታ ወደ ሱጁዱ ቦታ መሆን እንደሚገባ ቀደም ሲል ተወስቷል፡፡ አይኖቹን እፊትለፊቱ ባሉት ነገሮች – ግድግዳዎች፣ ጽሑፎችና የመሳሰሉት ላይ ማቅበዝበዝ የለበትም፡፡ ይህ ድርጊት ከሳላቱ ያርቀዋልና፡፡

በሰላት ዉስጥ አስፈላጊ ሆኖ ሳይገኝ አይኖችን መጨፈን የተጠላ ነው፡፡ አስፈላጊ ሆኖ ከተገኘ ግን ለምሳሌ ፊትለፊቱ የሚረብሹት እንደጌጣጌጥ ነገሮች ካሉ አይኖቹን መጨፈኑ አይጠላም፡፡

አስፈላጊ ሆኖ ካልተገኘ በሰላት ዉስጥ ሲቆም ግድግዳና የመሳሰሉት ነገሮችን መደገፍ የተጠላ ነው – የመቆምን ድካም ያስቀራልና፡፡ የተደገፈበት ነገር በመወገዱ ምክንያት ሰዉየው ሰላት ዉስጥ የሚወድቅ ከሆነ ሰላቱ ይበላሻል፡፡ ይህን ያደረገው በበሽታና በመሳሰሉት ምክንያቶች ከሆነ ግን ችግር የለውም፡፡

ሰላት ዉስጥ ሱጁድ ላይ እያለ ክንዶቹን ማንጠፍ – መሬት ላይ ዘርግቶ ከመሬት ጋር ልጥፍ ማድረግ ይጠላል፡፡ አነስ (ረዐ) ባወራው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በሱጁድ ዉስጥ ቀጥ በሉ፤ አንዳችሁ ክንዶቹን እንደ ዉሻ እንዳይዘረጋቸው" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

ሰላት ዉስጥ እንቅስቃሴ እና አላስፈላጊ ድርጊት ይጠላል – በእጅ ወይም በእግር ወይም በፂም ወይም በልብስ እና በሌሎችም አላስፈላጊ ሥራ መስራት እንዲሁም ያለ ሃጃ መሬት ማበስ ይጠላል፡፡

ሰላት ዉስጥ (እንደመዘነጥ ብሎ) እጅን ወገብ ላይ ማድረግ (ተኸሱር) የተጠላ ነው፡፡ ተኸሱር የካፊሮችና የኩራተኞች ድርጊት ነውና፡፡ ከነሱ ጋር ከመመሳሰል ተከልክለናል፡፡ ሙተፈቁን ዐለይህ በሆነ የአቡሁረይራ (ረዐ) ሐዲስ ሰዉየው እጁን ወገቡ ላይ አድርጎ እንዳይሰግድ ተከልክሏል፡፡

ሰላት ዉስጥ ጣቶቹን ማንቋቋትና ማቆላለፍ (ተሸቢክ) የተጠሉ ናቸው፡፡

ፊትለፊቱ የሚረብሸው ነገር እያለ መስገድም የተጠላ ነው፡፡ ዓኢሻ (ረዐ) ባስተላለፈችው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) የተሰማመሩ ምልክቶች ያሉበትን ጋቢ ወይም ሻል (ኸሚሳ) ለብሰው ሰገዱና ሰላት ዉስጥ አንዴ ምልክቶቹን ተመለከቱ፤ ሰላታቸውን ሲጨርሱ "ይህቺን ኸሚሳዬን (ሻሌን) ወደ አቢጀህም ዉሰዱትና የአቢጀህምን አንቢጃኒያ[1] አምጡልኝ፤ አሁን ከሰላቴ ረበሸችኝ" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

ስዕላስዕሎች ባሉበት ቦታ መስገድ የተጠላ ነው፡፡ ይበልጥ ትክክለኛ በሆነ አተያይ ስዕሎቹ የተተከሉም ሆኑ ያልተተከሉ በቦታው መስገድ አይቻልም፡፡

[1] አቡጀህም ለነቢዩ (ሰዐወ) የተሰማመሩ ምልክቶች ያሉበትን ሻል (ኸሚሳ) ሀዲያ (ስጦታ) ሰጣቸው፤ ነቢዩ (ሰዐወ) ሀዲያዉን ተቀብለው ለብሰው ሲሰገዱበት ሰላት ዉስጥ ረበሻቸው፤ በዚህም ምክንያት ኸሚሳዉን ሜሊሰው ምልክት የሌለበትን አንቢጃኒያ የተሰኘዉን ሌላ ሻል እንዲልክላቸው ላኩበት፤ አንቢጃኒያ የተባለው አንቢጃን በተባለ አገር ስለተሰራ ነው፤ ነቢዩ (ሰዐወ) ኸሚሳዉን ሲመልሱት አንቢጃኒያዉን እንዲልክላቸው የጠየቁበት ምክንያት አቡጀህም ስጦታዬን መለሱብኝ ብሎ ቅር እንዳይሰኝ ነው፡፡ (ምንጭ ተይሲሩል ዐልላም ሸርህ ዑምደቱል አሕካም – ኣለ በሳም) – ተርጓሚው፡፡

የሆነ ነገር አእምሮውን እየረበሸውና እያጨናነቀው ወደ ሰላት መግባት የተጠላ ነው፡፡ ለምሳሌ ሽንት እየወጠረው፣ ሰገራ ወይም ፈስ እያጣደፈው፣ ከባድ ብርድ ወይም ከባድ ሙቀት እያለ፣ ወይም ሙብላት የሚያስፈልገው ሆኖ ምግብ ከቀረበ ወደ ሰላት መግባት የተጠላ ነው፡፡ ዓኢሻ (ረዐ) ባወራችው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ምግብ ቀርቦ ሰላት የለም፤ በአኽበሣን (ሽንትና ሰገራ) ተወጥሮም ሰላት የለም፡፡"

እነዚህን ክልከላዎች (ነዋሂ) ዑለሞች በከራሃነት (የተጠሉ ናቸው በማለት) ወስደዋል፤ ሰዎችን ከመምከርና ሥርዓትን ከማስተማር የመነጬ ናቸውና፡፡ ወላሁ አዕለም፡፡

በሰላት ዉስጥ መፈፀማቸው የሚወደዱ ወይም የሚፈቀዱ ነገሮች

ሰጋጅ በቅርበት ከፊትለፊቱ የሚያቋርጠውን ሰው መመለሱ ሱና ነው፡፡ ኢብኑ ዑመር (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንዳችሁ በመስገድ ላይ እያለ ፊትለፊቱ የሚያቋርጠውን ሰው አይተወው (አያሳልፈው)፤ እንቢ ካለው ይጋደለው፤ ከሱ ጋር ቀሪን (ሸይጣን) አለና" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡

ማቋረጡ ሐራም የሆነን ሰላት ለምሳሌ ፈርድ ሰላት ፊትለፊት የሚያቋርጠውን ሰው መመለሱ ዋጂብ ነው፡፡ በማቋረጣቸው ሰላት ሊበላሽ የሚችል እንደ አህያ፣ ጥቁር ዉሻ፣ እና ሴትን መመለስም ዋጂብ ነው፡፡

ነገር ግን በሰጋጁ ፊት ሲትራ – እንደ ግድግዳና የመሳሰለ ከፍ ያለ ነገር – ካለ ከሲትራው ኋላ ማለፍ ችግር የለውም፤ ሲትራ ከሌለው ከሱጁድ ቦታው ኋላ ማለፍ ችግር የለውም፤ ዑለሞች ከሰጋጁ እግር መቆሚያ አንስቶ ሦስት ክንድ ያክል ነው ብለዋል፡፡

ሲትራ ማድረግ ለብቻው ለሚሰግድና ለኢማም ሱና ነው፤ አቡዳውድና ኢብኑ ማጃ አቡ ሰዒድን (ረዐ) ዋቢ በማድረግ በዘገቡት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንዳችሁ ሲሰግድ ወደ ሲትራ ይስገድ፤ ይቅረባትም" ብለዋል፡፡ የማእሙም ሲትራ የኢማሙ ሲትራ ራሱ ነው፡፡

ሲትራ የቆመች መሆኗ ሱና ነው – የኮርቻ ኋለኛው መደገፊያ ያክል ወይም አንድ ክንድ ያክል፤ ቀጭንም ይሁን ሰፋ ያለ፤ ከፍ ያለ ነገር ሁሉ ይቻላል፤ የመስገጃ ጫፍም ያብቃቃል፤ መልክ (ከለር) ብቻ ቢኖር በቂ አይደለም፤ አቡሁረይራ (ረዐ) ባወሩት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንዳችሁ ሲሰግድ ፊትለፊቱ የሆነ ነገር ያድርግ፤ ካላገኘ ብትር ይትከል፤ ይህም ከሌለ መስመር ያስምር" ብለዋል – (አህመድ፣ አቡዳዉድ፣ ኢብኑ ማጃ፤ ኢማም አህመድና ኢብኑል መዲኒ ሰሒህ ነው ብለውታል)፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ጥቁር ዉሻ ወይም አህያ ወይም ሴት በሰጋጁና በሲትራው መካከል ካለፉ ሰላቱ ይበላሻል፡፡ ሙስሊም አቡዘርን (ረዐ) አጣቅሰው የዘገበቡት ሐዲስ ይህንን ያመለክታል፡፡ ወይም ደግሞ ከሦስት ክንድ ወዲህ ባለው ቦታ ዉስጥ ካለፉ ሰላት ይበላሻል፡፡

ሰላት ዉስጥ እያለ ሰጋጁን የሆነ ነገር ከገጠመው – **ለምሳሌ** ሰው እሱ ወዳለበት ለመግባት ፈቃድ ከጠየቀው፣ ወይም የሱ ኢማም ከረሳ፣ ወይም ሰው ለጥፋት ሊዳረግ (ለአደጋ ሊጋለጥ) ከሆነ ይህንን ማመላከት ይችላል፡፡ ወንድ ከሆነ ተስቢሕ በማድረግ ሴት ከሆነች ደግሞ በማጨብጨብ፡፡ ሰህል ቢን ሰዕድ (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሰላታችሁ ዉስጥ የሆነ ነገር ከገጠማችሁ ወንዶች ተስቢሕ ያድርጉ፤ ሴቶች ያጨብጭቡ፡፡" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

ለሰጋጁ ሰላምታ ማቅረብ አይጠላም – ሰላምታውን እንዴት እንደሚመልስ የሚያውቅ ከሆነ፡፡ ሰጋጁ ሰላምታውን በቃል ሳይሆን እጁን ዘርግቶ በማመላከት ይመልሳል፡፡ በኢብኑ ዑመር የተላለፈው ሐዲስ ይህንኑ ያሳያልና፡፡

ሰጋጁ አንዳንድ ጊዜ በአንድ ረከዓ ዉስጥ ብዙ ሱራዎችን መቅራት ይችላል፡፡ በሰሒሐይን ዉስጥ ከሑዘይፋ እንደተዘገበው ነቢዩ (ሰዐወ) በአንድ ረከዓ ቂያም ዉስጥ ሱረቱል–በቀራን፣ ኣለ ዒመራንን፣ እና አልኒሳእን ቀርተዋል፡፡ አንድን ሱራ በመደጋገም በሁለቱ ረከዓዎች ዉስጥ መቅራት ይችላል፡፡ አንድን ሱራ ከፍሎ በሁለት ረከዓ ዉስጥ መቅራትም ይችላል፡፡ አንዳንዴም የሱራዎችን መጨረሻ ወይም መሃል መቅራት ይችላል፡፡ አህመድና ሙስሊም ከኢብኑ ዐባስ (ረዐ) በዘገቡት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) ከፈጅር ሁለቱ ረከዓዎች በመጀመሪያው ረከዓ ዉስጥ

قُولُوا آمَنَّا بِاللهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا ...

(አልበቀራ፡ 136) በሁለተኛው ረከዓ ዉስጥ ደግሞ

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْ إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ...

(ኣለ ዒምራን፡ 64) ይቀሩ ነበር፡፡ የአላህ (ሱ.ወ)

فَاقْرَؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ

"ከርሱም (ከቁርአን) የተቻላችሁን ቅሩ (አንብቡ)" (አልሙዘምሚል፡ 20) የሚል ጥቅላዊ መመሪያም ስላለ፡፡ ይሁን እንጂ የዚህ አይነት ሁኔታ በፈርድ ሰላት ዉስጥ አንዳንዴ እንጂ በብዛት አይደረግም፡፡ ሱናው ሙሉ ሱራ መቅራት ነውና፡፡ ሱራዋ ከረዘመች ለሁለት ይከፍላታል፡፡

ሰጋጁ ስለዐዛብ (ቅጣት) የሚወሳበትን አንቀጽ በሚቀራበት ጊዜ (አዑዙ ቢልላህ ሚነል–ዐዛብ ወይም የመሳሰሉትን በማለት) በአላህ መጠበቅና ስለረህመት የሚወሳበትን አንቀጽ በሚቀራበት ጊዜ

ደግሞ አላህ ረህመቱን እንዲሰጠው አላህን መለመን ይችላል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) የሚወሱበትን አንቀጽ ሲቀራም በሳቸው ላይ ሰለዋት ማውረድ ይችላል፡፡ የሳቸው ስም ሲወሳ ሰለዋት በሳቸው ላይ ማውረድ የጠበቀ በመሆኑ፡፡ ይህ በሱና ሰላት ዉስጥ የተወደደ (ሙስተሐብ) ነው፤ ያለፈው የሑዘይፋ ሐዲስ ይህን ያሳያልና፡፡ በፈርድ ሰላት ግን የተፈቀደ (ሙባሕ) ነው፡፡

ሱጁድ አልሰህው

ሱጁድ አልሰህው በመርሳት ወይም በመዘንጋት ምክንያት በሰላት ዉስጥ የሚከሰተውን ጉድለት ለመጠገን ሰጋጁ የሚያደርጋቸው ሁለት ሱጁዶች ናቸው፡፡ ሱጁድ አልሰህው ሰላትን ከሚጠግኑ ነገሮች ዉስጥ ሁለተኛው ጠጋኝ ነው፡፡ ሱጁድ አልሰህው የሚደረገው ከሚከተሉት ሦስት ነገሮች አንዱ ከተከሰተ ነው፡-

አንደኛው፡- ረስቶ ሰላት ላይ ከጨመረ

ሁለተኛው፡- ረስቶ ከሰላት ላይ ከቀነሰ

ሦስተኛው፡- መጨመሩን ወይም መቀነሱን ከተጠራጠረ

ከነዚህ ሦስቱ ዉስጥ አንዱ ከተከሰተ ማስረጃው (ደሊል) በሚያሳየው መሰረት ሱጁድ አልሰህው ይደረጋል፡፡ ጭማሪ ሁሉ ወይም መቀነስ ሁሉ ወይም ጥርጣሬ ሁሉ ሱጁድ አልሰህውን አያስወርድም፡፡ ሱጁድ አልሰህው የሚደረገው ምክንያቱ (ሰበቡ) ከተከሰተ ነው፤ ሰላቷ ፈርድም ትሁን ሱና፡፡ ማስረጃዎቹ ጥቅላዊ (ዓም) ናቸውና፡፡

በመርሁ መሰረት ሱጁድ አልሰህው ሊደረግበት የሚችል ሰላት ሩኩዕ እና ሱጁድ ያለው ማንኛውም ሰላት ነው፤ በዚህም መርህ

ሰላቱል–ጀናዛ ከዚህ ዉጭ ይሆናል – ሱጁድ አልሰህው አይኖረውም፡፡ እንደዚያውም በሱጁድ አልቲላዋ ዉስጥ ወይም በሱጁድ አልሰህው ዉስጥ ከረሳ ሱጁድ አልሰህው አይኖርም፡፡

የሱጁድ አልሰህው ሁኔታዎች፡–

አንደኛው ሁኔታ፡– ሰላት ዉስጥ መጨመር፡– ይህ የድርጊት የስራ ጭማሪ (ዚያደተል አፍዓል) ወይም የቃል ጭማሪ (ዚያደት አቅዋል) ሊሆን ይችላል፡–

የድርጊት ጭማሪ፡– ጭማሪው ከሰላት ድርጊቶች አካል ከሆነ – ለምሳሌ በሚቀመጥበት ጊዜ ከቆመ፣ በሚቆምበት ጊዜ ከተቀመጠ፣ ወይም ሩኩዕ ወይም ሱጁድ ከጨመረ – ረስቶ ይህንን ካደረገ ሱጁድ አልሰህው ማድረግ ዋጂብ ይሆንበታል፡፡ ኢብኑ መስዑድ (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሰዉየው በሰላቱ ዉስጥ ከጨመረ ወይም ከቀነሰ ሁለት ሱጁድ ያድርግ፡፡" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ረስቶ አንድ ረከዓ ከጨመረና ሰላት ከጨረሰ በኋላ ካወቀው ሱጁድ አልሰህው ያደርጋል፡፡ ረስቶ በጨመራት ረከዓ ዉስጥ እያለ ካወቀ/ ካስታወሰ ወዲያው ይቀመጣል፤ ተሸሁድ ያላደረገ ከሆነ ተሸሁድ ያደርጋል፤ ከዚያም ሱጁድ አልሰህው ያደርግና ያሰላምታል፡፡

ኢማም ከሆነ ከማእሙሞች ዉስጥ ኢማሙ መጨመሩን ወይም መቀነሱን ያወቀ ሰው ኢማሙን ማመላከት/ማሳወቅ ግዴታ ይሆንበታል – ወንድ ተስቢሕ በማድረግ ሴት ደግሞ በማጨብጨብ፡፡ ኢማሙ ወዲያው ማእሙሞቹ ወዳመላከቱት ነገር መመለስ ይኖርበታል – የራሱን ትክክለኛነት እርግጠኛ ካልሆነ፡፡ ወደ ትክክለኛ ነገር መመለስ ነውና፡፡

የቃል ጭማሪ፡- ለምሳሌ ሩኩዕና ሱጁድ ዉስጥ ቁርአን መቅራት፣ በባለአራት ረከዓ ሰላት (ዙህር፣ ዐስር፣ ኢሻእ) ወይም ሦስት ረከዓ ሰላት (መግርብ) ዉስጥ በመጨረሻዎቹ ሁለት ወይም አንድ ረከዓ ዉስጥ ከፋቲሓ ዉጭ ሌላ ሱራ መቅራት፤ ይህንን ረስቶ ካደረገ ሱጁድ አልሰህው መውረዱ ይወደድለታል፡፡

የተጨመረው ነገር ከሰላት ሥራ ካልሆነ – እንደመብላት፣ መጠጣት፣ ብዙ እንቅስቃሴ፣ እና ንግግር ከሆነ ሱጁድ አልሰህው አልተደነገገለትም፡፡ ይሁን እንጂ ይህ ድርጊት ሆን ተብሎ ከተፈፀመ ሰላት ያበላሻል፤ በመርሳት ከተፈፀመ ግን ሰላት አያበላሽም፡፡

ሁለተኛው ሁኔታ፡- ማጉደል፡- አንድን ነገር ከሰላት በመተው ማጉደል ከሚከተሉት ዉጭ አይሆንም፡-

1/ ከአርካን ማጉደል፡- የተተወው ነገር ሩክን ከሆነና ይህ ሩክን ደግሞ ተክቢረተል ኢህራም ከሆነ ሰላቱ አይታሰርም፤ ሱጁድ አልሰህው አያብቃቃውም፡፡ ከተክቢረተል ኢህራም ዉጭ የሆነ ሩክን ከሆነ – እንደ ሩኩዕ፣ ሱጁድና የመሳሰሉት ከሆነ – የተወውን ነገር በቀጣዩ ረከዓ ዉስጥ ቦታው ከመድረሱ በፊት ካስታወሰ መመለስና የተወውን ነገርና ከሱ በኋላ ያለውን ነገር ሁሉ ማምጣት/ መፈፀም ዋጂብ ይሆንበታል፡፡ በቀጣዩ ረከዓ ዉስጥ ቦታው ከደረሰ በኋላ ካስታወሰ ግን ያቺ ያጓደለበት ረከዓ ተትታ ቀጣዩዋ ረከዓ በምትኳ ትተካለች፡፡ ሰላምታ ከመውጣቱ በኋላ እንጂ የተወውን ሩክን ካላወቀው አንድ ረከዓ ሙሉ እንደተወ ይቆጥርና ከሰላት በኋላ ያለው ቆይታ ካልረዘመና በጠሃራው ላይ ከቆየ አንድ ረከዓ ሙሉ ይሰግድና ሱጁድ አልሰህው ያደርጋል፤ ሱጁድ አልሰህው የሚያደርገው ከሰላምታ በኋላ ነው፡፡ ቆይታው ከረዘመ ወይም ዉዱኡን ካፈረሰ ሰላቱን ከእንደገና ይሰግዳል፡፡

የተተወው በመጨረሻ ረከዓ ዉስጥ ከሆነ ግን የተተውንና ከሱ በኋላ ያለውን ፈጽሞ ያሰላምትና ሱጁድ አልሰህው ያደርጋል – ቀደም ሲል እንደተባለው ቆይታው ካልረዘመ ወይም ዉዱእ ካልተበላሸ፡፡

2/ ከዋጂብ ማጉደል፡– የተተወው ዋጂብ ከሆነ ለምሳሌ የሩኩዕ ተስቢሕ ወይም የሱጁድ ተስቢሕ ወይም የመሳሰሉት ከሆነ፡–

ሀ/ ቀጣዩን ሩክን ሳይገባበት ካስታወሰው ይመለስና ያከናውነዋል፤ ከዚያም ከሰላምታ በኋላ ሱጁድ አልሰህው ያደርጋል፡፡ ሰላት ላይ ጭማሪ ስላደረገ፡፡

ለ/ ቀጣዩን ሩክን ከገባበት በኋላ ካስታወሰው ወደ ተወው ነገር አይመለስም ይቀራል፤ ከሰላምታ በፊት ሱጁድ አልሰህው ማድረግ ግዴታ ይሆንበታል፡፡ ከሰላት ስላጓደለ፡፡

3/ ከሱና ማጉደል፡– የተተወው ነገር ሱና ከሆነና ሰውየው ሱናውን መተግበር ያስለመደ ከሆነ ከሰላምታ በፊት ሱጁድ አልሰህው ማድረግ ይወደድለታል፤ ያላስለመደው ከሆነ ግን አይወደድም፡፡

ሦስተኛው ሁኔታ፡– በሰላት ዉስጥ መጠራጠር፡– ይህም ከሚከተሉት ዉጭ አይሆንም፡–

1/ ጥርጣሬው ወደ አንድ ካመዘነ፡– ያመዘነውን ይይዛል፤ ከሰላምታ በኋላም ሱጁድ አልሰህው ያደርጋል፡፡ ኢብኑ መስዑድ ባስተላለፈው ሐዲስ ዉስጥ ነቢዩ (ሰዐወ) "ትክክለኛውን ሊደርስበት ይሞክር፤ በሱ ላይ ይሙላ" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይሀ)፡፡

2/ አንዱም ሳያመዝን እኩል ጥርጣሬ ከያዘ፡- እርግጠኛ በሆነው ነገር ላይ ቀሪውን ይገነባና የጎደለውን ይሞላል፡፡ የዚህ ምሳሌ፡- በረከዓዎቹ ቁጥር ከተጠራጠረ – ለምሳሌ ሁለት ወይም ሦስት ረከዓ መስገዱን ከተጠራጠረ አንዱ ካመዘነለት ያመዘነለትን ይይዝና ቀሪውን በሱ ላይ ይሞላል፡፡ አለበለዚያ አነስተኛውን ይዞ በሱ ላይ ይሞላል፡፡ አነስተኛው እርግጠኛ ነውና፡፡ ከዚያም ከሰላምታ በፊት ሱጁድ አልሰህው ያደርጋል፡፡ አቡሰዒድ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንዳችሁ በሰላቱ ዉስጥ ከተጠራጠረ፣ የሰገደው ሦስት ይሁን አራት ከተጠራጠረ ጥርጣሬውን ያስወግድ፤ እርግጠኛ በሆነው ነገር ላይ ይሙላ፤ ከዚያም ከሰላምታ በፊት ሁለት ሱጁዶችን ያድርግ፡፡" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡

ማስገንዘቢያ፡- የሱጁድ አልሰህው ሑክም፡- ሱጁድ አልሰህው ዋጂብ ነው፡፡ ሆን ብሎ ከተወው ሰላት የሚበላሽ ነገር ከሆነ፡፡ አለበለዚያ ዋጂብ አይሆንም፡፡ ለምሳሌ ረስቶ አንድ ረከዓ ቢጨምር፤ ሆን ብሎ ከጨመረ ሰላቱ ይበላሻል፡፡ መርሳቱ ሱጁድ አልሰህውን ዋጂብ ያደርጋል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- የሱጁድ ቦታ፡-

ሀ/ ከሰላምታ በፊት፡- ማጉደል ከሆነ፡- ለምሳሌ የሩኩዕ ወይም የሱጁድ ተስቢሕ ካጎደለ – በዐብደላህ ቢን ቡሐይና ዉስጥ እንደተገለፀው ነቢዩ (ሰዐወ) የመጀመሪያውን ተሸሁድ በተዉ ጊዜ ከሰላምታ በፊት አሰላመቱ – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ወይም ደግሞ ጥርጣሬ ዉስጥ ገብቶ ወደ አንዱ ካላመዘነ – ቀደም ሲል በአቡሰዒድ ሐዲስ ውስጥ እንደተጠቀሰው፡፡

ለ/ ከሰላምታ በኋላ፡- ጭማሪ ከሆነ፡- ለምሳሌ ሩኩዕ፣ ወይም ሱጁድ፣ ወይም ቂያም (መቆም)፣ ወይም መቀመጥ ቢጨምር፤

በአቡሁረይራ ሐዲስ ዉስጥ እንደተጠቀሰው ነቢዩ (ሰዐወ) በሰላት ዉስጥ ሰላምታን ሲጨምሩ ከሰላምታ በኋላ ሱጁድ አልሰህው አደረጉ – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ወይም ደግሞ ጥርጣሬ አድሮበት ጥርጣሬው ወደ አንድ ነገር ካመዘነለት – ለምሳሌ የሰገደው ሦስት ይሁን አራት ከተጠራጠረና በጥርጣሬው ሦስት መሆኑ ካመዘነለት አንድ ረከዓ ይጨምርና ከሰላምታ በኋላ ሱጁድ አልሰህው ያደርጋል – ቀደም ሲል የተጠቀሰው የኢብኑ መስዑድ ሐዲስ ይህንኑ ያሳያልና፡፡

የማእሙም መርሳት፡-

ሀ/ ማእሙሙ መስቡቅ (የተቀደመ)[1] ካልሆነ የሱን መርሳት ኢማሙ ይሸከመዋል፤ ሱጁድ አልሰህው አያደርግም፡፡

ለ/ መስቡቅ ከሆነ ያመለጠውን ሰላት ካሟላ በኋላ ሱጁድ አልሰህው ያደርጋል፡፡

የሱጁድ አልሰህው አደራረግ ልክ እንደ ሰላት ሱጁድ ነው፡፡

ሰጋጁ በሦስት ሁኔታዎች ለጥርጣሬ ቦታ መስጠት የለበትም፡፡

1/ በባህሪው ተጠራጣሪነትን የሚያበዛ ሰው ከሆነ

2/ እንዲሁ መስሎት (ወህም) ከሆነ

3/ ዒባዳን ከጨረሰ በኋላ ከሆነ

ማስገንዘቢያ፡– በአንድ ሰላት ዉስጥ በተደጋጋሚ የረሳ ሰው ሁለት ሱጁድ ብቻ በቂው ነው፡፡ ከሰላምታ በፊት ሱጁድ የሚያስወርድና ከሰላምታ በኋላ ሱጁድ የሚያስወርድ ሁለት ድርጊቶችን ፈፅሞ ከሆነ ከሰላምታ በፊት ሱጁድ አልሰህው ያደርጋል፡፡

[1] ማስቡቅ ማለት አንድ ወይም ከዚያ በላይ ረከዓ ያማለጠው ሰው ማለት ነው፤ የማስቡቅ አሕካም ወደፊት ይመጣል – ተርጓሚው፡፡

ከሰላት በኋላ የሚደረጉ አዝካሮች

የፈርድ ሰላት ብዙ ጉድለቶች፣ ግድፈቶችና መዘንጋት ያጋጥሙታል፡፡ አላህ (ሱወ) በረህመቱ እነዚህ ጉድለቶችና ግድፈቶች የሚጠገኑበትን መጠገኛዎች ለሰጋጁ ደንግጓል፡፡ ሰላትን ከሚጠግኑ ነገሮች አንዱ ሰላት ካለቀ በኋላ የሚደረግ ዚክር ነው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

" **فَإِذَا قَضَيْتُمْ الصَّلاةَ فَاذْكُرُوا اللهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِكُمْ** "

"ሶላትንም በፈፀማችሁ ጊዜ ቆማችሁም፣ ተቀምጣችሁም፣ በጎኖቻችሁም፣ ላይ ተጋድማችሁ አላህን አውሱ ..." - (አል-ኒሳእ፡ 103)፡፡

በሌላ አንቀጽም አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

" **فَإِذَا قُضِيَتْ الصَّلاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللهِ وَاذْكُرُوا اللهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُون** "

"ሰላቲቱም በተፈፀመች ጊዜ በምድር ላይ ተበተኑ፤ ከአላህም ችሮታ ፈልጉ፤ አላህንም በብዙ አውሱ፤ ልትድኑ ይከጀላልና፡፡" ይላል - (አልጁምዓ፡ 10)፡፡

ሰጋጁ ከሰላቱ ሲያሰላምት ሦስት ጊዜ ኢስቲግፋር ማድረግ

أَسْتَغْفِرُ الله

(አስቶግፍሩልላህ ማለት) ሱና ነው፡፡

ከዚያ በኋላ

اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ وَمِنْكَ السَّلامُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلالِ وَالإِكْرَام،

አልላሁምመ አንተስሰላም ወሚንከስሰላም ተባረክተ ያዘልጀላል ወልኢክራም (አላህ ሆይ! አንተ ሰላም ነህ፤ ሰላም ካንተ ነው፤

የግርማና የክብር ባለቤት የሆንከው ሆይ! ተባረክህ (ላቅክ)) ይላል - (ሙስሊም ሠውባንን ዋቢ በማድረግ እንደዘገበው)።
ከዚያም የሚከተለውን ይላል፡-

لا إلهَ إلا الله وَحدَهُ لا شريك له، له المُلكُ، وله الحمدُ، وهُو على كُل شَيئٍ قدير، لا حَوْلَ ولا قُوَّة إلا بالله، لا إله إلا الله، ولا نَعْبُدُ إلا إيَّاهُ، لَهُ النِّعْمَةُ، ولَهُ الفَضْلُ، وله الثَّناءُ الحَسَنُ، لا إله إلا الله، مُخْلِصِنَ له الدينَ وَلَوْ كَرِهَ الكَافِرون

"ላኢላሀ ኢልለላሁ ወሕደሁ ላሸሪከ ለሁ ለሁልሙልኩ ወለሁልሐምዱ ወሁወ ዐላ ኩልሊ ሸይኢን ቀዲር፤ ላሐውለ ወላ ቁውወተ ኢልላ ቢልላሂ፤ ላኢላሀ ኢልለላሁ፤ ወላ ነዕቡዱ ኢልላ ኢይያሁ ለሁንኒዕመቱ ወለሁልፈድሉ ወለሁስሰናኡልሐሰኑ ላኢላሀ ኢልለላሁ ሙኽሊሲነ ለሁድዲነ ወለው ከሪሀልካፊሩን" ይላል - (ሙስሊም እንደዘገበው)። ትርጉሙም፡- 'ከአላህ በስተቀር (በእውነት የሚመለክ) ሌላ አምላክ የለም ብቸኛ ነው አጋር የለውም፤ ንግሥና የሱ ነው፤ ምስጋናም የሱ ነው፤ እርሱ በሁሉም ነገር ላይ ቻይ ነው፤ በአላህ እንጂ ዘዴም ሆነ ሐይል የለም፤ ከአላህ በስተቀር (በእውነት የሚመለክ) ሌላ አምላክ የለም፤ ከርሱ በስተቀር ሌላን አናመልክም፤ ፀጋ የርሱ ነው፤ ችሮታም የርሱ ነው፤ ጥሩ ዉዳሴም የርሱ ነው፤ ከአላህ በስተቀር (በእውነት የሚመለክ) ሌላ አምላክ የለም፤ ከሃዲያን ቢጠሉትም ሃይማኖትን ለእርሱ አጥርተን እናመልከዋለን፡፡' ማለት ነው፡፡
ከዚያም፡-

اللهم لا مانِعَ لِمَا أَعْطَيتَ ولا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ ولا يَنفعُ ذَا الجدِّ مِنْكَ الجَدُّ

"አልላሁምመ ላ ማኒዐ ሊማ አዕጢይተ ወላ ሙዕጢየ ሊማ መነዕተ ወላ የንፈዑ ዘልጀድዲ ሚንከል-ጀድዱ" ይላል -

(ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ትርጉሙም፡- 'አላህ ሆይ! አንተ የሰጠሀውን ነገር ከልካይ የለም አንተ የከለከልከውንም ሰጭ የለም፤ ሀብት ሀብታምን አይጠቅምም ሀብት ከአንተ ነውና፡፡' ማለት ነው፡፡

ከዚያም ሠላሳ ሦስት ጊዜ ተስቢሕ (*ሱብሓነልላህ*)፣ሠላሳ ሦስት ጊዜ ተሕሚድ (*ወልሐምዱ ሊልላህ*)፣ ሠላሳ ሦስት ጊዜ ተክቢር (*አላሁ አክበር*) ያደርግና

لا إلهَ إلا الله وَحدَهُ لا شريك له، له المُلكُ، وله الحمدُ، وهُو على كُل شَيئٍ قدير :

'*ላኢላሀ ኢልለላሁ ወሕደሁ ላሸሪከ ለሁ ለሁልሙልኩ ወለሁልሐምዱ ወሁወ ዐላ ኩልሊ ሸይኢን ቀዲር*' በሚለው መቶ ይሞላል፡፡

አንዳንድ ጊዜ ደግሞ ሀያ አምስት ጊዜ ተስቢሕ ተሕሚድ ተህሊል (ላኢላሀ ኢልለላህ) እና ተክቢር ያደርጋል፡፡

አንዳንድ ጊዜም አስር አስር ጊዜ ተስቢሕ ተሕሚድ እና ተክቢር ያደርጋል፡፡

አንዳንድ ጊዜ ደግሞ ሠላሳ ሦስት ጊዜ ተስቢሕ፣ ሠላሳ ሦስት ጊዜ ተሕሚድ፣ ሠላሳ ሦስት ጊዜ ተክቢር ያደርግና ከዚያም በተክቢራ መቶ ይሞላል፡፡

ከመግርብና ከፈጅር ሰላቶች በኋላ አስር ጊዜ ተህሊል ያደርጋል - ማለትም፡-

لا إلهَ إلا الله وَحدَهُ لا شريك له، له المُلكُ، وله الحمدُ
وهُو على كُل شَيئٍ قدير

'*ላኢላሀ ኢልለላሁ ወሕደሁ ላሸሪከ ለሁ ለሁልሙልኩ ወለሁልሐምዱ ወሁወ ዐላ ኩልሊ ሸይኢን ቀዲር*' ይላል፡፡

ከዚያም በዚህ ቅደምተከተል እነዚህን አዝካሮች ከጨረሰ በኋላ ኣየተልኩርሲይን፣ [ሱረቱል ኢኽላስን]፤ እና ሙዐዉዘተይንን (ሱረቱል–ፈለቅንና ሱረቱል–ናስን) ይቀራል፡፡ ከመግርብና ከፈጅር ሰላቶች በኋላ እነዚህን ሱራዎች ሦስት ጊዜ መደጋገም ይወደዳል፡፡ ከሰላት በኋላ በተህሊል፣ በተስቢሕ፣ በተሕሚድ እና በተክቢር ድምፅን ከፍ ማድረግ ይወደዳል፤ ነገር ግን በጋራ ድምፅ አይደለም፡፡ ሁሉም በየራሱ ድምፁን አውጥቶ ይዘክራል፡፡

የነዚህን ዚክሮች – የተህሊል፣ የተስቢሕ፣ የተሕሚድ፣ እና የተክቢር ብዛታቸውን ለማወቅ ጣቶቹን ይጠቀማል፡፡ በቂያማ ቀን ጣቶች ተጠያቂዎችና ተናጋሪዎች ናቸውና፡፡

የተጠዉዕ (የዉዴታ) ሰላት

የተጠዉዕ ሰላት በአላህ መንገድ ከመታገል (ጂሃድ) እና እውቀትን ከመፈለግ ቀጥሎ ወደ አላህ ከሚያቃርቡ መልካም ሥራዎች ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) በቋሚነት በሱና ሰላቶችና በሌሎችም ወደ አላህ ይቃረቡ ነበርና፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንዷትም ሱጁድ አትሰግድም በሷ ደረጃህን ከፍ ቢያረግ እንጂ፤ በሷም ወንጀልህን ቢያብስ እንጂ" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡

የተጠዉዕ ሰላቶች ሁለት አይነት ናቸው፡–

አንደኛው አይነት፡– በተወሰኑ ጊዜያት የሚፈፀሙ ወይም በቦታ ወይም በሁኔታ የተገደቡ ሰላቶች ናቸው፡፡ እነዚህ የተገደቡ ሱናዎች (አልነዋፊል አልሙቀየደህ) ይባላሉ፡፡ ከፈርድ ሰላት ፊትና ኋላ የሚሰገዱ (ረዋቲብ) ሱናዎች፣ የዱሓ ሰላት፣ እና ሌሎችም ከዚሁ ይመደባሉ፡፡

ሁለተኛው አይነት፡- በተወሰኑ ጊዜያት ያልተገደቡ ወይም በሁኔታም ሆነ በቦታ ያልተገደቡ ሲሆኑ ልቅ ሱናዎች (አል-ነዋፊል አልሙጥለቃ) ይባላሉ፡፡ ማብራሪያቸው ይመጣል፡፡

የዊትር ሰላትና አሕካሞቹ

የዊትር ሰላት ጠበቅ ያለች ሱና (ሱና ሙአከዳ) ናት፡፡ ኢብኑ ዐባስ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) ለሙዓዝ (ረዐ) "... ያንን ከተቀበሉህ አላህ በቀንና በሌሊት ዉስጥ አምስት ሰላቶችን እንደደነገገባቸው ንገራቸው ..." ብለውታል - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ዊትር ዋጂብ ቢሆን ኖሮ የዋጂብ ሰላቶች ስድስት ይሆኑ ነበር፡፡ ዐሊ ይ ቢን አቢጣሊብም (ረዐ) "ዊትር እንደ መክቱባ (ፈርድ ሰላት) ግዴታ አይደለም፤ ነገር ግን ነቢዩ (ሰዐወ) ፈለግ ያደረጓት ሱና ነች" ብለዋል - (አህመድ እና አል-ነሳኢ)፡፡
ኢማም አቡ ሐኒፋ ዋጂብ ነው የሚል አቋም ይዘዋል፤ ሸይኹል ኢስላም ኢብኑ ተይሚያም ለይል (የሌሊት ሰላት) በሰገደ ሰው ላይ ዊትር ዋጂብ ነው ብለዋል፡፡
ዊትር ከበፊቶቿ ረከዓዎች ለተነጠለች ረከዓ የተሰጠ ስም ነው፡፡ ሁሉም ሳይለያዩ በአንድ ሰላምታ ብቻ የሚፈፀሙ ከሆኑ ሦስት ረከዓም፣ አምስትም፣ ሰባትም፣ ዘጠኝም፣ እንዲሁም አስራ አንድም ዊትር ይባላሉ፡፡ እነዚህ ረከዓዎች በሁለት እና ከዚያ በላይ በሆኑ ሰላምታዎች የሚፈፀሙ ከሆነ ዊትር የምትባለው ተለይታ የምትሰገደው ረከዓ ነች፡፡
<u>የዊትር ወቅት፡-</u> የዊትር ወቅት የሚጀምረው ከዒሻእ ሰላት በኋላ ነው፤ ዒሻእ በራሱ ሰዓት ቢሰገድም ወይም ከመግሪብ ጋር ጀምዕ ተደርጎ ቢሰገድም እኩል ነው - ልክ ዒሻእ ከተሰገደ በኋላ የዊትር

ወቅት ይጀምራል – ከዚያም ፈጅር እስከሚወጣበት ባለው ጊዜ ይቀጥላል፡፡ ዓኢሻ (ረ0) "የአላህ መልክተኛ (ሰ0ወ) ከዒሻእ ሰላት ጀምሮ ፈጅር እስከሚወጣበት ጊዜ ድረስ አስራ አንድ ረከዓ ይሰግዱ ነበር፡፡" ብላለች – (ሙስሊም)፡፡

ተወዳጁ የዊትር ሰላት ወቅት የሌሊቱ መጨረሻ ክፍል ነው – በዚያ ሰዓት መቆም እንደሚችል ለሚተማመን ሰው፡፡ ከሌሊቱ የመጨረሻ ክፍል መቆም እንደሚችል የማይተማመን ሰው ከመተኛቱ በፊት ዊትር ይሰግዳል፡፡ ነቢዩ (ሰአወ) በዚህ መክረዋል፡፡ ሙስሊም ጃቢርን (ረ0) ዋቢ አድርጎ በዘገበው ሐዲስ ነቢዩ (ሰ0ወ) "ከናንተ ከሌሊቱ መጨረሻ ክፍል መቆም እንደማይችል የፈራ ሰው ዊትር ሰግዶ ይተኛ፤ ከሌሊቱ መጨረሻ ክፍል መቆም እንደሚችል የተማመነ ሰው በዚያ ሰዓት ይስገድ፤ በሌሊት መጨረሻ ክፍል የሚቀራ ቁርአን (መላእክት) የሚገኙበት ስለሆነ እሱ ይበልጣል" ብለዋል፡፡

የዊትር ሰላት ረከዓ ብዛትና የአሰጋገዱ ሁኔታ

የዊትር ትንሹ የረከዓ ብዛት አንድ ነው፡፡ ይህንን የሚያሳዩ ሐዲሶች ተዘግበዋልና፡፡ ይህ መሆኑ ከአስር የነቢዩ (ሰ0ወ) ሰሃቦችም ፀንቷል፡፡ ነገር ግን በላጩ በ*ሸፍዕ*[1] መቀደሙ ነው፡፡

የዊትር ከፍተኛው ቁጥር አስራ አንድ ረከዓ ወይም አስራ ሦስት ረከዓ ነው፡፡ በሁለት ሁለት ረከዓ ሰግዶ ከዚያም በአንድ ረከዓ ይወትራል፡፡ ዓኢሻ (ረ0) "የአላህ መልክተኛ (ሰ0ወ) በሌሊት

---

[1] ሸፍዕ የዊትር ተቃራኒ ነው፤ ዊትር ማለት 1, 3, 5, 7, ወዘተ… የመሳሰሉ ጎዶሎ ወይም ኢተጋማሽ ቁጥሮች ሲሆኑ ሸፍዕ ደግሞ 2, 4, 6, 8, ወዘተ … የመሳሰሉ ሙሉ ወይም ተጋማሽ ቁጥሮች ናቸው፡ ዊትር በሸፍዕ መቀደሙ በላጭ ነው ማለቱ ከአንድ ረከዓ ዊትር በፊት በሁለት ሁለት ወይም በሌላ ሙሉ ቁጥር የሚከገድ የሌሊት ሱና ሰላት አስቀድሞ ማስገድ ጥሩ ነው ማለት ነው፡ – ተርጓሚው፡

አስራ አንድ ረከዓ ይሰግዱ ነበር፤ ከዚያ ዉስጥ በአንድ ረከዓ ይወትራሉ" ብላለች – (ሙስሊም)፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) አስራ ሦስት ረከዓ መስገዳቸውንም ዓኢሻ (ረዐ) ማውራቷ በሰሒሐይን ዉስጥ ተዘግቧል፡፡ በሌላ ዘገባ "በየሁለት ረከዓ አሰላምተው በአንድ ረከዓ ይወትሩ ነበር" ብላለች፡፡

በዘጠኝ ረከዓም መወተር ይችላል – ስምንት ረከዓዎችን (በመካከላቸው ሳይቀመጥ) አከታትሎ ሰግዶ ከዚያም ከስምንተኛው ረከዓ በኋላ ይቀመጥና የመጀመሪያውን ተሸሁድ አድርጎ ሳያሰላምት ይቆማል፤ ከዚያም ዘጠነኛውን ረከዓ ይሰግድና የመጨረሻውን ተሸሁድ አድርጎ ያሰላምታል፡፡

በሰባትም በአምስትም መወተር ይቻላል – በመጨረሻው ረከዓ ብቻ በመቀመጥና ተሸሁድ አድርጎ በማሰላመት፡፡ ኡሙ ሰለማ (ረዐ) "የአላህ መልክተኛ (ሰዐወ) በሰባትም በአምስትም ይወትሩ ነበር – በመካከላቸው በማሰላመትም ሆነ በንግግር ሳይለያዩ" ብላለች – (ሙስሊም)፡፡ ለሰባቱ ረከዓ ሌላም አሰጋገድ አለው፡– እሱም በሁለት ተሸሁዶች ሰባቱን ረከዓ መስገድ ነው – ከስድስተኛው በኋላና ከሰባተኛው በኋላ በመቀመጥና ከዚያም በመጨረሻው ላይ ብቻ በማሰላመት፡፡

በሦስት ረከዓም መወተር ይቻላል – ሁለት ረከዓ ሰግዶ ማሰላመትና ከዚያም ሦስተኛዋን ረከዓ ለብቻዋ መስገድ ወይም ደግሞ ሦስቱንም አከታትሎ ሰግዶ በአንድ ተሸሁድና በአንድ ሰላምታ መፈፀም፡፡ በአንደኛው ረከዓ ሱረቱል–አዕላ፣ በሁለተኛው ረከዓ ሱረቱል–ካፊሩን፣ እና በሦስተኛው ረከዓ ሱረቱል–ኢኽላስ መቅራት ይወደዳል፡፡

በዊትር ዉስጥ ከሩኩዕ በኋላ <u>አንዳንድ ጊዜ</u> ቁኑት ማድረግ ይወደዳል፡፡ ይኸውም ሁለት እጆችን ከፍ አድርጎ በሱናው በደረሰን

መሰረት 'አላሁምመህዲኒ ፊመን ሀደይተ …' እስከመጨረሻው ዱዓእ ማድረግ ነው፡፡ ቁኑት ሁልጊዜ አይደረግም – ምክንያቱም የነቢዩን (ሰዐወ) የሌሊት ሰላት የገለጹት አብዛኞቹ ቁኑትን አላወሱም፡፡

በሱነን አቢ ዳውድ ዉስጥ እንደተዘገበው ኡበይ ቢን ከዕብ (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) በዊትር ዉስጥ ቁኑት አድርገዋል" ብሏል፡፡ አንዳንድ ጊዜ ከሩኩዕ በኋላ አንዳንድ ጊዜ ደግሞ ከሩኩዕ በፊት ያደርጉ ነበር፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ዊትርን ለዑዝር ብሎ ከተወ በዱሓ ጊዜ (ቀን ረፋዱ ላይ) በሸፍዕ ቀዷ ማውጣት ይወደዳል፡፡ አምስት ረከዓ ዊትር መስገድ ፈልጎ በእንቅልፍ ካለፈው ስድስት ይሰግዳል፡፡ ዓኢሻ (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) እንቅልፍ ሲያሸንፋቸው ወይም በህመም ካለፋቸው ቀን ላይ አስራ ሁለት ረከዓ ይሰግዱ ነበር፡፡" ብላለች – (ሙስሊም)፡፡

የተራዊሕ ሰላትና አሕካሞቿ

ተራዊሕ የተርዊሓ ብዙ ቁጥር ነው፡፡ ከመሠረቷ ተርዊሓ ማለት መቀመጥ ማለት ነው፡፡ ከዚያም በረመዳን ሌሊቶች በሚሰግዱ ጊዜ ከየአራቱ ረከዓ በኋላ የሚያደርጉት መቀመጥ ተርዊሓ ተብላ ተሰየመች፡፡ ሰላትን ያስረዝሙ ስለነበረ (ለማረፍ ይቀመጣሉ)፡፡

የኢስጥላሕ ወይም ሸሪዓዊ ትርጓሜው በረመዳን ሌሊቶች ለሚከናወነው የጋራ ሰላት የተሰጠ ስያሜ ነው፡፡

የተራዊሕ ሰላት ጠበቅ ያለች ሱና (ሱና ሙአከዳ) ነች፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባወሩት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "(በአላህ) በማመንና (ከአላህ ምንዳ እንደሚያገኝ) በማሰብ በረመዳን የቆመ

(የሰገደ) ሰው ያሳለፈው ወንጀሉ ይማርለታል፡፡" ብለዋልና – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

መስጂድ ዉስጥ በጋራ መስገዱ በላጭ ነው፡፡ በሰሒሐይን ዉስጥ ከዓኢሻ (ረዐ) እንደተዘገበው ነቢዩ (ሰዐወ) ከሰሓቦቻቸው ጋር መስጂድ ዉስጥ ለተወሰነ ቀናት ሰግደዋል፤ ከዚያም ፈርድ እንዳትሆንባቸው በመፍራት ከነሱ ጋር ከመስገድ ወደ ኋላ ቀሩ (ተዉ)፡፡ አቡዘር (ረዐ) በዘገቡት ሐዲስም ነቢዩ (ሰዐወ) "ኢማሙ እስከሚጨርስ ድረስ አብሮት የቆመ የሌሊቱ (ሙሉ) ቂያም (ሰላት) ይጻፍለታል፡፡" ብለዋል – (አምስቱ የዘገቡት ሲሆን ቲርሚዚ ሰሒሕ ነው ብሎታል)፡፡

የረከዓዋን ብዛት በተመለከተ ዓኢሻ (ረዐ) ባወራችው ሐዲስ "ነቢዩ ሰዐወ) በረመዳንም ሆነ ከረመዳን ዉጭ ከአስራ አንድ ረከዓ አያስበልጡም ነበር፡፡" ብላለች – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ እዚህ ላይ ነገሩ ሰፋ ተደርጎ ሊታይ ይችላል – ኢብኑ ዑመር (ረዐ) ባወሩት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "የሌሊት ሰላት መስና መስና (ሁለት ሁለት) … ናት፡፡" ብለዋልና – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

በዑመር (ረዐ) ዘመን ሃያ ረከዓ ይሰግዱ እንደነበር ተረጋግጧል – (ዐብዱረዛቅ እንደዘገበው)፡፡ ዑመር (ረዐ) ሰዎችን አስራ አንድ ረከዓ እንዲያሰግዱ ኡበይንና ተሚም አል–ዳሪን (ረዐ) ማዘዛቸውም *አልሙወጠእ* ዉስጥ ተረጋግጧል፡፡

ሸይኹል ኢስላም ኢብኑ ተይሚያ እንዲህ ይላሉ፡– "ሃያ ረከዓ መስገድ ይችላል፤ የአህመድና የአልሻፊዒ መሸሁር የሆነ (ይበልጥ የታወቀ) መዝሀብ ነውና፡፡ ሰላሣ ስድስትም መስገድ ይችላል፤ በኢማሙ ማሊክ መዝሀብ መሰረት፡፡ አስራ አንድም አስራ ሦስትም

መስገድ ይችላል፡፡ ሁሉም ጥሩ ነው፡፡ ረከዓዎቹን ማብዛቱ ወይም ማሳነሱ እንደቂያሙ ርዝመት ይወሰናል፡፡"

የተራዊሕ ሰላት ወቅት በዒሻእ ሰላትና በዊትር ሰላት መካከል ነው፡፡ ዒሻእ በወቅቷም ተሰገደች ወይም ከመግሪብ ጋር በጀምዕም ተሰገደች ያው ነው፡፡

ከፈርድ ሰላቶች ጋር ስለሚሰገዱ የራቲባ ሱናዎች

አጠቃላይ የረዋቲብ ሱናዎች አስራ ሁለት ረከዓ ናቸው፡፡ ዝርዝራቸውም እንደሚከተለው ነው፡-

- ከዙህር በፊት አራት
- ከዙህር በኋላ ሁለት
- ከመግሪብ በኋላ ሁለት
- ከዒሻእ በኋላ ሁለት
- ከፈጅር ሰላት በፊት ሁለት

የረዋቲብ ሱናዎች በዚህ በተገለፀው ዝርዝር ለመሆናቸው ማስረጃው የሚከተለው የኢብኑ ዑመር ሐዲስ ነው፡- "ከአላህ መልክተኛ አስር ረከዓዎችን ያዝኩኝ፡- ከዙህር በፊት ሁለት ረከዓ፣ ከዙህር በኋላ ሁለት ረከዓ፣ ከመግርብ በኋላ ሁለት ረከዓ በቤታቸው፣ ከዒሻእ በኋላ ሁለት ረከዓ በቤታቸው፣ ከሱብሕ በፊት ሁለት ረከዓ፡፡ ወደ ነቢዩ (ሰዐወ) ማንም ሰው የማይገባባቸው ሰዓት አለች፤ ሙአዚኑ አዛን ሲያደርግና ፈጅር ሲወጣ ሁለት ረከዓ እንደሚሰግዱ ሐፍሳ ነገረችኝ" ብሏል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ በሰሒሕ ሙስሊም ዉስጥም ዓኢሻ (ረዐ) "ከዙህር ሰላት በፊት በቤቴ ዉስጥ አራት ረከዓ ሰግደው ይወጡና ሰዎችን ያሰግዱ ነበር፤

ከዚያም ወደ ቤቴ ተመልሰው ሁለት ረከዓ ይሰግዳሉ" ማለቷ ተዘግቧል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ራቲባን መስጂድ ከመስገድ በቤት መስገድ ይበልጣል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ተግባራቸውም ሆነ ድርጊታቸው ይህንኑ ያሳያልና፡፡ ይህም የሚከተሉት ጥቅሞች አሉት፡-

1/ ሱንና መከተል

2/ ዘይድ ቢን ሣቢት (ረዐ) ባወራው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በላጭ ሰላት ሰዉየው በቤቱ የሚሰግደው ሰላት ነው - ከመክቱባ (ከፈርድ ሰላት) በስተቀር" ማለታቸው - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

3/ ከሪያእ (ከልታይባይነት) እና ከኢዕጃብ (ከመደነቅ) ለመራቅ

4/ ለኹሹዕና ለኢኽላስ ሙሉነት ይረዳል

5/ ቤትን በአላህ ዚክርና በሰላት ማነፅ፤ በቤቱ ሰዎች ላይ ረህመት ትወርዳላች፤ ሸይጣንም ከቤቱ ይርቃል፡፡

ከነዚህ ረዋቲቦች ሁሉ በጣም ጠበቅ የሚሉት የፈጅር ሁለቱ ረከዓዎች ናቸው፡፡ ዓኢሻ (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) ከሁሉም የሱና ሰላቶች እንደ ሁለቱ የፈጅር ረከዓዎች የበለጠ የሚጠባበቁባቸው ሰላቶች የሉም" ብላለች - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ በሌላ የዓኢሻ ሐዲስም ነቢዩ (ሰዐወ) "የፈጅር ሁለቱ ረከዓዎች ከአዱንያና በዉስጧ ካሉት ነገሮች ሁሉ ይበልጣሉ" ብለዋል - (ሙስሊም)፡፡ ስለዚህም ነቢዩ (ሰዐወ) እነዚህን ሁለቱን ረከዓዎችና ዊትርንም ባገር እያሉም ሆነ መንገድ ሲወጡ ይጠባበቁዋቸዋል፡፡

ከፈጅር ሱና በስተቀር ሌሎቹን የረዋቲብ ሱናዎች መንገደኛ ሲሆኑ ሱናው አለመስገድ ነው፡፡ ሌሎች የተጠዉዕ ሰላቶችን በተመለከተ እንደ ዱሓ ሰላት፣ የሌሊት ሰላት (ቂያም አል-ለይል)፣ የዉዱእ

ሱናና ሌሎችም መንገደኛም ሆኖ መስገዱ መሸሩዕ ወይም ሱና ነው፡፡

ለፈጅር ሁለቱ ረከዓዎች የሚፈፀሙ ሱናዎች፡-

1/ አጠር አድርጎ መስገድ፡- በሰሒሐይንና በሌሎችም እንደተዘገበው ዓኢሻ (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) ከሱብሒ ሰላት በፊት ያሉትን ሁለቱን ረከዓዎች ያሳጥሩ ነበር" ብላለች፡፡

2/ በፈጅር ሱና አንደኛው ረከዓ ዉስጥ ከፋቲሓ በኋላ አንዳንዴ ሱረቱል-ካፊሩን፣ በሁለተኛው ረከዓ ዉስጥ ሱረቱል-ኢኽላስን መቅራት፤ አንዳንዴ ደግሞ በመጀመሪያው ረከዓ ሱረቱል-በቀራ ውስጥ ያለችውን አንቀጽ

قُولُوا آمَنَّا بِاللهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا

... (አልበቀራ፡ 136)፣ በሁለተኛው ረከዓ

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْ إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا ...

(ኣለ ዒምራን፡ 64) መቅራት፡፡ ይህ በሱና ተረጋግጧልና፡፡

3/ ከሁለቱ ረከዓዎች በኋላ ከፈለገ በቀኝ ጎኑ ላይ ጋደም ማለት - ነቢዩ (ሰዐወ) ያደርጉት ነበርና፡፡ በቤቱ መስገድ፡፡

ማስገንዘቢያ፡- እነዚህ የረዋቲብ ሱናዎች ወይም ዊትር ቢያመልጡ በቀን በሸፍዕ ቀዷ ማውጣት ሱና ነው፡፡ ለምሳሌ አምስት ረከዓ ዊትር መስገድ ፈልጎ ካመለጠው በቀን ስድስት ረከዓ ይሰግዳል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) የፈጅር ሁለት ረከዓዎች በእንቅልፍ አምልጠዋቸው ቀዷ አውጥተዋቸዋል፡፡ ከዙህር በፊት ያሉትን ሁለት ረከዓዎችም ከዐስር በኋላ ቀዷ አውጥተዋቸዋል፡፡ ሌሎች ረዋቲቦችም ካመለጡ ቀዷ ማውጣት እንደሚቻል በነዚሁ ማስረጃዎች ላይ በመንተራስ (በቂያስ) ይፈቀዳል፡፡ አቡሰዒድ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ

(ሰዐወ) "ዊትር በእንቅልፍ ወይም በመርሳት ያመለጠው ሰው ሲያነጋ ወይም ሲያስታዉስ ይስገደው" ብለዋል – (አልቲርሚዚና አቡዳዉድ)፡፡

የዱሓ ሰላት

የዱሓ ሰላት በየቀኑ ያለገደብ ጠበቅ ያለ ሱና (ሱና ሙአከዳ) ነው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالآصَالِ. رِجَالٌ لا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللهِ وَإِقَامِ الصَّلاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ والأَبْصَارُ

"አላህ እንድትከበርና ስሙ በዉስጧ እንዲወሳ ባዘዘው ቤቶች ዉስጥ (አወድሱት)፤ በዉስጧ በጧትና በማታ እርሱን ያጠሩታል፤ አላህን ከማውሳትና ሰላትን ከመስገድ ዘካንም ከመስጠት ንግድም ሽያጭም የማያታልላቸው ልቦችና ዓይኖች በርሱ የሚገላበጡበትን ቀን የሚፈሩ የሆኑ ሰዎች (ያጠሩታል)፡፡" – (አልኑር፡ 36 – 37)፡፡

አቡዘር (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከሰዉነታችሁ መገጣጠሚያ ሁሉ ላይ ሰደቃ ማውጣት አስፈላጊ ሆኖ ይነጋል፤ እያንዳንዷ ተስቢሕ ሰደቃ ናት፤ እያንዳንዷ ተህሚድ ሰደቃ ናት፤ እያንዳንዷ ተህሊል ሰደቃ ናት፤ በመልካም ነገር ማዘዝ ሰደቃ ነው፤ ከመጥፎ ነገር መከልከል ሰደቃ ነው፤ ከዱሓ የሚሰግዳቸው ሁለት ረከዓዎች ደግሞ ከዚያ ያብቃቃሉ" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡

የዱሓ ሰላትን በተመለከተ በርካታ ሐዲሶች ተዘግበዋል፡–

ከዚያም ዉስጥ በሰሒሐይን ዉስጥ ከአቡሁረይራ (ረዐ) የተዘገበው "ወዳጄ የሆኑት የአላህ መልክተኛ (ሰዐወ) በሦስት ነገር መከሩኝ፡ – ከእያንዳንዱ ወር ሦስት ቀን መጾም፣ የዱሓ ሁለት ረከዓ መስገድ፣ ከመተኛቴ በፊት ዊትር እንድሰግድ" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡

ማስገንዘቢያ፡– የዱሓ ዝቀተኛ የረከዓ ቁጥር ሁለት ረከዓ ነው፤ ከላይ በተወሳው የአቡሁረይራ ሐዲስ ዉስጥ "...የዱሓ ሁለት ረከዓ እንድሰግድ ... መከሩኝ" የሚል ስለተጠቀሰ፡፡ ከፍተኛው ቁጥር ገደብ የለውም፡፡

ማስገንዘቢያ፡– የዱሓ ሰላት ወቅት የሚጀምረው ፀሐይ ወጥታ የጦር ያክል ከፍ ካለች በኋላ ነው ወይም ፀሐይ ወጥታ በግምት አስራ ሁለት ደቂቃ ከቆየች በኋላ ነው፡፡ ፀሐይ ከማዘንበሏ በፊት ወይም በሰማይ መሀል ከመሆኗ በግምት አስር ደቂቃ በፊት እስካለው ጊዜ ድረስ ጊዜው ይቆያል፡፡ በላጩ ፀሐይ ሞቅ ሲል መስገዱ ነው፡፡ ዘይድ ቢን አርቀም (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "የወደ አላህ ተመላሾች ሰላት አሸዋው ሞቅ ብሎ የግመል ግልገሎች ጋደም ሲሉ ነው" ብለዋል – (ሙስሊም)

ሱጁድ አል–ቲላዋ

ሱጁድ አልቲላዋ ለቃሪኡም (ቁርአን ለሚቀራው) ለአድማጩም ሱና ነው፤ ዋጂብ አይደለም፡፡ ዘይድ ቢን ሣቢት (ረዐ) "በነቢዩ (ሰዐወ) ላይ ወል–ነጅምን ቀራሁ ሱጁድ አላደረጉም፡፡" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ዑመር (ረዐ) "አላህ ሱጁድን በኛ ላይ ግዴታ አላደረገም – ከፈለግን በስተቀር፡፡" ብለዋል –

(ቡኻሪ)፡፡ መሽሩዕ (የተደነገገ) መሆኑን ዑለሞች ተስማምተውበታል፡፡

ኢብኑ ዑመር (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) ሰጅዳ ያለባትን ሱራ በኛ ላይ ቀርተው (አንብበው) ሱጁድ ይወርዱ ነበር፤ እኛም ከሳቸው ጋር እንወርድ ነበር፤ አንዳችን ለግንባሩ ማሳረፊያ ቦታ እስከምናጣ ድረስ፡፡" ብሏል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

አድማጭ ማለት ቁርአን ማድመጥን አስቦበት የሚያዳምጥ ነው፤ ሰሚ ግን ማዳመጥን ያሰበ አይደለም፤ እናም ለሰሚ ሱጁድ አል–ቲላዋ መሽሩዕ አይደለም፡፡ አንድ ሰውየ ዑስማን (ረዐ) አብሮት ሱጁድ እንዲያደርጉ በማሰብ ሰጅዳ ያለባትን ሱራ እየቀራ እያለ ዑስማን ባጠገቡ አለፉ፤ ግን አልሰገዱም፤ እንዲህም አሉ፡– "ሰጅዳ የሚያደርግ ያዳመጠ ነው" አሉ – (ቡኻሪ)፡፡

የቲላዋ ሱጁዶች ያሉት በአዕራፍ፣ አል–ረዕድ፣ አል–ነሕል፣ አል–ኢስራእ፣ መርየም፣ አል–ሐጅ፣ አል–ፉርቃን፣ አል–ነምል፣ አል–ሰጅዳ፣ ጋፊር፣ አል–ነጅም፣ አል–ኢንሺቃቅ፣ ኢቅረእ፣ እና ሷድ ሱራዎች ዉስጥ ናቸው፡፡

ሱጁድ አል–ቲላዋ ሰላት አይደለም፡፡ ለሰላት ሸርጥ የሚሆኑ እንደ ጠሃራ፣ ወደ ቂብላ መዞር፣ ዐውረትን መሸፈን፣ ወዘተ … ለሱጁድ አል–ቲላዋ ሸርጥ አይሆኑም፡፡

በሱጁድ አል–ቲላዋ ዉስጥ ልክ በሰላት ሱጁድ ዉስጥ እንደሚለው ሁሉ '*ሱብሓነ ረቢየል–አዕላ*' ይላል፡፡ የሚከተለውን ቢልም ችግር የለውም፡–

سَجَدَ وَجْهِيَ للهِ الذِّي خَلَقَهُ وَصَوَّرَهُ وَشَقَّ بَصَرَهُ بِحَوْلِهِ وَقُوَّتِهِ

'*ሰጀደ ወጅሂየ ሊልላሂ አልለዚ ኸለቀሁ ወሰወረሁ ወሸቅቀ ሰምዐሁ ወበሰረሁ ቢሐውሊሂ ወቁወቲሂ*' - ትርጉሙም፡– '*ፊቴ ለፈጠረው*

አላህ፣ በዘዴውና በሀይሉ ቅርጹን ለሰጠው፣ መስሚያውንና ማያውን ለቀደደለት ሰገደ' ማለት ነው – (ቲርሚዚ ሰሒሕ ነው ብሎታል)፡፡

اللّهُمَّ اكْتُبْ لِي بِهَا أَجْرًا، وَضَعْ عَنِّي بِهَا وِزْرًا، وَجْعَلْهَا لِي عِنْدَكَ ذُخْرًا، وَتَقَبَّلْهَا مِنِّي كَمَا تَقَبَّلْتَهَا مِنْ عَبْدِكَ دَاوُدَ

'አልላሁምመክቱብ ሊ ቢሃ አጅረን፣ ወደዕ ዐንኒ ቢሃ ዊዝረን፣ ወጅዐልሃ ሊ ዒንደከ ዙኽረን፣ ወተቀብበልሃ ሚንኒ ከማተቀበልተሃ ሚን ዐብዲከ ዳዉድ' - ትርጉሙም "አላህ ሆይ! በሷ (በሱጁዱ) አጅር (ሚንዳ) ጻፍልኝ፤ በሷ ወንጀልን አራግፍልኝ፤ በአንተ ዘንድ ተቀማጭ አድርግልኝ፤ ከባሪያይህ ዳዉድ እንደተቀበልካት ሁሉ ከኔም ተቀበለኝ" ማለት ነው – (ቲርሚዚ ገሪብ ነው ብሎታል)[1]፡፡

ሱጁድ አል–ቲላዋ ሲወረድም ከዚያ ቀና ሲባልም ተክቢራ የለውም፤ ሰላምታም ተሸሁድም የለውም – በዚህ ላይ የተረጋገጠ ዘገባ የለምና፡፡

ሰላት ዉስጥ ከሆነ ግን ሲወረድም ሆነ ቀና ሲባል ተክቢራ ይደረጋል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) በሰላት ዉስጥ ሲወርዱም ቀና ሲሉም ተክቢራ ያደርጉ ነበርና፡፡

ልቅ የሆነ የተጠዉዕ ሰላት (አል–ተጠዉዕ አልሙጥለቅ)

ተጠዉዕ ከጠውዕ የተወሰደ ቃል ሲሆን የኩርህ (የማስገደድ) ተቃራኒ ነው፡፡

[1] ገሪብ ሐዲስ ማለት አንድ ሰው ብቻ የዘገበው ሐዲስ ማለት ነው፡ ዐለሞች እንደሚሉት ቲርሚዚ አንድን ሐዲስ ገሪብ ነው ካለ ደዒፍ ነው ማለቱ ነው፡ – ተርጓሚው

በኢስጢላሕ ወይም ሸሪዓዊ ትርጓሜው ዋጂብ ያልሆነን ጣዓ (መታዘዝ) መፈፀም ነው፡፡

የተገደበ (አልሙቀየድ)፡- በጊዜ ወይም በቦታ ወይም በሁኔታ የተገደበ

ልቅ (አልሙጥለቅ)፡- በጊዜ ወይም በቦታ ወይም በሁኔታ ያልተገደበ

ሙጥለቅ (ልቅ) የሆነ ተጠዉዕ ከቀን ይልቅ በማታ በላጭነት አለው፡፡

አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ فَلا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"ጌታቸውን ለመፍራትና ለመከጀል የሚጠሩት ሆነው ጎኖቻቸው ከመጋደሚያ ስፍራዎች ይራራቃሉ፤ ከሰጠናቸውም (ጸጋ) ይለግሳሉ፡፡ ይሰሩትም በነበሩት ለመመንዳት ከዓይኖች መርጊያ ለነሱ የተደበቀላቸውን (ጸጋ) ማንኛይቱም ነፍስ አታውቅም፡፡" – (አልሰጅዳ፡ 16 – 17)፡፡

ጃቢር ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩም (ሰዐወ) "ሌሊት ዉስጥ አንድ ሙስሊም የአላህ ባሪያ ገጥማው በዉስጧ የአዱንያም ሆነ የኣኺራን ጥሩ ነገር አላህን ቢጠይቅ አላህ የጠየቀውን ነገር ቢሰጠው እንጂ የማይቀርበት የሆነች ሰዓት አለች፡፡" – (ሙስሊም)፡፡

አቡሁረይራ (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) ከመክቱባ (ከፈርድ ሰላት) ቀጥሎ የተኛው ሰላት እንደሚበልጥ ተጠይቀው 'የሌሊት ሰላት' በማለት መለሱ" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡

በዚህ ላይ የሌሊት ሰላትን የሚያመላክቱ በርካታ ነሶች (ኑሱስ) ወይም ማስረጃዎች አሉ፡፡ ሙጥለቅ የሆነ ተጠዉዕ በላጩ የሌሊት ሰላት (ቂያም አል-ለይል) ነው፡፡ ምክንያቱም ከሌላው የበለጠ

ድብቅና ወደ ኢኽላስ የቀረበ ነው፡፡ ሰዎች የሚዘናጉበት ጊዜም ስለሆነ ነው፡፡ ከእንቅልፍና ከእረፍት የአላህን ጣዓ (መታዘዝ) ማስቀደምም ነውና፡፡

ከሌሊትም በላጩ ደግሞ ከአንድ ስድስተኛው በኋላ አንድ ሦስተኛው የሌሊት ክፍል ነው፡፡ አል-ሰሒሕ (ቡኻሪ) ዉስጥ ከዐብደላህ ቢን ዐምር (ረዐ) በተዘገበ ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በላጭ ሰላት የዳውድ ሰላት ነው፤ ግማሽ ሌሊትን ይተኙና አንድ ሦስተኛውን ይቆሙ ነበር፤ ከዚያም አንድ ስድስተኛውን ይተኙ ነበር፡፡" ብለዋል - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ የሌሊቱን የመጀመሪያ ክፍል በመተኛት ራሳቸውን ያሳርፉና ከዚያም አላህ (ሱወ) ተጣርቶ "የሚጠይቀኝና የጠየቀኝን እምሰጠው የለምን?" በሚልበት ጊዜ ይነሱ ነበር፡፡ ከዚያም ቀሪውን የሌሊት ክፍል በመጨረሻው አንድ ስድስተኛ ተኝተው እረፍት ይወስዳሉ - የፈጅር ሰላትን በንቃት ለመቀበል፡፡ ይህ ነው በላጩ፡፡ አለዚያም ሌሊት ሙሉው ፀሐይ ከጠለቀች ጀምሮ ፈጅር እስከሚወጣበት ጊዜ ድረስ የቂያም (የሰላት) ጊዜ ነው፡፡

የሌሊት ሰላት ሥርዓቶች (ኣዳብ) እና ሱናዎች አሉት፡፡

1/ በሚተኛበት ጊዜ የሌሊት ሰላትን ተነስቶ ለመስገድ መነየት

2/ ከእንቅልፉ ሲነሳ ሲዋክ መጠቀም

3/ የሚከተለውን በማለት አላህን ማውሳት፡-

لا إلـهَ إلا الله وَحدَهُ لا شريك لـه، لـه المُلكُ، ولـه الحمدُ، وهُو على كُل شَيئٍ قدير، الْحَمْدُ للهِ، وَسُبْحَانَ اللهِ، وَلا إلـهَ إلا الله، واللهُ أَكْبَر، وَلا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إلا بِالله

"ላኢላህ ኢልለላሁ ወሕደሁ ላሸሪከ ለሁ ለሁልሙልኩ ወለሁልሐምዱ ወሁወ ዐላ ኩልሊ ሸይኢን ቀዲር፤አልሐምዱ ሊልላሂ ወሱብሐነልላሂ ወላኢላሀኢልለላሁ ወላሁ አክበሩ ወላሐውለ ወላ ቁወተ ኢልላ ቢልላሂ" ካለ በኋላ ዱዓእ ማድረግ – (ቡኻሪ)፡፡

4/ الحمد لله الذي أحْيَانا بعد ما أماتنا وإليه النشور አልሐምዱ ሊልላሂ አልለዚ አሕያና በዕደ ማ አማተና ወኢለይህንኑሹር (ከገደለን በኋላ ሕያው ያደረገን ለአላህ ምስጋና ይገባው፤ መመለሻም ወደሱ ነው፡፡) ማለት – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

5/ الحمد لله الذي عَافاني في جَسَدِي وَرَدَّ عَلَيَّ رُوحِي، وَأَذِنَ لِي بِذِكْرِهِ አልሐምዱ ሊልላሂ አልለዚ ዓፋኒ ፊ ጀሰዲ ወረድደ ዐለይየ ሩሒ ወአዚነ ሊ ቢዚክሪሂ (በአካሌ ጤናማ ያደረገኝ ሕይወቴን ወደኔ የመለሰ እሱን ለማውሳት የፈቀደልኝ አላህ ምስጋና ይግባው) ማለት – (አል–ቲርሚዚ)፡፡

6/ ከፊቱ ላይ ዱካኩን በእጁ መጥረግ፣ አይኑን ወደ ሰማይ አንጋጦ ከሱረቱ ኣለ ዒምራን መጨረሻ

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ

ከሚለው አንቀጽ (አንቀጽ 190) ጀምሮ እስከመጨረሻ ድረስ መቅራት፡፡

7/ የተህጁድ ሰላቱን አጠር ባሉ ሁለት ረከዓዎች መጀመር፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባወሩት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንዳችሁ ለሌሊት ሰላት ሲቆም ሰላቱን አጠር ባሉ ሁለት ረከዓዎች ይጀምር" ብለዋል – (ሙስሊም እና ሌሎች)፡፡

8/ በሌሊት ሰላት ዉስጥ በየሁለት ረከዓ ማሰላመት፡፡ ኢብኑ ዑመር (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "የሌሊት ሰላት ሁለት ሁለት ነው፡፡" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ሁለት

ሁለት ማለት ሁለት ሁለት ረከዓ ማለት ነው፡፡ በአንድ ተሸሁድና በሁለት ሰላምታ፡፡ ሁለት ሁለት እንጂ አራት አራት አይደለችም፡፡

9/ ቂያም፣ ሩኩዕ፣ እና ሱጁድን ማስረዘም፡፡ በቂያም፣ በሩከዕ፣ እና በሱጁድ መካከል ማበላለጥ ይችላል – ለልቡ የበለጠ ኹሹዕ የሚሰጥን ማድረግ፡፡

10/ ተህጁዱን በቤቱ ማድረግ፡፡ በኢብኑ ዑመር ሐዲስ ዉስጥ ነቢዩ (ሰዐወ) "ለሰው በላጩ ሰላት በቤቱ የሚሰግደው ሰላት ነው – ከመክቱባ (ከፈርድ) በስተቀር" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ይህ ለኢኽላስ የበለጠ ይቀርባልና፡፡

11/ አላህ (መልካም ምንዳን) ቃል በሚገባበት አንቀጽ ላይ አላህ እንዲሰጠው ዱዓእ ማድረግ፤ በቅጣት በሚያስጠነቅቅበት አንቀጽ ላይ ደግሞ በአላህ መጠበቅ – ሙስሊም ከሑዘይፋ (ረዐ) የዘገበው ሐዲስ ይህንን ስለሚያሳይ፡፡

12/ በሰላት መክፈቻ፣ በሩኩዕ፣ በሱጁድና በጁሉስ ለሚደረጉትን የሰላት አዝካሮች ትኩረት መስጠት

ማስገንዘቢያ፡– የናፊላን (የሱናን) ሰላት ለዑዝር (ለምክንያት) ተቀምጦ መስገድ አጅሩ ቆሞ ከመስገድ ጋር እኩል ነው፡፡ በአቡ ሙሳ (ረዐ) ሐዲስ ውስጥ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንድ (የአላህ) ባሪያ ከታመመ ወይም መንገድ ከሄደ ጤነኛ ሆኖ ወይም ባገሩ እያለ ሲሰራ የነበረው ነገር ይጻፍለታል" ብለዋል – (ቡኻሪ)፡፡ መቆም እየቻለ ተቀምጦ የተጠውዕ ሰላትን መስገድ እንደሚቻል ዑለሞች የተስማሙበት ጉዳይ ነው፡፡

13/ ሰላቱን በዊትር ማከተም፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) የሌሊት ሰላታቸው መጨረሻ ዊትር ያደርጉ ነበር፡፡ በበርካታ ሐዲሶች በዚሁ አዘዋልም፡፡

የሌሊት ተሀጁድ ያመለጠው ሰው ከዙህር በፊት ቀዷ ማውጣቱ ይወደዳል፡፡ በዑመር (ረዐ) በተላላፈ ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሌሊት ከሚያደርገው ሒዝብ (ዚክር) ወይም ከከፊሉ የተኛ ሰው በፈጅር ሰላትና በዙህር ሰላት መካከል ከቀራው በሌሊት እንደቀራ ይጻፍለታል፡፡" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡

መስገድ የሚከለከልባቸው ጊዜያት

በተለየ ሁኔታ ብቻ ሲቀር እንዳይሰገድባቸው የተከለከሉ ጊዜያት አሉ፤ እነሱም አምስት ናቸው፡-

አንደኛ፤- ሁለተኛው ፈጅር (ጎህ) ከወጣበት ጊዜ አንስቶ ፀሐይ እስከምትወጣበት ጊዜ ያለው ጊዜ፡- አቡ ሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉልን ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐ) "ፈጅር ከወጣ ከሁለቱ የፈጅር ረከዓዎች ውጭ ሌላ ሰላት የለም" ብለዋል – (አህመድ፣ አቡዳውድ፣ እና ሌሎች እንደዘገቡት)፡፡ ፈጅር ከወጣ (ጎህ ከቀደደ) ከፈጅር ሱና (ራቲባ) በስተቀር ሌላ መስገድ አይቻልም፤ ይህ የነቢዩ (ሰዐ) ፈለግ ነውና፡፡

ወደፊት የሚመጣውን የአቢ ሰዒድ ሐዲስን በመንተራስ ኢማም አልሻፊዒ መስገድ የሚከለከለው ከፈጅር ሰላት በኋላ ነው የሚል አቋም ይዘዋል፡፡

ሁለተኛ፡- ፀሐይ ከምትወጣበት ጊዜ ጀምሮ በአይናችን እይታ የአንድ ጦር ያክል ከፍ እስከምትል ድረስ ወይም ፀሐይ ወጥታ በግምት 12 ደቂቃ እስከምትቆይ ድረስ፡፡

ሦስተኛ፡- እኩለ ቀን ላይ ፀሐይ በቀጥታ በሰው አናት ልክ ስትሆን – እስከምታጋድል ድረስ፡፡ ፀሐይ በቀጥታ አናት ላይ ስትሆን ጥላ ከእግር ሥር ይሆናል – ወደ ምዕራብ እስክታጋድል

ድረስ፡፡ ዑቅባ ቢን ዓሚር (ረዐ) "ሦስት ጊዜያቶችን ነቢዩ (ሰዐወ) እንዳንሰግድባቸው ሙታናችንም እንዳንቀብርባቸው ከልክለውናል፡- ፀሐይ ግልጥ ብላ ስትወጣ ከፍ እስከምትል ድረስ፣ እኩለ ቀንም ፀሐይ እስከምታጋድል ድረስ፣ ፀሐይ ለመጥለቅ አፋፍ ላይ እያለችም እስከምትጠልቅ ድረስ" ብሏል - (ሙስሊም)፡፡

አራተኛ፡- ከዐስር ሰላት ጀምሮ ጻሐይ እስከምትጠልቅ ድረስ፡- አቡ ሰዒድ አልኹድሪ በዘገቡት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከሱብሒ ሰላት በኋላ ፀሐይ እስከምትወጣ ድረስ ሰላት የለም፤ ከዐስር ሰላት በኋላም እስከምትጠልቅ ድረስ ሰላት የለም" - ብለዋል - (ቡኻሪና ሙስሊም)፡፡

አምስተኛ፡- ፀሐይ በመጥለቅ ላይ እያለች ሙሉ በሙሉ እስከምትጠልቅ ድረስ፡- ለዚህም ማስረጃው ያለፈው የዑቅባ ሐዲስ ነው፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ሰላት መስገድ በሚከለከሉ ጊዜያቶች የሚከተሉት ይፈቀዳሉ፡-

1/ ሳይሰገዱ ያለፉ የፈርድ ሰላቶችን በነዚህ ጊዜያት ቀዷ ማውጣት፡- አነስ (ረዐ) በዘገቡት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በእንቅልፍ ምክንያት ወይም በመርሳት ሰላት ያመለጠችው ሰው ሲያስታውሳት ይስገዳት፤ ከዚህ ሌላ ማበሻ (ከፋራ) የላትም፡፡" - ብለዋል - ቡኻሪና ሙስሊም፡፡

2/ ሌላው ደግሞ ከዑለሞች ሁለት አተያዮች ውስጥ ይበልጥ ትክክለኛ በሆነው አተያይ በነዚህ ጊዜያት ውስጥ ምክንያት ያላቸው ሰላቶችን እንደሰላተልጀናዛ፣ ተሒየተልመስጂድ፣ የኹሰፍ (የፀሐይ ወይም የጨረቃ ግርዶሽ) ሰላት፣ የጠዋፍ ሁለት ረከዓ ሰላት፣ የዉዱእ ሱና፣ የጀማዓ ሰላትን እንደገና መድገም፣

ለሚያመልጥ ነገር የኢስቲኻራ ሰላት፣ እና የመሳሰሉትን ሰላቶች መስገድ ይቻላል፡፡ እነዚህ ሰላቶች በተወሰነ ጊዜያቶች እንደማይገደቡ ማስረጃዎች ያመለክታሉ፡፡ በነዚህ ጊዜያቶች እንዳይሰገድ ከተላለፈው ጥቅላዊ መመሪያ እነዚህ የተጠቀሱት ሰላቶች ተለይተው ይወጣሉ፡፡ የተከለከሉት ምክንያት የሌላቸው ሰላቶች ናቸው፡፡ በነዚህ ጊዜያት ውስጥ ምክንያት (ሰበብ) የሌላቸው የሱና ሰላቶችን መስገድ መጀመር አይቻልም፡፡

3/ ከሱብሕ ሰላት በኋላ የሱብሕን ሱና ቀዷ ማውጣት – ሐዲሱ ከፀና፤ እንደዚያውም የዙህር ሱና ከዐስር ሰላት በኋላ ቀዷ ማውጣት ይቻላል – በተለይም ዙህርን ከዐስር ጋር አጣምሮ ከሰገደ፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) የዙህርን ሱና ከዐስር በኋላ ቀዷ ማውጣታቸው በዓኢሻ (ረዐ) በተነገረው ሐዲስ ተረጋግጧል – (ሙስሊም)፡፡

የጀማዓ ሰላት ግዴታነትና ብልጫው

የጀማዓ (የጋራ) ሰላት የተደነገገው እጅግ የላቁ ጥቅሞች ስላሉት ነው፡፡ ከዚያም ውስጥ ሙስሊሞች በመካከላቸው በጎ በመዋዋል፣ በመተዛዘን፣ በመደጋገፍ፣ በመፋቃቀርና፣ ከልብ በመዋደድ እንዲኗኗሩና አንዱ የሌላውን ሁኔታ በማወቅ ሲታመሙ ለመጠያየቅ፣ ሲሞቱ ለመሸኛኘት፣ ሲቸገሩ ለመረዳዳት፣ የሙስሊሞችን ሀይል ለማሳየት፣ ለመተዋወቅ፣ አንድነት ለመፍጠር፣ በዚህም ካፊርና ሙናፊቅ ጠላቶቻቸውን ለማስቆጨት፣ የሰውና የጅን ሸይጣኖች በመካከላቸው የተበተቡዋቸውን ጠላትነት፣ መቆራረጥና ምቀኝነት ለማስወገድ፣ በዚህም መቀራረብና በበጎ ነገርና በአላህ ፍራቻ ላይ አንድነት ለመፍጠር ነው፡፡ ስለዚህ ነቢዩ (ሰዐወ) "አትለያዩ!

ልቦቻችሁ ይለያያሉና"[1] ብለዋል – (ሙስሊም ከአቡ መስዑድ እንደዘገቡት)።

ሌሎች የጀማዓ ሰላት ጥቅሞች አላዋቂን ማስተማር፣ ከአላህ የሚገኘውን ሚንዳ (አጅር) እጥፍ ድርብ ማድረግ፣ ሙስሊም ወንድሞች መልካም ተግባራትን ሲተግብሩ እነሱን በማየትና በመከተል መልካም *ሥራ* ላይ ለመበርታት ናቸው።

በኢብኑ ዑመር በተላለፈና *ሙተፈቁን ዐለይሀ* በሆነ ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "የጀማዓ ሰላት ከብቻ ሰላት በሃያ ሰባት ደረጃ ይበልጣል" በሌላ ዘገባ ደግሞ "በሃያ አምስት ደረጃ ይበልጣል" ብለዋል።

የጀማዓ ሰላት ሑክም፡– የጀማዓ ሰላት በወንድ ላይ መንገደኛም ይሁን ባገሩ ላለ በሰላማዊ ጊዜም ሆነ ሰላም በሌለበት (ፍርሃት) ጊዜ ግዴታ ነው – የነፍሰወከፍ ግዴታ (ፈርድ ዐይን)። ለዚህም ማስረጃው ቁርአንና ሱና እንዲሁም ሙስሊሞች የኋለኞቹ (ኸለፎች) ከቀደምቶቹ (ከሰለፎች) ለክፍለ ዘመናት እየተቀባበሉ መተግበራቸው ነው።

የፍርሃት ጊዜን በተመለከተ አላህ እንዲ ይላል፡–

"وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ ..."

"በውስጣቸውም ሆነህ ሰላትን ባሰገድካቸው ጊዜ ከነሱ አንዲት ጭፍራ ከአንተ ጋር ትቁም ..." (አልኒሳእ፡ 102)

ፍርሃት በነገሰ ጊዜ እንኳ ሙስሊሞች የጀማዓ ሰላትን እንዲተዉ አልተፈቀደላቸውም።

[1] ይህን ያሉት በጀማዓ የሚሰገድ ሰላት ሰልፎች አንድ ወጥ ማሆን እንዳለባቸው ሲያስተምሩ ነው።

በአቡ ሁረይራ (ረዐ) በተላለፈና *ሙተፈቁን ዐለይሀ* በሆነ ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በመናፍቃን ላይ በጣም የሚከብዱ ሰላቶች የዒሻእ እና የፈጅር ሰላቶች ናቸው፤ ሁለቱ ሰላቶች ያላቸውን ጥቅም ቢያውቁ ኖሮ እየተንፏቀቁም ቢሆን ይመጡ ነበር፤ ሰላት እንድትቆም (እንድትጀመር) እና አንድ ሰው ሰላቷን እንዲያሰግድ አዝዤ ከዚያም የማገዶ እንጨት ሸክሞችን የያዙ ሰዎችን አስከትዬ ሰላት ላይ ወዳልተገኙት ሰዎች ቤት በመሄድ ቤቶቻቸውን በእሳት በነሱ ላይ ለማጋየት በእርግጥ አሰብኩኝ" አሉ፡፡

ከጀማዓ ሰላት የሚቀሩትን ሰዎች ሙናፊቅ መሆናቸውን ገለጹ፤ ከሱና የቀረ ሰው ሙናፊቅ ሊባል አይችልም፤ ስለዚህ የተውት ዋጂብ መሆኑን ያሳያል፡፡

ነቢዩ (ሰዐወ) ሊቀጡዋቸውም አስበዋል፡፡ ቅጣት የሚፈጸመው ደግሞ ግዴታን በመተው ነው፡፡ ይህንን ቅጣት እንዳይፈፅሙት የከለከላቸው በእሳት የሚቀጣ የእሳት ጌታ ብቻ መሆኑና ጀማዓ መስገድ ግዴታ የማይሆንባቸው ቤት ውስጥ የሚገኙ ሴቶችና ልጆችን በማሰብ ነው፡፡

በሰሒሕ ሙስሊም ውስጥ ከአቡ ሁረይራ እንደተዘገበው አንድ አይነስውር ሰው፡ "የአላህ መልክተኛ ሆይ ወደ መስጂድ መርቶኝ የሚወስደኝ ሰው የለም" በማለት በቤቱ መስገድ እንዲፈቀድለት ሲጠየቃቸው ነቢዩ (ሰዐወ) ፈቀዱለት፤ ሰውየው ዞሮ ሲሄድ ጠሩትና "ጥሪ (አዛን) ትሰማለህ ወይ?" አሉት፡፡ "አዎ" አላቸው፡፡ "እንግዲያውስ መልስ ስጥ" አሉት፡፡ ሰውየውን የሚደርስበት ችግር እየታወቀ ነቢዩ (ሰዐወ) ለአዛን መልስ እንዲሰጥና ለጀማዓ ሰላት ወደ መስጂድ መምጣት እንዳለበት አዘዙት፡፡

ኢብኑ መስዑድ "ሙናፊቅነቱ የታወቀለትና የለየለት ሰው እንጂ ከሷ (ከሰላተልጀማዓ) አይቀርም ነበር፤ ሰውየው በሁለት ሰዎች መካከል ጎንና ጎኑ ተይዞ ይመጣና ሰፍ ውስጥ እንዲቆም ይደረግ ነበር" ብለዋል – (ሙስሊም)።

ማስገንዘቢያ፡- ከጀማዓ ሰላት የቀረ ሰው ለብቻው ከሰገደ ሁለት ሁኔታዎች ይኖሩታል፡-

አንደኛው ሁኔታ፡- ዑዝር (ተቀባይነት ያለው ምክንያት) ያለው መሆን – በሽታ፣ ወይም ፍርሃት፣ ወይም የመሳሰሉት – ዑዝር ባይኖርበት ከጀማዓ ሰላት የማይቀር ከሆነ፡፡ የዚህ አይነቱ ሰው በጀማዓ እንደሰገደ ተቆጥሮ የጀማዓ አጅር ይጻፍለታል፡፡ አቡ ሙሳ (ረዐ) ባስተላለፉት ሰሒሕ ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንድ (የአላህ) ባሪያ ከታመመ ወይም መንገድ ከሄደ ጤነኛ ሆኖ ወይም ባገሩ እያለ ሲሰራ የነበረው ነገር ይጻፍለታል" ብለዋል – (ቡኻሪ)።

ሁለተኛው ሁኔታ፡- ከጀማዓ ሰላት የቀረው ያለ ዑዝር ከሆነ፡፡ ይህ ሰው ብቻውን ከሰገደ በብዙሃኑ ዑለሞች (አልጁምሁር) ዘንድ ሰላቱ ትክክል ነው፡፡ ነገር ግን ታላቅ የሆነ ምንዳ ያጣል፡፡ የጀማዓ ሰላት ከብቻ ሰላት በሃያ ሰባት ደረጃ ይበልጣልና፡፡ እንደዚያውም ወደ መስጂድ በሚያደርጋቸው እርምጃዎች የሚያገኘውን ምንዳም ያጣል፡፡ ይህንን ታላቅ ምንዳ ከማጣቱም ጋር ሀጢአተኛ ይሆናል – ያለዑዝር ዋጂብን በመተዉ፡፡

ማስገንዘቢያ፡- የጀማዓ ሰላት ቦታ መስጂዶች ናቸው፤ በመስጂዶች ውስጥ መፈፀም ግዴታ ነው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالآصَال. رِجَالٌ لا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللهِ وَإِقَامِ الصَّلاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ والأَبْصَارُ

"አላህ እንድትከበርና ስሙ በዉስጧ እንዲወሳ ባዘዘው ቤቶች ዉስጥ (አወድሱት)፤ በዉስጧ በጧትና በማታ እርሱን ያጠሩታል፤ አላህን ከማውሳትና ሰላትን ከመስገድ ዘካንም ከመስጠት ንግድም ሽያጭም የማያታልላቸው ልቦችና ዓይኖች በርሱ የሚገላበጡበትን ቀን የሚፈሩ የሆኑ ሰዎች (ያጠሩታል)።" - (አልኑር፡ 36 - 37)።

መርፉዕ በሆነ የኢብኑ ዐባስ ሐዲስ ውስጥ ነቢዩ (ሰዐወ) "ጥሪን (አዛንን) ሰምቶ መልስ ያልሰጠ ሰላት የለውም - ዑዝር ካለው በስተቀር" ብለዋል - (ኢብኑ ማጃ እና አልዳረቁጥኒ ዘግበውታል፤ አልሓኪም፣ ኢብኑ ሐጀርና ሌሎችም ሰሂህ ብለውታል፤ ከአቡ ሙሳ (ረዐ) ሐዲስ ደግሞ ማስረጃ የሚሆነው አለ)።

ዐሊይ (ረዐ) "የመስጂድ ጎረቤት ለሆነ ሰው በመስጂድ ዉስጥ ካልሆነ ሰላቱ የለም" ማለታቸውን አልበይሀቂ በሰሂህ ሰነድ ዘግበዋል።[1]

የጀማዓ ሰላት የሚቆምበት ትንሹ የሰው ብዛት

የጀማዓ ሰላት የሚሰገድበት ትንሹ የሰው ብዛት ሁለት ሰው ነው። ጀማዓ የሚለው ቃል ኢጅቲማዕ (መገናኘት ወይም መሰብሰብ) ከሚለው ቃል የተወሰደ ስለሆነ። ነቢዩ (ሰዐወ) ለማሊክ ቢን አልሑወይሪሥ "ከሁለታችሁ ታላቃችሁ ይምራችሁ" ብለዋል - (ሙተፈቁን ዐለይህ)።

---

[1] ሼኽ ናስር አል-ዲን አል-አልባኒ ይህን ሐዲስ በሞርፉዕነቱም ሆነ በመውቁፍነቱ ደዒፍ ነው ብለውታል - ተርጓሚው

ነቢዩ (ሰዐወ) ኢብኑ መስዑድን አሰግደዋል፤ ኢብኑ ዐባስንም አሰግደዋል፤ (ሙተፈቁን ዐለይሂማ)፡፡ ሑዘይፋንም አሰግደዋል - (ሙስሊም)፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ሴቶች ባሎቻቸውን አስፈቅደው ሽቶ ሳይቀቡ፣ ሳይገላለጡና ጌጣቸውን ሳያሳዩ፣ ሙሉ በሙሉ ተሸፋፍነው፣ ከወንዶች ሳይቀላቀሉ፣ ከወንዶች ረድፍ በስተኋላ ሆነው በመስጂድ ውስጥ የጀማዓ ሰላት መስገድ ይችላሉ፡፡ በነቢዩ (ሰዐወ) ዘመን በጀማዓ ሰላት ላይ ይገኙ ነበርና፡፡ በወዕዝ (ደዕዋ) እና በዒልም (እውቀት) መድረኮች ላይ መገኘታቸውም ሱና ነው፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ሴቶች ከወንዶች ተለይተው ለብቻቸው የጀማዓ ሰላት መስገድ ይችላሉ፡፡ ኢማማቸው ከሴቶች ከራሳቸው ወይም ወንድ ሊሆን ይችላል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ኡሙ ወረቃን (ረዐ) የራሷን ሙአዚን እንድታደርግና የቤቷን ሰዎች እንድታሰግድ አዘዋታልና - (አህመድና የሱነን ባለቤቶች የዘገቡት ሲሆን ኢብኑ ኹዘይማ ሰሒሕ ነው ብለውታል)፡፡ ዓኢሻና ኡሙሰለማም (ረዐ) ይህንን ማድረጋቸው ተረጋግጧል - (አልዳረቁጥኒ እና አልበይሀቂ እንደዘገቡት)፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ለአንድ ሙስሊም የሚበልጥለት እሱ ካልተገኘ በስተቀር የጀማዓ ሰላት በማይሰገድበት መስጂድ ዉስጥ መስገዱ ነው፡፡ ምክንያቱም በዚህ ድርጊቱ መስጂድን የማልማት ምንዳ (ሠዋብ) ስለሚያገኝ ነው፡፡ አላህ (ሱወ)

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ... "የአላህን መስጊዶች የሚገነባው በአላህና በመጨረሻው ቀን ያመነ ... ብቻ ነው" ይላል - (አልተውባ፡ 18)፡፡

እሱ ባይገኝም የጀማዓ ሰላት የሚሰገድበት ከሆነ ግን ለሱ የሚበልጥለት ልቡ ይበልጥ በኹሹዕ (በእርጋታና በአላህ ፍራቻ) ሊሰግድ በሚችልበት መስጊድ መስገዱ ነው፡፡ ከዒባዳው ራሱ ጋር የተያያዘ ብልጫ ከቦታውና ከጊዜው ጋር ከተያያዘው ብልጫ ይበልጣልና፡፡ ከዚያም ባካባቢው ወደሚገኙት መስጊዶች መሄዱ ጥሩ ነው፡፡ ዐሊይ (ረዐ) "የመስጊድ ጎረቤት ለሆነ ሰው በመስጊድ ዉስጥ ካልሆነ ሰላቱ የለም" ማለታቸውን አልበይሀቂ በሰሂህ ሰነድ ዘግበዋል፡፡
ቀጥሎ ጥሩ የሚሆነው ራቅ ወዳለ መስጊድ ሄዶ መስገድ ነው፡፡ አቡ ሙሳ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ውስጥ ነቢዩ (ሰዐወ) "በሰላት ታላቅ ምንዳ (አጅር) የሚያገኝ ሰው ራቅ ያለውና ሩቅ መንገድ የሄደ ሰው ነው፤ ይኸውም አንዳችሁ ዉዱእ አሳምሮ በማድረግ ከሰላት ዉጭ ሌላ ነገር ሳይፈልግ ወደ መስጊድ ሲሄድ መስጊድ እስከሚገባ ድረስ አንዲትም እርምጃ አይራመድም በተራመዳት እርምጃ ደረጃውን ከፍ ቢያደርግለት እንጂ፤ ኃጢአትንም ቢያብስለት እንጂ፡፡" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡ ወደነቢዩ (ሰዐወ) መስጊድ ቀረብ ብለው ለመስፈር ለፈለጉት በኒ ሰለማዎች ነቢዩ (ሰዐወ) "በኒ ሰለማዎች ሆይ! እዚያው ሰፈራችሁ ቆዩ፤ (ወደ መስጊድ የምትሄዱበት) ፋናዎቻችሁ ይፃፉላችኋልና፡፡" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡
ከዚያም ቀጥሎ ጥሩ የሚሆነው ብዙ ጀማዓ ወዳለበት መስጊድ ሄዶ መስገድ ነው፡፡ ኡበይ ቢን ከዕብ ባስተላለፈው ሐዲስ ዉስጥ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሰዉየው ከአንድ ሰው ጋር የሚሰግደው ሰላት ለብቻው ከሚሰግደው ሰላት ይበልጥለታል፤ ከሁለት ሰው ጋር የሚሰግደው ሰላት ከአንድ ሰው ጋር ከሚሰግደው ሰላት ይበልጥለታል፤ የሚበዛው በአላህ ዘንድ ይበልጥ የተወደደ ነው፡፡" ብለዋል –

(አህመድ እና አቡዳዉድ ዘግበውታል፤ ያህያ ቢን መዒን፣ ኢብኑ መዲኒ፣ እና ኢብኑ ሒባን ሰሂህነቱን አረጋግጠዋል)፡፡

ማስገንዘቢያ፡- መደበኛ ኢማም እያለ ያለፈቃዱ ወይም ዑዝር ካልገጠመው በስተቀር ሌላ ሰው ማሰገድ አይችልም፡፡ ሰሂህ ሙስሊም ውስጥና በሌላም አቡመስዑድ አልበድርይን (ረዐ) ዋቢ በማድረግ በተዘገበው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንድ ሰው በሌላ ሰው ስልጣን ክልል ውስጥ ያለፈቃዱ ኢማም ሊሆንለት አይችልም" ብለዋል፡፡ ኢማሙ ከዘገየና ሰዎች እሱን መጠበቁ ከከበዳቸው ወይም ወቅቱ ከጠበበ መስገድ ይችላሉ፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) በኒ ዐምር ቢን ዐውፍን ለማስታረቅ ሄደው በቆዩበት ጊዜ አቡበክር አሰግደዋል - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ በተቡክ ዘመቻ ላይም ነቢዩ (ሰዐወ) ሲዘገዩ አብዱረህማን ቢን ዐውፍ ሰዎችን አሰግዷል፤ ነቢዩም (ሰዐወ) ደርሰውበት የመጨረሻዋን ረከዓ አብረውት ሰግደው ያለፋቸውን ከሞሉ በኋላ "ጥሩ አድርጋችኋል" አሉ - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ቀደም ብሎ የሰገደና ከዚያም ለጉዳይ አንድ መስጊድ ሲሄድ ለሰላት ኢቃማ እየተደረገ ከሆነ ያቺን ሰላት ከጀማዓ ጋር መስገዱ ሱና ይሆንለታል፤ ሰላት መስገድ በሚከለከልበት ጊዜም ቢሆን፡፡ አቡ ዘር (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሰላትን በወቅቷ ስገድ፤ አንተ በመስጊድ ዉስጥ እያለህ ኢቃም ከተደረገ ስገድ፤ እኔ ሰግጃለሁና አልሰግድም አትበል፡፡" ብለዋል - (ሙስሊም)፡፡ ይህቺ ሰላት ለሱ ሱና ትሆንለታለች፡፡ ጀማዓን ደጋግሞ ለመስገድ በማሰብ መስጊዶች ላይ መዞር ግን አይቻልም - ይህ አልተገኘምና፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ለሰላት ኢቃማ ከተደረገ ወይም ሙአዚኑ ኢቃማ ማድረግ ከጀመረ ሌላ ሱና ሰላት መጀመር አይቻልም – ራቲባም ሆነ ተሒየተል መስጂድ ወይም ሌላ፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ለሰላት ኢቃማ ከተደረገ ከግዴታው ሰላት ዉጭ ሌላ ሰላት የለም፡፡" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡ በሌላ ዘገባ ደግሞ "ኢቃም ከተደረገላት ዉጭ ሌላ ሰላት የለም፡፡" ብለዋል፡፡ አብሮት ለመስገድ የፈለገው ኢማም የሚያሰግደው የፈርድ ሰላት ኢቃም ከተደረገለት በኋላ የሚጀምረው የሱና ሰላት አትታሰርም (እንደ ሰላት አትቆጠርም)፡፡
እሱ ቀደም ብሎ ጀምሯት በመስገድ ላይ እያለ ኢቃም ከተደረገ ግን ኢቃም ከመደረጉ በፊት አንድ ረከዓ ሰግዶ ከሆነ አጠር አድርጎ ይሞላታል እንጂ አያቋርጣትም፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከሰላት አንድን ረከዓ ያገኘ (የደረሰበት) ሰላቱን አግኝቷል" ብለዋልና – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ከኢቃማ በፊት አንድ ረከዓ ካልሰገደ ግን የጀመራትን ሰላት ያቋርጣታል፡፡

ከተቀዳሚ (መስቡቅ) ጋር የተያያዙ አህካሞች

ተቀዳሚ (መስቡቅ) ማለት ከጀማዓ ሰላት አንድ ረከዓ ወይም ከዚያ በላይ ያመለጠው ሰው ማለት ነው፡፡
ከዑለሞች ሁለት አተያዮች ዉስጥ ይበልጥ ትክክለኛ በሆነ አተያይ መስቡቅ የሆነ ሰው ከጀማዓ ሰላት (በትንሹ) አንድ ረከዓ ካላገኘ (ካልደረሰበት) የጀማዓውን ሰላት አላገኘም፡፡ ከአንድ ረከዓ በታች ካገኘ (ከደረሰበት) የጀማዓውን ሰላት አላገኘም፡፡

ይበልጥ ትክክለኛ በሆነው አተያይ ረከዓዋ ተደረሰባት የሚባለው ሩኩዕ ላይ ከተደረሰ ነው፡፡ በሰሒሐይን[1] ዉስጥ እንደተዘገበው አቡበክራ (ረዐ) ነቢዩ (ሰዐወ) ሩኩዕ ላይ እያሉ መጥቶ ወደሰላት ሰፍ (ረድፍ) ሳይደርስ ሩኩዕ አደረገ፤ ነቢዩ (ሰዐወ) ያቺን ረከዓ እንዲደግማት አላዘዙትም፡፡ ይህ በዚያው መብቃቃት እንደሚቻል ያሳያል፡፡

ኢማሙ ሩኩዕ ላይ እያለ ከደረሰበት ቆሞ አንድ ተክቢራ (ተክቢረተል ኢህራም) ያደርግና ከዚያም ሁለተኛ ጊዜ ተክቢራ አድርጎ ከኢማሙ ጋር ሩኩዕ ያደርጋል፡፡ በላጩ ይህ ነው፡፡ ተክቢረተል ኢህራም ብቻ ካደረገም ከሩኩዕ ተክቢራ ታብቃቃዋለች፡ ፡ ተክቢረተል ኢህራምን ቆሞ እያለ ማድረጉ ግዴታ ነው፡፡[2] የሩኩዕ ተክቢራ ግን እዚህ (በዚህ ሁኔታ ላይ) ሱና ነው፡፡

ማእሙሙ ሩኩዕ አግኝቷል የሚባለው አብቃቂ በሆነ ሩኩዕ ከኢማሙ ጋር ሲገናኝ ነው፡፡ ስለአብቃቂ ሩኩዕ በሰላት ማእዘናት አርዕስት ሥር ማብራሪያ ተደርጎለታል፡፡

ሩኩዕ መድረስ አለመድረሱን ከተጠራጠረ ደርሼበታለሁ የሚለው ጥርጣሬ ካመዘነ ይህቺን ረከዓ እንደደረሰባት ይቆጥራትና ከሰላምታ በኋላ ሱጁድ አልሰህው ያደርጋል፡፡

በጥርጣሬው አንዱ ከሌላ ካላመዘነ (ደርሻለሁም አልደረስኩምም በሚለው እኩል ከተጠራጠረ) አንድ ረከዓ ይጨምርና ከሰላምታ በፊት ሱጁድ አልሰህው ያደርጋል፡፡

መስቡቅ ኢማሙን በማንኛውም ሁኔታ ላይ ካገኘው በሱ ያስራል፤ መርፉዕ በሆነ የአቡሁረይራ ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "እኛ ሱጁድ ላይ እያለን ወደ ሰላት ከመጣችሁ ሱጁድ አድርጉ፤ እሷን ግን

[1] ሰሐሐይን ማለት ቡኻሪና ሙስሊም ማለት ነው፡፡
[2] ብዙ ሰዎች ኢማሙ ሩኩዕ ላይ ሆኖ ሲደርሱ ቆመው ተክብረተል ኢህራም ሳያደርጉ የሩኩዕ ተክበራ ብቻ አድርገው ሩኩዕ ይወርዳሉ፤ ተክበረተል ኢህራም ሩክን (ከሰላት ማእዘናት አንዱ) እንደመሆኑ ያለሱ ሰላት ሊታሰር ስለማይችል ጥንቃቄ ማድረግ ያስፈልጋል – ተርጓሚው፡፡

አትቁጠሩዋት” ብለዋል – (አቡዳውድና ሌሎች የዘገቡት ሲሆን ኢብኑ ኹዘይማና ሌሎች ሰሂህ ብለውታል፤ ቡኻሪ ግን ደኢፍ ነው ብሎታል)። ሰዎች ሰላት ዉስጥ ሆነው እሱ ደግሞ ከሰላት ዉጭ በመሆን ከሰዎች ላለመለየት። መለየት የተከለከለ ነውና።

ኢማሙ ሁለተኛውን ሰላምታ ሲያደርግ መስቡቁ ይነሳና ከሰላት ያመለጠውን ይሞላል። ከሁለተኛው ሰላምታ በፊት መነሳት አይችልም።

ማስገንዘቢያ፡- መስቡቅ ከኢማሙ ጋር ያገኘው ሰላት ይበልጥ ትክክለኛ በሆነው አተያይ የሰላቱ የመጀመሪያ ክፍል ነው፤ መስቡቅ ኢማሙ ካሰላመተ በኋላ የሚሞላው ሰላት የሰላቱ የመጨረሻ ክፍል ነው። አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) “ያመለጣችሁን ሙሉ” ስላሉ – (ሙተፈቁን ዐለይህ)።

ማስገንዘቢያ፡- ሰላቷ ጀህሪያ (ድምጽ ከፍ ተደርጎ የሚቀራባት) ከሆነች ከዑለሞች አተያዮች ዉስጥ ይበልጥ ቀረብ ይላል ሊባል የሚችለው አተያይ ኢማሙ ድምጹን ከፍ አድርጎ በሚቀራባቸው ረከዓዎች ዉስጥ ማእሙሙ ፋቲሓ መቅራት ዋጂብ አይሆንበትም የሚለው አተያይ ነው። አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“ቁርአንም በተነበበ ጊዜ አድምጡት፤ ፀጥ በሉም፤ ይታዘንላችኋልና” ይላል – (አልአዕራፍ፡ 204)። ኢማም አህመድ “ይህች አንቀጽ ሰላት ዉስጥ ለመሆኑ ሰዎች ተስማምተውበታል (ኢጅማዕ አድርገዋል)” ብለዋል። አቡሁረይራ ባወሩት ሐዲስም ነቢዩ (ሰዐወ) “እኔ ስቀራ ፀጥ ብላችሁ አድምጡ” ብለዋል – (ሙስሊም ሰሒሕ ነው ብሎታል)። የጃቢር፣ የአቡሁረይራ፣ እና የሌሎችም ሐዲሶች ይህንኑ ያመላክታሉ።

ሰላቷ ሲርሪያ (ድምፅ ሳይሰማ የሚቀራበት) ሰላት ከሆነች ወይም ማእሙሙ የኢማሙን ድምፅ የማይሰማ ከሆነ ፋቲሃን መቅራት ዋጂብ ይሆንበታል፡፡

ማእሙሙ ከኢማሙ ጋር ስለሚኖሩት ሁኔታዎች

በጣም አስፈላጊ ከሆኑ የጀማዓ ሰላት አህካሞች አንዱ ማእሙሙ ኢማሙን ሙሉ በሙሉ የመከታል ዋጂብነት ነው፡፡ ማእሙም ከኢማም ጋር አራት ሁኔታዎች ይኖሩታል፡፡

አንደኛው ሁኔታ፡- እሽቅድድም (አልሙሳበቃ) ነው፡- ይህ ማለት ከኢማሙ ቀድሞ ሩኩዕ መውረድ፣ ወይም ሱጁድ መውረድ፣ ወይም ቀድሞ ሩኩዕ ወርዶ ከዚያም ቀና ማለት ወዘተ … ይህ ሐራም ነው፡፡ ማእሙም የኢማም ተከታይና ተመሪ ስለሆነ፡፡ ተከታይና ተመሪ ከአስከታዩና ከመሪው መቅደም የለበትም፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንዳችሁ ከኢማም ቀድሞ ጭንቅላቱን ቀና ካደረገ አላህ ጭንቅላቱን ወደ አህያ ጭንቅላት እንዳይቀይር ወይም ምስሉን የአህያ ምስል እንዳያረገው አይፈራምን?" ብለዋል - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ኢማሙን (በድርጊት) የቀደመ ሰው በሥራው ምን እንደሚፈለግበት እንደማያውቅ አህያ ነው፡፡ ይህን ያደረገ ሰው ቅጣትን ተገቢው ያደርጋል፡፡ ይህንን እያወቀና ሆን ብሎ ካደረገው ሰላቱ ይበላሻል፡፡ ሳያውቅ ወይም ረስቶት ካደረገው ግን ሰላቱ አይበላሽም ይሁን እንጂ እንደገና ተመልሶ ከኢማሙ በኋላ (ኢማሙን ተከትሎ) ድርጊቱን መድገም ይኖርበታል፡፡ ይህንንም

ማድረግ እንዳለበት እያወቀና ሆን ብሎ ካላደረገው ሰላቱ ይበላሻል፡ ፡

አቡሁረይራ ባወሩት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ኢማም የተደረገው ለመከተል ነው፤ እሱ ሩኩዕ እስከሚያደርግ ድረስ ሩኩዕ አታድርጉ፤ ሱጁድ እስከሚያደርግ ድረስም ሱጁድ አታድርጉ" ብለዋል – (አህመድ እና አቡዳዉድ)፡፡

በተክቢረተል ኢሕራም ኢማሙን ከቀደመው ሰላቱ ከነጭራሹም አይታሰርም፡፡

ሁለተኛው ሁኔታ፡– መከተል (አልሙታበዓ) ነው፡፡ ሱናው ይህ ነው፡፡ ይህ ማለት ማእሙሙ ወደ አንድ ሩክን መግባት የሚጀምረው ኢማሙ በዚያ ሩክን ውስጥ ከገባ በኋላ ነው ማለት ነው፡፡ ዐምር ቢን ሑረይሥ (ረዐ) ባወራው ሐዲስ ሰሓቦች ከነቢዩ (ሰዐወ) ኋላ ሆነው ነቢዩ (ሰዐወ) ሱጁድ እስከሚወርዱ ድረስ አንድም ሰው ከነሱ ዉስጥ ሱጁድ ለመውረድ ወገቡን የሚያጎብጥ እንዳልነበረና እሳቸው ከወረዱ በኋላ እነሱም እንደሚወርዱ ተዘግቧል – (ሙስሊም)፡፡

ሦስተኛው ሁኔታ፡– እኩል መሄድ (አልሙዋፈቃ)፡– ይኸውም በድርጊታዊም ሆነ በቃላዊ ክንዉን ከኢማሙ ጋር እኩል መሄድ ነው፡፡ ይህ ሁኔታ በተክቢረተል ኢህራም ከሆነ ባለማወቅ ቢያደርገው እንኳ ሰላቱ አትታሰርም፡፡ ከዚህ ዉጭ ባሉት ድርጊቶች ዉስጥ – እንደሩኩዕ፣ ሱጁድ፣ ቂያም፣ … ሙዋፈቃ (ከኢማሙ ጋር እኩል መሄድ) የተጠላ ነው፡፡ በሩኩእ፣ በሱጁድና በሌሎችም ዉስጥ በሚደረጉ አዝካሮች ሙዋፈቃ ካደረገ አይጠላም፡፡ በሰላምታ ዉስጥ ሙዋፈቃ ካደረገ ይጠላል፡፡

አራተኛው ሁኔታ፡- ወደ ኋላ መቅረት፡- በሰላት ድርጊቶች ዉስጥ ከኢማሙ ወደ ኋላ መቅረት ሁለት ሁኔታዎች አሉት፡-

አንደኛው፡- ያለምክንያት (ያለ ዑዝር) ከሆነ፡- ኢማሙ ከዚያ ሩክን ሳይወጣ ከደረሰበት ምንም የለበትም፤ ይሁን እንጂ ከሱና ዉጭ ነው፡፡ ማእሙሙ ወደ ሩክኑ ከመግባቱ በፊት ኢማሙ ከዚያ ሩክን ከወጣ ሰላቱ ይበላሻል – እያወቀና ሆን ብሎ ከሆነ፡፡

ሁለተኛዉ፡- በዑዝር ከሆነ፡- ለምሳሌ ማእሙሙ አንቀላፍቶ ከሆነ ወይም ደግሞ ኢማሙን መስማት ካልቻለ – ኢማሙ ማእሙሙ ኋላ በቀረበት ቦታ ላይ ከመድረሱ በፊት የማእሙሙ ዑዝር ከተወገደ ከኢማሙ ወደ ኋላ የቀረበትን ነገር ይፈጽምና ኢማሙን ይከተላል፡፡ ለምሳሌ፡- እሱ ቆሞ እያለና ኢማሙ ሱጁድ ላይ እያለ ዑዝሩ ከተወገደ ሩኩዕ አድርጎ ከዚያም ቀና ብሎ ሱጁድ ወርዶ ኢማሙን ይከተላል፡፡ እሱ ወደ ኋላ በቀረበት ቦታ ላይ እያለ ዑዝሩ ሳይወገድ ኢማሙ ከደረሰበት –ለምሳሌ በቆመበት ከኢማሙ ወደ ኋላ ቀርቶ ከዚያም ኢማሙ በዚያው በቆመበት ከደረሰበት ኢማሙን ይከተልና (ኢማሙ ሲጨርስ) አንድ ረከዓ ይጨምራል፡፡

የኢማምነት አሕካሞች

ኢማምነት ይበልጥ የሚገባው ሰው፡- ይህ የሚመለከተው መደበኛ የሆነ ኢማም የሌለውን መስጂድ ወይም ከመስጂድ የተለዩ ሰዎችን ነው፡፡

ኢማምነት ይበልጥ የሚገባው ሰው የአላህን (ሱወ) ኪታብ (ቁርአን) የበለጠ የቀራ ሰው ነው – ማለትም ቁርአንን የበለጠ የሐፊዘ (በአእመሮው የያዘ)፡፡ ቁርአንን በደንቡ መቅራት የሚችል

ሰው ነውም ተብሏል፡፡ ይህም ማለት የፊደሎቹን አወጣጥ (መኻሪጀል ሑሩፍ) የሚያውቅ፣ የአቀራር ግድፈት የማይፈጽም፣ ሳይቸገርና ሳይጨነቅ የአቀራር ሕጎችን የሚተገብር፣ ከዚህም ጋር የሰላት ሕግጋትን፣ ሸርጦችን፣ አርካኖችን፣ ዋጂባቶችን፣ እና የሰላት አፍራሾችን (ሙብጢላት) ፊቅህ የሚያውቅ ማለት ነው፡፡ በነቢዩ (ሰዐወ) ዘመን የበለጠ ቁርአን የቀራ ማለት የበለጠ ፊቅህ የሚያውቅ ማለት ነውና፡፡

በቁርአን እኩል ከሆኑ ፊቅህን የበለጠ የሚያውቅ ማለትም የሰላትን ሕግጋት ፊቅህ የበለጠ የሚያውቅ ይቀድማል – ሁለት መለኪያ ባህሪያትን ስለያዘ፡- የቁርአን አቀራር (ቂራኣ) ችሎታና የፊቅህ ችሎታ፡፡ ሙስሊም አቡመስዑድ አልበድሪይን (ረዐ) አጣቅሶ እንደዘገበው ነቢዩ (ሰዐወ) "በቂራኣ (በቁርአን) እኩል ከሆኑ ሱናን (ሐዲስን) የበለጠ የሚያውቅ (ይቀድማል)" ብለዋል፡፡ ይህ ማለት የአላህን ዲን የበለጠ የሚያውቅ ማለት ነው፡፡ ምክንያቱም ሰላት ዉስጥ መቅራት ዋጂብ የሚሆነው ቁርኣን የተወሰነ ስለሆነና ሰላት ዉስጥ የሚከሰቱ ክስተቶች ግን ያልተወሰኑ ስለሆኑ የዲን እውቀት ያስፈልጋል፡፡

በቂራኣ (በቁርአን) እና በፊቅህ (በዲን እውቀት) እኩል ከሆኑ በሂጅራ የቀደመ ለኢማምነት ይቀድማል፤ ሂጅራ ማለት ከሽርክ አገር ወደ ኢስላም አገር የሚደረግ ስደት ነው፡፡

በቂራኣ፣ በፊቅህ፣ እና በሂጅራም እኩል ከሆኑ በቅድሚያ ወደ ኢስላም የገባ ይቀድማል፡፡ በዚህም እኩል ከሆኑ በእድሜ የሚበልጠው ይቀድማል፡፡ ማሊክ ቢን አልሑወይሪሥ (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ታላቃችሁ ኢማም ይሁንላችሁ" ብለዋልና – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ በኢስላም

የእድሜ ብልጽግና ፀጋ ነውና። ወደ አላህ ፍራቻ (ኹሹዕ) እና ዱዓእ ተቀባይነት ማግኘት የበለጠ የቀረበም ነውና።
ለዚህ ቅደም ተከተል ማስረጃ የሚሆነው ሙስሊም አቡመስዑድ አልበድሪይን (ረዐ) አጣቅሶ በዘገበው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ለሰዎች ኢማም የሚሆነው ከነሱ ዉስጥ የበለጠ የአላህን ኪታብ (ቁርአን) የቀራ ሰው ነው፤ በቂራኣ (በቁርአን) እኩል ከሆኑ ሱናን (ሐዲስን) የበለጠ የሚያውቅ ነው፤ በሱናም እኩል ከሆኑ በሂጅራ የሚቀድማቸው ነው፤ በሂጅራም እኩል ከሆኑ በእድሜ የሚበልጣቸው ነው።" ማለታቸው ነው።
ከተገኙት ሰዎች የተሻለ ሰው ቢኖርም የሚከተሉት ሰዎች ለኢማምነት ቅድሚያ ይሰጣቸዋል፡-
አንደኛ/ መደበኛ የመስጊድ ኢማም – ለኢማምነት ብቃት እስካለው ድረስ ከሱ የተሻለ ሰው ቢኖር እንኳ ያለሱ ፈቃድ ሌላ ሰው እንዲቀድመው አይፈቀድም።
ሁለተኛ/ የቤቱ ባለቤት – ለኢማምነት ብቃት እስካለው ድረስ ያለሱ ፈቃድ ሌላ ሰው በኢማምነት እንዲቀድመው አይፈቀድም።
ሦስተኛ/ ባለሥልጣን – ዋና አሚር ወይም ምክትሉ – ለኢማምነት ብቃት እስካለው ድረስ ያለሱ ፈቃድ ሌላ ሰው በኢማምነት እንዲቀድመው አይፈቀድም።
ለዚህም ማስረጃው – ነቢዩ (ሰዐወ) "አንድ ሰው ሌላን ሰው ያለፈቃዱ በቤቱ ዉስጥም ሆነ በሥልጣኑ (ክልል) ዉስጥ ኢማም ሊሆንለት አይችልም" ማለታቸው ነው – (ሙስሊም)። ሥልጣኑ ማለት የሚያስተዳድረው ቦታ/ አካባቢ ወይም እሱ የሚቆጣጣረው ነገር ማለት ነው።

የሰላት ኢማምነት የማይሰጠው ሰው

አንደኛው ነጥብ፡- የፋሲቅ ኢማምነት

ፋሲቅ ማለት ከሽርክ በመለስ ከታላላቅ ወንጀሎች (ከባኢር አል-ዙኑብ) ዉስጥ ወንጀል በመስራት ወይም ትናንሽ ወንጀሎች ላይ በመዘውተር ከኢስትቃማ ወሰን የወጣ ሰው ማለት ነው፡፡

ፊስቅ ሁለት አይነት ነው፡- የተግባር ፊስቅ (ፊስቁን ዐመሊ) እና የእምነት ፊስቅ (ፊስቁን ኢዕቲቃዲ)፡፡

የተግባር ፊስቅ - የዝሙት፣ የስርቆት፣ አስካሪ መጠጥ (ኸምር) የመጠጣት፣ … እና የመሳሰሉትን ወንጀሎች መፈፀም ነው፡፡

የእምነት ፊስቅ - የራፊዳ፣ የሙዕተዚላ፣ የጀህሚያ፣ ወይም የመሳሰሉትን እምነቶች መያዝ ነው፡፡

ፋሲቅ የሰላት መደበኛ ኢማም አይደረግም፤ ፋሲቅ ወሬው ተቀባይነት የለውምና፡፡ አላህ (ሱወ

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا"

"እናንተ ያመናችሁ ሆይ! ፋሲቅ ወሬን ቢያመጣላችሁ አረጋግጡ …" (አልሑጁራት፡ 6)፡፡ በወሬ ካልታመነ በሰላት ሸርጦችና አሕካሞችም አይታመንም፡፡ ለሌሎች መጥፎ ምሳሌ ስለሚሆን እሱን መደበኛ ኢማም ማድረጉ አደጋ አለው፡፡

ይሁን እንጂ ሰዎችን ካሰገደ ሰላቱ ትክክል ነው፡፡ ለራሱ ሰላቱ ትክክል የሆነለት ሰው ኢማምነቱም ትክክል ይሆናል፡፡

ሁለተኛው ነጥብ፡- ሩክን ወይም ሸርጥ ማሟላት የማይችል ኢማም

ሩክንን ማለትም ሩኩዕ ወይም ሱጁድ ወይም ቁዑድ (መቀመጥ) ወይም ቂያም ወይም ሸርጥን መፈፀም የማይችል ሰው ኢማምነቱ ተቀባይነት አለው፡፡ ዓኢሻ (ረዐ) እንዲህ ትላለች፡- "ነቢዩ (ሰዐወ) ታመው በቤታቸው ዉስጥ ሆነው ተቀምጠው ሰገዱ፤

ሰዎች ከኋላቸው ተከትለዋቸው ቆመው ሰገዱ፤ እንዲቀመጡ ምልክት ሰጡዋቸው፤ ሰላታቸውን ሲጨርሱ 'ኢማም የተደረገው ሊከተሉት ነው … ተቀምጦ ከሰገደ ሁላችሁም ተቀምጣችሁ ስገዱ' አሉ፡፡" – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ሰላቱን ተቀምጦ ከጀመረ ግን ከኋላው ተቀምጠው መስገድ ዋጂብ ይሆንባቸዋል፡፡ ሰላቱን ቆሞ ከጀመረና ከዚያም ችግር አጋጥሞት ከተቀመጠ ከኋላው ቆመው መስገድ ዋጂብ ይሆንባቸዋል፡፡

ሦስተኛው ነጥብ፡– የሙሕዲስ (ወዱእ የሌለው ወይም ጀናብተኛ ሰው) ኢማምነት

ሙሕዲስ (ሐደስ ያለበት ሰው) ኢማም ሆኖ ካሰገደ ከሚከተሉት ሁኔታዎች ዉጭ አይሆንም፡–

አንደኛው/ ሰላቱን ከጨረሰ በኋላ እንጂ ሐደስ እንዳለበት ካላወቀ የማእሙሞች ሰላት ትክክል ነው፤ የሱ ፋርሽ ነው፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባወሩት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ያሰግዱዋችኋል፤ በትክክል ከፈፀሙ ለናንተም ለነሱም ይሆናል፤ ከተሳሳቱ የናንተ ትክክል ሆኖ ስህተቱ በነሱ ላይ ይሆናል፡፡" ብለዋል – (ቡኻሪ)፡፡ ዑመርም ዑስማንም (ረዐ) ጀናባ ሆነው ሰዉን ካሰገዱ በኋላ ለየራሳቸው ብቻ ሰላቱን ደግመውታል፡፡

ሁለተኛው/ ሐደሱን ያወቀው ሰላት ዉስጥ ሆኖ ከሆነ ወይም ሐደሱ ራሱ የተከሰተበት ሰላት ዉስጥ እያለ ከሆነ የማእሙሞች ሰላት ትክክል ነው፤ የኢማሙ ሰላት ፋርሽ ትሆናለች፤ ሰዎችን የሚያሰግድ ሰው ይተካል፤ ወይም ራሳቸው የሚያሰግዳቸውን ሰው ይተካሉ፤ ወይም በራሳቸው በየግላቸው ሰላታቸውን ይሞላሉ፡፡

ሦስተኛው/ አንዳንድ ማእሙሞች የኢማሙን ሐደስ ካወቁ ከኢማሙ መለየትን (ኢንፍራድ) ይነይታሉ፤ ኢማሙን አይከተሉትም፡፡ ከማመእሙሞች ዉስጥ የኢማሙን ሐደስ ያላወቁ ሰዎች ሰላታቸው ትክክል ነው፡፡

አራተኛው ነጥብ፡- ነጃሳ ያለበት ሰው ኢማምነት

ነጃሳ ያለበት ሰው ኢማም ሆኖ ካሰገደ ከሚከተሉት ሁኔታዎች ዉጭ አይሆንም፡-

አንደኛው/ ሰላቱ ካለቀ በኋላ እንጂ ኢማሙም ሆነ ማእሙሞቹ ካላወቁት የኢማሙም ሆነ የማእሙሞቹ ሰላት ትክክል ነው፡፡

ሁለተኛው/ ኢማሙ ሰላት ላይ እያለ ነጃሳ እንዳለበት ካወቀው – ሰላት ዉስጥ ሆኖ ማስወገዱ ከተመቸው ነጃሳውን አስወግዶት ሰላቱን ይሞላል፡፡ ማስወገዱ ካልተመቸው ግን ከላይ እንደተገለጸው የሚያሰግድ ሰው ይተካል፡፡

ሦስተኛው/ ከማእሙሞቹ አንዱ ነጃሳውን (በኢማሙ ላይ ያለውን ነጃሳ) ካወቀው የሁሉም ሰው ሰላት ትክክል ይሆናል፤ የኢማሙ ሰላት ትክክል ነውና – ማዕዙር (ዑዝር ያለው) ስለሆነ፡፡

አምስተኛው ነጥብ፡- የመሀይም ኢማምነት፡-

እዚህ ለማለት የተፈለገው ሱረቱል–ፋቲሓን ያልሓፈዘ ወይም ሓፍዟት ግን በጥሩ ሁኔታ የማይቀራት – ትርጉሙን ሊያበላሽ የሚችል ግድፈት ከፈፀመ – ለምሳሌ "إِيَّاكَ" (ኢይያከ)

የሚለውን ካፍን በኪስራ በመቅራት (ኢይያኪ) ቢል ወይም 'አንዐምተ' የሚለውን በደምማ በመቅራት 'አንዐምቱ' ቢል ወይም 'ኢህዲነ' የሚለውን ሀምዛን በፈትሓ በመቅራት 'አህዲነ' ቢል ወይም አንድን ፊደል በሌላ ቢቀይር – ለምሳሌ ራእን በገይን ወይም በላም ወይም ሲንን በታእ ... ቢቀይር የዚህ አይነቱ መሀይም ኢማምነት ለመሰሉ መሀይም ሰው ካልሆነ በስተቀር አይቻልም – እኩል ናቸውና፡፡ ይህም የሚቻለው አቀራሩን ማስተካከል ሞክሮ ካቃተው ብቻ ነው፡፡ መሀይም አቀራሩን ሞክሮ ማስተካከል እየቻለ ካላስተካከለው የሱም ሆነ እሱን ተከትሎ የሰገደ ሰው ሰላት ትክክል ሊሆን አይችልም፡፡ ምክንያቱም እየቻለ ሩክንን በመተዉ ነው፡፡

ማስገንዘቢያ፡– አብዛኞቹ ሰዎች በእውነት የሚጠሉት ሰው ለነሱ ኢማም መሆኑ ይጠላል (ከራሃ ነው) – ይህ ጥላቻቸው ከሰውየው ዲን ጉድለት የመነጨ ከሆነ፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሦስት ሰዎች ሰላታቸው ከጆሮዎቻቸው (ወደ ላይ) አታልፍም፡–ከ አስተዳዳሪው ያፈነገጠ ባሪያ (አገልጋይ) – እስከሚመለስ ድረስ፣ ባሏ እየተናደደባት ያደረች ሴት፣ ሰዎች የሚጠሉት ኢማም፡፡" ብለዋል – (ቲርሚዚ ዘግቦ.ት ሐሰን ነው ብሎታል)፡፡

ሰላትን በተመለከተ ለኢማም የተደነገገ ነገር

ለኢማምነት የተመደበ ሰው ለኢማምነቱ ትኩረት መስጠት ይጠበቅበታል፤ የሚችለውን ያክል የኢማምነት ሐቅ መሙላት ይኖርበታል – በዚህም ትልቅ ምንዳ (አጅር) ይኖረዋል፡፡ የምእመናንን ሁኔታ መጠበቅ፣ መከታተል፣ ከነሱ ጋር መመካከር ይጠበቅበታል፡፡ አቡሁረይራ ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ)

"ከናንተ ዉስጥ ሰዎችን የሚያሰግድ ሰው አጠር ያድርግ፤ መሀላቸው በሽተኛ፣ ደካማ፣ እንዲሁም ባለጉዳይ አለና፤ ለብቻው ሲሰግድ የፈለገውን ያክል ያስረዝም፡፡" ብለዋል – (አልጀማዓ እንደዘገቡት)[1]፡፡ በሰሒሐይን ዉስጥ ከኢብኑ መስዑድ በተዘገበ ሐዲስም ነቢዩ (ሰዐወ) "ሰዎች ሆይ! ከናንተ ዉስጥ ለሰው መሸሽ ምክንያት የሚሆን አለ፤ ከናንተ ዉስጥ ኢማም የሆነ ሰው አጠር ያድርግ፤ በመሃላቸው ደካማ፣ ሽማግሌ፣ እና ጉዳይ ያለበት ሰው አለና፡፡" ብለዋል፡፡ አነስ (ረዐ) "ከነቢዩ (ሰዐወ) የበለጠ አጠር ያለና ሙሉ የሆነ ሰላት ከሚያሰግድ ኢማም ተከትዬ ሰግጄ አላውቅም፡፡" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይሀ)፡፡ እሳቸው በዚህም ሆነ በሌላ አርአያ ናቸው፡፡

አጠር ማድረግ (አል–ተኽፊፍ) በሁለት ይከፈላል

1/ የግዴታ ተኽፊፍ (ተኽፊፉን ላዚም)፡– ይህ በሲፈቱስሰላት ዉስጥ እንደተገለጸው በሰላት ዉስጥ የቂራኣም (ቁርአን የመቅራትም) ሆነ የተስቢሕን ልኬታ በተመለከተ የነቢዩን (ሰዐወ) ፈለግ መከተል ነው፡፡

2/ ጊዜያዊ ተኽፊፍ፡– ይህ ደግሞ በሱና በተገኘው መሰረት ለምክንያት ተኽፊፍ ማድረግ ነው፡፡

ማእሙሞች ማስረዘምን ከመረጡና ቁጥራቸውም የተገደበ ከሆነ በማስረዘም ፍላጎትም አንድ ከሆኑ ኢማሙ ቢያስረዝም ችግር የለውም፤ መፍሰዳው ስለተወገደ – ሰውን የማሸሽ (ተንፊር) መፍሰዳ፡፡

---

[1]መጅድ አል–ዲን አቡልበረካት ዐብዱሰላም ኢብኑተይሚያ ሙንተቀል–አኽባር በተሰኘው መጽሐፉቸው ዉስጥ እንደተጠቀሙት አልጀማዓ ማለት አህመድ፣ ቡኻሪ፣ ሙስሊም፣ አቡዳውድ፣ አልነሳኢ፣ አልቲርሚዚ፣ እና ኢብኑ ማጃ ናቸው፡፡ ኢብኑ ሐጀር አል–ዐስቀላኒ በቡሉጉልሚራም ዉስጥ እነዚህን ዘጋቢዎች 'ሰባቶቹ' (አል–ሰብዓ) በማለት ይጠቀማሉ፡፡ – ተርጓሚው፡፡

ማእሙሙ የሰላት ዉስጥ ሱናዎችን መፈፀም በማያስችለው መልኩ ኢማሙ ሰላት ማሳጠሩ ይጠላል – ለምሳሌ ከፋቲሓ በኋላ ቁርአን መቅራትን፣ በሩኩዕና በሱጁድ ዉስጥ ሦስት ተስቢሖችን እና የመሳሰሉትን ማድረግ በማያስችለው መልኩ መፍጠኑ ይጠላል፡፡

ቁርአንን በተርቲል (በተረጋጋ አቀራር) መቅራቱና ከኋላው ያሉት ማእሙሞች የተስቢሕና የሌሎችንም ሱናዎች መፈፀም በሚያመቻቸው ልክ ተስቢሕና ተሸሁድን እንዲሁም ሩኩዕና ሱጁድን ረጋ ብሎ ማድረጉ ሱና ነው፡፡

ኢማም የመጀመሪያውን ረከዓ ማስረዘሙ ሱና ነው – አቡቀታዳ "ነቢዩ (ሰዐወ) የመጀመሪያውን ረከዓ ያስረዝሙ ነበር" ብሏልና – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

ኢማሙ ሩኩዕ ላይ እያለ ወደ ሰላት እየገባ ያለ ሰው መኖሩን ካወቀ ሰውየው ደርሶበት ረከዓውን እንዲያገኝ ለመርዳት ሲል ሩኩዑን ማስረዘሙ ይወደዳል፡፡ የነቢዩን (ሰዐወ) ዝርዝር የሰላት አፈፃፀም (ሲፈቱስሰላት) በተመለከት አህመድና አቡዳውድ አቡአውፋን (ረዐ) ዋቢ በማድረግ በዘገቡት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) በዙህር ሰላት የመጀመሪያ ረከዓ ዉስጥ የእግር ድምፅ እንኳ እስከማይሰማ ድረስ ይቆሙ ነበር፡፡ ይህ መጠበቅ ማእሙሞች ላይ እስካልከበደ ድረስ ነው፡፡ ማእሙሞች ላይ የሚከብድ ከሆነ አይጠብቅም፡፡ ከሱ (ከኢማሙ) ጋር ያሉት ሰዎች (ማእሙሞች) ክብር ከሱ ጋር ወደ ሰላት ካልገቡት ሰዎች ክብር ይበልጣልና፡፡

የዑዝር ባለቤቶች ሰላት አሰጋገድ

እዚህ ዑዝር ሲባል በሽታ፣ መንገድ መሄድ፣ እና ፍራቻ ማለት ሲሆን የዑዝር ባለቤቶች ደግሞ በሽተኞች፣ መንገደኞች፣ እና ፍርሃት ያደረባቸው ሰዎች ናቸው፡፡

የበሽተኛ ሰላት አሰጋገድ

1/ በሽተኛ ቆሞ መስገድ ይኖርበታል፡፡ ካስፈለገው ብትር ወይም ግድግዳ ወይም የመሳሰሉት ነገሮችን ተደግፎ መቆም ይችላል፡፡ አንድ ዋጅብ ያለሱ የማይፈፀም ነገር እሱም ዋጂብ ይሆናልና፡፡

2/ መቆም ስላቃተው ወይም ስለከበደው ወይም ከቆመ በሽታ እንደሚጨምርበት ወይም ፈውሱን እንደሚያዘገይበት የሚፈራ ከሆነና ለሰላት መቆም ካልቻለ ተቀምጦ ይሰግዳል፡፡ ለመቀመጥ መፈቀድ መቆም አለመቻል እንደ ሸርጥ አይወሰድም፡፡ ለመቆም አነስተኛ ችግር ማጋጠም ለመቀመጥ በቂ ምክንያት አይሆንም፡፡ በቂ ምክንያት ሊሆን የሚችለው ግልጽ የሆነ ችግር ብቻ ነው፡፡

3/ በሽተኛው ግልጽ በሆነ ችግር መቀመጥ ከብዶት ወይም አቅቶት ተቀምጦ መስገድ ካልቻለ በጎኑ ተጋድሞ ይሰግዳል፡፡ ፊቱን ወደ ቂብላ በማዞር፡፡ ግራ ጎኑ የሚቀለው ካልሆነ በስተቀር በላጩ በቀኝ ጎኑ ላይ ተጋድሞ መስገድ ነው፡፡ ወደ ቂብላ የሚያዞረው ሰው ከሌለ በራሱም ወደ ቂብላ መዞር ካልቻለ ወይም ወደ ቂብላ መዞሩ ችግር ካለበት ባለበት ሁኔታ ላይ ሆኖና ወደሚቀለው አቅጣጫ ዞሮ ይሰግዳል፡፡

4/ በሽተኛው በጎኑ ላይ ተኝቶ መስገድ ካልቻለ በጀርባው ተንጋሎ መስገድ ግዴታ ይሆንበታል፤ ከተመቸው ሁለቱን እግሮች ወደ ቂብላ ያዞራቸዋል፡፡

5/ በሽተኛው ተቀምጦ ከሰገደና መሬት ላይ ሱጁድ ማድረግ ካልቻለ ወይም ቀደም ሲል እንደተገለጸው በጎኑ ተጋድሞ ወይም

በጆርባው ተንጋሎ ከሰገደ ለሩኩዕና ለሱጁድ በጭንቅላቱ ማመልከት አለበት፡፡ ለሱጁድ የሚያደርገውን ማመልከት ለሩኩዕ ከሚያደርገው ማመልከት ዝቅ ያደርጋል፡፡ በሽተኛው ተቀምጦ ከሰገደና መሬት ላይ ሱጁድ ማድረግ ከቻለ ሱጁድ ማድረግ ግዴታ ይሆንበታል፡፡ ማመልከት አይበቃለትም፡፡ በሽተኛ በዚህ በተገለጸው ዝርዝር አንኳን መሠረት መስገድ የሚችል ለመሆኑ ማስረጃው ቡኻሪና የሱነን ባለቤቶች የዘገቡት የዒምራን ቢን ሑሰይን (ረዐ) ሐዲስ ሲሆን ዒምራን እንዲህ ይላል፡- "በዋሲር (የኪንታሮት በሽታ) ነበረብኝ፤ (ምን ማድረግ እንዳለብኝ) ነቢዩን (ሰዐወ) ጠየቅኳቸው፤ እንዲህም አሉኝ፡- 'ቆመህ ስገድ፤ ካልቻልክ ተቀምጠህ ስገድ፤ ካልቻልክ በጎንህ ተጋድመህ ስገድ' " ነሳኢ "ካልቻልክ በጆርባህ ተንጋለህ ስገድ" ማለታቸውን ጨምሯል፡፡

6/ በጭንቅላቱ ማመልከት ካልቻለ የሰላትን ድርጊቶች በልቡ ያስባል፤ የሰላትን ቃላቶች ወይም ንግግሮች ደግሞ ምላሱን በማንቀሳቀስ ይላቸዋል፤ ይህንም ካልቻለ ቃላቶቹንም በልቡ ያስባቸዋል፡፡

ይህ ያሳለፍነው የአሰጋገድ ሁኔታ ገለጻ ሰላትን ማዕዘር ሆኖ ለጀመራትና እስከመጨረሻ ድረስ ዑዝሩ ለቆየበት ሰው ነው፡፡ ቆሞ በመስገድ የጀመረና ከዚያም በመሃል መቆም ካቃተው፣ ወይም ደግሞ ቆሞ መስገድ በማይችልበት ሁኔታ ጀምሮ በሰላት መሃል ቆሞ መስገድ ከቻለ፣ ወይም ተቀምጦ ከጀመረና በሰላት መሃል መቀመጡም ካቃተው፣ ወይም በጎኑ ተጋድሞ ከጀመረና ከዚያም በመሃል መቀመጥ ከቻለ፣ በነዚህ ሁኔታዎች በሸሪዓው አግባብነት ወዳላቸው ሁኔታዎች መሸጋገር ግዴታ ይሆንበታል፡፡ አላህ (ሱወ) "አላህን የቻላችሁትን ያክል ፍሩት" ይላልና – (አልተጋቡን፡

16)፡፡ በሰላት መሃል መቆም የቻለ ሰው ወደ መቆም ይሸጋገራል፤ መቆም ያቃተው ሰው ደግሞ ወደ መቀመጥ ይሸጋገራል …

ማስገንዘቢያ፡– መቆምና መቀመጥ ችሎ ሩኩዕና ሱጁድ ካልቻለ ቆሞ ለሩኩዕ በጭንቅላቱ ያመለክታል፤ ተቀምጦም በጭንቅላቱ ለሱጁድ ያመለክታል – እንዳመቺነቱ በሁለቱ ማመልከቶች መካከል ልዩነት እንዲታይ፡፡

የተሳፋሪ ሰላት አሰጋገድ

ቀደም ሲል ከተጠቀሱት ዑዝሮች (ምክንያቶች) ባንዱ ምክንያት በተሳፈረው ነገር ላይ ሆኖ በወቅቱ መውረድ ስላልተመቸው የፈርድ ሰላትን የሚሰግድ ሰው ከቻለ ወደ ቂብላ መዞር ዋጂብ ይሆንበታል፡፡ አላህ (ሱወ) "… የትም ስፍራ ብትሆኑም (ስትሰግዱ) ፊቶቻችሁን ወደርሱ (ወደ ከዕባ) አቅጣጫ አዙሩ፤ …" ይላልና – (አልበቀራ፡ 144)፡፡ አላህ (ሱወ) "አላህን የቻላችሁትን ያክል ፍሩት" – (አልተጋቡን፡ 16) ስለሚል ከሩኩዕ፣ ከቂያም፣ ከሱጁድ፣ ከጡማእኒና ወዘተ … ማድረግ የሚችለውን ነገር ሁሉ ማድረግ ዋጂብ ይሆንበታል፡፡ የማይችለውን ነገር አይገደድበትም፡፡ ወደ ቂብላ መዞር ካልቻለ ባለበት ሁኔታ ይሰግዳል እንጂ ወደ ቂብላ ለመዞር አይገደድም፡፡ ሩኩዕና ሱጁድ ማድረግ ካልቻለ ለሱጁድ ተቀምጦ በጭንቅላቱ ያመለክታል፤ ለሩኩዕ ደግሞ ቆሞ ያመለክታል – መቆም ከቻለ፡፡

በወቅቱ ከተሳፈረው ነገር ላይ መውረድ ከቻለ ወይም ደግሞ ሰላቷ ከቀጣዩዋ ሰላት ጋር ልትጣመር (ጀምዕ ልትደረግ) ከቻለችና በጥምረቱ ወቅት ከተሳፈረው ነገር ላይ መውረድ የሚችል ከሆነ እስከሚወርድ ጠብቆ ሰላቱን አሟልቶ መስገድ ይኖርበታል፡፡

ሀ/ ቀስር (ማሳጠር)

ለሙሳፊር (ለመንገደኛ) ባለአራት ረከዓ ሰላቶችን ወደ ሁለት ማሰጠር ይፈቀድለታል፡፡ ኪታብ (ቁርአን)፣ ሱናና ኢጅማዕ ይህንኑ ያመለክታሉ፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلاةِ ...

"በምድርም ላይ በተጓዛችሁ ጊዜ ... ከሰላት ብታሳጥሩ በናንተ ላይ ኀጢአት የለም ..." – (አልኒሳእ፡ 101)፡፡

ነቢዩም (ሰዐወ) መንገድ ሲወጡ አሳጥረው (ቀስር) እንጂ ሰግደው አያውቁም፡፡ በብዙሃን (ጁምሁር) ዑለማእ ዘንድ ማሳጠር (ቀስር) በላጭ ነው፡፡ ሸይኹልኢስላም ኢብኑተይሚያ ደግሞ መሙላቱ የተጠላ (ከራሃ) ነው ይላሉ፡፡ በሰሒሐይን ዉስጥ እንደተዘገበው ዓኢሻ (ረዐ) "ሰላት የተደነገገችው ሁለት ሁለት ረከዓ ነበር፤ መንገድ ሲወጣ የምትሰገደው ሰላት በዚያው ላይ ቀረች፤ ባገር ሆኖ የምትሰገድ ሰላት ተጨመረች" ብላለች፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ቀስር የሚጀምረው መንገደኛው ካገሩ ወሰን ሲወጣ ነው፡፡ አላህ (ሱወ) ቀስርን የፈቀደው በምድር ላይ ለተጓዘ ሰው ነውና፡፡ ካገሩ ከመውጣቱ በፊት በምድር ላይ የተጓዘ ወይም መንገደኛ ሊባል አይችልም፡፡ ነቢዩም (ሰዐወ) ቀስር የሚያደርጉት ጉዞ ሲያደርጉ ነው፡፡

መንገደኛ በማንኛውም አይነት ጉዞ ሰላትን በቀስር ይሰግዳል፡፡ በአቡሐኒፋ ዘንድ ጉዞው የሐራም ጉዞ ቢሆንም፡፡ ሸይኹልኢስላም ኢብኑ ተይሚያም ይህንኑ ሀሳብ ደግፈዋል፡፡ ሰውየው ተደጋጋሚ ጉዞ ቢያደርግም፡፡ እንደፖስተኛና እንደኪራይ መኪና ሾፌር አብዛኛ

ጊዜውን ካገር አገር የሚመላለስ ቢሆንም፡፡ ማስረጃዎቹ ጥቅላዊ ስለሆኑ፡፡

ለመንገድ የተወሰነ ርቀት የለውም፡፡ ልማድ መንገድ መሆኑን የሚያመለክተው ሁሉ መንገድ (ሰፈር) ነው፡፡ ረጅም ጊዜ የሚወስድ አጭር ርቀትም መንገድ (ሰፈር) ነው፡፡ በሚከተሉት አራት ክፍሎች ይከፈላል፡-

1/ ርቀቱ ረጅም ጊዜውም ረጅም ከሆነ ይህ መንገድ (ሰፈር) ነው፡፡

2/ መንገዱ ረጅም ጊዜው አጭር ሆኖ በዘልማድ (ዑርፍ) መንገድ (ሰፈር) የሚሰኝ ከሆነ መንገድ ነው፡፡

3/ ርቀቱም አጭር ጊዜውም አጭር ከሆነ መንገድ አይባልም፡፡ በዘልማድ መንገድ መሆኑ ካልተመለከተ፡፡

4/ ርቀቱ አጭር ጊዜው ረጅም ከሆነ ለምሳሌ በቀኑ ወደቤቱ የማይመለስ ከሆነ መንገድ ነውና በቀስር ይሰግዳል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- መንገደኛ (ሙሳፊር) ባገሩ ያለን ሰው (ሙቂም) ተከትሎ ከሰገደ ባለአራት ረከዓ ሰላት ከሆነና ከሰላቱ አንድና ከዚያ በላይ ረከዓ ከደረሰበት ሰላቱን ይሞላል (አራት ረከዓ ይሰግዳል)፤ አለበለዚያ በቀስር ይሰግዳል፤ በባለሁለት ረከዓ ሰላት ተከትሎት ከሰገደ በቀስር ይሰግዳል፤ በባለሦስት ረከዓ ሰላት ተከትሎት ከሰገደ መምረጥ ይችላል - ከመሙላትና ከማሳጠር፡፡[1]

---

[1] እዚህ ላይ በግልጽ ያልተብራራ ቢሆንም የባለ ሁለት ረከዓ ሰላት ተከትሎ ከሰገደ በቀስር ይሰግዳል ማለቱ የባለሁለት ረከዓ ሱና የሚሰግድን ሰው ተከትሎ የራሱን ፈርድ ሰላት የሚሰግድ ሙሳፊር በቀስር ይሰግዳል ማለት ሊሆን ይችላል፡፡ ጀምዕ በሚድረግ አንድን ሙቂም ተከትሎት ሊሰግድ የሚችለው ባለሁለት ረከዓ የፈርድ ሰላት የለምና፡፡ የሱብሒ ሰላት ወደየትም ጀምዕ ሊደረግ አይችልም፡፡ በባለሦስት ረከዓ ሰላት ተከትሎ ከሰገደ ማምረጥ ይችላል ማለቱ ደግሞ ኢማሙ መግሪብ የሚሰግድ ከሆነና ሙሳፊሩ ጀምዕ አድርጎ ኢማሙን በመከተል ዒሻእ የሚሰግድ ከሆነ ከመሙላትና ከማሳጠር ምርጫ አለው ማለት ሊሆን ይችላል - ካሳጠረ ኢማሙ ለሦስተኛው ረከዓ ሲነሳ ሙእመሙ ተቀምጦ ይጠብቀውና ሲያሰላምት አብሮት ያሰላምታል፤ ከሞላ ደግሞ ኢማሙ ጨርሶ ሲያሰላምት እሱ ተነስቶ የቀረውን አንድ ረከዓ ይሞላል ማለት ነው፡፡ ወላሁ አዕለም፡፡ - ተርጓሚው፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ለቀስር ኒያ ማድረግ ሸርጥ አይደለም፡፡ ለቀስር ኒያ ያላደረገም በቀስር መስገድ ይችላል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ሰላት ቀስር የሚደረግበት መንገድ (ሰፈር) የተወሰነ ጊዜ የለውም፡፡ መንገደኛው ልክ እንደአካባቢው ሰው መኖር ከጀመረ ቆይታውንም ካስረዘመ ቤት በመከራየትና በማዘጋጀት ካካባቢው ሰው ጋር ከተመሳሰለ ሙሉ ይሰግዳል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- የሰላት ጊዜ ከገባ በኋላ ከተጓዘ (ካገሩ ከወጣ) በቀስር ይሰግዳል – ድርጊቱን ግምት ዉስጥ በማስገባት፡፡

ለ/ በጀምዕ (በማጣመር) መስገድ

መንገደኛ ዙህርንና ዐስርን መግሪብንና ዒሻእን አጣምሮ መስገድ ይችላል፡፡ ከሁለቱ ባንዳቸው ጊዜ፡፡ በመጓዝ ላይ እያለ ከሆነ ጀምዕ ማድረጉ ሱና ነው፡፡ መንገደኛው በጉዞው መሃል አንድ ቦታ ላይ ከሰፈረ ወይም ቆይታ ካደረገ ለሱ በላጩ ሁሉንም ሰላት በጊዜዋ ያለጀምዕ (ሳያጣምር) በቀስር መስገዱ ነው፡፡ በጀምዕ ቢሰግድም ችግር የለውም፡፡[1]

ማስገንዘቢያ፡- ባገሩ ያለ ሰው ችግር ከደረሰበት በዙህርና በዐስር እንዲሁም በመግርብና በዒሻእ መካከል ጀምዕ ማድረግ ይችላል፡፡ ኢብኑ ዐባስ (ረዐ) "የአላህ መልክተኛ በመዲና ፍራቻም ሆነ ዝናብ በሌለበት ዙህርና ዐስርን እንዲሁም መግሪብና ዒሻእን አጣምረው ሰግደዋል" ብሏል፤ በሌላ ዘገባ "ፍራቻ በሌለበትና መንገድም ሳይወጡ" ብሏል – (ሙስሊም)፡፡

---

[1] በሼህ ሙሐመድ ቢን ሷሊህ አልዑሰይሚን ፈትዋ መሠረት መንገደኛው የጀማዓ ሰላት በሚከገደበት አገር ላይ ቆይታ ካደረገ የጀማዓ ሰላት ላይ መገኘቱ ግዴታ ነው፡፡ ጀምዑም ሆነ ቀስር ማድረግ አይችልም፡፡ ይሁን እንጂ ጀማዓ ካመለጠው ቀስር ያደርጋል፤ ጀምዕ ግን አያደርግም – ጀምዕ ማድረግ ካስፈለገው በስተቀር፡፡ ጀምዕ ማድረግ መንገደኛም ይሁን ባገር ላለ ሰው አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ብቻ ነው የሚደረገው፡፡ – ምንጭ የሼህ ሙሐመድ ቢን ሷሊህ አልዑሰይሚን ፈታዋ አርካኑል ኢስላም ገጽ 382 (በአረብኛው) ገጽ 324 (በአማርኛ ትርጉሙ) ጥያቄ ቁጥር 312 በፈህድ ቢን ናሲር ቢን ኢብራሂም አስሱለይማን የተጠናቀረ፡፡ – ተርጓሚው፡፡

ማስገንዘቢያ፡– በመጀመሪያው ሰላት ወቅት ጀምዕ ለማድረግ የሚከተሉት ሸርጦች (መስፈርቶች) መኖር አለባቸው፡–

1/ ሁለተኛውን ሰላት በሚጀምርበት ጊዜ ምክንያት (ዑዝር) መኖር

2/ ሁለቱን ሰላቶች ማከታተል – ሁለቱን ሰላቶች ረጅም ሊባል በሚችል ጊዜ አለማራራቅ፡፡ ሸይኹል ኢስላም ኢብኑተይሚያ ዘንድ ማከታተል እንደሸርጥ አይታይም፡፡

በሁለተኛው ሰላት ወቅት ጀምዕ ለማድረግ የሚከተሉት ሸርጦች ያስፈልጋሉ፡–

1/ ለጀምዕ ኒያ (ሀሳብ) ማድረግ

2/ የሁለተኛው ሰላት ወቅት እስከሚገባ ድረስ ዑዝር መኖር – የሁለተኛው ሰላት ወቅት ከመግባቱ በፊት ዑዝሩ ከተወገደ ጀምዕ አይፈቀድም፡፡

ጀምዕ የሚፈቀድለት ሰው ለሱ በላጩ ከጀምዕ ተእኺር ወይም ጀምዕ ተቅዲም ይበልጥ የሚቀለውን ማድረጉ ነው፡፡ በሐጅ ወቅት ዐረፋ ላይ በላጩ ዙህርንና ዐስርን በጀምዕ ተቅዲም መስገዱ ነው፡፡ በሙዝደሊፋ ደግሞ በላጩ መግርብና ዒሻእን በጀምዕ ተእኺር መስገድ ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ያደረጉት ይህንን ነውና፡፡ በዐረፋ ጀምዕ ተቅዲም (በአስቀድሞ ማጣመር) የሰገዱት በዐረፋ መቆሙን (ዉቁፍ) ሳይቋረጥ ለማከናወን ነው፡፡ በሙዝደሊፋ በጀምዕ ተእኺር (በአዘግይቶ ማጣመር) የሰገዱት ደግሞ ጉዞ ለመቀጠል ሲሉ ነው፡፡

የፍራቻ ጊዜ ሰላት

የፍራቻ ጊዜ ሰላት (ሰላቱል ኸውፍ) በማንኛውም በተፈቀደ (ሙባሕ በሆነ) ዉጊያ ዉስጥ ይሰገዳል – ካፊሮችን፣ አማጽያንና

ጦረኞችን በመዋጋት ወቅት፡፡ አላህ (ሱወ) "… እነዚያ የካዱት ያውኩናል ብላችሁ ብትፈሩ …" ይላል - (አልኒሳእ፡ 101)፡፡ የተቀረውም በዚሁ ላይ በቂያስ ይደነገጋል፡፡ ክልክል (ሐራም) በሆነ ዉጊያ ላይ ሰላቱልኸውፍ አይፈቀድም፡፡

ሰላቱልኸውፍ የተደነገገ ለመሆኑ ማስረጃው ቁርአን፣ ሱና፣ እና ኢጅማዕ ናቸው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

"وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ ..."

"በውስጣቸውም ሆነህ ሰላትን ባሰገድካቸው ጊዜ ከነሱ አንዲት ጭፍራ ከአንተ ጋር ትቁም መሣሪያዎቻቸውንም ይያዙ፡፡ ሱጁድ ባደረጉም ጊዜ ከስተኋላችሁ ይሁኑ፤ (እነዚህ ይሂዱና) ያልሰገዱትም ሌሎቹ ጭፍሮች ይምጡ፤ ከአንተም ጋር ይስገዱ፤ ጥንቃቄያቸውንና መሣሪያዎቻቸውንም ይያዙ፡፡ …" (አልኒሳእ፡ 102)

ሰላቱልኸውፍ በመንገድም ሆነ ባገር የሚፈፀመው አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ነው፤ በሙስሊሞች ላይ የጠላት ጥቃት ሊደርስ ይችላል ተብሎ ከተፈራ፡፡ ለሰላቱልኸውፍ መፈቀድ ምክንያቱ ፍራቻ እንጂ መንገድ መውጣት አይደለምና፡፡

ሰላቱልኸውፍ የሚሰገደው በሁለት ሸርጦች ነው፡-

አንደኛው ሸርጥ፡- ቀደም ሲል እንደተጠቀሰው ጠላቱን መውጋቱ የሚፈቀድ (ሐላል) መሆን

ሁለተኛው ሸርጥ፡- ሙስሊሞች በሰላት ላይ ሆነው ጥቃት እንዳይከፈትባቸው ከተፈራ፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

"... إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا ..."

“... እነዚያ የካዱት ያውኩናል ብላችሁ ብትፈሩ ...” ይላል – (አልኒሳእ፡ 101)፡፡ በሌላ አንቀጽም አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

"وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً"

“... እነዚያ የካዱት ከመሣሪያዎቻችሁና ከጓዞቻችሁ ብትዘነጉና በናንተ ላይ አንዲትን መዘንበል ቢዘነበሉ ተመኙ ...” – (አልኒሳእ፡ 102)፡፡

ከሰላቱል ኸውፍ አሰጋገዶች ዉስጥ ከነቢዩ (ሰዐወ) የተዘገቡ የሚከተሉት አከኋኖች ይገኛሉ፡-

1/ የሰህል ቢን አቢ ሐስማ አል-አንሷሪ (ረዐ) ሐዲስ፡- አሰጋገዱም እሱ እንደዘገበው እንደሚከተለው ነው፡-

“አንድ ቡድን ከነቢዩ (ሰዐወ) ጋር ተሰለፈ፤ ሌላው ቡድን ደግሞ ጠላትን ተጋፍጦ ቆመ፤ አብሮዋቸው ከተሰለፈው ቡድን ጋር አንድ ረከዓ ሰገዱ፤ ከዚያም እሳቸው በቆሙበት ረግተው ቆዩና ከሳቸው ጋር የሰገዱት ለየራሳቸው ሰላታቸውን ሞልተው በመሄድ ጠላትን ተጋፍጠው ቆሙ፤ ሌላው ቡድን መጣና ነቢዩ (ሰዐወ) የቀራቸውን አንድ ረከዓ ከዚህ ቡድን ጋር ሰገዱ፤ ከዚያም ነቢዩ (ሰዐወ) በተቀመጡበት ረግተው ቆዩና ከሳቸው ጋር በመስገድ ላይ ያሉት ሰላታቸውን ለራሳቸው ሞሉ፤ ከዚያም ከነሱ ጋር አሰላመቱ” – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

2/ ጃቢር (ረዐ) ያስተላለፈው ሐዲስ እንዲህ ይላል፡- “ከአላህ መልክተኛ ጋር ሰላተልኸውፍ ላይ ተገኘቼ ሰግጃለሁ፤ ጠላት በኛና በቂብላ መሃል ሆኖ በሁለት ረድፍ ተሰለፍን፤ የአላህ መልክተኛ

ተክቢረተል–ኢህራም አደረጉና እኛም አደረግን፤ ከዚያም ሩኩዕ አደረጉና እኛም ባንድነት አደረግን፤ ከዚያም ከሩኩዕ ቀና አሉና እኛም ባንድነት ቀና አልን፤ ከዚያም እሳቸውና ከሳቸው ቀጥሎ የቆመው ረድፍ ሱጁድ ወረዱ፤ የኋለኛው ረድፍ (ሶፍ) ጠላትን ተቅጣጭቶ ቆመ፤ ነቢዩ (ሰዐወ) ሱጁድ ሲጨርሱና ከሳቸው ቀጥሎ ያለው ረድፍ ሲቆም የኋለኛው ረድፍ ሱጁድ ወረዱ ከዚያም ቆሙ፤ ከዚያም ከኋላ የነበረው ረድፍ ወደፊት ሄዶ ፊት የነበረው ረድፍ ደግሞ ወደ ኋላ ሄደ፤ ከዚያም ነቢዩ (ሰዐወ) ሩኩዕ ወረዱና ሁላችንም አብረናቸው ወረድን፤ ከዚያም ከሩኩዕ ቀና አሉ ሁላችንም ቀና አልን፤ ከዚያም እሳቸውና ከሳቸው ቀጥሎ የቆመው ረድፍ – በመጀመሪያ ረከዓ ላይ ከኋላ የነበረው ረድፍ – ሱጁድ ወረዱ፤ የኋለኛው ረድፍ ጠላትን ተቅጣጭቶ ቆመ፤ ነቢዩ (ሰዐወ) እና ከሳቸው ቀጥሎ ያለው ረድፍ ሱጁድ ሲጨርሱና ሲቆሙ የኋለኛው ረድፍ ሱጁድ ወረደ፤ ከዚያም ነቢዩ (ሰዐወ) አሰላሙ፤ ሁላችንም ባንድነት አሰላመትን።" – (ሙስሊም)።

3/ በኢብኑ ዑመር የተላለፈ ሐዲስ እንዲህ ይላል፡– "የአላህ መልክተኛ (ሰዐወ) ሰላተልኸውፍን ሲሰግዱ ከሁለቱ ቡድን ዉስጥ ከአንዱ ጋር አንድ ረከዓና ሁለት ሱጁድ አደረጉ፤ ሌላኛው ቡድን ጠላትን ተጋፍጦ ነበር፤ ከዚያም (ከነቢዩ ሰዐወ ጋር አንድ ረከዓና ሁለት ሱጁድ የሰገዱት) ከሰላት ቦታ ለቀው በመሄድ በጓዶቻቸው ቦታ ተከተው ጠላቶቻቸውን ተጋፈጡ፤ እነዚያ ደግሞ መጡ፤ ነቢዩ (ሰዐወ) ከነሱ ጋርም አንድ ረከዓ ሰገዱ፤ ከዚያም አሰላሙ፤ ከዚያም እነዚህም እነዚያም አንዳንድ ረከዓ በየራሳቸው ሞሉ።" – (ሙተፈቁን ዐለይህ)።

4/ ጃቢር (ረዐ) ያወራው ሐዲስ እንዲህ ይላል፡- "ከአላህ መልክተኛ (ሰዐወ) ጋር መጥተን ዛቱ-አል-ሪቃዕ ስንደርስ ለሰላት አዛን ተደረገ፤ ነቢዩ (ሰዐወ) ከአንድ ቡድን ጋር ሁለት ረከዓ ሰገዱ፤ ከዚያም ከሳቸው ጋር የሰገዱት ወደ ኋላ ሄዱ፤ ከሌላኛው ቡድን ጋርም ሁለት ረከዓ ሰገዱ፡፡ ሰላቱ ለነቢዩ (ሰዐወ) አራት ለሰዎች ደግሞ ሁለት ረከዓ ነበር" - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

እነዚህ የተገለጹት አሰጋገዶች የሚፈፀሙት ፍራቻ ካልበረታ ነው፡፡ ፍራቻ ከበረታ - ዉጊያውና መጋደሉ ከጠነከረና ሰዎችንም ለይቶ በተወሳው መልኩ መስገድ ካልተቻለ በዚህ ሁኔታ ላይ ሆኖ ሰላት ከደረሰ ባሉበት ሁኔታ ሆነው ይሰግዳሉ፡፡ እግረኞችም ሆኑ ጋላቢዎች (ተሳፋሪዎች)፣ ወደ ቂብላም ሆነ ወደ ሌላ አቅጣጫ ዙረው በሚችሉት ልክ ለሩኩዕና ለሱጁድ እያመለከቱ ይሰግዳሉ፡፡ ሰላትን አያዘገዩም፡፡ አላህ (ሱወ)

فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا

"ብትፈሩም እግረኞች ወይም ጋላቢዎች ሆናችሁ (ስገዱ)፤" ይላል - (አልበቀራ፡ 239)፡፡

በሰላቱልኸውፍ ዉስጥ ከራሱ ላይ የሚከላከልበትን ከበድ ያላለ መሣሪያ መያዙ የተወደደ ነው፤ አላህ (ሱወ) **وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ** "... መሣሪያዎቻቸውንም ይያዙ ..." ይላል - (አል-ኒሳእ፡ 102)፡፡

ከፍራቻ መበርታት ጋር የሚመሳሰለው ከጠላት ወይም ከጎርፍ ወይም ከአውሬ መሸሽ ወይም የሚፈልገው የሆነ ጠላት እንዳያመልጠው ከፈራ በዚህ አይነት ሁኔታ ላይ ከሆነ እየጋለበም በእግሩ እየሄደም ወደ ቂብላ ዞሮም ሳይዞርም ይሰግዳል - ለሩኩዕና ለሱጁድ እያመለከተ፡፡

ሰላቱልኸውፍ በዚህ ድንቅ በሆነ አኳኋንና በረቀቀ ሥርዓት መሰገዱ ሰላት በኢስላም ያላትን ከፍተኛ ቦታ፣ ወቅቷን የመጠበቅ ሸርጥነት፣ በተለይም የጀማዓ ሰላት አስፈላጊነትን ያስገነዝባል፡፡ ወቅትን መጠበቅና የጀማዓ ሰላት በነዚህ አስቸጋሪ ሁኔታዎች እንኳ እንዲቀሩ አልተደረገም፡፡ ይህ የኢስላም ሃይማኖት ምሉእ መሆኑንም ከዚህ እንገነዘባለን፡፡ ሃይማኖቱ ለማንኛውም ሁኔታ የሚመቸውን ነገር ደንግጓል፡፡ ይህ ሁኔታ ከዚህ ኡመት ላይ መቸጋገር (ሐረጅ) እንደተወገደላት፣ የዚህን ሃይማኖት ገርነትና ለሁሉም ዘመንና ቦታ ምቹ መሆኑን ያሳያል፡

የጁምዓ ሰላት አሕካሞች

ጁምዓ ተብላ የተሰየመችው ብዙ ሰውን ስለምትሰበስብ ነው፡፡ የአደም ፍጥረት በዉስጧ ስለተቀናጀ ነውም ተብሏል፡፡ ይህ ይበልጥ ሰሒሕ ነው፡፡ ይህን የሚያመለክት ሐዲስ ተዘግቧል፡፡ ቀኗ ከሳምንቱ ቀናት በላጭ ናት፡፡ በሰሒሕ ሙስሊም ዉስጥ ነቢዩ (ሰዐወ) "ጀንበር የምትወጣበት በላጭ ቀን የጁምዓ ቀን ነው፤ ኣደም (አለይሂ–ስ–ሰላም) የተፈጠረው በዚህ ቀን ነው፤ ወደ ጀነት የገባም በዚህ ቀን ነው፤ ከጀነት የወጣም በዚህ ቀን ነው፤ ጊዜዋም (ቂያማም) በጁምዓ ቀን እንጂ አትቆምም" ብለዋል፡፡ ከአቡ ሁረይራ በተዘገበ ሌላ ሐዲስም ነቢዩ (ሰዐወ) "እኛ መጨረሻዎች በቂያማ ቀን መጀመሪያዎችና ቀዳሚዎች ነን – እነሱ ከኛ በፊት ኪታብ የተሰጡ ቢሆንም፤ ደግሞም ይህ አላህ የደነገገባቸው ቀናቸው ነበር፤ ተለያዩበት፤ እኛን አላህ ወደሱ መራን፤ በሱ ዉስጥ ሰዎች ተከታዮቻችን ናቸው" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ አቡሁረይራ ባስተላለፉት ሌላ ሐዲስም ነቢዩ (ሰዐወ) "አላህ ከኛ

በፊት የነበሩትን ሰዎች ከጁምዓ አሳታቸው፤ ለየሁዶች ቅዳሜ ሆነ፤ ለክርስቲያኖች (ነሷራ) እሁድ ሆነ፤ አላህ እኛን አምጥቶን ለጁምዓ ቀን መራን" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡

ይህንን ቀን ማላቅ ከነቢዩ (ሰዐወ) ፈለግ ነው፡፡

ማስገንዘቢያ፡– የጁምዓ ሰላት ራሷን የቻለች ሰላት ነች፡፡ የዙህር ምትክ አይደለችም፡፡ ይኸውም በብዙ አሕካሞች ከዙህር ሰላት ስለምትለይ ነው፡፡ ከዙህር ሰላት በላጭ ነች፤ ከዙህር ሰላት የጠበቀችም ነች፤ እሷን በመተው ላይ ተጨማሪ ማስጠንቀቂያዎች ተሰጥቷልና፤ የዙህር ሰላት የሌላትን ሸርጦችና ባህሪያት አሉዋትና፡፡ ወቅቷ ካላለፈ በስተቀር ጁምዓ ዋጂብ የሆነችበትን ሰው የዙህር ሰላት ከሷ ሊያብቃቃ አይችልም፡፡ ወቅቷ ካለፈ ያኔ የዙህር ሰላት ምትኳ ሊሆን ይችላል፡፡

ከጁምዓ ሰላት ባህሪያት

1/ ከጁምዓ ቀን ባህሪያት – በጁምዓ ቀን በነቢዩ (ሰዐወ) ላይ ሰላት ማብዛት የተወደደ መሆኑ ነው፡፡ አውስ ቢን አውስ (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በጁምዓ ቀን በኔ ላይ ሰላትን አብዙ፤ የናንተ ሰላት በኔ ላይ ትቀረባለችና" ብለዋል

2/ ከአውስ ቢን አውስ በተላለፈ ሐዲስ በጁምዓ ቀን በሳቸው ላይ ሰላትን ማውረድ ታዟል፡፡ ይህንን አህመድ፣ አቡዳውድ፣ አል–ነሳኢ፣ እና ኢብኑ ማጃ የዘገቡት ሲሆን ኢብኑ ኹዘይማ፣ ኢብኑ ሒባንና ሌሎችም ሰሒሕ ነው ብለውታል፡፡ ቡኻሪ ግን የሐዲሱ ሰነድ ችግር (ዒልላ) እንዳለው አውስቷል፡፡

3/ ከጁምዓ ቀን መለያ ባህሪያት ዉስጥ ዋናው መለያ ከኢስላም ፈርዶች (ግዴታዎች) በጣም የጠበቀችውና ሙስሊሞች

ከሚሰበሰቡባቸው ነገሮች ዉስጥ በጣም ላቅ ያለችው የጁምዓ ሰላት ነች፡፡ እሷን ቀለል አድርጎ በማየት የተዋት ሰው አላህ በልቡ ላይ ያትማል፡፡

4/ በጁምዓ ቀን ለሰላት መታጠብ መታዘዙ ሌላው መለያ ነው፡፡ ከዑለሞች ዉስጥ መታጠቡን ያለገደብ ዋጂብ ነው ያሉ አሉ፡፡ አቡሰዒድ ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "የጁምዓ ትጥበት አቅመ አዳም በደረሰ ሰው ሁሉ ላይ ዋጂብ ነው" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ከፊሎቹ ዑለሞች ደግሞ ማስወገድ የሚያስፈልገው የሆነ መጥፎ ጠረን ባለው ሰው ላይ መታጠቡ ግዴታ ነው ይላሉ – በዓኢሻ (ረዐ) የተዘገበ ሐዲስ ይህንኑ ያመለክታልና፡፡

5/ ከዚህ ቀን መለያዎች አንዱ ለጁምዓ ሰላት ቀደም ብሎ ወደ መስጂድ መሄድ የተወደደ መሆኑ ሲሆን ይኸውም ከዑለሞች አተያዮች ዉስጥ ይበልጥ ትክክለኛ በሆነ አተያይ ፀሐይ ከወጣች በኋላ መሄድ ነው፡፡ ሰሒሐይን ዉስጥ ከአቡሁረይራ (ረዐ) በተዘገበ ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በጁምዓ ቀን ልክ እንደጀናባ ትጥበት የታጠበ ከዚያም በመጀመሪያዋ ሰዓት (ወደ መስጂድ) የሄደ ግመልን ለሰደቃ እንደሰጠ ይቆጠራል፤ በሁለተኛዋ ሰዓት የሄደ ሰው ላም/ሰንጋ እንደሰጠ፣ በሦስተኛዋ ሰዓት የሄደ ሰው ቀንዳም በግ እንደሰጠ፣ በአራተኛዋ ሰዓት የሄደ ሰው ዶሮ እንደሰጠ፣ በአምስተኛዋ ሰዓት የሄደ ሰው እንቁላል እንደሰጠ ይቆጠራል" ብለዋል፡፡ ኢማሙ ለኹጥባ እስከሚወጣ ድረስ በሱና ሰላት፣ በዚክር፣ እና ቁርአን በመቅራት መጠመድም መለያው ነው፡፡

6/ በጁምዓ ቀን ሱረቱልከህፍን መቅራት አንዱ መለያ ነው፡፡ አቡሰዒድ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በጁመዓ ቀን ሱረቱልከህፍን የቀራ ሰው ብርሃን ከእግሩ ሥር ፈንጥቆ እስከ

ሰማይ ይደርሳል፤ በቂያማ ቀን ይበራለታል፤ በሁለቱ ጁመዓዎች መካከል ለፈፀማቸው ወንጀሎች ምህረት ይደረግለታል" – (አል–ሓኪምና አል–በይሀቂ የዘገቡት ሲሆን አል–ነሳኢ ግን መውቁፍ[1] ነው ብሎታል)።

7/ በጁምዓ ቀን ዉስጥ ዱዓእ ተቀባይነት የሚያገኝበት ሰዓት አለች። በሰሒሐይን ዉስጥ ከአቡሁረይራ በተዘገበ ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ጁምዓ ቀን ዉስጥ አንዲት ሰዓት አለች አንድ ሙስሊም የአላህ ባሪያ ቆሞ እየሰገደ አላህንም እየለመነ ይህች ሰዓት ከገጠመችው አላህ እሱ የለመነውን ነገር ቢሰጠው እንጂ አይቀርም" ብለዋል – በእጃቸው ሰዓቷ አጭር መሆኗን እያመላከቱ። ይህች ሰዓት ኢማም ከገባ (ሚንበር ላይ ከወጣ) ጊዜ ጀምሮ ሰላት እስከሚያልቅ ድረስ ያለው ጊዜና ከዐስር ሰላት በኋላ ያለው ጊዜ ነው።

8/ በጁምዓ ፈጅር ሰላት ዉስጥ አብዛኛውን ጊዜ በመጀመሪያ ረከዓ ዉስጥ *አሊፍ. ላም. ሚም. አልሰጅዳን* እና በሁለተኛ ረከዓ ዉስጥ ደግሞ *ሀል ኢታ ዐለል ኢንሳኒ ሒኑን ሚነድደህሪ* ሙሉ መቅራት ሱና ነው።

9/ በጁምዓ ቀን ዉስጥ ኹጥባ አለ። ይኸውም አላህ የሚወደስበትና ለአንድነቱ የሚመሰከርለት ለመልክተኛው (ሰዐወ) መልክተኛነትም የምስክርነት ቃል የሚሰጥበት የአላህ ባሮችም የሚገሰጹበትና የሚመከሩበት ነው።

10/ የጁምዓ ሰላት ከኋሏ እንጂ ከፊቷ ቋሚ (ራቲባ) ሱና ሰላት የላትም። ሰሒሕ ሙስሊም ዉስጥ ከአቡሁረይራ (ረዐ) እንደተዘገበው ነቢዩ (ሰዐወ) "አንዳችሁ የጁምዓ ሰላትን ከሰገደ

---

[1] በሙስጠለሐል–ሐዲስ ዑለሞች ዘንድ መውቁፍ ማለት ከነቢዩ (ሰዐወ) ሳይሆን ከሰሓባ የደረሰን ንግግር ወይም ድርጊት ነው – ተርጓሚው።

ከኋላዋ አራት ረከዓ ይስገድ" ብለዋል፡፡ በሰሒሐይን ዉስጥም ነቢዩ (ሰዐወ) ከጁምዓ ሰላት በኋላ ሁለት ረከዓ ይሰግዱ እንደነበር ከኢብኑ ዑመር (ረዐ) የተዘገበ ሐዲስ ያስረዳል፡፡ ኢብኑ ዑመር (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) ጁምዓ ከሰገዱ በኋላ ወደፊትለፊት ቀደም ብለው ሁለት ረከዓ ከዚያም ወደ ፊትለፊት ቀደም ብለው አራት ረከዓ ይሰግዱ ነበር" ብሏል – (አቡዳውድ የዘገቡት ሲሆን አል–ዒራቂ ሰሒሕነቱን አረጋግጠዋል)፡፡ ስለዚህም ይህ አንዳንድ ጊዜ ሁለት ረከዓ፣ አንዳንድ ጊዜ አራት ረከዓ፣ እንዲሁም አንዳንድ ጊዜ ስድስት ረከዓም ይሰግዱ እንደነበር ያሳያል፡፡

ማስገንዘቢያ፡– መስጂድ ዉስጥ ባለ ቦታ ላይ መብት ያለው ቀደም ብሎ በራሱ የተገኘ ሰው ነው፡፡

ኢማሙ ኹጥባ በማድረግ ላይ እያለ መስጂድ የገባ ሰው አጠር አድርጎ ሁለት ረከዓ ሳይሰግድ መቀመጥ የለበትም፡፡ ጃቢር (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በጁምዓ ቀን አንዳችሁ ኢማሙ (ወደ ሚንበር) ከወጣ በኋላ ከመጣ ሁለት ረከዓ ይስገድ" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ሙስሊም "ፈጠን ብሎ ይስገዳቸው" የሚል ሀረግ ጨምሮበታል፡፡ ሳይሰግድ ተቀምጦ ከሆነ ተነስቶ መስገድ ይኖርበታል – ለረጅም ጊዜ ካልተቀመጠ፡፡ አቡሰዒድ አልኹድሪ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) ሳይሰግድ የተቀመጠውን ሰውየ "ተነስተህ ሁለት ረከዓ ስገድ" በማለት አዘውታልና – አህመድ፣ አል–ነሳኢ፣ አልቲርሚዚ እና ኢብኑ ማጃ እንደዘገቡትና አልቲርሚዚ ሰሒሕ ነው እንዳሉት፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ከጁምዓ ሰላት አሕካሞች አንዱ ኢማሙ ኹጥባ እያደረገ መናገር የማይቻል መሆኑ ነው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላልና፡–

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"ቁርአንም በተነበበ ጊዜ እርሱን አዳምጡ፤ ጸጥም በሉ፤ ይታዘንላችኋልና፡፡" ይላልና – (አል–አዕራፍ፡ 204)፡፡ በሰሒሐይን ዉስጥ ከአቡሁረይራ (ረዐ) በተዘገበ ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በጁምዓ ቀን ኢማሙ ኹጥባ እያደረገ ለጓደኛህ 'ዝም በል' ካልከው በርግጥ ውድቅ ንግግር ተናግረሃል" ብለዋል፡፡ ይህም ማለት ወንጀል ሰርተሃል ማለት ነው፡፡ ለሚናገር ሰው ዝም በል ያለ ሰው – በመሠረቱ በጥሩ ነገር እያዘዘ – ወንጀል ሰራ ከተባለና ከዚህ ድርጊት ከተከለከለ ሌላው ንግግር የሚከለከል መሆኑ የበለጠ ግልጽ ነው፡፡ በአህመድ ሙስነድ ዉስጥ ነቢዩ (ሰዐወ) "ለጓደኛው 'ዝም በል' ያለ ሰው ጁምዓ የለውም" ማለታቸውም ተዘግቧል፡፡ ይህ ማለት የጁምዓን ሰላት ምንዳ ይነፈጋል ማለት ነው፡፡

ኢማሙ ኹጥባ እያደረገ አንዳንድ ማእሙሞችን ማናገር ይችላል፡፡ ለአስፈላጊ ነገር ከሆነ ሌላው ሰው (ማእሙም) ኢማሙን ማናገር ይችላል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ኹጥባ እያደረጉ የጠየቃቸውን ሰው አናግረውታል እሱም አናግሯቸዋል፤ ይህ ሁኔታ ብዙ ጊዜ ተከስቷል – ነቢዩ (ሰዐወ) ኹጥባ እያደረጉ አንዳንድ ሰሓቦችን ያነጋገሩበትና እነሱም ያነጋገሩዋቸው – ለአስፈላጊ ነገርና ለትምህርት፡፡ ይህ ኹጥባን ከማዳመጥ አይረብሽምና፡፡

ኹጥባ የሚያዳምጥ ሰው በማዳመጥ ላይ እያለ ለለማኝ ሰደቃ መስጠት አይቻልም፡፡ ለማኙ ማድረግ የማይፈቅድለትን ነገር – በኹጥባ መሃል መናገር – ስላደረገ በማይፈቀድ ነገር ላይ እሱን መርዳት አይቻልም፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ከኸጢቡ (ከኢማሙ) ከሰማ በነቢዩ (ሰዐወ) ላይ ሰላት ማውረድ ሱና ነው፡፡ ሌላውን እንዳይረብሽ ድምፁን ከፍ ሳይደርግ፡፡

ለኸጢቡ ዱዓእ ኣሚን ማለትም ሱና ነው - ድምፅ ከፍ ሳይደርግ፡፡

ኢማሙ ዱዓእ እያደረገ እጁን ከፍ አያደርግም፡፡ ለኢስቲስቃእ (ዝናብ እንዲዘንብ ለመለመን) እና ኢስቲስሓእ (ዝናብ እንዲቋረጥ ለመለመን) ካልሆነ በስተቀር፡፡ ለኢስቲስቃእና ለኢስቲስሓእ እጅን ከፍ ማድረግ ለኢማሙም ለማእሙሙም ሱና ነው፡፡ ከኢስቲስቃእ ዉጭ ላለ ዱዓእ በጣቱ ያመለክታል - የአነስ (ረዐ) ሐዲስ ይህንኑ ያሳያልና፡፡

ኹጥባ በመደረግ ላይ እያለ በእጅ ወይም ሰውን ወይም ፂምን ወይም ልብስን ወይም ሌላን ነገር እየነካኩ መጫወት አይፈቀድም፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "ጠጠርን የነካ ሰው ውድቅ ነገር ፈጸመ፤ ውድቅን ነገር የፈፀመ ደግሞ ጁምዓ የለውም" ብለዋል - (ቲርሚዚ ሰሒሕ ነው ብሎታል)፡፡ ጫወታ ኹሹዕን ይከለክላልና፡፡

እንደዚያውም ወደ ቀኝና ወደ ግራ ዞሮ ሰዎችን በማየትና በሌላም ነገር መጠመድ አይገባውም፡፡ ይህ ኹጥባን ከማዳመጥ ይረብሸዋልና፡፡ በኹጥባ ጊዜ ሰሓቦች ወደ ነቢዩ (ሰዐወ) ይዞሩ እንደነበረ ሁሉ ወደ ኸጢቡ መዞር ይገባል፡፡

ሲያስነጥሰው በዉስጡ 'አልሐምዱ ሊልላህ' ይላል፡፡

ከኹጥባ በፊትና በኋላ እንዲሁም ኢማሙ በሁለቱ ኹጥባዎች መካከል ሲቀመጥ አስፈላጊ ለሆነ ነገር መናገር ይቻላል፤ ነገር ግን ስለዱንያ ጉዳይ መናገር ይጠላል፡፡

የጁምዓ ሰላት ሑክም

የጁምዓ ሰላት በማንኛውም ሙስሊም ወንድ፣ ለአቅመ አዳም የደረሰ፣ አእምሮው ጤነኛ የሆነ እና ዑዝር በሌለው ሰው ላይ ዋጂብ ነው:: አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላልና:-

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللهِ

"እናንተ ያመናችሁ ሆይ! በዐርብ ቀን ለስግደት ጥሪ በተደረገ ጊዜ ወደ አላህ ማውሳት ሂዱ፤..." ይላልና - (አል-ጁሙዓ፡ 9)::

ሐፍሳ (ረዐ) ባስተላለፈችው ሐዲስ ነቢዩም (ሰዐወ) "ወደ ጁምዓ መሄድ አቅመ አዳም በደረሰ ሁሉ ላይ ዋጂብ ነው" - (አል-ነሳኢ):: በዋጂብነቱ ላይ ኢጅማዕም ተደርጓል::

ተውሒድ ስለሌለው በካፊር ላይ የጁምዓ ሰላትን መፈፀም ዋጂብ አይሆንም:: በሴቶች ላይም ዋጂብ እንዳልሆነ የዑለሞች አጠቃላይ ስምምነት (ኢጅማዕ) አለ:: አቅመ አዳም ባልደረሰና ጤነኛ አእምሮ በሌለው ሰው ላይም ዋጂብ አይደለም - አይገደድምና::

ሰላትን ቀስር የሚያስደርግ መንገድ በሄደ መንገደኛ ላይም የጁምዓ ሰላት ዋጂብ አይሆንም:: ነቢዩና (ሰዐወ) ሰሓቦቻቸው ለሐጅና ለሌላም መንገድ ሲሄዱ ማናቸውም ጁምዓን ሰግደው አያውቁምና::

የጁምዓ ሰላት መንገድ ሲወጣ

መንገደኛ (ሙሳፊር) ከሁለት ሁኔታዎች ዉጭ አይሆንም:-

አንደኛው:- በመጓዝ ላይ ያለ ከሆነ ጁምዓ ዋጂብ አትሆንበትም:: ባገራቸው ያሉትን ሰዎች ተከትሎ የሚሰግድ ካልሆነ በስተቀር የሸሪዓ ፈለግም (መሽሩዕ) አይደለም:: ከሁለተኛ አዛን በኋላ ጁምዓ ለመስገድ በተዘጋጁ ሰዎች ዘንድ ከደረሰ አብሮዋቸው ይሰግዳል::

ሁለተኛው፡- ባንድ አገር ዉስጥ ቆይታ በማድረግ ላይ ከሆነ የአካባቢውን ነዋሪ ተከትሎ መስገድ ዋጂብ ይሆንበታል፡፡ የጁምዓን ዋጂብነት የሚያሳዩ ማስረጃዎች ጥቅላዊ ስለሆኑ፡፡
ለሸርሸር ወይም ለሌላ ነገር ወደ አንድ ቦታ የሄደ ሰው በሄደበት አካባቢ ጁምዓ የሚሰገድበት መስጂድ ከሌለ ጁምዓ የመስገድ ግዴታ የለበትም፡፡ ዙህር ይሰግዳል፡፡ ከሦስት ማይል የበለጠ የማይርቅ መስጂድ ባካባቢው ካለ ወደዚያው መሄዱ ዋጂብ ይሆንበታል፡፡
ጁምዓ በሴት ላይ ዋጂብ አይደለም፡፡ ይሁን እንጂ ከወንዶች ጋር ተገኝታ ከሰገደች ይበቃላታል፡፡ እንደዚያውም መንገደኛም ተገኝቶ ከሰገደ ይበቃለታል፡፡ በሽተኛም እንዲሁ፡፡ ዋጂብነቷን ከነዚህ ሰዎች ማስቀረቱ ለነሱ ለማቅለል ነውና፡፡ ጁምዓ ግዴታ የምትሆንበት ሰው በቀኗ ፀሐይ ካጋደለች በኋላ ሳይሰግዳት መንገድ መሄድ አይፈቀድለትም፡፡ ከማጋደሏ በፊት መንገድ መውጣት ይጠላል (ከራሃ ነው) – በመንገዱ ላይ የሚሰግዳት ካልሆነ በስተቀር፡፡ ኢማሙ ማሊክ ከራሃም አይደለም ይቻላል ብለዋል፡፡

ለጁምዓ ትክክለኛነት ሸርጦች

1/ በወቅቷ መስገድ – ፈርድ ሰላት ስለሆነች፡፡ እንደሌሎቹ ሰላት ሁሉ ወቅቷ መግባት ሸርጥ ነው፡፡ ከወቅቷ በፊትም ሆነ በኋላ ብትሰገድ ትክክል አትሆንም፡፡ አላህ (ሱወ)

إِنَّ الصَّلاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

"... ሰላት በምእመናን ላይ በጊዜያት የተወሰነች ግዴታ ናትና" ይላልና – (አል–ኒሳእ፡ 103)፡፡

ወቅቷ የሚገባው ፀሐይ ስታጋድል ነው፡፡ የሰለማ ቢን አል–አክወዕ ሐዲስ ይህንኑ ያስረዳልና፡፡ ፀሐይ ከማጋደሏ በፊትም በስድስት ሰዓት መስገድ ይቻላል – ያለፈው የአቡሁረይራ ሐዲስ (ረዐ) ይህንኑ ያስረዳልና፡፡

2/ ሰጋጆቹ ሦስት ቤት ያላቸው የአከባቢው ነዋሪዎች መሆን አለባቸው – ቤቶቻቸው በተለምዶ ለቤት ግንባታ በሚዉሉ ነገሮች የተገነባ መሆን አለበት፡፡ ድንኳኖችና የፀጉር ቤቶች በመስራት ብዘውን ጊዜ ዝናብ የዘነበበትን ቦታ የሚያስሱ፣ ቤቶቻቸውን የሚያዘዋውሩና የመሳሰሉት ሰዎች ጁምዓ ቢሰግዱ ትክክል አይሆንም፡፡ በመዲና አካባቢ (የነዚህ አይነት) ጎሳዎች ነበሩ፤ ነቢዩ (ሰዐወ) በጁምዓ ሰላት አላዘዙዋቸውም፡፡

3/ ሁለት ኹጥባዎችን ማድረግ – ነቢዩ (ሰዐወ) እና ኹለፋኡ–ር–ራሻዲን በቋሚነት ያደርጉት ነበርና፡፡ ኢብኑ ዑመር "ነቢዩ (ሰዐወ) ቆመው ሁለት ኹጥባዎችን ያደርጉ ነበር – በሁለቱ መካከል በመቀመጥ ይለዩዋቸዋል፡፡" ብሏል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ለሁለቱ ኹጥባዎች ኒያ ማድረግም ሸርጥ ነው፡፡ ኹጥባውም ከወቅታዊ ሁኔታ ጋር የሚሄድ ምክር መሆን አለበት፡፡

የኹጥባ ሱናዎች፡–

1/ የጁምዓን ሁለቱ ኹጥባዎች በሚንበር ላይ ሆኖ ማድረግ ሱና ነው – በሰህል ቢን ሰዕድ (ረዐ) ሐዲስ እንደተገለፀው የነቢዩ (ሰዐወ) ድርጊት ነበርና፡፡ ይህ ለማስታወቅ (ለኢዕላም) እና ለመገሰጽ (ለወዕዝ) በጣም ምቹ ነውና – ታዳሚዎች ኸጢቡን ፊትለፊታቸው ስለሚመለከቱት፡፡

2/ ኸጢቡ ወደ ማእሙሞቹ ሲመጣ ሰላምታ ለነሱ ማቅረቡ ሱና ነው፡፡ ይህ ከሰሓቦች ተገኝቷልና፡- ከጃቢር፣ ከኢብኑ ዑመር፣ ከኢብኑ ዐባስ፣ እና ከኢብኑ አልዙበይር (ረዐ)፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንድ ሙስሊም በሌላው ሙስሊም ላይ ያለው ሐቅ (መብት) አምስት ነው፤" ሲሉ ከነዚያ ዉስጥ አንዱ "ሲገናኘው ሰላምታ ይስጠው" የሚል ነው - (ሙስሊም)፡፡

3/ ከጁምዓ ኹጥባ ሱናዎች አንዱ በሁለቱ ኹጥባዎች መካከል መቀመጥ ነው፡፡ ኢብኑ ዑመር (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) ቆመው ሁለት ኹጥባዎችን ያደርጉ ነበር - በሁለቱ መካከል በመቀመጥ ይለዩዋቸዋል፡፡" ብሏል - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

4/ ኸጢቡ ቆሞ ኹጥባ ማድረግ - የነቢዩ (ሰዐወ) ድርጊት ይህንኑ ያሳያልና፡፡ አላህም

وتركوك قائما

"በቆምክበት ትተውህ" ይላል፡፡ ሙስሊሞችም ይህንኑ ተግብረዋል፡፡

5/ ወደ ፊትለፊቱ አቅጣጫ መመልከት - የነቢዩ (ሰዐወ) ድርጊት ይህንኑ ያሳያልና፡፡ ወደ አንድ ጎኑ ዘወር ማለት ከሌላው ጎኑ መዞርን ያስከትላልና፡፡ ሱናንም መጻረር ነውና፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) በኹጥባቸው ዉስጥ ፊትለፊታቸውን ያዩ ነበርና፡፡ ታዳሚዎችም ወደሱ ይዞራሉ፡፡ ኢብኑ መስዑድ (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) ሚንበር ላይ ሲወጡ በፊቶቻችን ወደሳቸው እንዞር ነበር" ብሏልና - (አልቲርሚዚ)፡፡

6/ ኹጥባን አማካይ በሆነ ሁኔታ ማሳጠር - እንዳይሰላቹና ልቦቻቸው እንዳይርቁ፡፡ ለታዳሚዎች ጥቅም በማይሰጥ ሁኔታም ጎዶሎ አድርጎ አለማሳጠር፡፡ ሙስሊም ከዐማር (ረዐ) በዘገበው

ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሰዉየው ሰላቱን ማስረዘሙና ኹጥባውን ማሳጠሩ እውቀት ያለው ለመሆኑ ምልክት ነው፤ ሰላትን አስረዝሙ፤ ኹጥባን አሳጥሩ" ብለዋል፡፡ አንዳንዴ እንዳስፈላጊነቱ ኹጥባን ማስረዘም ይችላል፡፡

7/ ኹጥባ ሲያደርግ ድምጹን ከፍ ማድረግ ሱና ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ኹጥባ ሲያደርጉ ድምጻቸው ከፍ ቁጣቸውም ጨመር ይል ነበርና፡፡ ይህ ኹጥባው ወደ ሰው ልብ እንዲገባና ያማረ እንዲሆን ይረዳልና፡፡ ግልጽ፣ ጠንካራና ልብ የሚነኩ አገላለጾችን መጠቀምም ያስፈልጋል፡፡

8/ ዱዓእ ተቀባይነት የሚያገኝበት ሰዓት ስላለችበት ለሙስሊሞች ለዲናቸውም ሆነ ለአዱንያቸው በሚጠቅም ነገር ዱዓእ ማድረግ ሱና ነው፡፡

9/ ኹጥባው ሲያልቅ ወዲያው ኢቃማ ማድረግና ብዙ ሳይቆይ ሰላት መጀመር ሱና ነው፡፡

የጁምዓ ሰላት አሰጋገድ፡

የጁምዓ ሰላት ሁለት ረከዓ ናት – በሙሉ ስምምነት (በኢጅማዕ)፡፡ በሁለቱም ረከዓዎች ዉስጥ ቁርኣን ድምጽ አውጥቶ መቅራት ነው፡፡ በመጀመሪያ ረከዓ ከፋቲሓ በኋላ ሱረቱልጁምዓን መቅራት፣ በሁለተኛ ረከዓ ከፋቲሓ በኋላ ሱረቱልሙናፊቂን መቅራት፤ ሙስሊም ከኢብኑ ዐባስ በዘገበው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) እነዚህን ሱራዎች ይቀሩ ነበርና፡፡ ወይም ደግሞ በመጀመሪያው ረከዓ *ሰብቢህ ኢስመረብቢከል–አዕላ* እና በሁለተኛው ረከዓ ደግሞ *ሀልአታከ ሐዲሱል–ጋሺያን* መቅራት፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) አንዳንዴ ሱረቱልጁምዓንና ሱረቱልሙናፊቂንን አንዳንዴ ደግሞ *ሰብቢሕንና*

ሶሊጋሺያን ይቀሩ እንደነበር በሰሒሕ ሐዲስ ተረጋግጧል፡፡ ከነዚህ ሱራዎች ዉስጥ አንዱም ለሁለት ተከፍሎ በሁለት ረከዓ ላይ አይቀራም፡፡ ይህ ከሱና ዉጭ ነውና፡፡

የጁምዓን ሰላት ከኢማሙ ጋር አንድን ረከዓ ደርሶ የሰገደ ጁምዓ ይሰግዳል፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከጁመዓ ሰላት አንድን ረከዓ (ከኢማም ጋር) ያገኘ ሰው ሰላቷን አግኝቷታል" – (አልበይሀቂ የዘገበው ሲሆን መሰረቱ ሰሒሖይን ዉስጥ አለ)፡፡

ከአንድ ረከዓ በታች ካገኘ – እሱ ሳይደርስበት ኢማሙ ከሁለተኛው ሩኩዕ ቀና ካለ የጁምዓ ሰላት አልፈዋለች፡፡ ኢማሙ ሲያሰላምት ዙህር ሞልቶ ይሰግዳል፡፡

ማስገንዘቢያ፡– የግድ አስፈላጊ ሆኖ ካልተገኘ (ባንድ አካባቢ) ከአንድ ቦታ በላይ የጁምዓን ሰላት ማቋቋም አይፈቀድም፡፡ አስፈላጊ ሆኖ ሳይገኝ የጁምዓ ሰላት ከበዛ የማእሙሞቹ ሰላት ትክክል ነው፡፡ ወንጀሉ የሚወድቀው የጁምዓ ሰላት በብዙ ቦታ እንዲሰገድ በፈቀደ ሰው ላይ ይሆናል፡፡

የዒድ ሰላት አሕካሞች

ዒድ ማለት የቋንቋ ትርጓሜው ለሚመለስና በተደጋጋሚ ለሚከሰት ነገር የሚሰጥ ስያሜ ነው፡፡ ዒድ የተባለውም ተመልሶ ስለሚመጣ ወይም ተመልሶ እንዲመጣ ተስፋ ለማድረግ (ለተፋኡል) ነው፡፡ በደስታ ስለሚመለስም ነው፡፡

የሁለቱ ዒዶች ሰላት – ዒድ–አልፍጥር እና ዒድ–አልአድሓ – በቁርአን፣ በሱናና በኢጅማዕ የተደነገገ ነው፡፡ ሙሽሪኮች ከጊዜና ከቦታ ጋር የተያያዙ ዒዶችን ያከብሩ የነበረ ሲሆን ኢስላም እነዚያን

ዒዶች ፉርሽ አድርጓቸው በምትካቸው ዒድ–አልፊጥርንና ዒድ–አልአድሓን ተካ፡፡ ሁለት ታላላቅ ዒባዳዎች ከተፈፀሙ በኋላ ለአላህ ምስጋና ለማቅረብ – የረመዳን ጾምና በአላህ ቤት ሐጅ ማድረግ፡፡ የመዲና ሰዎች የሚጫወቱባቸውና የሚደሰቱባቸው ሁለት ቀናት (በዓላት) የነበሩዋቸው ሲሆን ነቢዩ (ሰዐወ) ወደ መዲና ሲሄዱ "አላህ ከነሱ (ከሁለቱ በዓላት) የተሻሉትን ተክቶላችኋል – የውሙ አል–ነሕር (የእርድ ቀን) እና የውሙ አል–ፊጥር" ማለታቸውን ኢማም አህመድ፣ አቡዳዉድ፣ አል–ነሳኢ እና ሌሎችም ከአነስ ቢን ማሊክ (ረዐ) ዘግበዋል፡፡

እንደመውሊድና የመሳሰሉትን ዒዶች (በዓላት) በመፍጠር በነዚህ ሁለቱ ዒዶች ላይ መጨመር አይቻልም፡፡ ይህንን ማድረግ አላህ በደነገገው ነገር ላይ መጨመር፣ በዲን ዉስጥ ፈጠራ ማድረግ፣ የነቢዩን (ሰዐወ) ፈለግ መፃረርና ከካፊሮች ጋር መመሳሰል ነውና፡፡ በዓላት ወይም መታሰቢያዎች ወይም ቀናት ወይም ሳምንታት ወይም አመታት የሚሉ ስያሜዎች ቢሰጡዋቸውም ያው ናቸው – ከኢስላም አይደሉም፡፡ የጃሂሊያ ድርጊት ነው፡፡ ምዕራባውያንና ሌሎችንም ካፊሮች መከተል ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከሰዎች የተመሳሰለ ከነሱ ነው" ብለዋል – (ኢማም አህመድ፣ አቡዳዉድና ሌሎችም እንደዘገቡት)፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) እንዲህም ብለዋል፡– "በላጭ የሆነ ንግግር የአላህ ኪታብ ነው፤ በላጭ ፈለግ የሙሐመድ ፈለግ ነው፤ ከነገሮች መጥፎዎቹ አዳዲስ ፈጠራዎች ናቸው፤ ሁሉም ፈጠራዎች ጥመት ናቸው" – (ሙስሊም)፡፡

የዒድ ሰላት የተደነገገ ለመሆኑ ማስረጃው አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ (الكوثر:2)

"ስለዚህ ለጌታህ ስገድ፤ (በስሙ) ሰዋም፡፡" ብሏል (አልከውሠር፡ 2)፡፡

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى (الأعلى: 14 - 15)

"የተጥራራ ሰው በእርግጥ ዳነ፤ የጌታውንም ስም ያወሳና የሰገደ፡፡" ብሏል – (አል–አዕላ፡ 14–15)፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) እና ከሳቸው በኋላ የነበሩት ኹለፋኦችም የዒድን ሰላት በቋሚነት ይተገብሩት ነበር፡፡

የዒድ ሰላት ሑክም

የሁለቱ ዒዶች ሰላት ዑዝር በሌለው ሙከልለፍ[1] በሆነ ሁሉም ሙስሊም ወንድ ላይ የነፍሰ ወከፍ ግዴታ (ፈርድ ዐይን) ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ስላዘዙባቸው – ሴቶችንም ጭምር፡፡ ኡሙ ዐጢያ (ረዐ) "በዒድ ቀን እንድንወጣ እንታዘዝ ነበር፤ ልጃገረድም እንኳ ከጓዳዋ ትወጣ ነበር፤ ሐይድ ያለባቸው ሴቶችም ወጥተው ከሰዎች ኋላ በመሆን ከነሱ ጋር ተክቢራና ዱዓእ ያደርጉ ነበር፤ የዚያን ቀን በረከትና ጡህራ (ንጽህና) በመፈለግ" ብላለች – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

ለሴቶች ሽቶ ሳይቀቡና ሳይገላለጡ ለዒድ ሰላት መውጣት ሱና ነው፡፡

ማስገንዘቢያ፡– የዒድን ሰላት በከተማ አቅራቢያ በሜዳ ላይ መፈፀም ሱና ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) የሁለቱን ዒዶች ሰላት በመዲና መግቢያ ላይ ባለው መስገጃ ቦታ (ሜዳ) ላይ ይሰግዱ ነበርና፡፡ አቡሰዒድ (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) በፊጥር እና በአድሓ

---

[1] ለአቅመ አዳም የደረሰ

ወደ መስገጃ (ሜዳ) ይወጡ ነበር" ብለዋል - (ሙተፈቁን ዐለይህ)። ለዑዝር ካልሆነ በስተቀር መስጂድ ዉስጥ መስገዳቸው አልተዘገበም። ወደ ሜዳ መውጣት የሙስሊሞችንና የኢስላምን ክብር እንዲሁም የሃይማኖቱን መገለጫ ምልክቶች (ሽዓኢር) ግልጽ ስለሚያደርግም ነው። እንደጁምዓ ተደጋግሞ የሚመጣ ስላልሆነ ችግርም አያስከትልም። መካ ዉስጥ ከሆነ ብቻ መስጂደልሐራም ዉስጥ ይሰገዳል። ዝናብ ካለ ወይም ሰው በዝቶ ጭንቅንቅ ከተፈጠረ መስጂዶች ዉስጥ መስገድ ይፈቀዳል።

የዒድ ሰላት ወቅት

የዒድ ሰላት ወቅት ፀሐይ ወጥታ የጦር ያክል ከፍ ስትል ነው። ነቢዩ (ሰዐወ) ይሰግዱበት የነበረበት ወቅት ነውና። ወቅቱ ፀሐይ እስከምታጋድል ድረስ ይቆያል። ፀሐይ እስከምታጋድል ድረስ ዒድ መሆኑ ካልታወቀ በነጋታው ቀዷ ያወጣሉ። አቡዑመይር ቢን አነስ አንሷር አጎቶቹ እንዲህ ማለታቸውን ዘግቧል፡- "የሸዋል ጨረቃ ተደበቀብን፤ ፆመኞች ሆነን አነጋን፤ በቀኑ መጨረሻ ላይ አንድ ቅፍለት (መንገደኛ) መጣና እንደትናንትና ጨረቃ ማየታቸውን መሰከሩ፤ ነቢዩ (ሰዐወ) ሰዎች በዚያው ቀን ፆማቸውን እንዲፈቱና በነጋታው ለዒዳቸው እንዲወጡ አዘዙዋቸው።" - (አመድ፣ አቡዳዉድ፣ እና አል-ዳረቁጥኒ እንደዘገቡትና አልዳረቁጥኒ ሐሰን ነው እንዳሉት)።

የዒድ ቀን ሱና የሚሆኑ ነገሮች

1/ ለዒድ አልፊጥር ሰላት ከመውጣቱ በፊት የተወሰኑ ተምሮችን መብላት፤ የውመልነሕር (በዒድ አልአድሓ) ደግሞ የዒድ ሰላት እስከሚሰገድ ድረስ አለመብላት ሱና ነው። ቡረይዳ (ረዐ) "ነቢዩ

(ሰዐወ) በዒድ አልፊጥር ቀን እስከሚያፈጥሩ ድረስ አይወጡም ነበር፤ በየውመልነሕር ደግሞ እስከሚሰግዱ ድረስ አይበሉም ነበር፡፡ ” ብሏል – አህመድ፣ አልቲርሚዚ፣ እና ኢብኑ ማጃ የዘገቡት ሲሆን ኢብኑ ሒባን እና አል–ሓኪም ሰሒሕ ነው ብለውታል፡፡

2/ ከፈጅር ሰላት በኋላ በማለዳ ቶሎ ዒድ ሰላት መውጣትም ሱና ነው፡፡ ይህ ከኢብኑ ዑመር ተዘግቧልና፡፡ ይህ ወደ ኢማም ለመቅረብ ያስችላል፡፡ ሰላትን በቦታው ሆኖ የመጠበቅ ትሩፋትም ያገኛል፡፡ ምንዳውም ይበዛለታል፡፡

3/ ከፈጅር በኋላ በመታጠብ ለዒድ ሰላት መዋብም ሱና ነው፡፡ ይህ ኢብኑ ዑመር ከመሳሰሉት ሰሓቦች ተገኝቷልና፡፡ ከልብሶቹ የተሻለውን ልብስ መልበሱም ሱና ነው፡፡ ይህም ከነቢዩ (ሰዐወ) ተገኝቷልና፡፡

የሁለቱ ዒዶች ሰላት አሰጋገድ

የዒድ ሰላት ሁለት ረከዓ ነው – ከኹጥባ በፊት፡፡ ኢብኑ ዑመር (ረዐ) “የአላህ መልክተኛ (ሰዐወ)፣ አቡበከር፣ ዑመር፣ እና ዑስማን ሁሉቱን የዒድ ሰላቶች ከኹጥባ በፊት ይሰግዱ ነበር” ብሏል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ሱናው የታወቀው በዚሁ ነው፡፡ ሁሉም የዒልም ባለቤቶችም በዚሁ ላይ ናቸው፡፡ አል–ቲርሚዚ “የሁለቱ ዒዶች ሰላት ከኹጥባ በፊት መሆኑ የነቢዩ (ሰዐወ) ሰሓቦችም ሆኑ ሌሎች የዒልም ባለቤቶች የሰሩበት ነው” ብሏል፡፡ በሙስሊሞች አጠቃላይ ስምምነት (ኢጅማዕ አልሙስሊሚን) የሁለቱ ዒዶች ሰላት ሁለት ረከዓ ነው፡፡ በሰሒሐይንና ከዚያም ዉጭ በተዘገበ ሐዲስ ኢብኑ ዐባስ (ረዐ) “ነቢዩ (ሰዐወ) በዒድ

አልፊጥር ቀን ወጥተው ሁለት ረከዓ ሰገዱ፤ ከሁለቱ ረከዓ በፊትም ሆነ በኋላ አልሰገዱም” ብሏል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- የዒድ ሰላት አዛንም ሆነ ኢቃማ የለውም፡፡ በሙስሊም በተዘገበ ሐዲስ ጃቢር (ረዐ) “ከአንድም ሁለትም በላይ የዒድ ሰላትን ከነቢዩ (ሰዐወ) ጋር ሰግጃለሁ፤ ከኹጥባ በፊት በሰላት ይጀምሩ ነበር – ያለአዛንና ያለ ኢቃማ” ብሏል፡፡

በመጀመሪያ ረከዓ ዉስጥ ከተክቢረተል ኢሕራምና ከመክፈቻ ዱዓእ በኋላና ከተዐዉዝና ከቂራኣ በፊት ስድስት ተክቢራዎች ይደረጋሉ፡፡ እንደ ኢማሙ አልሻፊዒ አተያይ ደግሞ ሰባት ተክቢራዎች ይደረጋሉ፡፡ ተክቢረቱል ኢሕራም ሩክን ስለሆነች መቅረት አትችልም፡፡ ያለሷ ሰላት አይታሰርም፡፡ ከሷ ዉጭ ያሉት ተክቢራዎች ሱና ናቸው፡፡ ከሷ በኋላ የመክፈቻ ዱዓእ ይደረጋል፡፡ በሰላት መጀመሪያ ላይ የመክፈቻ ዱዓእ ማድረግ ሱና ነውና፡፡ ከዚያም ስድስቱን ወይም ሰባቱን ተጨማሪ ተክቢራዎች ያደርጋል፡፡ ከዚያም ከስድስተኛዋ ወይም ከሰባተኛዋ ተክቢራ በኋላ *ተዐዉዝና በስመላ* ያደርጋል፡፡ ቁርአን ለመቅራት ተዐዉዝና በስመላ ማድረግ ሱና ናቸውና፡፡ ከዚያም ቁርአን ይቀራል፡፡

በሁለተኛው ረከዓ ዉስጥ ቁርአን ከመቅራት <u>በፊት</u> ከሽግግር ተክቢራ (ተክቢረተል ኢንቲቃል) ዉጭ አምስት ተክቢራ ይደረጋል፡፡ አህመድ፣ አቡዳውድ፣ እና ኢብኑ ማጃ እንደዘገቡትና ዐምር ቢን ሹዐይብ ከአባቱ ከአያቱ እንዳስተላለፈው “ነቢዩ (ሰዐወ) በዒድ ሰላት ዉስጥ አስራ ሁለት ተክቢራዎችን አደረጉ – ሰባቱን በመጀመሪያዋ (ረከዓ) አምስቱን ደግሞ በሁለተኛዋ (ረከዓ)” ብሏል፡፡ ሰነዱ ሐሰን ነው፡፡ ከዓኢሻና ከሷም ሌላ የተወሩ ሐዲሶችም ይመሰክሩለታል፡፡

የተክቢራዎችን ቁጥር በተመለከተ ከዚህም ዉጭ ተዘግቧል፡፡ ኢማሙ አህመድ አላህ ይዘንላቸውና "የነቢዩ (ሰዐወ) ሰሓቦች በተክቢራ ጉዳይ ልዩነት አሳይተዋል፤ ሁሉም ይቻላል፡፡" ብለዋል፡፡ ከሁሉም ተክቢራዎች ጋር እጆቹን ከፍ ያደርጋል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ከተክቢራ ጋር እጆቻቸውን ከፍ ያደርጉ ነበርና፡፡ ከሰላቱልጀናዛ ተክቢራ ጋር እጆች ከፍ እንደሚደረጉ በኢብኑ ዑመር ሐዲስ ዉስጥ ተጠቅሷል – አል–ዳረቁጥኒ እንደዘገቡትና ሸይኽ ዐብዱልዐዚዝ ቢን ባዝ ሰሒሕ ነው እንዳሉት፡፡ ከሰላቱልጀናዛ ተክቢራዎች ጋር እጆች ከፍ እንደሚደረጉ ማስረጃዎቹ በቦታቸው ይመጣሉ፡፡

ተጨማሪውን ተክቢራ ረስቶ ወደ ቂራአ ከገባ ተክቢራው ይቀራል፤ ሱና ስለሆነና ቦታውም ስላለፈ፡፡

እንደዚያውም ማመእሙሙ ኢማሙን ቂራአ ከጀመረ በኋላ ከደረሰበት ጭማሪዎቹን ተክቢራዎች አያደርጋቸውም፡፡ ወይም ኢማሙ ሩኩዕ ላይ እያለ ከደረሰበት ተክቢረተል–ኢሕራም ብቻ አድርጎ ከዚያም ሩኩዕ ይወርዳል፡፡ ያለፈውን ተክቢራ ቀዷ በማውጣት አይጠመድም፡፡

የሁለቱ ዒዶች ሰላት ሁለት ረከዓ ነው፡፡ ኢማሙ በሁለቱም ረከዓዎች ድምጽ አውጥቶ ይቀራል፡፡ ኢብኑ ዑመር (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) በዒድ ሰላትና በኢስቲስቃእ ሰላት ድምፅ አውጥቶ ይቀሩ ነበር" ብሏል – (አልዳረቁጥኒ እንደዘገበው)፡፡ ዑለሞችም በዚህ ላይ ኢጅማዕ አድርገዋል፡፡ የኋለኞች (ኸለፎች) ከበፊተኞች (ከሰለፎች) ተቀባብለዋል፡፡ ሙስሊሞችም በዚሁ ላይ ቆይተዋል፡፡ በአንደኛ ረከዓ ዉስጥ ከፉቲሓ በኋላ *ሰብቢሕ እስመ ረብቢከል–አዕላ* በሁለተኛ ረከዓ ዉስጥ *አልጋሺያ* ይቀራሉ፡፡ አል–ኑዕማን ቢን በሺር "ነቢዩ (ሰዐወ) በዒድ ሰላቶች ዉስጥ *ሰብቢሕ እስመ*

ረብቢከል–አዕላ እና ሀል አታከ ሐዲሱል–ጋሺያን ይቀሩ ነበር" ብሏል – (ሙስሊም)፡፡ ወይም በመጀመሪያው ረከዓ ቃፍ በሁለተኛው ረከዓ ኢቅተረበት ይቀሩ ነበር – ሙስሊም ከአቡዋቂድ አል–ለይሲ እንደዘገበው፡፡

ከሰላት ካሰላመቱ በኋላ ለሰዎች ኹጥባ ያደርጉ ነበር፡፡ አንዳንድ ዑለሞች ይህችን ኹጥባ በኢማም ላይ ዋጂብ ነው ይላሉ፡፡ ማእሙሙም ኹጥባው እስከሚያልቅ ድረስ መሄድ አይገባውም፡፡

በሰሒሐይንና በሌሎችም ዉስጥ እንደተዘገበው "ነቢዩ (ሰዐወ) በሰላት ጀመሩ፤ ከዚያም ቢላልን ተደግፈው ቆመው በአላህ ፍራቻ አዘዙ፤ አላህን በመታዘዝ ላይም ቀሰቀሱ ..."

በዒድ ኹጥባ ዉስጥ ሴቶችን በተለይ የሚመለከት ምክርና ግሳጼ መካተት አለበት፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ሴቶችን ማሰማት እንዳልቻሉ ሲገነዘቡ ወደነሱ መጥተው ምክር ለገሱዋቸው፤ ሰደቃ እንዲሰጡም ቀሰቀሱዋቸው፡፡ ስለዚህም ከዒድ ኹጥባ ዉስጥ ለሴቶች ድርሻ ሊኖራቸው ይገባል – ስለሚያስፈልጋቸውና የነቢዩንም ፈለግ ለመከተል ሲባል፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ወደ መስገጃ ቦታ ከመጣ በተክቢራ መጠመድ ሱና ነው፡፡ በዚያን ጊዜ መሽሩዕ ነውና፡፡ የዒድ ሰላቱ የተሰገደው መስጂድ ዉስጥ ከሆነ ከነዋፊል ዉስጥ ተሒየተል–መስጂድ ብቻ ይሰግዳል፡፡ በመስጂድ ካልሆነና በመስገጃ ሜዳ ላይ ከተሰገደ ግን ተሒየተል–መስጂድ የለውም፡፡ ኢብኑ ዐባስ (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) በዒድ ቀን ወጥተው ሁለት ረከዓ ሰገዱ፤ ከሁለቱ ረከዓ በፊትም ሆነ በኋላ ምንም አልሰገዱም፡፡" ብሏል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ የዒድ ሰላት ከበስተፊቷም ሆነ ከበስተኋላዋ ራቲባ ሱና ያላት እንዳይመስል፡፡

ወደ ቤቱ ሲመለስ በቤቱ ዉስጥ መስገድ ሱና ይሆናል፡፡ አህመድና ሌሎችም ነቢዩ (ሰዐወ) ወደ ቤታቸው ሲመለሱ ሁለት ረከዓ ይሰግዱ እንደነበር ዘግበዋልና፡፡ የዱሓ ሰላትን መስገድ መሸሩዕ መሆኑን በዱሓ ሰላት አርዕስት ሥር ቀደም ሲል ባሳለፍነው ጥቅላዊ ማስረጃ ሥርም መግባት ይችላል፡፡

የዒድ ሰላትን ቀዷ ማውጣት

ከዒድ ሰላት አንድ ነገር ያመለጠው ሰው በተጨማሪ ተክቢራዎች አሰጋገድ መሠረት ቀዷ ማውጣት ይችላል፡፡ ቀዷ በወቅቱ ከሚሰገደው ጋር አንድ አይነት ነውና፡፡ አቡሁረይራ ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "የደረሳችሁበትን ስገዱ፤ ያመለጣችሁን ሙሉ" ያሉት ጥቅላዊ መመሪያም ለዚህ ማስረጃ ይሆናል፡፡ ከኢማሙ ጋር አንድ ረከዓ ካመለጠው አንድ ረከዓ ይጨምራል፡፡

በሁለቱ ዒዶች ተክቢራ ማድረግ፡

በሁለቱ ዒዶች ጊዜ ተክቢራ አለገደብ ማድረግ ሱና ነው፡፡ በጊዜ አይገደብም፡፡ ድምፅ ከፍ በማድረግ፡፡ ሴት ድምጿን ከፍ አታደርግም፡፡ በዒድ ሌሊቶች ተክቢራ ያደርጋል፡፡ በዚልሒጃ አስር ቀናቶችም፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"...ቁጥሮችንም ልትሞሉ አላህንም ቅኑን መንገድ ስለመራችሁ ታከብሩትና ታመስግኑት ዘንድ (ይህንን ደነገገላችሁ)" - (አልበቀራ፡ 185)፡፡

በዒድ አልፊጥር ጊዜ በዒድ ሌሊት ፀሐይ ከጠለቀችበት ጊዜ አንስቶ ኢማሙ ወደ ዒድ ሰላት እስከሚገባበት ጊዜ ድረስ ተክቢራ ይደረጋል፡፡

በዒድ አል-አድሓ ጊዜ የዚልሒጃ ወር የመጀመሪያ ቀን ፈጅር ከወጣበት ጊዜ ጀምሮ እስከ አስራ ሦስተኛው ቀን ፀሐይ መግቢያ ድረስ ማለትም እስከ አያመልተሽሪቅ መጨረሻ ቀን ድረስ ተክቢራ ይደረጋል፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ

"በተቆጠሩ ቀኖችም ዉስጥ አላህን አውሱ ..." ይላል - (አልበቀራ፡ 203)፡፡ አቡሁረይራና ኢብኑ ዑመር (ረዐ) ወደ ገበያ ወጥተው ተክቢራ እንደሚያደርጉና ሰዎችም የነሱን ተክቢራ ተከትለው ተክቢራ ያደርጉ እንደነበር ተዘግቧል - ቡኻሪ *ሙዐልለቀን ቢሲገቲልጀዝም* እንደዘገበው፡፡ ዑመርም (ረዐ) በሚና ድንኳናቸው ዉስጥ ሆነው ተክቢራ ያደርጉ እንደነበር ቡኻሪ *ሙዐልለቀን ቢሲገቲልጀዝም* ዘግቧል፡፡ ኢብኑ ዑመርም (ረዐ) በነዚያ ቀናት - ማለትም በሚና ቀናት፣ ከሰላቶች በኋላ፣ መኝታ ቦታው ላይ ሆኖ፣ በፉስጣጡ (በፀጉር በተሰራ ቤቱ) ዉስጥ ሆኖ፣ ሲቀመጥም፣ ሲሄድም በነዚያ ቀናት በሙሉ ተክቢራ ያደርግ እንደነበር ቡኻሪ *ሙዐልለቀን ቢሲገቲልጀዝም* ዘግቧል፡፡ ነቢገቱል-ሁዘሊ ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አያሙ አል-ተሽሪቅ የመብላት፣ የመጠጣት እና የልቅና ባለቤት የሆነውን አላህን የማውሳት ቀናት ናቸው" ብለዋል - (ሙስሊም)፡፡

በቤት ዉስጥ፣ በገበያ ዉስጥ፣ በመስጂድ ዉስጥ፣ እና አላህን ማውሳት በሚቻልባቸው ቦታዎች ሁሉ ድምጽ ከፍ አድርጎ ተክቢራ ይደረጋል፡፡ እንደዚያውም ወደ መስገጃ ሜዳ ሲኬድም ድምጽ አውጥቶ ተክቢራ ማድረግ ነው፡፡ አልዳረቁጥኒና ሌሎችም

እንደዘገቡት ኢብኑ ዑመር በዒድ አል–ልፊጥር ቀንና በዒድ አል–አድሓ ቀን ሲያነጋ ወደ መስገጃ ሜዳ እስከሚሄድ ድረስ ከዚያም ኢማም እስኪመጣ ድረስ ድምጹን ከፍ አድርጎ ተክቢራ ያደርግ ነበር፡፡ በአልሰሒሕ (ቡኻሪ) ዉስጥ እንደተዘገበው ኡሙ ዐጢያ (ረዐ) “ሐይድ ያለባቸውን ሴቶች እንድናስወጣቸው እንታዘዝ ነበር፤ የነሱን (የወንዶቹን) ተክቢራ ተከትለው ተክቢራ ያደርጉም ነበር” ብላለች፡፡ ሙስሊም ደግሞ “ከሰዎች ጋር ተክቢራ እንዲያደርጉ” በማለት ዘግቧል፡፡ ይህ የኢስላምን ምልክቶች (ሽዓኢር) ግልጽ ማድረግ ስለሆነ የተወደደ ነው፡፡

በዒድ አል–ፊጥር ጊዜ የሚደረግ ተክቢራ

አላህ (ሱወ) “…ቁጥሮችንም ልትሞሉ አላህንም ቅኑን መንገድ ስለመራችሁ ታከብሩትና ታመስግኑት ዘንድ (ይህንን ደነገገላችሁ)” – (አልበቀራ፡ 185) ስለሚል በዒድ አል–ፊጥር ወቅት የሚደረግ ተክቢራ ጠንከር ያለ (ሱና) ነው፡፡

በዒድ አል–አድሓ ጊዜ ያለው ተጨማሪ የተገደበ ተክቢራ (አልተክቢር አልሙቀየድ) መኖሩ ነው – እሱም ከሰላቶች በኋላ የሚደረጉ ተክቢራዎች ናቸው፡፡ ከሰላቶች በኋላ ብቻ በመደረግ የተገደበው ተክቢራ የሚጀምረው ከዐረፋ ቀን የፈጅር ሰላት ሲሆን እስከ አያም አልተሽሪቅ የመጨረሻ ቀን ዐስር ሰላት ድረስ ይቆያል፡፡ ይኸውም ከሰሓቦች – ከዑመር፣ ከዐሊ፣ ከኢብኑ መስዑድ፣ እና ከኢብኑ ዐባስ ሰሒሕ በሆኑ ሰነዶች (ሰንሰለቶች) ፀንቷልና፡፡

የተክቢራው አደራረግ (ሲፈት)፡–

الله أكبر الله أكبر لا إله إلا الله، والله أكبر الله أكبر ولله الحمد *አላሁ አክበር አላሁ አክበር ላ ኢላሀ ኢልለላህ ወላሁ አክበር አላሁ አክበር ወሊልላሂል–ሐምድ* ማለት ነው፡፡ ይኸውም ከኢስቲግፋርና

አላሁምመ አንተስሰላም ወሚንከ–ስ–ሰላም ተባረክተ ያ ዘልጀላሊ ወል–ኢክራም ከተባለ በኋላ ነው፡፡

በዒድ ቀን የደስታ መግለጫ ቃል መለዋወጥ (አል–ተህኒአ)

ሰዎች የደስታ መግለጫ ቃል ቢለዋወጡ ችግር የለውም – አንዱ ለሌላው

تقبل الله منا ومنكم

ተቀበለላሁ ሚንና ወሚንኩም "አላህ ከኛም ከናንተም ይቀበለን" በማለት፡፡

ሸይኹል ኢስላም ኢብኑ ተይሚያ (ረሒመሁላሁ) "ከሰሓቦችም ይህንን የሚያደርጉ እንደነበሩ ተዘግቧል፤ እንደአህመድና ሌሎችም (የሃይማኖት) መሪዎች ፈቅደዋል" ብለዋል፡፡ ተህኒአ ዉዴታና ደስታን መግለጽ ነው፡፡

ኢማም አህመድ (ረሒመሁላሁ) "እኔ ቀድሜ አልለውም፤ አንዱ ቀድሞ ካለኝ ግን መልስ እሰጠዋለሁ፤ ይኸውም የሰላምታ መልስ ዋጂብ ስለሆነ ነው፤ በተህኒአ መጀመር የታዘዘበት ሱና አይደለም፤ የተከለከለም አይደለም፤ በተህኒአ መጨባበጥ ችግር የለውም" ብለዋል፡፡

የኩሱፍ ሰላት አሕካሞች

ኩሱፍ የቋንቋ ትርጓሜው ወደ ጥቁርነት መለወጥ ማለት ነው፡፡

በሸሪዓው ትርጓሜ (ኢስጥላሕ) ደግሞ የፀሐይ ወይም የጨረቃ ብርሃን ወይም ከፊሉ ባልተለመደ ሁኔታ መጋረድ ማለት ነው፡፡ ኩሱፍም ኹሱፍም ይባላል፡፡

የኩሱፍ ሰላት ጠበቅ ያለች ሱና (ሱና ሙአከዳ) ነች፡፡ አንዳንድ ዑለሞች ነቢዩ (ሰዐወ) ስላዘዙባት ዋጂብ ናትም ብለዋል፡፡ ይህንን

ወደፊት እንመጣበታለን፡፡ ኩሱፍ ሁለት ምክንያቶች (ሰበቦች) አሉዋት፡- ሸሪዓዊና ፍጥረታዊ፡፡ ሸሪዓዊው ምክንያት ባሮችን ማስፈራራት ነው፡፡ ፍጥረታዊው ምክንያት ደግሞ ለጨረቃ ግርዶሽ የመሬት በፀሐይና በጨረቃ መሃል መግባት ሲሆን ለፀሐይ ግርዶሽ ደግሞ የጨረቃ በፀሐይና በመሬት መሃል መግባት ነው፡፡

በነቢዩ (ሰዐወ) ዘመን ፀሐይ ስትጋረድ ነቢዩ (ሰዐወ) ወደ መስጂድ እየተጣደፉ ልብሳቸውን እየጎተቱ ወደ መስጂድ ሄደው ከሰዎች ጋር ሰገዱ፡፡ የፀሐይ ግርዶሽ ከአላህ ምልክቶች አንዱ መሆኑን፣ አላህ ባሮቹን እንደሚያስፈራራበትና በሰዎች ቅጣት ሊወርድባቸው ሰበብ ሊሆን እንደሚችል ነገሩዋቸው፡፡ እሱን ሊያስወግደው በሚችል ነገርም አዘዙ፡- ነገሩ ሲከሰት በሰላት፣ በዱዓእ፣ በኢስቲግፋር፣ በሰደቃ፣ በዒትቅ (ባሪያን ነፃ በማውጣት)፣ እና በሌሎችም መልካም ተግባራት አዘዙ - በሰዎች ላይ የመጣው ነገር እስኪወገድ ድረስ፡፡ ኩሱፍ መከሰቱ ሰዎች ወደ አላህ እንዲመለሱና እንዲጠባበቁት ማንቃትና ማስፈራራት አለበት፡፡ በዘመነ ጃሂሊያ ኩሱፍ የሚከሰተው ታላቅ ሰው ሲወለድ ወይም ሲሞት እንደሆነ ያምኑ ነበር፡፡ የአላህ መልክተኛ (ሰዐወ) ያንን እምነት ውድቅ አደረጉት፡፡ መለኮታዊ ጥበቡንም ገለጹ፡፡ ቡኻሪና ሙስሊም በዘገቡት ሐዲስ አቡመስዑድ አል-አንሷሪ (ረዐ) እንዲህ ይላል፡- "የነቢዩ (ሰዐወ) ልጅ ኢብራሂም በሞተ ቀን ፀሐይ ተጋረደች፤ ሰዎች ኢብራሂም ስለሞተ ፀሐይ ተጋረደች አሉ፤ የአላህ መልክተኛ (ሰዐወ) 'ፀሐይና ጨረቃ ከአላህ ምልክቶች ናቸው፤ ለአንድ ሰው ሞት ወይም ሕይወት አይጋረዱም፤ ይህንን ስታዩ ወደ አላህ ዚክርና ወደ ሰላት ተቻኮሉ' አሉ"፡፡

የኩሱፍ ሰላት ወቅት

የኩሱፍ ሰላት ወቅት ኩሱፉ (ግርዶሹ) ከጀመረበት ጊዜ አንስቶ እስከሚወገድ ድረስ ነው፡፡ ዓኢሻ (ረዐ) ባስተላለፈችው ሐዲስ ዉስጥ "ነቢዩ (ሰዐወ) "ይህንን ስታዩ ስገዱ" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

የኩሱፍ ሰላት ግርዶሹ ከተወገደ በኋላ ቀዷ አትወጣም – ጊዜዋ አልፏልና፡፡ ሳያውቁት ግርዶሹ ከተወገደ አይሰግዱትም፡፡

የኩሱፍ ሰላት አሰጋገድ (ሲፈት)

የኩሱፍ ሰላት ሁለት ረከዓ ሆኖ ከዑለሞች ሁለት አተያዮች ዉስጥ ይበልጥ ትክክለኛ በሆነው አተያይ ቁርአን ድምጽ ከፍ ተደርጎ ይቀራባቸዋል፡፡ በመጀመሪያ ረከዓ ዉስጥ ፋቲሓና እንደሱረቱልበቀራ ወይም በሱ ልክ ያለ ረጅም ሱራ ይቀራል፡፡ ከዚያም ረጅም ሩኩዕ ይደረጋል፡፡ ከዚያም ራሱን ቀና አድርጎ ከተስተካከለ በኋላ እንደማንኛውም ሌላ ሰላት *ሰሚዐልላሁ ሊመን ሐሚደህ ረበና ወለከልሐምድ* ይላል፡፡ ከዚያም ፋቲሓና ከመጀመሪያው በመለስ በሱረቱ ኣለ ዒምራን ልክ ረጅም ሱራ ይቀራል፡፡ ከዚያም ከመጀመሪያው ሩኩዕ በመለስ ረጅም ሩኩዕ ያደርጋል፡፡ ከዚያም ራሱን ቀና ያደርግና *ሰሚዐልላሁ ሊመን ሐሚደህ፣ ረበና ወለከልሐምዱ ሐምደን ከሢረን ጠይበን ሙባረከን ፊሂ፣ ሚልአ–ስ–ሰማዋቲ ወሚልአ–ል–አርድ ወሚልአ ማሺእተ ሚን ሸይኢን በዕዱ* ይላል፡፡ በሱናው በተገኘው መሠረት አላህን ያመሰግነዋል ያወድሰዋል፡፡ ያስረዝማል፤ *ሊረቢየል–ሐምዱ* የሚለውንም ይደጋግማል፡፡ ከዚያም ሁለት ረጃጅም ሱጁዶችን ያደርጋል፡፡ በሁለቱ ሱጁዶች መካከል ያለውን ጁሉስ (መቀመጥ) ያስረዝማል በሱናው በተገኘው መሠረትም ዱዓ ያደርጋል፡፡ ከዚያም ሁለተኛውን

ረከዓ እንደ አንደኛው ረከዓ በሁለት ረጃጅም ሩኩዖችና በሁለት ረጃጅም ሱጁዶች ይሰግዳል፡፡ ከዚያም ተሸሁድ አድርጎ ያሰላምታል፡፡

የኩሱፍ ሰላትን በጀማዓ መስገድ ሱና ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ያደረጉት ነውና፡፡ እንደሌሎች ነዋፊል ሰላቶች ለየብቻም መስገድ ይቻላል፡፡ ይሁን እንጂ በጀማዓ መስገዱ በላጭ ነው፡፡ ኢማሙ ከኩሱፍ ሰላት በኋላ ሰዎችን መምከር፣ መገሰጽ፣ ከመዘናጋትና (በአዱንያ) ከመታለል ማስጠንቀቅ፣ ዱዓእ፣ ኢስቲግፋርና ሰደቃ እንዲያበዙ መምከር፣ ባሪያም ነፃ እንዲያወጡ መምከር ሱና ነው፡፡ አል–ሰሒሕ (ቡኻሪ) ዉስጥ ከዓኢሻ (ረዐ) እንደተዘገበው፡– ነቢዩ (ሰዐወ) ከሰላት ከወጡ በኋላ ለሰዎች ኹጥባ አደረጉ፤ አላህን አመሰገኑ አወደሱትም፤ ከዚያም "ፀሐይና ጨረቃ ከአላህ ምልክቶች ናቸው፤ ለአንድ ሰው ሞት ወይም ሕይወት አይጋረዱም፤ ይህንን ስታዩ አላህን ለምኑ ስገዱም ሰደቃም ስጡ" አሉ – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

ግርዶሹ ከመወገዱ በፊት ሰላቱ ካለቀ ግርዶሹ እስከሚወገድ ድረስ ዚክርና ዱዓእ ማድረግ ነው፡፡ ሰላት አይደገምም፡፡ ሰላቱ ሳያልቅ ግርዶሹ ከተወገደ ሰላቱን አጠር አድርጎ መሙላት ነው፡፡ አያቋርጥም፡፡ አላህ (ሱወ)

وَلا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ

"ስራዎቻችሁን አታበላሹ" ይላልና – (ሙሐመድ፡ 33)፡፡

ማስገንዘቢያ፡– የኩሱፍ ሰላት ሰላት መስገድ በሚከለከሉባቸው ጊዜያት እንኳ ይሰገዳል፡፡ በሱ ላይ የተሰጠው ትእዛዝ ጥቅላዊ ነውና፡፡

የኢስቲስቃእ ሰላት

ኢስቲስቃእ ማለት መጠጥን ከአላህ ወይም ከፍጡር መጠየቅ ሲሆን በሸሪዓው ትርጓሜ (ኢስጢላሕ) ደግሞ የተለየችን ሰላት ሰግዶ ከአላህ መጠጥን በመፈለግ አላህን መግዛት ነው፡፡

ይህ ባለፉት ሕዝቦች (ኡመቶች) ዘንድም የታወቀና የነቢያቶች ሱና ነበር፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

وَإِذِ اسْتَسْقَى مُوسَى لِقَوْمِهِ

"ሙሳም ለሕዝቦቹ መጠጥን በፈለገ ጊዜ ..." - (አል-በቀራ፡ 60)፡፡ የመጨረሻ ነቢይ የሆኑት ሙሐመድ (ሰዐወ) ብዙ ጊዜና በተለያየ አኳኋን ለኡመታቸው መጠጥን (ከአላህ) ጠይቀዋል፡፡ ሙስሊሞችም ከአላህ መጠጥን መጠየቅ (ኢስቲስቃእ) መሸሩዕ መሆኑን ተስማምተውበታል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ኢስቲስቃእ መሸሩዕ የሚሆነው ዝናብ ጠፍቶ መሬት ሲደርቅና ጉዳት ሲያደርስ ነው፡፡ ወደ ጌታቸው መተናነስና መዋደቅ እንጂ ሌላ መሸሸጊያ ሲያጡ ከሱ መጠጥንና እርዳታን ይፈልጋሉ፡፡ እንደሱናው ኢስቲስቃእ በተለያየ አይነት ተደርጓል፡-

አንደኛው፡- በጀማዓ በመስገድ

ሁለተኛው፡- በጁምዓ ኹጥባ ዉስጥ ዱዓእ ማድረግ - ኸጢቡ ዱዓእ ሲያደርግ ሙስሊሞች ለዱዓኡ ኣሚን ይላሉ፡፡

ሦስተኛው፡- ያለሰላትም ሆነ ያለ ኹጥባ ዱዓእ ማድረግ፡፡ እነዚህ ሁሉም ከነቢዩ (ሰዐወ) ተገኝተዋል፡፡

የኢስቲስቃእ ሰላት ሑክም

የኢስቲስቃእ ሰላት ጠበቅ ያለች ሱና (ሱና ሙአከዳ) ነች - ምክንያቷ ከተገኘ፡፡ ዐብደላህ ቢን ዘይድ (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) የኢስቲስቃእ ሰላት ለመስገድ ወጡ፤ ወደ ቂብላ ዞረው ዱዓእ

አደረጉ፤ ጋቢያቸውን ገለበጡ፤ ከዚያም ሁለት ረከዓ ሰገዱ፤ በሰላቱ ውስጥ ድምጻቸውን ከፍ አድርገው ቁርአን ቀሩ" ብሏል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

የኢስቲስቃእ ሰላት አሰጋገድ

የኢስቲስቃእ ሰላት አሰጋገድ በቦታዋም ሆነ በአሕካሞቿ እንደ ዒድ ሰላት ናት፡፡ እንደ ዒድ ሰላት በመስገጃ ሜዳ ላይ መስገድ ይወደዳል፡፡ በረከዓዋ ብዛት፣ በቂራአ ድምጽ ከፍ በማድረግ፣ ከኹጥባ በፊት በመሰገዷ፣ በመጀመሪያው ረከዓና በሁለተኛው ረከዓ ከቂራአ በፊት ተጨማሪ ተክቢራዎችን በማድረግ በዒድ ሰላት ውስጥ ቀደም ሲል እንደተገለጸው ሁሉ በነዚህ ሁሉ አሕካሞቿ ልክ እንደ ዒድ ሰላት አሕካም ነው፡፡

ኢብኑ ዐባስ (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) ዒድ በሚሰገደው አይነት ሁለት ረከዓ ሰገዱ" ብሏል – አል–ቲርሚዚ ሐዲሱን *ሐሰኑን ሰሒሕ* ያሉት ሲሆን አልሓኪምና ሌሎች ደግሞ *ሰሒሕ* ብለውታል፡፡

በመጀመሪያ ረከዓ ውስጥ *ሰብቢሕ እስመ ረቢከ–ል–አዕላ* በሁለተኛ ረከዓ *ሱረቱል–ጋሺያ* ይቀራሉ፡፡

የከተማ ሰዎች ዑዝር ከሌለ በስተቀር ሜዳ ላይ ይሰግዳሉ፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ሜዳ ላይ እንጂ አልሰገዱትምና፡፡ ወደ አላህ (ሱወ) ፈላጊነትን ይበልጥ ለመግለጽም አመቺ ነው፡፡

ኢማሙ ለኢስቲስቃእ ሰላት መውጣት ከፈለገ ከዚህ ቀደም ብሎ ሰዎችን ልቦቻቸውን በሚያለሰልስ ነገር በአላህ ምንዳ (ሰዋብ) እና በቅጣቱ (ዒቃብ) ማስታወስ፣ ከወንጀል በመመለስ (በተውበት) ማዘዝ፣ በበደል ከተገኘ ነገር በመውጣትና ለባለሙብቱ በመመለስ ማዘዝ ይኖርበታል፡፡ ወንጀሎች ዝናብ እንዲቆምና በረከቶች

እንዲቋረጡ ምክንያት ስለሚሆኑና ተውበትና ኢስቲግፋር ደግሞ ለዱዓእ ተቀባይነት ማግኘት ምክንያት ስለሚሆኑ፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنْ كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

"የከተማዋም ሰዎች ባመኑና በተጠነቀቁ ኖሮ በነሱ ላይ ከሰማይም ከምድርም በረከቶችን በከፈትንላቸው ነበር፤ ግን አስተባበሉ፤ ይሰሩት በነበሩትም ኃጢአት ያዝናቸው፡፡" - (አል-አዕራፍ፡ 96)፡፡ ለድሆችና ለሚስኪኖች ሰደቃ እንዲሰጣቸው ያዛል፡፡ ይህ ለአላህ እዝነት ምክንያት ይሆናልና፡፡ ከዚያም ወደ ሜዳ ወጥተው የሚሰግዱበትን ቀን ይወስንላቸዋል - ለዚህ ቀን ከሱና ባህሪያት አስፈላጊ በሆኑ ነገሮች እንዲዘጋጁ፡፡ ከዚያም በቀጠሮው ቀን በመተናነስና ወደ አላህ ፈላጊነትን ግልጽ በማድረግ ወደ መስገጃ ሜዳው ይወጣሉ፡፡ ኢብኑ ዐባስ "ነቢዩ (ሰዐወ) ተናንሰው፣ ተዋድቀውና እየፈሩ ለኢስቲስቃእ ሰላት ወጡ፡፡" ብሏል - አል-ቲርሚዚ ሐዲሱን *ሐሰኑን ሰሒሕ* ብለውታል፡፡ መውጣት የሚችል አንድም ሙስሊም መቅረት አይገባውም - ሕጻናትም በመውጣታቸው ፊትና የማያስፈራ ሴቶችም እንኳ መውጣት ይገባቸዋል፡፡ ቀደም ሲል እንደተገለጸው ኢማሙ ሁለት ረከዓ ያሰግዳቸዋል፡፡ ከዚያም አንድ ኹጥባ ያደርጋል፡፡ ከፈለገ ከሰላት በፊት ኹጥባ ማድረግ ይችላል፡፡ ይህ ሁሉ ከነቢዩ (ሰዐወ) ተገኝቷልና፡፡

በኢስቲስቃእ ኹጥባ ዉስጥ እስቲግፋር ማድረግንና በእስቲግፋር የሚያዙ አንቀጾችን መቅራትን ማብዛት ይገባል፡፡ ይህ ለዝናብ መዝነብ ምክንያት ነውና፡፡ ዝናብ እንዲዘንብ እጁን ከፍ አድርጎ ወደ አላህ ዱዓእ ማብዛት ያስፈልጋል - ይህ ዱዓእ ተቀባይነት

እንዲያገኝ ከሚያደርጉት ሰበቦች አንዱ ነውና፡፡ በዚህ ቦታ ላይ ከነቢዩ (ሰዐወ) በደረሰን ዱዓእ መሠረት ዱዓእ ማድረግ ያስፈልጋል – እሳቸውን ለመከተል ሲባል፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ

"ለናንተ አላህንና የመጨረሻውን ቀን የሚከጅል ለሆነ ሰው አላህንም በብዙ ለሚያወሳ በአላህ መልክተኛ መልካም መከተል አላችሁ፤" – (አል-አሕዛብ፡ 21)፡፡

በዱዓእ መጨረሻ ላይ ወደ ቂብላ መዞር ሱና ነው፡፡ ጋቢዉን ወይም ሻሉን መገልበጥ፣ የቀኙን በግራ ላይ የግራውን በቀኝ ላይ ማድረግም እንደዚያውም እንደ አባያና የመሳሰሉትን [ኮት፣ ጃኬት፣ ወዘተ…] መገልበጥ ሱና ነው፡፡ ልብስ መገልበጡ በኹጥባ መሃልም ሊሆን ይችላል፡፡ በዚህ ላይ ነገሩ ሰፊ (ክፍት) ነው፡፡ የገለበጡትን ልብሳቸውን ከሌላው ልብሳቸው ጋር እስከሚያወልቁት ድረስ ያቆዩታል ወይም ደግሞ ወደ ነበረበት መመለስ እስከሚያስፈልጋቸው ድረስ ያቆዩታል፡፡ በሰሒሐይን ዉስጥ ከዐብደላህ ቢን ዘይድ እንደተዘገበው ነቢዩ (ሰዐወ) ጀርባቸውን ወደ ሰዎች አዞሩ፤ ወደ ቂብላ ዙረው ዱዓእ አደረጉ፤ ከዚያም ጋቢያቸውን ገለበጡ፡፡ የዚህ ጥበቡ – ወላሁ አዕለም – ያለው የችግር ሁኔታ ወደ ድሎት እንዲለወጥና ዝናብ እንዲዘንብ ተፋኡል (ተስፋ) ለማድረግ ነው፡፡ ሰዎችም ጋቢዎቻቸውን ይገለብጣሉ፡፡ ኢማሙ አህመድ "ሰዎችም አብረዋቸው ጋቢዎቻቸውን ገለበጡ" የሚል ዘግበዋል፡፡ ለነቢዩ (ሰዐወ) የፀና ነገር ለኡመታቸውም የፀና ይሆናል – ለነቢዩ (ሰዐወ) ብቻ መሆኑ እስካልተመለከተ ድረስ፡፡ ከዚያም አላህ ዝናብ ካዘነበላቸው [አላህን ማመስገን ነው]፡፡ አለበለዚያ ደግሞ

የእስቲስቃእ ሰላትን ሁለተኛም ሦስተኛም መድገም ነው፡፡ ያለው ችግር (ሓጃ) የግድ ያደርገዋልና፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ዝናብ ከዘነበ በመጀመሪያው ዝናብ ዉስጥ መቆም ሱና ነው - ዝናቡ እንዲነካው፡፡ በሱና የተገኘውን ይህንን ዱዓእም ይላል፡-

اللهم صيبا نافعا، مطرنا بفضل الله ورحمته

አላሁምመ ሰይበን ናፊዐን ሙጢርና ቢፈድሊላህ ወረህመቲሂ "አላህ ሆይ! ጠቃሚ ዝናብ አድርግልን፤ በአላህ ችሮታና እዝነት ዝናብ ዘነበልን፡፡"

ዝናቡ በዝቶ ዉሃው ከጨመረና ጉዳት ከተፈራ የሚከተለውን ማለት ሱና ይሆናል፡-

اللهم حوالينا ولا علينا، اللهم على الظراب والآكام وبطون الأودية ومنابت الشجر

አላሁምመ ሐዋለይና ወላ ዐለይና አላሁምመ ዐለ-ዝ-ዚራቢ ወል-ኣካሚ ወቡጡኒ-ል-አውዲየት ወመናቢት-ሽ-ሸጀሪ "አላህ ሆይ! በኛ ላይ ሳይሆን በዙርያችን ላይ (አዝንብ)፤ አላህ ሆይ በተራሮችና በጋራዎች ላይ፣ በሸለቆዎች ዉስጥና በዛፎች መብቀያዎች አካባቢ አዝንብ፡፡" ነቢዩ (ሰዐወ) ይህን ይሉ ነበርና - (*ሙተፈቁን ዐለይህ*)፡፡

ዓኢሻ (*ረዐ*) እንዲህ ትላለች፡- "ነቢዩ (ሰዐወ) ንፋስ በሀይል ስትነፍስ እንዲህ ይሉ ነበር፡-

اللهم إني أسألك خيرها وخير ما فيها وخير ما أرسلت به، وأعوذ بك من شرها وشر ما فيها وشر ما أرسلت به

አላሁምመ ኢንኒ አስአሉከ ኸይረሃ ወኸይረ ማፊሃ ወኸይረ ማኡርሲለት ቢሂ ወአዑዙቢከ ሚን ሸርሪሃ ወሸርሪ ማፊሃ ወሸርሪ

ማኡርሲለት ቢሂ – አላህ ሆይ! የሷን (የንፋሷን) መልካም ነገር በዉስጧ ያለውን መልካም ነገርና የተላከችበትን መልካም ነገር እለምንሀለሁ፤ ከሷ ክፉ ነገር በዉስጧ ካለው ክፉ ነገርና ከተላከችበት ክፉ ነገር በአንተ እጠበቃለሁ፡፡" – (*ሙተፈቁን ዐለይህ*)፡፡ ዐብደላህ ቢን ዙበይር የነጎድጓድ ድምጽ ሲሰማ "

سبحان الذي يسبح الرعد بحمده، والملائكة من خيفته *ሱብሓነል–ለዚ ዩሰብቢሑ–ር–ረዕዱ ቢሐምዲሂ ወልመላኢከቱ ሚን ኺፈቲሂ* – ነጎድጓድ ከምስጋና ጋር የሚያጠራው መላኢኮችም እየፈሩት የሚያጠሩት የሆነ (ጌታ) ጠራ" ይል ነበር – (ማሊክና አልበይሀቂ በሰሒሕ ሰነድ እንደዘገቡት)፡፡

ኢብኑ ዑመር (ረዐ) እንዲህ ይል ነበር፡–

"**اللهم لا تقتلنا بغضبك، ولا تهلكنا بعذابك، وعافنا قبل ذلك**" *አላሁምመ ላተቅቱልና ቢገደቢከ ወላ ቱህሊክና ቢዐዛቢከ ወዓፊና ቀብለ ዛሊከ* – አላህ ሆይ! በቁጣህ አትግደለን፤ በቅጣትህ አታጥፋን፤ ከዚያ በፊት ጤና ስጠን" – (አህመድና አል–ቲርሚዚ)፡፡

የጀናኢዝ አሕካሞች

ጀናኢዝ የጀናዛ/ጂናዛ ብዙ ቁጥር ነው፡፡ ጀናዛ የሬሳው መጠሪያ ሲሆን ጂናዛ ደግሞ ሬሳውን የሚሸከሙበት (ቃሬዛ) ማለት ነው ተብሏል፡፡

ስለሞት በብዛት ማውሳት፣ ከወንጀል ተውበት በማድረግ፣ የሰዎችን ሐቅ ለባለመብቶች በመመለስ፣ ሞት በድንገት ጥቃት ከማድረሱ በፊት በመልካም ሥራ በመቻኮል ለሞት መዘጋጀት ሱና ነው፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ጥፍጥናን ስለምትቆርጥ ነገር (ስለሞት) በብዛት አውሱ፡፡" ብለዋል – አምስቶቹ ሰሒሕ በሆኑ ሰነዶች የዘገቡት ሲሆን ኢብኑ ሒባን፣ አልሓኪምና ሌሎችም ሰሒሕ ብለውታል፡፡

የበሽተኛና ጣረሞት ላይ ያለ ሰው አሕካም

1/ ሰው በበሽታ ከተያዘ መታገስና ከአላህ እንደሚያገኝ ማሰብ እንጂ መረበሽና በአላህ ዉሳኔ መቆጣትና መናደድ አይገባውም፡፡ ሕመሙንና የበሽታውን አይነት ለሰው ቢነግር ችግር የለውም፡፡ የአላህን ዉሳኔ ከመውደድ ጋር፡፡ ወደ አላህ ስሞታ ማቅረብና ከሱ ፈውስን መፈለጉ ሰብርን (ትዕግስትን) አይጻረርም፡፡ እንዲያውም ተፈላጊና የተወደደ ነው፡ አዩብ (ዐሰ) ጌታውን ተጣርቶ "እኔን ጉዳት ነክቶኛል፤ አንተ ደግሞ ከአዛኞች ሁሉ ይበልጥ አዛኝ ነህ" እንዳለው ማለት ነው፡፡

2/ ሐራም ነገር በመድሃኒትነት መጠቀም ክልክል ነው፡፡ በአል–ሰሒሕ ዉስጥ ከኢብኑ መስዑድ በተዘገበ ሐዲስ "አላህ ፈውሳችሁን ሐራም ባረገባችሁ ነገር ዉስጥ አላደረገም፡፡" ብሏል፡፡ እንደዚያውም ሽርክ የሆነን ነገር – የሽርክ ቃላትን ወይም ያልታወቁ ስሞችን የያዘች ተማኢም ፣ ወይም ጠላሲም፣ ወይም ኸርዝ ወይም ክር ወይም ቀላኢድ (በአንገት ላይ የሚንጠለጠል ነገር) ወይም በጡንቻ ወይም በክንድ ላይ የሚለበሱ ቀለበቶችና ሌሎችም ለፈውስነትና አይንና በላእን እንደሚከላከሉ

የሚታመንባቸውን ነገሮች ለመድሃኒትነት መጠቀም አይችልም፡፡ ጥቅምን በማስገኘትና ጉዳትን በመከላከል ላይ ከአላህ ዉጭ በሌላ ነገር ላይ ልብን ማንጠልጠል አለበትና፡፡ እንደዚያውም ሙሸዕዊዞች፣ ጠንቋዮች፣ ሙነጂሞች (ከዋክብተኞች)፣ ድግምተኞችና ጅኖችን በሚጠቀሙ ሰዎች ዘንድ መታከምም አይቻልም፡፡ የሙስሊም ዐቂዳ ከጤናው ይበልጥለታልና፡፡ አላህ (ሱወ) ፈውስን ያደረገው በተፈቀዱና ለሰውነት፣ ለአእምሮና ለዲን በሚጠቅሙ ነገሮች ዉስጥ ነው፡፡ ከነዚህም ዉስጥ ቁርአን፣ በቁርአንና መሽሩዕ በሆኑ ዱዓኦች ሩቅያ ማድረግ ናቸው፡፡

በሆስፒታሎችና በሌሎችም የጤና ማዕከላት በሽታን መመርመርና ማከም በሚችሉ ሐኪሞች ዘንድ በተፈቀዱ መድሃኒቶች መታከም ችግር የለውም፡፡

መድሃኒት መጠቀም (መታከም) በሦስት ይከፈላል፡-

አንደኛው/ እንደሚጠቅም የታወቀ ወይም የተገመተና አለመጠቀሙ ለጥፋት (ለሞት) ሊዳርግ የሚችል ከሆነ መጠቀሙ ግዴታ ይሆናል፡፡

ሁለተኛው/ እንደሚጠቅም የታወቀ ወይም የተገመተ ነገር ግን አለመጠቀሙ ለሞት ሊዳርግ እንደሚችል የተረጋገጠ ነገር ከሌለ መጠቀሙ በላጭ ይሆናል፡፡

ሦስተኛው/ ጠቃሚ መሆኑም አለመሆኑም እኩል ከሆነ በላጩ አለመጠቀሙ ነው፡፡

3/ በሽተኛን መጎብኘት ፈርድ ኪፋያ[1] ነው፡፡ በአል-ሰሒሐይን እና በሌሎችም ዉስጥ ከአቡሁረይራ (ረዐ) በተዘገበው ሐዲስ ነቢዩ

[1] ፈርድ ኪፋያ ማለት ከፊሉ ሰው ከፈፀመው ግዴታነቱ ወይም ተጠያቂነቱ ከሌላው ማህበረሰብ ላይ የሚወርድ ማለት ሲሆን ፈርድ ዐይን ደግሞ ሁሉም ሰው በራሱ ሚፈፅም ያለበት ግዴታ ማለት ነው፡ - ተርጓሚው

(ሰዐወ) "በሙስሊም ላይ የሙስሊም ሐቅ (መብት) አምስት ነው" ያሉ ሲሆን ከዚያ ዉስጥ "በሽተኛን መጎብኘት" አዉስተዋል፡፡ ሲጎበኘው ሁኔታውን ይጠይቀዋል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) በሽተኛን ተጠግተውት ሁኔታውን ይጠይቁት ነበርና፡፡ ጉብኝቱ አልፎ አልፎ ሊሆን ይችላል - በሽተኛው በየዕለቱ መጎብኘትን የሚፈልግ ካልሆነ በስተቀር፡፡ በሽተኛው የሚፈልግ ካልሆነ በስተቀር እሱ ዘንድ ለረዥም ሰዓት መቀመጥ አያስፈልግም፡፡ ለበሽተኛውም እንዲህ ማለት፡-

لا بأس عليك، طهور إن شاء الله

ላበእሰ ዐለይከ ጠሁሩን ኢንሻአላህ (ምንም አይደለም በአላህ ፍቃድ መጥራሪያ ነው)፡፡ ደስታን መመገብ፣ ፈውስን ለሱ መለመን፣ በቁርአን ሩቅያ ማድረግ - በተለይም በሱረቱል-ፋቲሓ፣ በሱረቱል-ኢኽላስና በአል-ሙዐዉዘተይን እና ከነቢዩ (ሰዐወ) በደረሱን ዱዓኦች፡፡

4/ በሽተኛ ከገንዘቡ ዉስጥ የተወሰነውን ለመልካም ሥራ ወሲያ (ኑዛዜ) ማድረግ ይችላል፡፡ እሱ ከሰው ላይ ያለውንም ሆነ ሰው በሱ ላይ ያለውን እዳና አደራዎችን መናዘዝ ግዴታ ይሆንበታል - የተፃፈ ካልሆነ፡፡ ይህ ካልታመመ ሰውም ተፈላጊ ነው፡፡ ኢብኑ ዑመር (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንድ ሙስሊም ወሲያ ማድረግ ያለበት ነገር እያለው ወሲያዋ በርሱ ዘንድ ተጽፋ ሳትቀመጥ ሁለት ሌሊት ማደር አይገባውም" ብለዋል - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ሁለት ሌሊትን ያወሱት ለማጥበቅ እንጂ ለመገደብ አይደለም፡፡ ወሲያው በርሱ ዘንድ ተጽፋ ሳትቀመጥ አጭር ጊዜም ቢሆን ማሳለፍ የለበትም፡፡ ሞት መች እንደሚመጣበት አያውቅምና፡፡

ብዙ ገንዘብ ትቶ የሚሞት ከሆነ ከገንዘቡ የተወሰነን ነገር ወራሽ ላልሆኑ ዘመዶቹ ወሲያ ማድረግ ዋጂብ ይሆንበታል፡፡

5/ በሽተኛው በአላህ ላይ ጥሩ ግምት ሊኖረው ይገባል፡፡ አላህ (ሱወ) "እኔ ባሪያዬ በገመተኝ ቦታ ነኝ" ብሏልና፡፡ ይህ ግምት ደግሞ ከአላህ ጋር ሊገናኝ እንደሆነ በተሰማው ጊዜ ይበልጥ መጠንከር አለበት፡፡

ጣረሞት ላይ ያለን ሰው የአላህን ረሕመት ተስፋ እንዲያደርግ ማድረግ ሱና ነው፡፡ በዚህ ሁኔታ ላይ የተስፋ ሚዛን ከፍርሃት ሚዛን መብለጥ አለበት፡፡ ጤነኛ በሆነ ጊዜ ግን ፍርሃቱም ሆነ ተስፋው እኩል መሆን አለባቸው፡፡ ፍርሃቱ ያመዘነ ሰው ተስፋ መቁረጥ ዉስጥ ሊገባ ይችላልና፡፡ እንደዚያውም ተስፋው ያመዘነ ሰው ከአላህ መክር አለመፍራትና መተማመን ዉስጥ ሊገባ ይችላልና፡፡

እስካላሸነፈው ድረስ ማቃሰት ይጠላል፡፡

ሞትን መመኘት ይጠላል፡፡ ፊትናን ፈርቶ ካልሆነ በስተቀር ወይም ሸሂድነትን ተስፋ ማድረግ ካልሆነ በስተቀር፡፡

6/ በሽተኛው ጣረሞት ላይ ሲሆን በሱ ዘንድ የተገኘ ሰው *ላኢላሀ ኢልለላህ* ቢያስብለው ሱና ነው፡፡ ሙስሊም ከአቡሰዒድ በዘገበው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "*ሙታኖቻችሁን* (ጣረሞት ላይ ያሉትን) *ላኢላሀ ኢልለላህ* አስብሉዋቸው" ብለዋልና፡፡ ይኸዉም በኢኽላስ ቃል ላይ እንዲሞትና የመጨረሻ ቃሉ እንድትሆን ነው፡፡ ሙዓዝ (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "የመጨረሻ ቃሉ *ላኢላሀ ኢልለላሀ* የሆነ ሰው ጀነት ገባ" ብለዋል – አቡዳውድ በሰሒሕ ኢስናድ እንደዘገቡት፡፡ ማስባሉ በቀስታ ሊሆን ይገባል፡፡ ሊያበዛበት አይገባም፡፡ በዚያ ሁኔታ ላይ ሆኖ እንዳይሰለቸው፡፡

7/ ወደ ቂብላ እንዲዞር ማድረግም ሱና ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ከዕባን አስመልክቶ ሲናገሩ "በሕይወት እያላችሁም ሆነ ሙታን ሆናችሁ ቂብላችሁ ነው" ብላዋልና – (አቡዳውድ እንደዘገቡት)፡፡ አል–ጠበሪና ኢብኑ ዐብድልበር ከኢብኑ ዑመር የዘገቡት ሐዲስም ምስክር ይሆንለታል፡፡ ከአል–በራእ ቢን መዕሩርና ከዑመርም (ረዐ) ተዘግቧል፡፡

የሞተ ሰው አሕካሞች

8/ ሟቹ ሲሞት ሁለቱን ዓይኖቹን መዝጋት ይወደዳል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) አቡሰለማ (ረዐ) ሲሞት አይኖቹን ዘግተውለት "ሩህ ሲወሰድ አይን ይከተለዋል፤ ጥሩን ነገር እንጂ አትናገሩ፤ መላኢኮች እናንተ በምትሉት ነገር ኣሚን ይላሉና" ብለዋል – ሙስሊም ከኡሙሰለማ (ረዐ) እንደዘገበው፡፡

9/ ሟቹ ከሞተ በኋላ በልብስ መሸፈን ሱና ነው፡፡ ዓኢሻ (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) በሞቱ ጊዜ በሒበራ ጋቢ ተጠቀለሉ" ብላለች – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

10/ መሞቱ ከተረጋገጠ በመሸኘቱ ላይ መቻኮል ያስፈልጋል፡፡ ቅርብ ከሆነ የሚመጣን ዘመድ መጠበቅ ችግር የለውም፡፡ ቅርብ ካልሆነ ግን መሸሩዑ ቶሎ መሸኘቱ ነው፡፡

11/ ቶሎ ለማዘጋጀት፣ በጀናዛው ላይ ለመገኘት፣ በሱ ላይ ለመስገድና ዱዓእ እንዲደረግለት ሲባል የአንድን ሙስሊም ሞት ማሳወቅ ይፈቀዳል፡፡ በመረበሽና የሱን ዝና ለመዘርዘር ብሎ ማሳወቅ ግን ከጃሂሊያ ድርጊቶች ነው፡፡ የመታሰቢያ ዝግጅቶችና ስነሥርዓቶች፣ በሞተበት ጊዜ በኹጥባዎችና በሙሓደራዎች ዉስጥ ስለሟቹ መናገርም ከዚሁ ይመደባል – ሐዘን ይቀሰቅሳሉና፡፡

12/ ወሲያውን (ኑዛዜውን) ቶሎ መፈፀም ያስፈልጋል፡፡ አጅርን ማፋጠን ነውና፡፡ አላህ (ሱወ) የወሲያን ጉዳይ ለማጥበቅና ቶሎ እንድትፈፀም ለማድረግ ሲል ከእዳ አስቀድሞ ጠቅሷታል፡፡
13/ እዳዎቹንም ቶሎ መፈፀም ዋጂብ ይሆናል፡፡ እዳው እንደ ዘካ፣ ሐጅ፣ የጣዓ ነዝር (ስለት)፣ ወይም ከፋራ የመሳሰሉ የአላህ መብቶች ቢሆኑም ወይም አደራዎች፣ የተዘረፉ ነገሮች፣ ትዉስቶችና የመሳሰሉ የሰው ልጅ መብቶች ቢሆኑም ቶሎ መፈፀም ይኖርባቸዋል – ተናዞም ሆነ ባይናዘዝ፡፡

ሟቹን ማጠብ

መሞቱን ባወቀና በተመቻው ሰው ላይ ማጠቡ ግዴታ ይሆናል፡፡ ኢብኑ ዐባስ ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) ከግመሉ ወድቆ የሞተውን ሰው "በዉሃና በቁርቁራ እጠቡት …" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

ለማጠብ በላጩ ሰው

ወንድን ወንድ ያጥቧል፡፡ በላጩና የሚመረጠው ሟቹን ለማጠብ ታማኝና የአስተጣጠብ ሥርዓቱን የሚያውቅ ሰው መምረጥ ነው፡፡ እንዲያጥበው ሟቹ የተናዘዘው ሰው ካለ ማጠቡ ቅድሚያ የሚሰጠው ለሱ ነው፡፡ አቡበከር (ረዐ) ባለቤታቸው አስማእ ቢንት ዑመይስ እንድታጥባቸው ተናዘው ነበርና፡፡[1] ሴት ባሏን ማጠብ ትችላለች፡፡ ወንድም ሚስቱን ማጠብ ይችላል፡፡ በኑዛዜ ከተነገረው ሰው ቀጥሎ ለማጠብ ቅድሚያ የሚሰጠው የሟች አባት ነው፡፡ አባት ልጁን ለማጠብ ይመረጣል – ለልጁ ዉዴታና እዝነት

---

[1] አቡበከር ይህንን ለማናዘዛቸው ሰነዱ ደዒፍ ማሆኑን አል–አልባኒ ኢርዋኡልገሊል ዉስጥ ገልጸዋል – ተርጓሚው

ስላለው፡፡ ቀጥሎ የሚመጣው አያት ነው፡፡ የተጠቀሰውን የአባት ባህሪይ ይጋራልና፡፡ ከዚያም ቀሪዎቹ ዘረ–ግንዶች ቀጥሎም ከልጆቹ ቅርንጫፎች፣ ከዚያም ዘመዶቹ እንደቅርበታቸው – እንደወንድሞችና ልጆቻቸው፣ አጎቶችና ልጆቻቸው፣ ከዚያም ባዳ ይመጣል፡፡ ይህ ቅደም ተከተል የሚጠበቀው ሁሉም በትክክል ማጠብ የሚችሉ ከሆነና ማጠቡን የሚፈልጉ ከሆነ ነው፡፡ አለበለዚያ የአስተጣጠብ ሥርዓቱን በትክክል የሚያወቀው ሰው ከማያውቀው ቅድሚያ ይሰጠዋል፡፡

ሴትን ሴት ታጥባታለች፡፡ ለማጠብ በላጭ በወሲያ የተነገረች ሴት ነች፡፡ እንድታጥባት ሟቿ በኑዛዜ የወሰነቻት ሴት ካለች ማጠቡ ቅድሚያ የሚሰጠው ለሷ ነው – ለዚህ ብቃት ካላት፡፡ ከሷ ቀጥሎ ሴት ዘመዶቿ እንደቅርበታቸው ቅድሚያ ይሰጣቸዋል – ቀደም ሲል እንደተገለፀው እንደወንዱ ቅደም ተከተል፡፡

ወንድም ሆነ ሴት ከሰባት አመት በታች የሆነን/የሆነችን ሟች ማጠብ ይችላሉ፡፡ ሴት ሰባት አመትና በላይ የሆነን ሟች ወንድ ማጠብ አትችልም፡፡ ወንድም ሰባት አመትና በላይ የሆነችን ሟች ሴት ማጠብ አይችልም፡፡

አንድ ወንድ በሴቶች መሃል (ሴቶች ብቻ ባሉበት ቦታ) ከሞተ ወይም ሴት በወንዶች መሃል ከሞተች ልብስ እንደለበሰ ዉሃ ይጨመርበታል፡፡

ሙስሊም ካፊርን ማጠብ፣ ወይም ጀናዛውን መሸከም፣ ወይም መገነዝ፣ ወይም በሱ ላይ መስገድ፣ ወይም ጀናዛውን መከተል አይችልም፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

"እናንተ ያመናችሁ ሆይ! አላህ በነሱ ላይ የተቆጣባቸውን ሕዝቦች አትወዳጁ፤" – (አል–ሙምተሒና፡ 13)፡፡ አንቀጿ በጥቅሉ

የካፊርን ጀናዛ ማጠብ፣ መሸከም፣ እና መከተል ሐራም መሆኑን ታመላክታለች፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

وَلا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ

"ከነሱም በአንድም በሞተ ሰው ላይ ፈጽሞ አትስገድ፤ በመቃብሩም ላይ አትቁም፤ እነሱ በአላህና በመልክተኛው ክደዋልና፤ ..." - (አል-ተውባ፡ 84)፡፡ አላህ እንዲህም ይላል፡-

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَى

"ነቢዩና እነዚያ ያመኑት የዝምድና ባለቤቶች ቢሆኑም እንኳ ለአጋሪዎቹ ... ምሕረትን ሊለምኑላቸው አይገባም፡፡" - (አል-ተውባ፡ 113)፡፡ አይቀብረውምም፡፡ ነገር ግን ከካፊር ዉስጥ የሚቀብረው ሰው ከሌለ ሙስሊም ይሸሽገዋል፡፡ ሬሳው ጉዳት እንዳያደርስ ጉድጓድ ዉስጥ በመክተት፡፡ አቡጠልሓ (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) በበድር የተገደሉትን በቀሊብ ጉድጓድ ዉስጥ ከተዋቸዋልና - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ የሙርተድ (ከዲኑ የተመለሰ ሰው) ሑክምም ይኸው ነው፡፡ ሆን ብሎ ሰላትን የተወም፡፡ የሚያስከፍር (ከዲን የሚያስወጣ) ቢድዓ የሰራም፡፡ በካፊር ላይ ይህ የሙስሊም አቋም መሆን አለበት - የሞተም ይሁን በሕይወት ያለ፡፡ የመራቅና የጥላቻ አቋም፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ሬሳ የሚታጠብበት ዉሃ ጠሁር መሆን አለበት፡፡ ቀዝቃዛ ቢሆን ይመረጣል፡፡ በሬሳው ላይ ያለን ቆሻሻ ለማስወገድ ወይም ከፍተኛ ብርድ ባለበት ጊዜ ማሞቅ ካላስፈለገ በስተቀር - ይህ ከሆነ ማሞቅ ችግር የለውም፡፡

የማጠቢያ ቦታ ከእይታ የተጋረደ መሆን አለበት፡፡

ሬሳው በእምብርቱና በጉልበቱ መካከል ያለው ሰዉነቱ የግድ መሸፈን አለበት፡፡ ከዚያም ይህኛው ሽፋን ይወልቅና መላ ሰዉነቱ በአንድ ጨርቅ (ሰውብ) ይሸፈናል፡፡ በማጠቢያ አልጋው ላይ

በእግሩ በኩል ቁልቁል ይጋደማል – ዉሃና ከዉስጡ የሚወጣ ነገር ከላዩ ላይ እንዲወርድለት፡፡

በእጥበት ላይ መገኘት ያለባቸው አጣቢውና የሚረዳው ሰው ብቻ ነው፡፡ ሌሎች መገኘታቸው የተጠላ ነው፡፡

የአስተጣጠብ ሁኔታ (ሲፈት)

አጣቢው በእጁ ላይ ጨርቅ ነገር መጠቅለል ወይም ጓንት መልበስ ይኖርበታል፡፡ ያለሸፋን የሟቹን አውረት መንካት አይቻልም – የሟቹ እድሜ ከሰባት አመት በላይ ከሆነ፡፡ ሟቹን ኢስቲንጃ ያደርግለታል፤ ከዉስጥ የሚወጣ ነገር ካለ በዉሃ ያጸደዋል፡፡ ከዚያም እጥበትን ይነይታል፡፡ ቢስሚላህ ይልና እንደ ሰላት ዉዱእ ዉዱእ ያደርግለታል፡፡ መጉመጥመጥና ኢስቲንሻቅ ሲቀሩ፡፡ አጣቢው በረጠቡ ጣቶቹ ወይም በእጆቹ ላይ ባሉ የረጠቡ ጨርቆች የሟቹን ጥርሶችና የአፍንጫ ቀዳዳዎች ማበሱ ይበቃል፡፡ ወደ አፉ ወይም ወደ አፍንጫው ዉሃ አያስገባም፡፡ ከዚያም ራሱንና ፂሙን በቁርቁራ ወይም በሳሙና አረፋ ያጥባቸዋል፡፡ ከዚያም በቀረው ቀኝ ቀኝ አካላቱን ያጥባል፡፡ የአንገቱን የቀኝ ገጽታ፣ ከዚያም ቀኝ እጁንና ትከሻውን፣ ከዚያም የደረቱን ቀኝ በኩል፣ ቀኝ ጎኑን፣ ቀኝ ታፋውን፣ ቀኝ ባቱንና ቀኝ እግሩን ያጥባቸዋል፡፡ ከዚያም ግራ ጎኑ ላይ ይገለብጠዋል፡፡ የጀርባውን ቀኝ በኩል ያጥበዋል፡፡ ከዚያም ግራ በኩሉንም ያጥባል፡፡ ከዚያም ቀኝ ጎኑ ላይ ይገለብጠዋል፡፡ የጀርባውን ግራ በኩል ያጥበዋል፡፡ በሚያጥብበት ጊዜ በእጁ ላይ ጨርቅ መጠቅለል ይወደዳል፡፡

ዋጂቡ አንድ ጊዜ ማጠብ ነው – በአንድ ጊዜ የሚጠራ ከሆነ፡፡ የሚወደደው ደግሞ ሦስት ጊዜ ነው፡፡ በዚህም ካልጸዳ እስከሚጸዳ ድረስ መጨመር ነው፡፡ በመጨረሻዋ እጥበት ካፉር ቢደረግበት ይወደዳል፡፡ የሬሳውን አካል ስለሚያጠነክር፣ ጥሩ ሽታ እንዲኖረው

ስለሚያደርግና ስለሚያቀዘቅዘው፡፡ መጨረሻ ላይ መደረጉም ለዚሁ ነው፡፡ ዱካው (ምልክቱ) እንዲቀር፡፡

ከዚያም ሬሳውን በጨርቅ ወይም በሌላ ነገር ማደራረቅ፣ ቀድሞ ቀመሱን (አፍንጫ ስር ያለውን ፀጉሩን) ማሳጠር፣ ጥፍሮቹ ረዝመው ከሆነ መቁረጥ፣ የብብት ፀጉሩ ረዝሞ ከሆነ ማንሳት፣ የሴትን ፀጉር በሦስት መስመር መጎንጎንና ወደኋላ መልቀቅ ያስፈልጋል፡፡

ሬሳን ያጠበ ሰው ካጠበው በኋላ መታጠቡ ይወደዳል፡፡ ዋጂብ ግን አይደለም፡፡

የከፈን አሕካሞች

ማጠቡ ከተፈፀመ በኋላ መከፈን ይጀመራል፡፡ ሑክሙ (ብያኔው) ፈርድ ኪፋያ ነው፡፡ ከፈኑ የሚሸፍን መሆኑ ሸርጥ ነው፡፡ ነጭና ንጹህ ቢሆን ይወደዳል፡፡ አዲስም ይሁን የታጠበ፡፡ አዲስ ይመረጣል፡፡

ዋጂብ የሆነ የከፈን መጠን፡– ሬሳውን ሙሉ በሙሉ የሚሸፍን መሆን አለበት፡፡ የሚወደደው ደግሞ በሦስት መጠቅለያዎች መጠቅለል ነው፡፡ ከፈኖችን በቡኹር ማጠን ይወደዳል – የወርድ[1] ዉሃ ወይም ተመሳሳይ ነገር ከተረጨባቸው በኋላ፡፡ የቡኹር ሽታ ከከፈኖቹ ጋር እንዲያያዝ፡፡ ይህ በሱና ፀንቷል፡፡

የሬሳው አከፋፈን፡– ሦስቱ መጠቅለያዎች አንዱ በሌላው ላይ ተደርበው ይነጠፋሉ፡፡ ከዚያም ሬሳው የግዴታ በልብስ ተሸፍኖ ይመጣና በመጠቅለያዎቹ (በከፈኖቹ) ላይ በጀርባው በኩል ይደረጋል፡፡ ከዚያም ሽቶ ይመጣና ጥጥ ላይ ተጨምሮ በሬሳው

[1] ወርድ የአበባ አይነት ነው፡

ቂጥ (መቀመጫ መካከል) መካከል ይደረግና በጨርቅ ጠበቅ ይደረግበታል፡፡ ከዚያም ሽቶ የተደረገበት ቀሪው ጥጥ በአይኖቹ ላይ፣ በአፍንጫው ቀዳደዳዎች ዉስጥ፣ በአፉ፣ በጆሮዎቹ ዉስጥ፣ በሱጁድ ማድረጊያ አካላቶቹ፡- ግንባሩ፣ አፍንጫው፣ እጆቹ፣ ጉልበቶቹ፣ በእግሮቹ ጫፎች ላይ፣ ድብቅ በሆኑ አካላት - በብብቶች ዉስጥ፣ በጉልበቶቹ መታጠፊያ፣ እና በእምብርቱ ላይ ይደረጋል፡፡ ሽቶ በከፈኖቹ መካከልም ይደረጋል - ሰሓቦች አድርገውታልና፡፡

ከዚያም በግራ በኩል ያለው የላይኛው ከፈን ጫፍ በሬሳው ላይ ተጠቅልሎ ቀኝ ጎኑ ይሸፈንበታል፡፡ ከዚያም በከፈኑ ቀኝ ጫፍ የሬሳውን ግራ ጎን መሸፈን፡፡ ከዚያም ሁለተኛውንም ሦስተኛውንም ከፈን እንዲሁ ማድረግ፡፡ ራስ አካባቢ የሚቀረው ትርፍ ጨርቅ ወደ ፊቱ ይመለሳል፡፡ እግሩ አካባቢ የሚቀረው ትርፍ ደግሞ ወደ እግር ይጠቀለላል፡፡ ከዚያም ሦስቱም ከፈኖች እንዳይበታተኑ ባንድነት ይታሰራሉ፡፡ ቀብር ዉስጥ እስሩ ይፈታል፡፡

በሟች ላይ የመስገድ አሕካም

ሟች ላይ መስገድ ፈርድ ኪፋያ ነው፡፡ ከፊሉ ሰው ከፈፀመው ከተቀሩት ሰዎች ወንጀሉ ይወድቃል፡፡ ለተቀሩት ሰዎች ሱና ይሆናል፡፡ ሁሉም ሰው ከተወው ሁሉም ሰው ወንጀለኛ ይሆናል፡፡ አላህ (ሱወ)

وَلا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا

"ከነሱም በአንድም በሞተ ሰው ላይ ፈጽሞ አትስገድ፤ ..." ይላል - (አል-ተውባ፡ 84)፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) በመናፍቃን ላይ

ከመስገድ መከልከላቸው በምእመናን ላይ እንዲሰግዱ መታዛዘቸውን ያሳያል፡፡ ሙስሊሞች መሸሩዕ መሆኑን ተስማምተውበታል፡፡

የጀናዛ ሰላት ሸርጦች

የጀናዛ ሰላት ሸርጦች፡- ኒያ፣ ወደ ቂብላ መዞር፣ ዐውረትን መሸፈን፣ የሰጋጅ ጠሃራ፣ የሚሰገድበት ሰው (ሟች) ጠሃራ፣ ከነጃሳ መጥራት፣ የሰጋጁ ሙስሊምነት፣ የሟች ሙስሊምነት፣ በአካባቢው ካለ የጀናዛው መቅረብ፣ የሰጋጁ ሙከልለፍ መሆን (ለአቅመ አዳም መድረስ) ናቸው፡፡

አርካኖቿ፡- መቆም፣ አራቱ ተክቢራዎች፣ ፋቲሓን መቅራት፣ በነቢዩ (ሰዐወ) ላይ ሰላት ማውረድ፣ ለሟቹ ዱዓእ ማድረግ፣ ቅደም ተከተል መጠበቅ፣ እና ተስሊም (ሰላምታ) ናቸው፡፡

ሱናዎቿ፡- ከሁሉም ተክቢራ ጋር እጅ ማንሳት - ከእንደነኢብኑዑመር (ረዐ) ተገኝተዋልና - ቡኻሪ በእንጥልጥል (ሙዐልለቀን) እንደዘገበው፡፡ ከኢብኑ ዐባስም (ረዐ) - በሱነን ሰዒድ ቢን መንሱር ዉስጥ እንደተዘገበው፡፡ ከዘይድ ቢን ሣቢትም (ረዐ) - በኢብን አቢሸይባ እንደተዘገበው፡፡

ከቂራአ በፊት በስመላና ኢስቲዓዛ ማድረግ፣ ለራሱና ለሙስሊሞች ዱዓእ ማድረግ፣ ቂራአን (ንባቡን) በማይሰማ ድምጽ መቅራት (ማንበብ)፣ ከአራተኛው ተክቢራ በኋላና ከተስሊም በፊት ትንሽ መቆም - ከዚያ በኋላ ዱዓእ ቢያደርግም ጥሩ ነው፣ እጆቹን በደረቱ ላይ አድርጎ ቀኝ እጁን በግራ እጁ ላይ ማድረግ፣ ሲያሰላምት ወደ ቀኙ መልከት ማድረግ - እነዚህ ሁሉ ሱና ናቸው፡፡

ሟች ላይ ሲሰገድ ኢማም ወይም ለብቻው የሚሰግድ ሰው በሟቹ ደረት አቅጣጫ በሟቿ ደግሞ በመሃል አቅጣጫ ይቆማል፡፡

ማእሙም ከኢማሙ በስተኋላ ይቆማል፡፡ ማእሙሞች በሦስት ረድፍ ቢሆኑ ሱና ነው፡፡ ከዚያም ተክቢረተል–ኢሕራም ማድረግ፤ ተክቢረተል–ኢሕራም ካደረገ በኋላ በቀጥታ ኢስቲዓዛ ማድረግ – የመክፈቻ ዱዓእ አያደርግም፤ በስመላን ማድረግ፣ ፋቲሓን መቅራት፣ ከዚያም ተክቢራ ማድረግ፣ ከዚያም በነቢዩ (ሰዐወ) ላይ ሰላት ማውረድ – በሰላት ተሸሁድ ዉስጥ በሚደረገው መልኩ፣ ከዚያም ተክቢራ ማድረግ፣ ከዚያም በሱና በደረሰን መሰረት ለሟች ዱዓእ ማድረግ – ከዚያም ዉስጥ በአቡሁረይራ (ረዐ) ሐዲስ የተላለፈው የሚከተለው ጥቅል የሆነ ዱዓእ ይገኛል፡–

اللهم اغفر لحينا وميتنا وشاهدنا وغائبنا، وصغيرنا وكبيرنا، وذكرنا وأنثانا، اللهم من أحييته منا فأحيه على الإسلام، ومن توفيته منا فتوفه على الإيمان، اللهم لا تحرمنا أجره، ولا تضلنا بعده

አላሁምመግፍር ሊሐይዪና ወመይዪቲና ወሻሂዲና ወጋኢቢና ወሰጊሪና ወከቢሪና ወዘከሪና ወኡንሳና አላሁምመ መን አሕየይተሁ ሚንና ፈአሕዪሁ ዐለልኢስላም ወመን ተወፈይተሁ ሚንና ፈተወፈሁ ዐለል ኢማን አላሁምመ ላተሕሪምና አጅረሁ ወላቱዷልለና በዕደሁ

ትርጉሙም፡– "አላህ ሆይ! በሕይወት ላለንም ሆነ ለሙታናችን፣ እዚህ ለተገኘንም ሆነ ከዚህ ዉጭ ላለን፣ ለትንንሾቻችንም ሆነ ለትልልቆቻችን፣ ለወንዶቻችንም ሆነ ለሴቶቻችን ምህረት አድርግልን፤ አላህ ሆይ! ከመሀላችን በሕይወት የሚታቆየውን ሰው በኢስላም ላይ አቆየው፤ ከኛ ዉስጥ የምትገድለውን ሰው ደግሞ በኢማን ላይ ግደለው፤ አላህ ሆይ! ምንዳውን አትንፈገን፤ ከሱም በኋላ አታጥምመን" ማለት ነው፡፡

በዐውፍ ቢን ማሊክ (ረዐ) የተላለፈው የሚከተለው ዱዓም አለ፡–

اللهم اغفر له وارحمه وعافه واعف عنه وأكرم نزله ووسع مدخله واغسله بالماء والثلج والبرد ونقه من الذنوب والخطايا كما ينقى الثوب

الأبيض من الدنس وأبدله دارا خيرا من داره وأهلا خيرا من أهله وزوجا خيرا من زوجه وأدخله الجنة وأعذه من عذاب القبر وعذاب النار

አላሁምመግፊር ለሁ ወርሐምሁ ወዓፊሀ ወዕፉ ዐንሁ ወአክሪም ኑዙለሁ ወወስሲዕ ሙድኸለሁ ወግሲልሁ ቢልማኢ ወሥሠልጂ ወልበረዲ ወነቂሁ ሚነዝዙኑቢ ወልኸጣያ ከማ ዩነቅቀሥሠውቡል– አብየዱ ሚነድደነሲ ወአብዲልሁ ዳረን ኸይረን ሚን ዳሪሂ ወአህለን ኸይረን ሚን አህሊሂ ወዘውጀን ኸይረን ሚን ዘውጂሂ ወአድኺልሁ አልጀነተ ወአዒዝሁ ሚን ዐዛቢልቀብር ወዐዛቢ ንናር

ትርጉሙም፡– "አላህ ሆይ! ምህረት አድርግለት እዘንለት በቀብር ውስጥ ደህንነት ስጠው፤ ማረው፤ መስተንግዶዉን አሳምርለት፤ መግቢያውን አስፋለት፤ በዉሃና በበረዶ እጠበው፤ነጭ ልብስ ከእድፍ በሚጠራው አይነት ከወንጀሎቹና ከኃጢአቶቹ አጥራው፤ ከቤቱ የተሻለውን ቤት ከቤተሰቡ የተሻለውን ቤተሰብ ከሚስቱ የተሻለችውን ሚስት ለውጥለት፤ ጀነት አስገባው፤ ከቀብር ቅጣትና ከእሳት ቅጣት ጠብቀው" ማለት ነው፡፡

የሚሰገድበት ሟች ሴት ከሆነች በእንስት አገላለጽ ... **اللهم اغفر لها** *አላሁምመግፊር ለሃ* (አላህ ሆይ! ምህረት አድርግላት) ይላል – በሁሉም ዱዓእ ዉስጥ፡፡ ሟች ሕጻን ከሆነ መጀመሪያ ላይ የተጠቀሰውን ጥቅል ዱዓእ ያደርጋል፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) የሚከተለውን ማለታቸውም ተዘግቧል፡–

(اللهم اجعله لنا سلفا وفرطا وذخرا)، (اللهم أعذه من عذاب القبر)

(አላሁምመ–ጅዐልሁ ለና ሰለፈን ወፈረጠን ወዙኽራ) (አላሁምመ አዒዝሁ ሚን ዐዛቢልቀብር) – "(አላህ ሆይ! ቀዳሚያችን፣ ቀድሞን እዚያ የሚጠብቀን ምንዳችን፣ እዚያ የሚቀመጥልን ድልባችን አድርግልን) (አላህ ሆይ! ከቀብር ቅጣት ጠብቀው)"

ከዚያም ተክቢራ ያደርጋል። ከዚያም ጥቂት ቆም ይልና አንድ ጊዜ ብቻ ወደ ቀኙ ያሰላምታል። አንዳንድ ጊዜም አምስት ተክቢራዎችን ያደርጋል። በሱና ተገኝቷልና። አንዳንዴ ስድስትም አንዳንዴ ሰባትም ይደረጋል። ከዐሊይ (ረዐ) ተገኝቷልና።
ከጀናዛ ሰላት ከፊሉ ያመለጠው ሰው ከኢማሙ ጋር የቀረውን ይሰግድና ኢማሙ ሲያሰላምት ያመለጠውን እንደአሰጋገዱ ይሞላል።
ማስገንዘቢያ፡- ጀናዛው ከመቀበሩ በፊት የጀናዛ ሰላት ያመለጠው ሰው በቀብሩ ላይ መስገድ ይችላል - በሞተ ቀን ሊሰግድበት የሚገባው ሰው ከሆነ። በሰሒሐይን ዉስጥ ከኢብኑ ዐባስ (ረዐ) የተዘገበ ሐዲስ ስላለ።

ማስገንዘቢያ፡- ሟቹ ያልተሰገደበት ከሆነ ሰላቱል-ጋኢብ ይሰገድበታል - ነቢዩ (ሰዐወ) በነጃሺ ላይ ሰግደዋልና - (ሙተፈቁን ዐለይህ)።
ማስገንዘቢያ፡- አራት ወርና ከዚያ በላይ ከሆነ በኋላ ጽንስ ሞቶ ከወጣ ይታጠባል፤ ይከፈናል፤ የጀናዛ ሰላት ይሰገድበታል፤ ስም ይወጣለታል፤ ዐቂቃም ይደረግለታል። ከአራት ወር በታች ከሆነ ግን አይሰገድበትም፤ ሌሎች የተጠቀሱት ነገሮችም አይደረጉለትም።

ሬሳን የመሸከምና የመቅበር አሕካሞች

ከሙስሊሞች ዉስጥ ነገሩን ባወቀ ሰው ላይ ሟችን መሸከምና መቅበር ፈርድ ኪፋያ ነው። መቅበሩ በቁርአንና በሱና መሽሩዕ ነው። አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-
أَلَمْ نَجْعَلِ الأَرْضَ كِفَاتًا أحياء وأمواتا

"ምድርን ሰብሳቢ አላደረግናትምን? ሕያዋን ሆናችሁ ሙታንም ሆናችሁ፡፡" ይላል – (አልሙርሰላት፡ 26 – 27)፡፡ አላህ (ሱወ)

ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ

"ከዚያም ገደለው፤ እንዲቀበርም አደረገው፤" ይላል – (ዐበሰ፡ 21)፡፡ መቅበር የነቢዩ (ሰዐወ) ፈለግም ነው፡፡

ጀናዛን መከተልና ወደ ቀብር መሸኘት ፈርድ ኪፋያ ነው፡፡ አቡሁረይራ ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በአንድ ሙስሊም ላይ ያለው የሌላ ሙስሊም ሐቅ (ሙብት) አምስት ነው፤" ብለው ከዚያ ዉስጥ "ከሞተ ተከተለው" የሚል አለበት – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ትልቅ ጥቅምም አለው፡፡ በሰሒሐይን ዉስጥ እንደተዘገበው ነቢዩ (ሰዐወ) "እስከሚሰገድበት ድረስ ጀናዛ ላይ የተገኘ ሰው አንድ ቂራጥ ያገኛል፤ እስከሚቀበር ድረስ የተገኘ ሰው ደግሞ ሁለት ቂራጦች ያገኛል" ሲሉ "ሁለት ቂራጦች ማለት ምን ማለት ነው" ተብለው ተጠየቁ፡፡ እሳቸውም "የሁለት ትልልቅ ተራሮች ያክል (ምንዳ) ነው" በማለት መለሱ፡፡ ቡኻሪ "የሸኘ ሰው" በሚል ሐረግም ዘግቧል፡፡ ሙስሊም "ከሷ (ከጀናዛ) ጋር የወጣ ከዚያም እስከምትቀበር ድረስ የተከተላት" በሚል ሐረግም ዘግቧል፡፡ ሐዲሱ በሁሉም ዘገባዎቹ ዉስጥ ጀናዛን እስከቀብር ድረስ መሸኘት ላይ መቀስቀስ አለበት፡፡

ጀናዛን የተከተለ ሰው መሸከሙ ላይ መሳተፍ ሱና ነው – በየጎኑ በጋራ መያዝ ከተመቸ፡፡ የመቃብር ቦታ ሩቅ ከሆነ በመኪና ወይም በእንስሳ ማጓጓዝም ችግር የለውም፡፡

ጀናዛን የተሸከመ ሰው ዉዱእ ማድረግ ይወደዳል – ከአቡሁረይራ ተገኝቷልና፡፡

ጀናዛን ለመሸኘት መቻኮል ሱና ነው። አቡሁረይራ ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ጀናዛን ለመሸኘት ተቻኮሉ፤ መልካም ጀናዛ ከሆነች ቶሎ ወደ ጥሩ ነገር ታደርሱዋታላችሁ፤ ከዚህ ዉጭ ከሆነችም ክፉን ነገር ከጫንቃችሁ ታወርዳላችሁ" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)። ሆኖም መቻኮሉ ከልክ አልፎ ሕያዋንም ሆኑ ሙታንን የሚያስጨንቅ መሆን የለበትም። ተሸካሚዎቹም ሆኑ ሸኚዎቹ በእርጋታ መሸኘት ይኖርባቸዋል። ቁርአን በመቅራትም ሆነ በሌላ ነገር ድምጻቸውን ከፍ ማድረግ የሌባቸውም። በተህሊል (ላኢላሀ ኢልለላህ) በማለትም ሆነ በሌላ ዚክር ወይም

استغفروا له

"ምህረት ጠይቁለት" እና በመሳሰሉት አባባላቸው ድምጻቸውን ከፍ ማድረግ የለባቸውም። ይህ ቢድዓ ነውና።

ማስገንዘቢያ፡– ሴቶች ከጀናዛ ጋር መውጣት ሐራም ነው። ኡሙ ዐጢያ "ጀናዛን ከመከተል ተከልክለናል" ብላለችና – (ቡኻሪ)። በነቢዩ (ሰዐወ) ዘመን ሴቶች ከጀናዛ ጋር አይወጡም ነበር። ጀናዛን መሸኘት የወንዶች ብቻ ነው።

የአቀባበር አሕካሞች

መቃብር ጥልቀትና ስፋት ቢኖረው ሱና ነው። ነቢዩ (ሰዐወ) "ቆፍሩ፤ አስፉት፤ ጥልቅ አርጉ" ብለዋልና[1] – አህመድ፣ አቡዳውድና አልቲርሚዚ ከሂሻም ቢን ዓሚር እንደዘገቡት። ቲርሚዚ "ሐሰኑን ሰሒሕ" ብለውታል። ከሽታ የሚከላከል ያክል ጉድጓድም በቂ ነው።

[1] ነቢዩ (ሰዐወ) ይህንን ያሉት በኡሑድ ዘመቻ ቀን ነው። በዘመቻው ላይ የሞቱት ሰሓቦች ብዙ ስለነበሩ እንዴት መቅበር እንዳለባቸው ሲጠየቁ ነቢዩ (ሰዐወ) "ቆፍሩ፣ አስፉት፣ ጥልቅ አድርጉ፣ በአንዱ መቃብር ሁለትም ሦስትም ቅበሩ" አሉ። – ተርጓሚው

የሴትን ጀናዛ መቃብር ዉስጥ በሚያስገቡበት ወቅት መቃብሩን መሸፈን ሱና ነው፡፡ ሴት ዐውራ ስለሆነች፡፡ ሬሳን ወደ መቃብር የሚያስገባ ሰው

بسم الله وعلى ملة رسول الله

ቢስሚላሂ ወዐላ ሚልለት ረሱሊላህ "በአላህ ስም፤ በአላህ መልክተኛ መንገድ (ሃይማኖት) ላይ" ማለት ሱና ነው፡፡ ኢብኑ ዑመር ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሙታኖቻችሁን መቃብር ዉስጥ ስታስገቡዋቸው *ቢስሚላሂ ወዐላ ሚልለት ረሱሊላህ* በሉ" ብለዋልና – ከነሳኢ ዉጭ አምስቶቹ ዘግበውታል፤ ቲርሚዚ ሐሰን ነው ያለው ሲሆን መውቁፍ ነውም ብለዋል፡፡

ሬሳው ለሕድ ዉስጥ ሲገባ በቀኝ ጎኑ ላይ ወደ ቂብላ አዙሮ ማስቀመጥ ነው፡፡ የሙስሊሞች ድርጊት በዚሁ ላይ እየሄደ ስለሆነ፡፡ ከዚያም የለሕድ ክፍተት በደንብ እስኪያያዝ ድረስ በጡብና በጭቃ ይዘጋል፡፡ በዐምር ቢን አልዓስ ሐዲስ ዉስጥ እንደተገለጸው፡፡ ከዚያም አፈር ይመለስበታል፡፡ ከዚያ መቃብር አፈር ዉጭ ሌላ አይጨመርበትም፡፡

መቃብሩ የአንድ ስንዝር ያክል ከፍ ይደረጋል፡፡ በግመል ሻኛ ቅርጽ፡፡ በነቢዩ (ሰዐወ) መቃብር እንደተደረገው፡፡ የጎርፍ ዉሃ እንዲወርድለት፡፡ ጠጠርም ይደረግበታል፡፡ እንዲያያዝና እንዳይበታተን ዉሃም ይረጭበታል፡፡ ድንበሩ እንዲለይና እንዲታወቅ በሁለት ጎኖቹ ላይ (የድንጋይ ወይም የእንጨት) ትክሎች ቢደረጉ ችግር የለውም፡፡

መቅበሩ ከተጠናቀቀ በኋላ ሙስሊሞች ቀብሩ ላይ ቆሞው ዱዓእ ቢያደርጉለትና ምህረት ቢጠይቁለት የተወደደ ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ሬሳን ቀብረው ካጠናቀቁ በኋላ ቆም ብለው "ለወንድማችሁ ምህረትን ጠይቁለት፤ ጽናትንም ለምኑለት፤ አሁን ይጠየቃልና"

ብለዋል – (አቡዳውድ)፡፡ በቀብር ላይ ቁርአን መቅራት ቢድዓ ነው፡፡ ነቢዩም (ሰዐወ) ሆኑ ሰሓቦቻቸው አላደረጉትምና፡፡ ሁሉም ቢድዓ ጥመት ነው፡፡

መቃብሮችን መገንባት፣ በኖራ መቀባትና በላያቸው ላይ መጻፍ ሐራም ነው፡፡ ጃቢር (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) መቃብር በኖራ እንዳይቀባ፣ በላዩ ላይም እንዳይቀመጥበት፣ እንዳይገነባበትም ከልክለዋል" ብሏል – (ሙስሊም)፡፡ ቲርሚዚ በዘገበውና ሰሒሕ ነው ባለው መርፉዕ በሆነ ሐዲስ ጃቢር (ረዐ) "መቃብሮች ኖራ እንዳይቀቡ፣ እንዳይጻፍባቸውና እንዳይረገጡ ተከልክለዋል" ብሏል፡፡ ይህ ወደ ሽርክና በዶሪሆች (በመቃብሮች) ላይ ወደመመካት የሚያመራ መንገድ ነውና፡፡ የማያውቁ ሰዎች በቀብር ላይ ግንባታና ጌጣጌጥ ሲያዩ ይመኩበታልና፡፡

በመቃብሮች ዉስጥ የኤሌክትሪክም ሆነ ሌላ መብራት ማድረግ ሐራም ነው፡፡ መስጂዶችን በመቃብሮች ላይ መገንባት በመቃብሮች አጠገብ ወይም ወደ መቃብሮች መስገድ ሐራም ነው፡፡ ሴቶች መቃብሮችን መጎብኘት ሐራም ነው፡፡[1] በኢብኑ ዐባስ በተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "መቃብሮችን በብዛት የሚጎበኙ ሴቶችን፣ በመቃብሮች ላይ መስጂድ የሚገነቡትንና በመቃብር ላይ መብራት የሚያደርጉትን አላህ ይርገማቸው" ብለዋል – የሱነን ባለቤቶች እንደዘገቡት፡፡ በሰሒሐይን ዉስጥም ከዓኢሻና ከኢብኑ ዐባስ (ረዐ) በተዘገበ ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አላህ አይሁዶችንና ነሳራዎችን ይርገማቸው፤ የነቢያቶቻቸውን መቃብሮች መስጊድ አደረጉዋቸው፡፡"

[1] በሴቶች መቃብር መጎብኘት መቻል አለመቻል ላይ ዐለሞች በሦስት ተከፍለዋል – ከፊሎቹ ሙሉ በሙሉ የከለከሉ ሲሆን ያለገደብ የፈቀዱም አሉ፡፡ ሌሎች ደግሞ በገደብ (በሸርጥ) ፈቅደዋል፡፡ ሐዲሱ እንደሚያመለክተው ነቢዩ የረገሙቸው መቃብር መጎብኘትን የሚያበዙ ሴቶችን ስለሆነ ሳታበዛ መጎብኘት ትችላለች ይላሉ፡፡ እንደነሱ እምነት ኣኺራን ለማስታወስ መቃብር እንዲጎበኙ የተፈቀደው ለወንዶች ብቻ ሳይሆን ለሴቶችም ነው፡፡ እነ ሼኽ ናስር አል–ዲን አል–አልባኒ ይህን አቋም ካላቸው ዐለሞች ናቸው፡፡ – ተርጓሚው

ብለዋል፡፡ በግንባታና በመሳሰሉት ነገሮች መቃብሮችን ማክበር የዓለም ሽርክ መሰረት ነው፡፡
መቃብሮች ላይ በመሄድ፣ በመቀመጥና በጫማ በመርገጥ ማዋረድ ሐራም ነው፡፡ ሙስሊም ከአቡሁረይራ (ረዐ) በዘገበው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንዳችሁ መቃብር ላይ ከሚቀመጥ ፍም ላይ ተቀምጦ ልብሱ ተቃጥሎ ወደ ገላው ቢዘልቅ ይሻለዋል" ብለዋል፡፡

የተዕዚያና የመቃብር ጉብኝት አሕካሞች

የሟች ቤተሰቦችን ተዕዚያ ማድረግ ትእግስት እንዲያደርጉ መምከርና ለሟች ዱዓእ ማድረግ ሱና ነው፡፡ ለሟች ቤተሰቦች ምግብ አዘጋጅቶ መላክ የተወደደ ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "ለጀዕፈር ቤተሰቦች ምግብ ሥሩላቸው፤ የሚያሳስባቸው ነገር መጥቶባቸዋልና" ብለዋል – አህመድና ቲርሚዚ ከዐብደላህ ቢን ጀዕፈር የዘገቡት ሲሆን ቲርሚዚ ሐሰን ነው ብሎታል፡፡ አንዳንድ ሰዎች በተጋነነ ሁኔታ ምግብ በመስራት በሟች ቤተሰብ ዘንድ አስፈላጊ ሁኔታ ሳይኖር ረጅም ጊዜ የሚቀመጡት የተከለከለ ነው፡፡
እንደዚያውም በዛሬ ጊዜ አንዳንድ የሟች ቤተሰቦች ሰዎች በነሱ ዘንድ እንዲሰበሰቡ ቦታ በማዘጋጀት፣ ምግብ በመሥራት፣ ቁርአን የሚቀሩትን ሰዎች በመከራየት፣ በዚህም ለብዙ ወጪ የሚዳረጉት ሁኔታ እንደመታሰቢያ ዝግጅት ሐራምና ቢድዓ ናቸው፡፡
መቃብሮችን መጎብኘት ለወንዶች ብቻ የተወደደ ነው፤ መቃብሮችን በማየት ለመመከርና ለመገሠጽ፤ ለሙታን ዱዓእና ኢስቲግፋር ለማድረግም፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "መቃብሮችን ከመጎብኘት ከልክያችሁ ነበር፤ (ካሁን በኋላ) ጎብኟት፤" ብለዋል – ሙስሊምና ቲርሚዚ እንደዘገቡት፡፡ የቲርሚዚ ዘገባ "እሷ ኣኺራን ታስታውሳችኋለች"

የሚል ጭማሪ አለው፡፡ ይህም የሚሆነው ያለ ረጅም ጉዞ ነው፡፡ መቃብሮችን መጎብኘት በሦስት ሽርጦች ነው፡-

1/ ጎብኚው ወንድ እንጂ ሴት አለመሆን፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "መቃብር ጎብኚ ሴቶችን አላህ ይርገማቸው" ብለዋልና - አህመድ፣ ቲርሚዚና ኢብኑ ማጃ እንደዘገቡትና ቲርሚዚ ሰሒሕ ነው እንዳለው፡፡

2/ ጉብኝቱ ረጅም ጉዞ የማያስኬድ አለመሆን፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ወደ ሦስት መስጂዶች ብቻ ሲቀር ጓዝ ጭኖ መሄድ አይቻልም" ብለዋል - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

3/ ከጉብኝቱ የሚፈለገው ለመገሰጽና ኣኺራ ለማስታወስ እንዲሁም ለሙታን ዱዓእ ለማድረግ መሆን፡፡ ከጉብኝቱ የሚፈለገው ከመቃብሮቹና ከዶሪሆች በረከት ለማግኘት፣ ሓጃ ለማውጣት፣ ከጭንቀት ለመውጣት ከሆነ የዚህ አይነቱ ጉብኝት ቢድዓና ሽርክ ነው፡፡

ጎብኚው ፊቱን ወደ ሟቹ ያዞራል፡፡ ለሟቹ ዱዓእ ማድረግ ከፈለገ ወደ ቂብላ ይዞራል፡፡ በዚያራ ጊዜ በሱና የተገኙትን ዚክሮች ያደርጋል፡፡

ክፍል ሦስት
የዘካ አሕካሞች

ዘካ ከኢስላም ማእዘናትና ታላላቅ መሠረቶች አንዱ ነው፡፡ የቁርአንና የሱና ማስረጃዎች በዚህ ላይ ተደጋግፈዋል፡፡ አላህ (ሱወ) በቁርአን ዉስጥ በሰማንያ ሁለት ቦታዎች ከሰላት ጋር አቆራኝቶ ማምጣቱ የዘካ ጉዳይ ከፍተኛ ቦታ ያለው መሆኑን ያሳያል፡፡

አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

"ሰላትንም ደንቡን ጠብቃችሁ ስገዱ፤ ዘካንም ስጡ" ይላል - (አልበቀራ፡ 43)፡፡

አላህ (ሱወ) እንዲህም ይላል፡-

فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ

"... ቢጸጸቱም ሰላትንም በደንቡ ቢሰግዱ ዘካንም ቢሰጡ መንገዳቸውን ልቀቁላቸው" – (አልተውባ፡ 5)፡፡

ኢብኑዑመር (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ኢስላም በአምስት ነገሮች ላይ ነው የተገነባው – ከአላህ በስተቀር (በእውነት የሚመለክ) ሌላ አምላክ እንደሌለና መሐመድ የአላህ መልክተኛ መሆኑን መመስከር፣ ሰላትን ደንቡን ጠብቆ መስገድ፣ ዘካን መስጠት፣ ..." ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡

ዘካ ፈርድ መሆኗን፣ ከኢስላም ማእዘናት ዉስጥ ሦስተኛ ማእዘን መሆኗን፣ ዋጂብነቷን የካደ ሰው ካፊር መሆኑን፣ እና ዘካ የከለከሉትን ቡድኖች መጋደል እንደሚቻል ሙስሊሞች ተስማምተውበታል (ኢጅማዕ አድርገዋል)፡፡

ዘካ ፈርድ ሆና የተደነገገችው ከነቢያዊ ሂጅራ በሁለተኛው አመት ላይ ነበር። ነቢዩ (ሰዐወ) ዘካ ለሚገባቸው ሰዎች እንድትደርስ ሰብስበዋት የሚያመጧትን ሰዎች ይልኩ ነበር። የኹለፋእ አል–ራሺዲን ሱናና የሙስሊሞችም ተግባር በዚሁ ሁኔታ ነው ያለፈው። ዘካ መስጠት ለፍጡራን በጎ መዋል ነው፤ ገንዘብን ከቆሻሻ ማጥራት ነው፤ ከጥፋትም መጠበቅ ነው፤ ሰው ለጌታው (ሱወ) ባርነቱን የሚገልጽበትም ነው። አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

"ከገንዘቦቻቸው በርሷ የምታጠራቸውና የምታፋፋቸው የሆነችን ምጽዋት ያዝ፤ ለነሱም ጸልይላቸው፤ ጸሎትህ ለነሱ እርካታ ነውና። አላህም ሰሚ አዋቂ ነው" – (አል–ተውባ፡ 103)።

ስለዚህ ዘካ ነፍስን ከስስታምነት የምታጠራና የሀብታም መፈተኛ ናት – ከሚወደው ገንዘብ ላይ በማውጣት ወደ አላህ ስለሚቃረብ።

ዘካ የቋንቋ ትርጓሜው የአንድ ነገር መጨረሻ፣ ሙገሳ፣ እና ማጥራት ማለት ነው።

አላህ ዘካ ብሎ የጠራት ነፍስንና ገንዘብን ስለምታጠራ ነው። እሷ ገንዘብን የምትቀንስና ባለቤቱን የምትጎዳ ቅጣት ወይም ግብር አይደለችም። እንዲያውም በተቃራኒው ሰው በማያውቅበት ሁኔታ ገንዘብን እንዲጨምርና እንዲፋፋ ታደርጋለች። ነቢዩ (ሰዐወ) "ሰደቃ ከገንዘብ አትቀንስም።" ብለዋል – (ሙስሊም)።

ዘካ ሸሪዓዊ ትርጓሜው በተወሰነ ጊዜ ለተወሰኑ ቡድኖች ለመስጠት በተወሰነ ገንዘብ ላይ ዋጂብ የተደረገ (የመውሰድ) መብት ነው። ማብራሪያው ይመጣል።

ለዘካ ግዴታነት መሟላት ያለባቸው አምስት ሸርጦች

1/ ሑርነት (ነጻነት) – በባሪያ ላይ ዋጂብ አይሆንም፡፡ ገንዘብ ስለሌለው፡፡ በእጁ ያለው ገንዘብ የአሳዳሪው ስለሆነ የገንዘቡን ዘካ የሚያወጣው አሳዳሪው ነው፡፡

2/ ባለገንዘቡ ሙስሊም መሆን አለበት፡፡ ዘካ በካፊር ላይ ዋጂብ ስላልሆነ እንዲከፍል አይገደድም፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلا أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ

"ልግስናዎቻቸው ከነሱ ተቀባይነት እንዳያገኙ የሚከለክላቸው በአላህና በመልክተኛው የካዱ … መሆናቸው እንጂ ሌላ አይደለም" – (አል–ተውባ፡ 54)፡፡

ዘካ መስጠት ወደ አላህ መቃረብና የሱን ትእዛዝ መፈፀም ነው፡፡ ካፊር ደግሞ ወደ አላህ የሚቃረብና ትእዛዙንም የሚፈፅም አይደለም፡፡ ዘካ መስጠት ኒያም ይፈልጋል፡፡ ካፊር ኒያ አያደርግም፡፡ የተጠያቂነት ዋጂብነት ያለበት ለመሆኑ ማለትም በኣኺራ እንደሚጠየቅበትና የተለየ ቅጣት እንደሚቀጣበት የሚከተለው የአላህ ቃል ያመለክታል፡–

مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ، قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ، وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ

"በሰቀር ዉስጥ ምን አገባችሁ? (እነርሱም) ይላሉ፡– ከሰጋጆች አልነበርንም፡፡ ለድሆችም የምናበላ አልነበርንም፡፡" – (አል–ሙደሢር፡ 42 – 44)፡፡

በሙዓዝ ቢን ጀበል (ረዐ) በተላለፈ ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከአላህ በስተቀር (በእውነት የሚመለክ) ሌላ አምላክ አለመኖሩንና መሐመድ የአላህ መልክተኛ መሆኑን እንዲመሰክሩ ጥራቸው፤ ይህንን ከተቀበሉህ አላህ ከሀብታሞቻቸው ተወስዳ ወደ ድሆቻቸው የምትመለስ የሆነችን ሰደቃ ግዴታ እንዳደረገባቸው

አሳውቃቸው፡፡” ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ በዚህም ለዘካ ዋጂብነት ሙስሊምነት ሸርጥ ተደረገ፡፡

3/ ኒሳብ የሚሞላ ገንዘብ ወይም ንብረት ባለቤት መሆን፡፡ ከኒሳብ በታች ከሆነ ዋጂብ አይሆንም፡፡ ኒሳብ[1] የሚታወቅ የገንዘብ መጠን ሲሆን ዝርዝሩ ይመጣል፡፡

4/ የባለቤትነት መረጋጋት – ማለትም በገንዘቡ ላይ የሌላ ሰው ባለመብትነት የተንጠለጠለበት አለመሆን፡፡ ባለቤትነት ያልተረጋጋበት ገንዘብ ውስጥ ዘካ የለም፡፡ ለምሳሌ በሙካተብ[2] ላይ ያለ እዳ፡፡ ሙካተብ አቃተኝ መክፈል አልቻልኩም ማለት ይችላልና፡፡

5/ ገንዘቡ አመት የሞለው መሆን፡፡ ዐሊ (ረዐ) “ገንዘብ አመት እስኪሞላው ድረስ ዘካ የለበትም፡፡” ብለዋል – አቡዳዉድ፣ አል-ዳረቁጥኒ፣ እና አልበይሀቂ እንደዘገቡት፡፡ የዓኢሻ (ረዐ) ሐዲስም ይመሰክርለታል፡፡ ይህ ከእንደነ አቡበከር፣ ዑሥማን፣ ዐሊ፣ ኢብኑዑመር ካሉት ሰሓቦች ፅኑ በሆኑ ሰነዶች ተዘግቧል፡፡

ከመሬት ለሚበቅል ነገር ዘካ ግዴታ የሚሆንበት በደረሰ ጊዜ ነው፡፡ አመት መሙላት አይታይም፡፡ አመት መሙላት ሸርጥ የሚሆነው ጥሬ ገንዘብ፣ እንስሳት፣ እና የሸቀጥ እቃዎች ሲሆኑ ይኸውም ለባለበቤቱ ለማግራትና ገንዘቡም በተሟላ ሁኔታ እንዲለማ ነው፡፡

ዘካ ዋጂብ የሚሆንባቸው ከእንስሳት ለሚወለዱትና የንግድ ትርፍ አመታቸው የሚታየው የዋናው ገንዘብ ወይም እንስሳት አመት መሙላት ነው፡፡ ዋናቸው ኒሳብ የሚሞላ ከሆነ አዲስ ለተወለዱት እንስሳት ወይም ለንግድ ለትርፍ ለብቻ አመት መሙላት

---

[1] ኒሳብ ማለት ዘካ ለማውጣባቸው የገንዘብ ወይም የንብረት አይነቶች ለዘካ ግዴታ መሆን መነሻ የሚሆን የገንዘብ ወይም የንብረት መጠን ነው፡፡

[2] ሙካተብ ማለት ገንዘብ አጠራቅሞ በመክፈል ራሱን ነፃ እንዲያደርግ አሳዳሪው የፈቀደለት ባሪያ ማለት ነው – ተርጓሚው፡፡

አይጠበቅም፡፡ መነሻው ኒሳብ የማይሞላ ከሆነ አመት መቁጠር የሚጀምረው ኒሳብ ከሞላበት ጊዜ ጀምሮ ነው፡፡

የእዳ ዘካ

ከድሃ ወይም ከሚያዳትት ሰው ላይ እዳ ያለው ሰው ትክክለኛ በሆነ አተያይ ዘካ የሚያወጣው እዳውን ሲቀበል ሲሆን የሚያወጣውም ለአንድ አመት ነው፡፡[1] እዳው ያለው ሀብታም በሆነ ሰው ላይ ከሆነ ዘካውን በየአመቱ ይከፍላል፡፡

ለአገልግሎት የተዘጋጀ ንብረት እንደመኖሪያ ቤት፣ ልብሶች፣ የቤት ቁሳቁስ፣ መኪናዎች፣ለመጓጓዣነት የተዘጋጁ እንስሳት ዘካ የለባቸውም፡፡

ለኪራይ የተዘጋጁ እንደመኪናዎች፣ ሱቆች፣ ቤቶችና የመሳሰሉት በዋናቸው ዉስጥ ዘካ የለባቸውም፡፡ ዘካ ዋጂብ የሚሆነው በኪራያቸው ላይ ነው – ኪራዩ በራሱ ወይም ከሌላ ነገር ጋር ተጨምሮ ኒሳብ ከሞላና ከዉሉ ቀን ጀምሮ አመት ከሞላው፡፡

ዘካ ዋጂብ ከሆነበት በኋላ ሳያወጣ የሞተ ሰው ትቶት ከሞተው ገንዘብ ላይ ማውጣት ዋጂብ ይሆናል፡፡ በሰውየው ሞት ዘካ አይቀርም፡፡ ኢብኑ ዐባስ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ይበልጥ መከፈል ያለበት የአላህ እዳ ነው፡፡" ብለዋል – ቡኻሪ፣ ሙስሊምና ሌሎችም እንደዘገቡት፡፡ ወራሽ ወይም ሌላ ሰው ሰውየው ትቶት ከሞተው ገንዘብ ላይ ይከፍላል፡፡ ዋጂብ ናትና፡፡ በሞት አይቀርም፡፡ በሟች ጫንቃ ላይ የቀረች እዳ ስለሆነች ጫንቃውን ነፃ ማድረግ ግዴታ ይሆናል፡፡

---

[1] ይህ ማለት ገንዘቡ ተበዳሪው ጋ ከአንድ አመት በላይ የቆየ ቢሆንም ባለገንዘቡ ገንዘቡን ሲቀበል የአንድ አመት ዘካ ብቻ ይከፍላል ማለት ነው፡፡ – ተርጓሚው

የቤት እንስሳት ዘካ

የቤት እንስሳት አላህ ዘካን ዋጂብ ካደረገባቸው ነገሮች ናቸው፡፡ እነሱም፡- ግመል፣ ከብትና ***ገነም*** (ፍየል/በግ) ናቸው፡፡ ከነቢዩ (ሰዐወ) የተዘገቡ ሰሒሕ የሆኑ ሐዲሶች በነዚህ እንስሳት ላይ ዘካ ዋጂብ መሆኑን ያሳያሉ፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) በመዲና ዙሪያና በሌሎችም አካባቢዎች ካሉ የዐረብ ጎሳዎች ከነዚህ እንስሳት ዘካ ሰብስበው የሚያመጡ ሰዎችን ይልኩ ነበር፡፡

ከግመል፣ ከከብትና ከፍየል/በግ ዘካ ማውጣት ዋጂብ የሚሆነው በሁለት ሸርጦች ነው፡፡

አንደኛው ሸርጥ፡- ለሥራ ሳይሆን ለወተት ወይም ለእርባታ የተያዙ መሆን፡፡ ይህ ከሆነ ጥቅማቸው ይበዛል፤ በጥሩ ሁኔታ ስለሚያድጉና ስለሚራቡም ከነሱ ላይ ለመስጠት ይመቻል፡፡

ሁለተኛው ሸርጥ፡- ተሰማርተው ግጦሽ የሚበሉ (ሳኢማ) መሆን አለባቸው፡፡ ማለትም አመቱን ሙሉ ወይም አብዛኛውን የአመቱን ጊዜ በመስክ ግጦሽ ላይ የተሰማሩ መሆን አለባቸው፡፡ በህዝ ቢን ሐኪም ከአባቱ ከአያቱ ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ግጦሽ ላይ ከሚሰማሩ ግመሎች ሁሉ ከአርባ ግመሎች ዉስጥ አንድ *ኢብነተ ለቡን*[1] ዘካ ትሰጣለች" ብለዋል - አህመድ፣ አቡዳውድ፣ እና አል-ነሳኢ እንደዘገቡት፡፡ ሰውየው መኖ ወይም ሣር ገዝቶ ወይም ሰብስቦ ከሚያበላቸው እንስሳት ውስጥ ዘካ ማውጣት ዋጂብ አይሆንም፡፡

---

[1] ኢብነተ ለቡን ማለት ሁለት አመት ጨርሳ ሦስተኛ አመት የጀመረች ሴት ግመል ነች፡፡

1/ የግመል ዘካ

ሸርጦች (መስፈርቶች) ከተሟሉ ከአምስት ግመሎች አንድ ፍየል ዘካ ትሰጣለች፡፡ ከአስር ግመሎች ሁለት ፍየሎች ይሰጣሉ፡፡ ከአስራ አምስት ግመሎች ሦስት ፍየሎች ይሰጣሉ፡፡ ከሃያ ግመሎች አራት ፍየሎች ይሰጣሉ፡፡ ሓዲሱና ኢጅማዕ (የዑለሞች ስምምነት) ይህንኑ ያመለክታሉ፡፡ ግመሎቹ ሃያ አምስት ከሞሉ *ቢንቱ መኻድ* ትሰጣለች፡፡ ቢንቱ መኻድ ማለት አንድ አመት ጨርሳ ሁለተኛ አመት የጀመረች ሴት ግመል ነች፡፡ ቢንቱ መኻድ የተባለችው እናቷ በዚህ ጊዜ ባብዛኛው ስለምታረግዝ ነው፡፡ የግድ ማርገዝ ያለባት ባይሆንም፡፡ ቢንቱ መኻድን ካጣ በሷ ፈንታ *ኢብኑ ለቡን* ይሰጣል፡፡ ከአነስ የተዘገበ ሐዲስ "ቢንቱ መኻድ ከታጣች ኢብኑ ለቡን – ወንድ – ይሰጣል" ይላልና – ቡኻሪ፡፡

ግመሎቹ ሰላሳ ስድስት ከሞሉ *ቢንቱ ለቡን* ማውጣት ግዴታ ይሆናል፡፡ በአነስ ሐዲስ ዉስጥ "ከሰላሳ ስድስት እስከ አርባ አምስት ከደረሱ ከነሱ ዉስጥ *ቢንት ለቡን* ትሰጣለች" ተብሏልና – (ቡኻሪ)፡፡ ኢጅማዕ እንደሚያመለክተው ሴት ግመል ነች፡፡ ቢንት ለቡን ማለት ሁለት አመት የሞላት ግመል ነች፡፡ በዚህም የተሰየመችው እናቷ በዚህ ጊዜ ባብዛኛው ወልዳ ወተት (ለበን) ይኖራታልና ነው፡፡ ሆኖም መውለዷ ሸርጥ አይደለም፡፡ ባብዛኛው ጊዜ በሚሆን ሁኔታ መሰየሟ ነው እንጂ፡፡

ግመሎቹ አርባ ስድስት ከሞሉ *ሒቃ* ዘካ ትሰጣለች፡፡ ሒቃ ማለት ሦስት አመት የሞላት ግመል ነች፡፡ ይህም ስያሜ የተሰጣት በዚህ እድሜዋ በኮርማ ልትጠቃ፣ ሰውም ሆነ ሸክም መሸከም ስለምትችል ነው፡፡ በአነስ ሐዲስ ዉስጥ "(ግመሎቹ) አርባ ስድስት ከሞሉ ሒቃ ዘካ ትሰጣለች" ተብሏል – (ቡኻሪ)፡፡

ግመሎቹ ስልሳ አንድ ከሞሉ *ጀዝዓ* መስጠት ግዴታ ይሆናል፡፡ ጀዝዓ ማለት አራት አመት የሞላት ግመል ነች፡፡ ጀዝዓ የተባለችው በዚህ እድሜ ላይ ጥርስ ስለምትነቅል ነው፡፡ በዚህ የግመል መጠን ዉስጥ ጀዝዓ መስጠት ግዴታ መሆኑን የሚያሳየው በቡኻሪ በተዘገበው በአነስ (ረዐ) ሐዲስ ዉስጥ "(ግመሎቹ) ስልሳ አንድ እስከ ሰባ አምስት ከሞሉ ጀዝዓ ዘካ ትሰጣለች፡፡" መባሉ ነው፡፡ ዑለሞች በዚህ ላይ ኢጅማዕ አድርገዋል፡፡

የግመል ብዛት ሰባ ስድስት ከደረሰ ሁለት ቢንት ለቡን ዘካ ማውጣት ግዴታ ይሆናል፡፡ በቡኻሪ በተዘገበው በአነስ (ረዐ) ሐዲስ ዉስጥ "(ግመሎቹ) ሰባ ስድስት እስከ ዘጠና ከሞሉ ሁለት ቢንት ለቡን ዘካ ማውጣት ግዴታ ይሆናል" ተብሏልና፡፡

የግመል ብዛት ዘጠና አንድ ከደረሰ ሁለት ሒቅቃዎችን ዘካ ማውጣት ግዴታ ይሆናል፡፡ በቡኻሪ በተዘገበው በአነስ (ረዐ) ሐዲስ ዉስጥ "(ግመሎቹ) ዘጠና አንድ እስከ አንድ መቶ ሃያ ከደረሱ በኮርማ የተጠቁ ሁለት ሒቅቃዎች ዘካ ማውጣት ግዴታ ይሆናል" ተብሏልና፡፡ ዑለሞችም በዚህ ላይ ኢጅማዕ አድርገዋል፡፡

የግመል ብዛት ከአንድ መቶ ሃያ በአንድ ከጨመረ ሦስት ቢንት ለቡኖች ዘካ ማውጣት ግዴታ ይሆናል፡፡ ከዚያም በየአርባ ግመል ጭማሪ አንድ ቢንት ለቡን በየሃምሳ ግመል ጭማሪ ደግሞ አንድ ሒቅቃ ዘካ ማውጣት ግዴታ ይሆናል፡፡

2/ የከብት ዘካ

ከብትም ዘካ እንደሚወጣበት በነስም[1] በኢጅማዕም ዋጂብ ነው፡፡ በሰሒሐይን ዉስጥ እንደተዘገበው ጃቢር (ረዐ) የአላህ መልክተኛ (ሰዐወ) "የግመልም ሆነ የከብት ባለቤት እንዲሁም የፍየል

[1] ነስ ማለት የቁርአን ወይም የሐዲስ አንቀጽ ማለት ነው - ተርጓሚው፡

ባለቤት ዘካዋን የማይሰጥ ከሆነ በቂያማ ቀን ከነበረችበት ገዝፋና ወፍራ በመምጣት በቀንዶቿ የምትወጋውና በኮቴዎቿ የምትረጋግጠው ቢሆን እንጂ አይቀርም" ማለታቸውን መስማቱን ተናግሯል፡፡

ሙዓዝ (ረዐ) 'ነቢዩ (ሰዐወ) ወደ የመን ሲልኩት የከብት ሰደቃ (ዘካ) ከየሰላሳ ከብት አንድ *ታቢዕ* (ተከታይ)፣ ከየአርባ ከብት ደግሞ አንድት *ሙሲንና* እንዲቀበል እንዳዘዙት' ገልጿል - አህመድ፣ አቡዳውድ፣ አል-ቲርሚዚና አል-ነሳኢ እንደዘገቡት፡፡

የከብት ብዛት ሰላሳ ከሞላ አንድ አመት ሞልቶት/ቷት ወደ ሁለተኛ አመት የገባ/ች አንድ/አንድት ተከታይ (ተቢዕ/ተቢዓ) ዘካ መስጠት ግዴታ ይሆናል፡፡ ተቢዕ (ተከታይ) የተባለበት ምክንያት እናቱን ተከትሎ ወደ መስክ ስለሚሰማራ ነው፡፡

ከሰላሳ ከብት በታች ምንም ዘካ አይወጣበትም፡፡ ሙዓዝ (ረዐ) "የአላህ መልክተኛ ወደ የመን ሲልኩኝ ከብት ሰላሳ ካልሞላ ምንም ዘካ እንዳልወስድበት አዘውኛል" ብሏል፡፡

አጠቃላይ የከብት ብዛት አርባ ከሞላ አንድ *ሙሲንና* ላም መስጠት ዋጂብ ይሆናል፡፡ ሙሲንና ማለት ሁለት አመት የሞላት ላም ናት፡፡

ሙዓዝ (ረዐ) "የአላህ መልክተኛ ከየሰላሳ ከብት አንድ ተቢዕ ወይም ተቢዓ፣ ከየአርባ ከብት ደግሞ አንዷት ሙሲንና እንድቀበል አዘውኛል" ብሏል - አምስቶቹ እንደዘገቡትና ኢብኑ ሒባን፣ አልሓኪም፣ እና ኢብኑ ዐብዱልበር ሰሒሕ ነው እንዳሉት፡፡

የከብት ብዛት ከአርባ ከበለጠ ከየሠላሣ ከብት ሁሉ ተቢዕ፣ ከየአርባ ከብት ደግሞ ሙስንና ዘካ ማውጣት ዋጂብ ይሆናል፡፡

የፍየል/የበግ ዘካ

የፍየልና የበግ (ገነም) ዘካ ዋጂብነት መሰረቱ ሱናና ኢጅማዕ ነው፡፡ ቡኻሪ ዉስጥ እንደተዘገበው አቡበከር (ረዐ) ለአነስ (ረዐ)

በፃፉለት ደብዳቤ "ይህች የአላህ መልክተኛ (ሰዐወ) በሙስሊሞች ላይ ግዴታ (ፈርድ) ያደረጓትና አላህም መልክተኛውን ያዘዘባት ናት …" ያሉ ሲሆን በዚያው ዉስጥ "…ሳኢማ ከሆኑ ፍየሎች ከአርባ እስከ አንድ መቶ ሃያ ከሆኑ አንድ ፍየል ዘካ ማውጣት ግዴታ ይሆናል…" ብለዋል፡፡

ከአርባ በግ ወይም ፍየል አንድ ወንድ በግ ወይም አንድት ሴት ፍየል ይሰጣል፡፡ የገነም (የፍየልና የበግ) ብዛት ከአርባ በታች ከሆነ ዘካ ግዴታ አይሆንበትም፡፡ በቡኻሪ ዉስጥ እንደተዘገበው አቡበከር ለአነስ በጻፉት ደብዳቤ "…የሰውየው ሳኢማ ፍየሎች ከአርባ ፍየል በአንድ ፍየል እንኳ ከቀነሰ ምንም የዘካ ግዴታ የለበትም፤ ባለፍየሎቹ ከፈለገ እንጂ…" ብለዋል፡፡

የፍየል ወይም የበግ ብዛት አንድ መቶ ሃያ አንድ ከሞላ ሁለት ፍየሎች ወይም በጎች መስጠት ግዴታ ይሆናል፡፡ ቀደም ሲል የተጠቀሰው የአቡከር (ረዐ) ሐዲስ እንደሚያብራራው፡፡ በሐዲሱ ዉስጥ "ከጨመረች – ማለትም ከአንድ መቶ ሃያ ከጨመረች ሁለት ፍየሎች ዘካ መስጠት ግዴታ ይሆናል፡፡" ብለዋል – (ቡኻሪ እንደዘገበው)፡፡

ቁጥራቸው ሁለት መቶ አንድ ከሞላ ሦስት ፍየሎች/በጎች መስጠት ግዴታ ይሆናል፡፡ በአቡበከር ሐዲስ ዉስጥ እንደተገለፀው "በሁለት መቶ ላይ አንድ ከጨመረች ሦስት ፍየሎች ዘካ ይሰጣሉ" ብለዋል – (ቡኻሪ እንደዘገበው)፡፡

ከዚህ መጠን በኋላ ግዴታው የማይለዋወጥ ይሆናል፡፡ በየአንድ መቶ ፍየል ጭማሪ አንድ ፍየል ይሰጣል፡፡ ከአራት መቶ ፍየል አራት ፍየል፣ ከአምስት መቶ ፍየል አምስት ፍየል፣ ከስድስት መቶ ፍየል ስድስት ፍየል፣ … ወዘተ ይሰጣል፡፡ ይህ አቡበከርም (ረዐ) እስከሚሞቱ ድረስ ዑመርም እስከሚሞቱ ድረስ በሰሩበት የሰደቃ

(የዘካ) ኪታብ (ደብዳቤ) ዉስጥ እንደሚከተለው ተገልጿል – "አንድ ከጨመረች እስከሦስት መቶ ድረስ ሦስት ፍየል ዘካ ይወጣል፤ ከዚህ ከጨመረ ለየአንድ መቶ ፍየል አንድ ፍየል ይሰጣል" – (ቡኻሪ)።

ያረጀች ወይም ለኡዱሒያ የማያበቃት ጉድለት ያለባት ፍየል ወይም በግ ለዘካ አትወሰድም፡፡ ሁሉም ፍየሎች ወይም በጎች እንደዚያ ካልሆኑ በስተቀር፡፡ እርጉዝም ሆነ እያጠባች ልጇን በማሳደግ ላይ ያለች አትወሰድም፤ በኮርማ የተጠቃችም አትወሰድም – ልታረግዝ ስለምትችል፡፡ በቡኻሪ እንደተዘገበው አቡበከር (ረዐ) "ያረጀች ለሰደቃ (ለዘካ) አትሰጥም፤ ጉድለት ያለባት ወይም ሸውራራም አትሰጥም፤ በሰጪው ዉዴታ ካልሆነ በስተቀር የፍየል ኮርማም አይሰጥም፤" ብለዋል፡፡ አላህ (ሱወ) "እናንተ ያመናችሁ ሆይ! ካፈራችሁትና ከዚያም ለናንተ ከምድር ካወጣንላችሁ ከመልካሙ ለግሱ፤ መጥፎውንም (ለመስጠት) አትሰቡ፤ ..." ይላል – (አል–በቀራ፡ 267)።

ምርጥ የሆነችና የባለቤቱ ልብ የሚንጠለጠልበት እንስሳ አትወሰድም፤ ወፈር ያለችና ለመበላት የተዘጋጀችውም (አኩላ) አትወሰድም፤ ነቢዩ (ሰዐወ) ሙዓዝን ወደ የመን ሲልኩት "ምርጥ የሆኑ ገንዘቦቻቸውን ተጠንቀቅ" ብለውታል፡፡

ለሰደቃ (ለዘካ) የሚወሰድ መካከለኛ እንስሳ ነው፡፡ ያሉት እንስሳት ሁሉ በሽተኛ ከሆኑ ለዘካ የሚወሰደውም በሽተኛው ነው፡፡ ዘካ ዋጂብ የተደረገው ለማግራት ሲሆን ከበሽተኛ ውስጥ ጤነኛ እንዲከፍል ማስገደድ እሱን መጉዳት ነው፡፡ ያሉት እንስሳት ሁሉ ትናንሾች ከሆኑ ለዘካ የሚወሰደውም ትንሽ ይሆናል – በተለይም ለፍየልና ለበግ፡፡

ባለገንዘቡ ዋጂብ ከሆነበት በላይ የተሻለ ነገር ዘካ ማውጣት ከፈለገ በላጭና ምንዳውም ብዙ ይሆናል፡፡ እንስሳዎች ድብልቅ ከሆኑ ማለትም ትልልቆችና ትንንሾች ወይም ጤነኞችና ጉድለት ያለባቸው ወይም ወንዶችና ሴቶች የተደባለቁ ከሆነ በሁለት ፍየሎች ወይም በጎች ግምት ጤነኛና ትልቅ ሴት ትወሰዳለች፡፡ እንስሳቱ በትልልቆቹ መሠረት ግምት (ቂማ) ይወሰድና በዚያ ግምት ምን ያክል ዘካ ዋጂብ እንደሚሆን ይታወቃል፡፡ ከዚያም በትንንሾቹ መሠረት ግምት ይወሰድና የትልልቆቹና የትንንሾቹ ግምቶች አማካይ ተወስዶ ዘካ ይወጣል፡፡ ሌሎች አይነቶችም በዚሁ መሠረት ይከናወናሉ፡፡ ጤነኞችና ጉድለት ያለባቸው ወይም ወንዶችና ሴቶች በዚሁ ሁኔታ አማካያቸው ይወሰዳል፡፡ ለምሳሌ በትልልቆቹና በጤነኞቹ ኒሳብ ግምት የሚወጣው ዘካ ዋጋ ሃያ ከሆነና በትንንሾቹና በበሽተኞቹ ግምት ደግሞ ዋጋው አስር ከሆነ ከሁለቱም ግማሽ ግማሽ ተወስዶ የሁለቱ አማካይ አስራ አምስት ይወጣል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- በሽርክና መቀላቀል (ኺልጣ) ሁለት አይነት ነው፡-

አንደኛው አይነት፡- ሙሉበሙሉ መቀላቀል (ኺልጡ አዕያን)፡- ይህ ማለት ገንዘቡ (እንስሳቱ) የጋራ መሆን ማለት ነው - የአንዱ ድርሻ ከሌላው ሳይለይ፡፡ ለምሳሌ ከእንስሳቶቹ ዉስጥ የአንዱ ድርሻ በደፈናው ግማሽ ወይም ሩብ ነው እንደማለት፡፡

ሁለተኛው አይነት፡- *ኺልጡ ኦውሷፍ፡-* በዚህኛው አይነት የእያንዳንዱ ሽሪክ ድርሻ ተለይቶ ይታወቃል - የተቀላቀለ ቢሆንም፡ ፡

ሁለቱም አይነት ሽርክናዎች በዘካ አሰጣጥ ፍርድ ላይ ተፅዕኖ አላቸው፡- ዋጂብ ወይም ነፃ በማድረግ፤ በማክበድ ወይም በማቅለል፡፡ ሁለቱም አይነት ሽርክናዎች በተወሰኑ ሽርጦች

(መስፈርቶች) የሁለቱንም ሸሪኮች ድርሻዎች እንደ አንድ ገንዘብ ወይም ድርሻ እንዲታይ ያደርጋሉ፡፡

አንደኛው ሸርጥ፡- ጠቅላላው [ገንዘብ ወይም ንብረት ወይም እንስሳት] ኒሳብ መሙላት፡፡ ከኒሳብ የሚቀንስ ከሆነ ምንም ዘካ ዋጂብ አይሆንበትም፡፡ ይህ ማለት የእያንዳንዱ ሸሪክ ገንዘብ ለየብቻ ቢታይ ኒሳብ የማይሞላ ቢሆንም የሁለቱ ባንድነት የሚሞላ ከሆነ ዘካ ዋጂብ ይሆናል፡፡

ሁለተኛው ሸርጥ፡- ሸሪኮቹ ዘካ ግዴታ ከሚሆንባቸው ሰዎች መሆን፡፡ ከሸሪኮቹ አንዱ ዘካ ግዴታ ከማይሆንባቸው ሰዎች ከሆነ - ለምሳሌ ካፊር ከሆነ - ሸርክናው የሚያስከትለው ነገር የለም፡፡ ሁሉም በየድርሻቸው ላይ ፍርድ ይኖራቸዋል፡፡

ሦስተኛው ሸርጥ፡- ሁለቱ የተቀላቀሉ ገንዘቦች (እንስሳቶች) በተወሰኑ ነገሮች ብቻ የሚጋሩ ከሆነ፡- ለምሳሌ በማደሪያ ወይም በማረፊያ ቦታ መጋራት፣ በመስክ ላይ የሚጋሩ ከሆነ - ማለትም ወደ ግጦሽ ከመሰማራታቸው በፊት የሚሰበሰቡበትን ቦታ የሚጋሩ ከሆነ፣ በወተት ማለቢያ ቦታ የሚጋሩ ከሆነ - አንዱ ሸሪክ እንስሳቱን በአንድ ቦታ የሚያልብ ከሆነና ሌላኛው ሸሪክ ደግሞ በሌላ ቦታ የሚያልብ ከሆነ ሸርክናው የሚያስከትለው ነገር የለም፡፡ በኮርማ መጋራት - ይህ ማለት ለእያንዳንዱ ሸሪክ ድርሻ ራሱን የቻለ ኮርማ አለመኖርና ሁለቱም በአንድ ኮርማ የሚያስጠቁ ከሆነ፣ በግጦሽ ቦታ መጋራት - ሁሉም እንስሳቶች በአንድ ግጦሽ ቦታ ላይ መሰማራት - የግጦሽ ቦታ የሚለያይ ከሆነ ማለትም አንዱ ሸሪክ የራሱን በአንድ ቦታ ሌላው ሸሪክም የራሱን በሌላ ቦታ ላይ የሚያሰማሩ ከሆነ ሸርክናው የሚያስከትለው ነገር የለም፡፡ አንዳንድ ዑለሞች የዚህን ልዩነት ፍርድ ወደ ልማድ (ዑርፍ) መልሰውታል፡
፡

እነዚህ ሸርጦች ከተሟሉ ሁለቱ የተቀላቀሉ ገንዘቦች እንደ አንድ ገንዘብ ይሆናሉ፡፡ አነስ ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሰደቃን (ዘካን) በመፍራት ተለያይተው የነበሩትን መቀላቀልም ሆነ አንድ ላይ የነበሩትን መለያየት አይቻልም፤ ሸሪኮቹ ባላቸው ገንዘብ ልክ በመካከላቸው ያስተካክላሉ" ብለዋል – አል–ቲርሚዚ፣ አቡዳውድና ኢብኑ ማጃ የዘገቡት ሲሆን አልቲርሚዚ ሐሰን ነው ብሎታል፡፡

ለምሳሌ አንዱ ሸሪክ አንድ ፍየል ቢኖረውና ሌላው ሸሪክ ሠላሳ ዘጠኝ ፍየል ቢኖረው ወይም አርባ ሰዎች (ሸሪኮች) ባንድነት አርባ ፍየሎች ቢኖራቸው – ማለትም ለእያንዳንዳቸው አንዳንድ ፍየል ድርሻ ቢኖራቸውና አመቱን ሙሉ በጋራ ወይም በሽርክና ቢቆዩ እና ቀደም ሲል የተጠቀሱት ሸርጦች ቢሟሉ አንዷት ፍየል ዘካ ያወጣሉ – እንደየባለቤትነታቸው በመከፋፈል፡፡ በመጀመሪያው ምሳሌ (አንድና ሠላሳ ዘጠኝ ያላቸው) አንድ ፍየል ያለው አንድ አርባኛ ፍየል ይከፍላል፡፡ የቀረውን ሠላሳ ዘጠኝ አርባኛውን የሠላሳ ዘጠኝ ፍየሎች ባለቤት ይከፍላል፡፡ በሁለተኛው ምሳሌ አርባዎቹም ሰዎች በእያንዳንዳቸው አንድ አርባኛ ፍየል ይከፍላሉ፡፡ ሦስት ሸሪኮች አንድ መቶ ሃያ ፍየሎች ቢኖሩዋቸው – እያንዳንዳቸው አርባ አርባ ድርሻ ቢኖራቸው ሦስቱም ሰዎች ባንድነት አንዷት ፍየል ዘካ ያወጣሉ – ለእያንዳንዱ አንድ ሦስተኛ ፍየል ማለት ነው፡፡

የአንድ ሰው ገንዘብ የተለያየ ቦታ መሆን የሚያመጣው ለውጥ የለም፡፡ በተለያየ ቦታ ካለም አንድ ላይ ተሰብስቦ ነው ፍርድ የሚሰጠው፡፡ ሚዛን የሚደፋው አተያይ ይህ ነው፡፡ ወላሁ አዕለም፡፡

አሏህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الأَرْضِ

"እናንተ ያመናችሁ ሆይ! ካፈራችሁትና ከዚያም ለናንተ ከምድር ካወጣንላችሁ ከመልካሙ ለግሱ፤ ..." – (አል–በቀራ፡ 267)፡፡

ዘካ ልገሳ ተብላም ትጠራለች፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲ ይላል፡-

وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

"... እነዚያንም ወርቅንና ብርን የሚያደልቡትን በአላህም መንገድ ላይ የማይለግሷትን በአሳማሚ ቅጣት አብስራቸው፡፡" – (አል–ተውባ፡ 34)፡፡ ይህ ማለት ዘካዋን የማያወጡዋትን ለማለት ነው፡፡ የተከበረችው ሱና የእህልንና ፍራፍሬን ዘካ በማውጣት በሚያዙ ትእዛዛት የበለፀገች ናት፡፡ የሚወጣበት ልኬታም ማብራሪያው ይመጣል፡፡ ከስንዴ፣ ከገብስ፣ ከቴምር፣ እና ከዘቢብ ዘካ እንደሚወጣ ሙስሊሞች ተስማምተውበታል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ዘካ በሁሉም እህል ላይ ዋጂብ ነው – ከስንዴ፣ ከገብስ፣ ከሩዝ፣ ከማሽላ፣ እና ከሌሎችም እህሎች፡፡ አቡሰዒድ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከአምስት ዳውላ (ወስቅ) በታች ከሆነ እህልም ሆነ ቴምር ሰደቃ (ዘካ) የለም፡፡" ብለዋልና – ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡ ኢብኑ ዑመር ባስተላለፉት ሐዲስም ነቢዩ (ሰዐወ) "በዝናብና በምንጮች (በወንዞች) የለማ ነገር አንድ አስረኛው ዘካ ይወጣል፡፡" ብለዋል – (ቡኻሪ)፡፡

ከሚሰፈሩና መቆየት ከሚችሉ ከእንደ ቴምር፣ ዘቢብና ከመሳሰሉት ፍራፍሬዎችም ዘካ ማውጣት ዋጂብ ነው፡፡ ኒሳብ ከማይሞላ እህልም ሆነ ፍራፍሬ ዘካ ማውጣት ዋጂብ አይደለም፡፡ አቡሰዒድ አልኹድሪ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከአምስት

ዳውላ በታች በሆነ (እህልና ፍራፍሬ) ዉስጥ ዘካ የለም" ብለዋልና – ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡

አንድ ዳውላ (*ወስቅ*) ስልሳ ቁና (*ሳዕ*) ነው – በነቢዩ (ሰዐወ) ጊዜ ያገለግል በነበረ አይነት ቁና፡፡ አንድ ቁና መካከለኛ በሆነ ሰው አራት የሁለት እጆች ስፍር (ሙድ) ሲሆን በኪሎ ግራም ሲለካ 2.40 ኪሎ ግራም ነው፡፡[1]

ለእህልና ፍራፍሬ ዘካ ሁለት ሸርጦች አሉት፡–

1/ ቀደም ሲል በተገለፀው መሥረት ኒሳብ መሙላት

2/ ዘካ ዋጂብ በሚሆንበት ጊዜ ሙሉውን ኒሳብ ያለው መሆን፡፡ ከዘካው ጊዜ በኋላ ኒሳቡ ቢሞላለት ዘካ ዋጂብ አይሆንበትም – ለምሳሌ በግዢ ቢያገኘው፣ ወይም ደግሞ የአጨዳ ኪራይ ቢሰበስብ፣ ወይም (በማሳ ላይ) የወዳደቀውን በመሰብሰብ ወይም በመሳሰሉት ቢያገኝ ዘካ ዋጂብ አይሆንበትም፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ከእህልና ፍራፍሬ የሚወጣ ዘካ መጠን እንደእህሉ ዉሃ አጠቃቀም ዘዴ ይለያያል፡–

ያለጥረትና ወጪ (ያለመኡና) ጠጥቶ ካደገ ለምሳሌ በዝናብ፣ በምንጮች፣ በወንዞች ጠጥቶ ያደገ ከሆነ የሚወጣው ዘካ አንድ አስረኛ (ዑሸር) ነው፡፡ ቡኻሪ ከኢብኑ ዑመር (ረዐ) በዘገበው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ዝናብና ምንጮች ካጠጡዋቸው ነገሮች አንድ አስረኛው ዘካ ይወጣል" ብለዋል፡፡ ሙስሊምም ከጃቢር በዘገበው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ወንዞችና ደመና ካጠጡዋቸው ነገሮች አንድ አስረኛ ይወጣል" ብለዋል፡፡

---

[1] ወደ ኪሎ ግራም ሲቀየር የግራም ማጡ እንደየእህሉ ክብደትና ቅለት ይለያያል – ተርጓሚው

በመኡና የጠጣ – ለምሳሌ ከጉድጓድ ዉሃ እየተቀዳ ወይም በማጠጫ ማሽኖች ከጠጣ ነገር የአንድ አስረኛ ግማሽ[1] ዘካ ማውጣት ዋጂብ ይሆናል፡፡ ኢብኑ ዑመር (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በመርጨት (በነድሕ) ከጠጣ ነገር የአንድ አስረኛ ግማሽ ይወጣል" – (ቡኻሪ)፡፡ ነድሕ ማለት በእንስሳት እየጎተቱ (በሳኒያ/ሰዋኒ) ማጠጣት ማለት ነው፡፡ ሙስሊም ከጃቢር (ረዐ) በዘገበው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በሳኒያ ከጠጣ ነገር የአንድ አስረኛ ግማሽ ይወጣል" ብለዋል፡፡ በከፊል በመኡና በከፊል ያለመኡና ከጠጣ ነገር የአንድ አስረኛ ሦስት አራተኛ[2] ዘካ ማውጣት ዋጂብ ይሆናል፡፡ በመኡናና ያለመኡና በሁለቱም የጠጣ ሆኖ ነገር ግን የሁለቱም እኩል ካልሆኑ የበለጠ ጥቅም የሰጠው ይታያል፡፡ የበለጠ ጥቅም የሰጠውን ማወቅ ካልተቻለ አንድ አስረኛ ይከፈላል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- የእህል ዘካ ዋጂብ የሚሆነው እህሉ ጠንከር ባለበት ጊዜ ነው፡፡ ፍራፍሬ ከሆነ ደግሞ ቴምር ከሆነ ቀልቶ ወይም ቢጫ ሆኖ መብሰሉ ሲታወቅ ነው፡፡ ከቴምር ሌላ ከሆነ በስሎና ለመብላት የሚመች ሲሆን ነው፡፡ ከዚህ ደረጃ በኋላ ከሸጠው ዘካ ዋጂብ የሚሆነው በሱ ላይ እንጂ በገዢው ላይ አይደለም፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ከእህል ዘካ የሚወጣው ከገለባና ከአገዳ ከፀዳ በኋላ ነው፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ማር ከራሱ ንብረት ወይም መሬት ወይም ባለቤት ከሌለው ቦታ ለምሳሌ ከተራሮች ጫፍ ከሰበሰበና ኒሳብ ከሞላ ዘካ

---

[1] የአንድ አስረኛ ግማሽ ማለት አንድ ሃያኛ ማለት ነው ($\frac{1}{10} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{20}$) – ተርጓሚው

[2] የአንድ አስረኛ ሦስት አራተኛ ማለት ሦስት አርባኛ ማለት ነው ($\frac{1}{10} \times \frac{3}{4} = \frac{3}{40}$) – ተርጓሚው

መክፈል ይኖርበታል፡፡ የማር ኒሳብ ሠላሳ ሳዕ ነው – በነቢዩ (ሰዐወ) ጊዜ ያገለግል በነበረ የሳዕ አይነት፡፡ የአንድ ሳዕ ግምት ሁለት ሺ አራት መቶ ግራም ነው፡፡ ከዚህ የሚወጣው ዘካ አንድ አስረኛ ነው፡፡

ዘካ ከማዕድንም ማውጣት ዋጂብ ነው፡፡ አላህ (ሱወ) "እናንተ ያመናችሁ ሆይ! ካፈራችሁትና ከዚያም ለናንተ ከምድር ካወጣንላችሁ ከመልካሙ ለግሱ፤ …" ይላል – (አል–በቀራ፡ 267)፡፡

ማዕድን ከመሬት የሚገኝ ሲሆን እንደ እህልና ፍራፍሬ ዘካ ከሱም ማውጣት ዋጂብ ነው፡፡ ማዕድኑ ወርቅ ወይም ብር ከሆነና ኒሳብ ከሞላ የአንድ አስረኛ ሩብ[1] ይከፈልበታል፡፡ ከሁለቱ ዉጭ እንደ ኩሕል፣ ክብሪት፣ ጨው፣ ናፍጣ፣ ወዘተ … ከሆነ ደግሞ በወርቅና በብር ግምት ተሰልቶ ግምታቸው ኒሳብ ከሞላ የግምታቸው አንድ አስረኛ ሩብ ዘካ ይወጣል፡፡

በጥንት የጃሂሊያ ካፊሮች ምድር ዉስጥ ተደፍኖ ቆይቶ ከተገኘ ነገርም (ከሪካዝ) ዘካ ይወጣል፡፡ ሪካዝ በዛም አነሰም አንድ አምስተኛው ዘካ ይወጣል፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከሪካዝ አንድ አምስተኛ ይወጣል፡፡" ብለዋል – ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡

የካፊሮች ገንዘብ መሆኑ የሚታወቀው በገንዘቡ ላይ ወይም በከፊሉ ላይ በሚኖረው ምልክት ይሆናል – ለምሳሌ የንጉሶቻቸው ስሞች ወይም የመስቀል ምልክቶች ሊሆን ይችላል፡፡ ከዚህ አይነቱ ገንዘብ አንድ አምስተኛው ዘካ ከወጣ ቀሪው ላገኘው ሰው ይሆናል፡፡

በዚህ መልኩ ተቀብሮ ቆይቶ በተገኘው ገንዘብ ላይ ወይም በከፊሉ ላይ የሙስሊሞች ምልክት ካለ ወይም ደግሞ ምንም አይነት

---

[1] የአንድ አስረኛ ሩብ ማለት አንድ አርባኛ ወይም 2.5 ከመቶ ማለት ነው – ተርጓሚው

ምልክት ካልተገኘበት ፍርዱ (ሑክሙ) የሉቀጣ (ከመሬት የተገኘ ነገር)[1] ፍርድ ይሆናል፡፡[2]

ከሪካዝ የተወሰደ ዘካ ከፈይእ[3] እንደሚገኘው ገንዘብ ለሙስሊሞች አጠቃላይ አገልግሎት ይዉላል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ከማይሰፈሩና ተከማችተው ለረዥም ጊዜ መቆየት ከማይችሉ እንደ ጀውዝ (ኮኮዝ)፣ ቱፋህ (አፕል)፣ ኮክ፣ ሰፈርጀል፣ ሩማንና ከመሳሰሉ ፍራፍሬዎችና እንደ ፉጁል፣ ሸንኩርት፣ ካሮት፣ ሀብሃብ፣ ዱባ፣ ኪያር፣ ባዚንጃን፣ እና ከመሳሰሉት አትክልቶች ዘካ ማውጣት ዋጂብ አይደለም፡፡ አቡሰዒድ አልኹድሪ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከአምስት ቁና በታች በሆነ (እህልና ፍራፍሬ) ዉስጥ ዘካ የለም" ብለዋልና - ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡ ዘካ ዋጂብ የሚሆንበት ነገር ከስፍር ጋር መያያዙ ከማይሰፈሩና ተከማችተው ለረዥም ጊዜ መቆየት ከማይችሉ ነገሮች ዘካ ማውጣት ዋጂብ አለመሆኑን ያመለክታል፡፡ ነቢዩም (ሰዐወ) ሆኑ ኹለፋኦቻቸው ከነዚህ ነገሮች በአቅራቢያቸው እየተመረቱ ዘካ አለመቀበላቸውም ዘካ በነዚህ ነገሮች ላይ ዋጂብ አለመሆኑን ያሳያል፡፡ ከነዚህ ነገሮች ዘካ አለመቀበል የምንከተለው ሱና ነው፡፡

---

[1] ከሜሬት የተገኘ ነገር ያገኘው ሰው ባለቤቱን አፈላልጎ ካጣ ይጠቀምበታል፡፡ ባለቤቱ ከተገኘ ግን ይከፍላል፡፡ ባለቤቱን የሚፈላልግበት ጊዜ እንደገንዘቡ ማጠን ይለያያል፡፡ ገንዘቡ በጣም ትንሽ ሆኖ ባለቤቱን ሚፈላለግ የማያስፈልግ ከሆነ ወዲያወም ማጠቀም ይችላል፡፡ ገንዘቡ ብዙ ከሆነ ግን እስከ አንድ አመት ድረስ ማጠየየቅ እንዳለበት ዐለሞች ይገልጻሉ፡፡ - ተርጓሚው

[2] ከፊል ዐለሞች ሪካዝን የሙስሊም ወይም የካፊር በሚል ልዩነት አያደርጉበትም፡፡ - ተርጓሚው፡፡

[3] ፈይእ ማለት በሙስሊሞችና በካፊሮች መካከል በሚደረገው ጂሃድ ብዙም ዉጊያ ሳይካሄድ ካፊሮቹ እጅ ከሰጡ ወይም ከሸሹ የሚወሰድባቸው ንብረት ነው፡፡ በዉጊያ ተሸንፈው የሚወሰድባቸው ንብረት ገኒማ ይባላል፡፡ - ተርጓሚው

የሁለቱ ገንዘቦች ዘካ

ሁለቱ ገንዘቦች ሲባል ወርቅና ብር ለማለት ሲሆን ከሁለቱ የወጡ ሌሎች ገንዘቦችንም ያካትታል፡፡
ዘካ ከወርቅና ከብር ማውጣት ዋጂብ ለመሆኑ ማስረጃው ቁርአን፣ ሱና (ሐዲስ)፣ እና ኢጅማዕ ናቸው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَـهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

"... እነዚያንም ወርቅንና ብርን የሚያደልቡትን በአላህም መንገድ ላይ የማይለግሷትን በአሳማሚ ቅጣት አብስራቸው፡፡" – (አል-ተውባ፡ 34)፡፡
በዚህች በተከበረችው አንቀጽ ዉስጥ ከወርቅና ከብር ዘካ ለማያወጣ ሰው ጠንከር ያለ ማስጠንቀቂያ አለ – በአሳማሚ ቅጣት፡፡
በሰሒሐይን ዉስጥ ከአቡሁረይራ (ረዐ) እንደተዘገበው ነቢዩ (ሰዐወ) "ማንም የወርቅና የብር ባለቤት ሐቋን የማያወጣ ከሆነ በቂያማ ቀን ከእሳት የሆኑ ሳፋዎች ይደረጉለታል ..." ብለዋል፡፡
በቁርአንና በሐዲስ ዉስጥ የተወሳው ከንዝ (ድልብ) ዘካ ዋጂብ ሆኖበት ዘካው ያልወጣለት ሁሉ ማለት ነው፡፡ ዘካው የወጣለት ገንዘብ ከንዝ አይባልም፡፡ ከንዝ ማለት አንዱ በሌላ ላይ የተከማቸ ማለት ነው – ክምችቱ በምድር ዉስጥም ሆነ በምድር ገጽ ላይ፡፡
ማስገንዘቢያ፡- ከወርቅ ዘካ ማውጣት ዋጂብ የሚሆነው ሃያ ሚሥቃል ሲደርስ ነው፡፡ ይህ ከሰማንያ አምስት ግራም ጋር እኩል ይሆናል፡፡ ብር ዘካ ዋጂብ የሚሆንበት ሁለት መቶ ኢስላማዊ ድርሀም ሲደርስ ነው፡፡ ይህ ደግሞ አምስት መቶ ዘጠና አምስት ግራም ይሆናል፡፡

ከሁለቱም የሚወጣ የዘካ መጠን የአንድ አስረኛ ሩብ ነው [2.5%]:: የተሰራም ይሁን ያልተሰራ። ዐሊ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሁለት መቶ ድርሀም ኖሮህ አመት ከሞላው አምስት ድርሀም ዘካ አለበት፤ ወርቅ ደግሞ ሃያ ዲናር እስከሚሞላ ድረስ ምንም የለበትም፤ (ሃያ ድናር ከሞላና) አንድ አመት ካለፈበት ግማሽ ዲናር አለበት።" ብለዋል – አህመድ፣ አቡዳውድ፣ አል–ቲርሚዚና አል–ነሳኢ የዘገቡት ሲሆን አልቲርሚዚ እንደገለፀው ቡኻሪ ሰሒሕ ነው ብሎታል። አነስም (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከሪቃ ዉስጥ የአንድ አስረኛ ሩብ ይወጣል" ብለዋል – ሙተፈቁን ዐለይህ። ሪቃ ማለት ንጹህ ብር ማለት ነው – የተሰራም ይሁን ያልተሰራ።

ከሸቀጥ እቃዎች የሚወጣ ዘካ

የሸቀጥ እቃዎች ማለት ትርፍ ለማግኘት ለሽያጭ የተዘጋጁ እቃዎች ናቸው።
ከሸቀጥ እቃዎች ዘካ ማውጣት ዋጂብ ለመሆኑ ማስረጃው አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا

"ከገንዘቦቻቸው በርሷ የምታጠራቸውና የምታፋፋቸው የሆነችን ምጽዋት ያዝ፤" – (አል–ተውባ፡ 103)።

وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ، لِلسَّائِلِ وَالْمَحرُومْ

"እነዚያም በገንዘቦቻቸው ላይ የታወቀ መብት ያለባቸው የሆኑት። ለለማኝ፣ ከልመና ለሚከለከልም (መብት ያለባቸው የሆኑት)" – (አል–መዓሪጅ፡ 24 – 25)። አብዛኛው ገንዘብ የሸቀጥ እቃ

ስለሆነ በአንቀጹ ጥቅላዊ ትርጓሜ ዉስጥ ይገባል፡፡ ይህ ከሰሓቦችም ተዘግቧል፡፡

ሸይኹልኢስላም ኢብኑ ተይሚያ "አራቱ ኢማሞችና ሌላውም ኡመት – ጥቂት ያፈነገጠ ሰው ሲቀር – ዘካ ከሸቀጥ እቃ እንደሚወጣ ተስማምተዋል" ብለዋል፡፡

ከሸቀጥ እቃዎች ዘካ ማውጣት ዋጂብ የሚሆነው በሚከተሉት ሸርጦች ነው፡–

1/ እቃዎቹ ከሁለቱ ገንዘቦች ማለትም ከወርቅና ከብር ባንዱ ተገምተው ኒሳብ መሙላት

2/ አንድ አመት መሙላት – ለዚህም ማስረጃው ቀደም ሲል ተወስቷል፡፡ ነገር ግን በገንዘብ ወይም በሸቀጥ ኒሳብ ግምቱ ኒሳብ የሚሞላ ሸቀጥ ከገዛ የሚታሰበው የገዛበት ገንዘብ አመት ነው [እንጂ የተገዛው እቃ ከተገዛበት ቀን ጀምሮ አመት እንዲሞላ አይጠበቅም]፡፡

ማስገንዘቢያ፡– የሸቀጥ እቃዎች ዘካ አወጣጥ፡– አመት ሲሞላቸው ከሁለቱ ገንዘቦች – ከወርቅና ከብር – ባንዱ ይገመታሉ፡፡ በዚህ ላይ ለድሆች ይበልጥ የሚጠቅመው ግምት ይወሰዳል – (ከወርቅ ወይም ከብር ግምት)፡፡ ከሁለቱ ገንዘቦች ባንዱ ተገምቶ ግምቱ ኒሳብ ከሞላ የግምቱ አንድ አስረኛ ሩብ ይወጣል፡፡ የተገዛበት ገንዘብ መጠን ግምት ዉስጥ አይገባም፡፡ የሚታየው አመቱ ሲሞላ የተገመተበት የገንዘብ መጠን ነው፡፡፡ ለባለሸቀጡም ሆነ ለዘካ ተቀባዩ ፍትሃዊ የሚሆነው ይህ ነው፡፡

ዘካ የሚያወጣው ሙስሊም ባለሸቀጥ ከሸቀጡ ዘካ ሲያወጣ ሸቀጡን በትክክል መቁጠርና ስስታም የሆነ ሸሪክ ሸሪኩን በሚተሳሰበው አይነት ራሱን መተሳሰብ ዋጂብ ይሆንበታል፡፡ ያሉትን ሸቀጦች በሙሉ በአይነታቸው መቁጠርና ፍትሃዊ የሆነ ግምት

መገመት ይጠበቅበታል፡፡ ለምሳሌ የአንድ ሱቅ ባለቤት በሱቁ ዉስጥ በፓኬቶችና በአይነቶች ተከፋፍለው ለሽያጭ የተዘጋጁትን ሁሉንም መቁጠር ይኖርበታል፡፡ ለሽያጭ የቀረቡ የተለያዩ ማሽኖች፣ የማሽኖችና የመኪናዎች መለዋወጫዎች ባለቤት በትክክል ይቆጥራቸውና በጅምላ የሚሸጥ ከሆነ በጅምላ ዋጋ በችርቻሮ የሚሸጥ ከሆነ በችርቻሮ ዋጋ ይገምታቸዋል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ለኪራይ የተዘጋጁ ቤቶችና መኪናዎች በራሳቸው ዉስጥ ዘካ የለባቸውም፡፡ ዘካ ማውጣት የሚወጅበው ባለቤቱ ከነዚህ ከሚያገኘው ኪራይ ዉስጥ ነው – ከኪራይ ዉሉ ቀን ጀምሮ አመት ከሞላው፡፡

ማስገንዘቢያ፡- መኖሪያ ቤቶችና (ለንግድ ሳይሆን) ለመጠቀም የተያዙ መኪናዎች ዘካ የለባቸውም፡፡ እንደዚያውም የቤት ቁሳቁሶች፣ የሱቅ ቁሳቁሶች፣ የነጋዴው መጠቀሚያ እቃዎች – እንደ መለኪያዎች፣ መስፈሪያዎች፣ ሚዛኖች፣ መያዣ እቃዎች እነዚህ ሁሉ ዘካ የለባቸውም – የሽያጭ እቃዎች አይደሉምና፡፡ አቡሁረይራ ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አንድ ሙስሊም በባሪያውና በፈረሱ ዉስጥ ሰደቃ (ዘካ) የለበትም፡፡" ብለዋልና – ሙተፈቁን ዐለይሂ፡፡

ዘካቱል-ፊጥር

ዘካቱል-ፊጥር የተባለችው ረመዳንን በመፍታት ወይም በማፍጠር የሚወጣ ዘካ ስለሆነ ነው፡፡ ዋጂብ ለመሆኗ ማስረጃዋ አላህ (ሱወ)

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى

"የተጥራራ ሰው በእርግጥ ዳነ" ማለቱ ነው – (አል–አዕላ፡ 14)፡፡ ሰዒድ ቢን አል–ሙሰይብ እና ዑመር ቢን ዐብዱልዐዚዝ "እዚህ መጥራራት ማለት የተፈለገው ዘካቱል–ፊጥርን ማውጣት ነው" ብለዋል፡፡ وآتوا الزكاة "ዘካን ስጡ" በሚለው ጥቅላዊ የአላህ ቃል ዉስጥም ይገባል፡፡

በሰሒሐይንና በሌሎችም ዉስጥ እንደተዘገበው ኢብኑ ዑመር (ረዐ) "የአላህ መልክተኛ (ሰዐወ) በሙስሊሞች – በባሪያውም ሆነ በነፃው፣ በሴቱም ሆነ በወንዱ፣ በትንሹም ሆነ በትልቁ ላይ ዘካተል–ፊጥርን አንድ ሳዕ ስንዴ ወይም አንድ ሳዕ ገብስ መስጠት ግዴታ አደረጉ፡፡" ብሏል፡፡

ዘካቱል–ፊጥር ዋጂብ መሆኗን ሙስሊሞች ኢጅማዕ ያደረጉበት መሆኑን ዑለሞች አወስተዋል፡፡

የመደንገጓ ጥበብ፡– ለጾመኛው በጾሙ ጊዜ ከሚከሰቱ አልባሌ ንግግሮችና አላስፈላጊ ነገሮች የሚያጠራው ሲሆን ለሚስኪኖችም ምግብ እንዲሁም የጾምን ግዴታ በመፈፀም ላይ ለአላህ ምስጋና ማቅረብ ነው፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ዘካቱል–ፊጥር በሁሉም ሙስሊም ወንድም ሆነ ሴት፣ ትሽም ሆነ ትልቅ፣ ነፃም ሆነ ባሪያ ላይ ዋጂብ ነው – ቀደም ሲል የተጠቀሰው የኢብኑ ዑመር ሐዲስ ይህንኑ ያረጋግጣልና፡፡ በሐዲሱ ዉስጥ የአላህ መልክተኛ (ሰዐወ) በሙስሊሞች – በባሪያውም ሆነ በነፃው፣ በሴቱም ሆነ በወንዱ፣ በትንሹም ሆነ በትልቁ ላይ ዘካተል–ፊጥርን መስጠት ፈርድ ወይም ግዴታ እንዳደረጉ ይገልጻል፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ሁሉም ሰው የሚሰጠው መጠን አንድ ሳዕ ነው፡፡ እሱም አራት ሙድ ወይም ሁለት ኪሎ ከአራት መቶ ግራም ነው፡፡

ዘካቱል–ፊጥር ዋጂብ የሚሆንባቸው ነገሮች

ዘካቱል–ፊጥር የሚወጣው ባገሩ ባብዛኛው ጥቅም ላይ ከሚውል የቀለብ አይነት ነው – ስንዴም ይሁን ገብስ ወይም ቴምር ወይም ከነዚህ ሌላ የአካባቢው ሰው ባብዛኛው ለምግብነት የሚጠቀምበት ነገር እንደ ሩዝ፣ በቆሎ፣ ማሽላ፣ ሥጋ፣ እና ሰው እንደየአገሩ ለምግብነት የሚጠቀምበት ነገር ነው፡፡

የዘካተል–ፊጥር መክፈያ ጊዜ

ከዒድ ቀን በፊት በአንድ ወይም በሁለት ቀን አስቀድሞ መክፈል ይቻላል፡፡ ሰሓቦች ከዒድ አል–ፊጥር በፊት በአንድ ወይም በሁለት ቀን አስቀድመው ይሰጡ እንደነበር ቡኻሪ ዘግቧል፡፡ በዒድ ቀን ከሰላት በፊት ማውጣት በላጭ ነው፡፡ ይህ ወቅት ካመለጠውና ያለዑዝር ማውጣቱን ከዒድ ሰላት ካዘገየው ወንጀለኛ ይሆናል ቀዷ ማውጣትም አይችልም፡፡ ያቆየው በዑዝር ከሆነ ለምሳሌ ረስቶ ወይም የሚያወጣን ሰው ወክሎ ተወካዩ ካላወጣ በቀዷ መልክ ማውጣት ዋጂብ ይሆንበታል፡፡ ኢብኑ ዐባስ ባስተላለፉት ሐዲስ "ከሰላት በፊት የሰጣት ሰው እሷ ተቀባይነት ያለት ዘካ ነች፡፡ ከሰላት በኋላ የሰጣት ሰው ደግሞ እሷ ከሰደቃዎች አንዷ ናት" ብለዋል – አቡዳውድ፣ ኢብኑ ማጃ፣ እና አል–ሓኪም የዘገቡት ሲሆን አልሓኪም ሰሒሕ ነው ብሎታል፡፡

ግምቱን መክፈል፡– የዘካተል–ፊጥርን ግምት በገንዘብ (በብር) መክፈል አይበቃም፡፡ ከነቢዩም (ሰዐወ) ሆነ ከሰሓቦች ከአንዳቸውም የዘካቱል–ፊጥርን ግምት በገንዘብ ማውጣታቸው አልተዘገበምና፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ግዴታ ያደረጉትም አንድ ሳዕ ምግብ (እህል) ነው፡፡

ሰደቀቱል–ፊጥር ለማውጣት በተወሰነው ጊዜ ውስጥ ወደ ባለመብቷ መድረስ ይኖርባታል፡፡ ወይም ደግሞ ባለመብቱን ወክሎ ለሚቀበል

ወኪል መድረስ ይኖርባታል፡፡ ከፋዩ በተወሰነው ጊዜ ዉስጥ ሊሰጠው ያሰበውን ሰው ወይም ወኪሉን ካላገኘ ለሌላ ሰው መስጠት ዋጂብ ይሆንበታል፡፡

ዘካ ማውጣት

ዘካ በገንዘብ ዉስጥ ግዴታ ስትሆን ወዲያው ፈጥኖ መክፍል ዋጂብ ይሆናል፡፡ አላህ (ሱወ) **وآتوا الزكاة** "ዘካን ስጡ" ይላልና፡፡ ያልተገደበ ትእዛዝ ወዲያው መፈፀም እንዳለበት ያሳያል፡፡ የድሃው ፍላጎትም ፈጥኖ እንዲከፈለው ያስገድዳልና፡፡ ማዘግየቱ ድሃውን መጉዳት ነው፡፡ ዘካ ዋጂብ የሆነበት ሰው እንደ መክሰር፣ መሞትና የመሳሰሉት ድንገተኛ እንቅፋቶች ሊያጋጥሙትና ዘካው በራሱ ጫንቃ ላይ እንዲቀር ምክንያት ሊሆኑም ይችላሉ፡፡ ፈጥኖ ማውጣት ከስስታምነት መራቅ ነው፤ ጫንቃንም ንጹህ ማድረግ ነው፡፡ አስገዳጅ ሁኔታ (ደሩራ) ከሌለ በስተቀር ወይም ለሚበጅ ነገር (ለመስለሓ) በስተቀር፡፡ ለምሳሌ የበለጠ ችግር ላለበት ሰው ለመስጠት ቢያቆይ፣ ወይም ገንዘቡ በቦታው ባለመኖሩ፣ ወይም በራሱ ላይ ወይም በገንዘቡ ላይ አደጋ በመፍራትና ለመሳሰሉት ሁኔታዎች የሚቆይ ካልሆነ በስተቀር፡፡

ማስገንዘቢያ፡- በሕጻን ገንዘብና በእብድ ገንዘብ ላይ ዘካ ዋጂብ ነው፡፡ ማስረጃዎቹ ጥቅላዊ ስለሆኑ፡፡ በገንዘባቸው ላይ ሃላፊ የሆነ ሰው ዘካውን ከነሱ ላይ ያወጣል፡፡ ይህ በነሱ ላይ ዋጂብ የሆነ ሐቅ ስለሆነ ዉክልና ይገባበታል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- በኒያ እንጂ ዘካን ማውጣት አይቻልም፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሥራዎች (የሚመዘኑት) በኒያዎቻቸው ነው" ብለዋልና – ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡

ዘካውን ባለገንዘቡ ራሱ ቢያከፋፍለው ይሻላል፡፡ ተገቢ ለሆኑ ሰዎች መድረሱን እርግጠኛ ለመሆን፡፡ ከሱ ላይ የሚያወጣለትን ሰው መወከልም ይችላል፡፡ የሙስሊሞች መሪ (ኢማም) ዘካውን ሰብስቦ ለማከፋፈል ከፈለገ ለሱ ይሰጣል፡፡ ወይም ኢማሙ ልኮት ዘካ ለሚሰበስበው ሰው ይሰጣል፡፡

ዘካ በሚከፈልበት ጊዜ ከፋዩም ተቀባዩም ዱዓ ቢያደርጉ ይወደዳል፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ

"ከገንዘቦቻቸው በርሷ የምታጠራቸውና የምታፋፋቸው የሆነችን ምጽዋት ያዝ፤ ለነሱም ፀልይላቸው" - (አል-ተውባ፡ 103)፡፡

አብደላህ ቢን አቢ አውፋ (ረዐ) "የአላህ መልክተኛ (ሰዐወ) ሰዎች ሰደቃቸውን (ዘካቸውን) ይዘው ሲመጡ 'አላሁምመ ሰልሊ ዐለይሂም - አላህ ሆይ! በነሱ ላይ ሰላት (እዝነት) አውርድ' ይሉ ነበር" ብሏል፡፡

ሰውየው ችግር ያለበት ከሆነና በዘልማዱ ዘካ ይወስድ የነበረ ከሆነ ይህ ዘካ ነው ብለው ሳይነግሩት ይሰጡታል - እንዳይከብደው፡፡ ችግር ያለበት ከሆነና በዘልማዱ ዘካ የማይቀበል ከሆነ ዘካ መሆኗን ይነግሩታል፡፡

ዘካን ወደ ሌላ ቦታ ስለመውሰድ፡- በላጩ ሁሉንም ዘካተል-ማል በአገሩ ዉስጥ ማውጣት ነው፡፡ ገንዘቡ ባለበት አገር ዉስጥ ለሚገኙ ድሆች ማከፋፈል፡፡ በሸሪዓው ተቀባይነት ላለው ምክንያት ዘካን ወደ ሌላ አገር መውሰድ ይቻላል፡፡ ለምሳሌ በሌላ አገር ዉስጥ ችግርተኛ የሆኑ ዘመዶች ካሉት፤ ወይም ደግሞ ገንዘቡ ከሚገኝበት አገር ውስጥ ካሉት ሰዎች የበለጠ ሌሎቹ ችግርተኛ ከሆኑ፡፡ ሰደቃዎች (ዘካዎች) ከሌላ አገር ወደ ነቢዩ (ሰዐወ)

ተወስደው ነቢዩ (ሰዐወ) ለሙሃጂሮችና ለአንሳር ድሆች ያከፋፍሉ ነበርና፡፡

ዘካን አስቀድሞ መክፈል፡- ዘካን ዋጂብ ከመሆኗ በፊት ለሁለት አመት ወይም ከዚያ ላነሰ ጊዜ አስቀድሞ መክፈል ይቻላል፡፡ አህመድና አቡዳዉድ እንደዘገቡት ነቢዩ (ሰዐወ) ከዐባስ የሁለት አመት ሰደቃ (ዘካ) አስቀድመው ተቀብለዋቸዋልና፡፡ ዋጂብ የሚሆንበት ምክንያት (ሰበብ) ከተገኘ ዘካን ዋጂብ ከመሆኗ በፊት አስቀድሞ መክፈል ይቻላል፡፡ የእንስሳት ዘካም ይሁን የእህል ወይም የሁለቱ ገንዘቦች ወይም የሸቀጥ እቃዎች ኒሳብ ከሞላ አስቀድሞ መክፈል ይቻላል፡፡

የዘካ ባለቤቶችና ዘካ የማይገባቸው ሰዎች

አላህ (ሱወ) በተቀደሰው ኪታቡ ዉስጥ ለይቶ ከገለጻቸው አይነቶች ዉጭ ለሌላ ዘካ መክፈል አይበቃም፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (التوبة:60)

"ግዴታ ምጽዋቶች (የሚከፈሉት) ለድሆች፣ ለምስኪኖችም፣ በርሷም ላይ ለሚሠሩ ሠራተኞ፣ ልቦቻቸውም (በእስልምና) ለሚለማመዱት፣ ጫንቃዎችንም ነፃ በማውጣት፣ በባለ እዳዎችም፣ በአላህ መንገድም (ወፊሰቢሊላህ) በሚሠሩ፣ በመንገደኛም ብቻ ነው፤ ከአላህ የተደነገገች ግዴታ ናት፤ አላህም አዋቂ ጥበበኛ ነው፡፡" - አል-ተውባ፡ 60)፡፡

በዚህች በተቀደሰች አንቀጽ ዉስጥ የተወሱት አላህ (ሱወ) ዘካ እንዲከፈላቸው ያደረጋቸው የዘካ ባለቤቶች ናቸው፡፡ ከነዚህ ዉጭ ላለ አካል ዘካ መክፈል እንደማይቻል በኢጅማዕ ፀንቷል፡፡
ሸይኹልኢስላም ኢብኑ ተይሚያ (አላህ ይርሐማቸውና) "በአላህ ትእዛዝ (ጣዓ) ላይ ለሚታገዝባት ሰው እንጂ ከዘካ ላይ ለሌላ ሰው ሊሰጥ አይገባም፤ አላህ (ሱወ) የደነገጋት ከምእመናን ዉስጥ ለሚፈልጋት በጣዓው ላይ እንዲታገዙባት ወይም እነሱን ለሚረዳ ሰው ነው፤ ከችግርተኞች ዉስጥ ሆኖ ለማይሰግድ ሰው ከዘካ ገንዘብ አይሰጠውም – ተውበት አድርጎ ሰላትን በቋሚነት እስከሚሰግድ ድረስ፡፡" ብለዋል፡፡
አላህ ለይቶ ከገለጻቸው ከነዚህ አይነቶች ዉጭ ላሉት ለበጎ አድራጎት ፕሮጄክቶች ለምሳሌ መስጂዶችንና ት/ቤቶችን ለመገንባት ዘካን ወጪ ማድረግ አይበቃም፡፡[1] አላህ (ሱወ) "ግዴታ ምጽዋቶች (የሚከፈሉት) ለድሆች፣ ለምስኪኖችም፣ …. ብቻ ነው፤ " – አል–ተውባ፡ 60)፡፡

إنما

ኢንነማ መገደብን የምታመላክትና ፍርዱን ከሷ ቀጥሎ ለሚመጣው የምታፀና ሲሆን ከሱ ዉጭ ካለው ደግሞ ትነፍጋለች፡፡ ይህ ማለት የግዴታ ምፅዋት (ዘካ) ለነዚህ ብቻ እንጂ ከነዚህ ዉጭ ለሆነ ነገር አይሰጥም ማለት ነው፡፡ አላህ እነዚህን ስምንት አይነቶች

[1] እንደከፊል ዑለሞች አተያይ *ፊሰቢሊላህ* (በአላህ መንገድ) ማለት የጂሃድ ጦርነት ብቻ አይደለም፡፡ ዲነል–ኢስላምን ለማስፋፋት የሚደረግ ማንኛውንም ተግባር ያጠቃልላል – መስጂዶችንና መድረሳዎችንም መገንባት ጨምሮ፡፡ በተለይም ድሃ በሆኑ አገራት ዉስጥ መስጂዶች የሚገነቡበት ሌላ የገንዘብ ምንጭ ስለሚዩኖርና መስጂዶች ደግሞ ለሃይማኖቱ መስፋፋት ከፍተኛ አስተዋጽኦ ስላላቸው ከዘካ ገንዘብ ሊገነቡ ይችላሉ ይላሉ፡፡ ዶ/ር ዩሱፍ አርቀረዳዊ *ፊቅህ አል–ዘካት* እና *ፈታዋ መዓሲራ* በተሰኙት ኪታቦቻቸው ዉስጥ ይህንኑ አቋም ይዘዋል፡፡ ዶ/ር ጀላን ከድርም በዚሁ አቋም ላይ ናቸው፡፡ ሆኖም ግን እነዚህ ዑለሞች እንደአረብ አገር ባሉ ሀብታም አገሮች መስጊዶች በሌላ የገንዘብ ምንጭ ሊሰሩ ስለሚችሉ በዘካ ገንዘብ ባይሰሩ ይመርጣሉ – ተርጓሚው፡፡

ለይቶ ያወሳቸው ዘካ ከነዚህ ዉጭ ለሌላ እንደማይሰጥ በራሱ ለማሳወቅ ነው፡፡

ስምንቱ መደቦች

1/ አንደኛው መደብ **ድሆች (አል–ፉቀራእ)** ሲሆኑ ምንም ነገር የማያገኙ ወይም ከአመቱ ለተወሰነ ጊዜ የሚበቃቸውን የሚያገኙ ናቸው፡፡ እነዚህ ከዘካ ገንዘብ ላይ ሸሪዓዊ ለሆኑ ወጪዎች – ለምግብ፣ ለመጠጥ፣ ለልብስ፣ ለቤት ኪራይ፣ መሠረታዊና አግባብነት ላላቸው ለቤት ዉስጥ ቁሳቁሶች መሳሪያዎችና ለመሳሰሉት ይሰጣቸዋል፡፡ ይህ ምንም የሌላቸው ከሆነ ነው፡፡ ከነዚህ ዉስጥ የተወሰነውን የሚያገኙ ከሆነ ለአመቱ እንዲበቃቸው ማሟያው ይሰጣቸዋል፡፡

2/ **ምስኪኖች (አል–መሳኪን)፡–** እነዚህ ከድሆች (ከአልፉቀራእ) ሻል ያሉ ናቸው፡፡ ምስኪን ማለት ለአመቱ ከሚያስፈልገው ወጪ ዉስጥ አብዛኛውን ወይም ግማሹን የሚያገኝ ሲሆን ከዘካ ገንዘብ ላይ ለአመቱ ወጪ ማሟያ ይሰጠዋል፡፡

3/ በርሷ ላይ ለሚሠሩ ሠራተኞች፡– እነዚህ በሙስሊም መሪ (ኢማም) ትእዛዝ ከዘካ ሰጪዎች ዘካ የሚሰበስቡ፣ የሚጠብቁና ለባለመብቶቿ የሚያከፋፍሉ ሠራተኞች ናቸው፡፡ ለሠሩት ዋጋ በሠሩት ልክ ከዘካ ገንዘብ ይሰጣቸዋል፡፡ ሃላፊው ለዚህ ሥራ ከበይተልማል (ከገንዘብ ቤት) ደመወዝ አድርጎላቸው ከሆነ ግን ከዘካ ገንዘብ ምንም አይሰጣቸውም፡፡

4/ **ልቦቻቸው (በእስልምና) ለሚለማመዱት**፡– እነዚህ የሚከተሉትን ያካትታሉ፡–

1. ከካፊሮች ዉስጥ ሊሰልም እንደሚችል ተስፋ የሚጣልበት – ኢስላምን መቀበል ፍላጎት እንዳለው አመላካች ነገሮች የታዩበት

2. በሚሰጠው ነገር ኢማኑ እንደሚጠነክር ወይም ደግሞ የሱ መሰሎች ሊሰልሙ እንደሚችሉ ተስፋ የሚደረግ ከሆነ
3. በሚሰጠው ነገር የሱ ተንኮል ወይም የሌሎች ተንኮል ከሙስሊሞች ላይ እንደሚገታ ተስፋ የሚደረግ - ይሄኛው በራሱ ሕዝብ ላይ መሪና አዛዥ መሆን ሸርጥ ይሆናል፡፡

እንደዚያውም ትክክለኛና ለሙስሊሞች ጠቃሚ ለሆኑ ዓላማዎች መስጠት ይቻላል፡፡ ለማለማመድ የሚደረገው የዘካ ስጦታ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ብቻ ነው የሚደረገው፡፡ ዑመር እና ዑሥማን (ረዐ) በጊዜያቸው አስፈላጊ ሆኖ ስላልተገኘ ለማለማመድ መስጠቱን ትተውት ነበር፡፡

5/ ጫንቃዎችን ነፃ ለማውጣት፡- እነዚህም፡

1. ገንዘብ አጠራቅመው በመክፈል ራሳቸውን ነፃ እንዲያወጡ አሳዳሪዎቻቸው15 ፈቅደውላቸው መሙላት ያልቻሉ ባሪያዎች (ሙካተቦች) እዳቸውን ከፍለው በመጨረስ ነፃ እንዲወጡ ከዘካ ገንዘብ ላይ ይሰጣቸዋል፡፡
2. ዘካ ከፋዩ ከዘካ ገንዘቡ ላይ ባሪያ ገዝቶ ነፃ ማውጣት፡፡
3. ከዘካ ገንዘብ ከፍሎ ሙስሊም ምርኮኛን ነፃ ማውጣት፡፡ ይህ የሙስሊምን ጫንቃ ከምርኮኝነት ነፃ ማውጣት ስለሆነ፡፡

6/ ለባለእዳ ወይም እዳ ላለበት ሰው (አል-ጋሪሚን) መስጠት፡

- ባለእዳ ሁለት አይነት ነው፡-

አንደኛው፡- ለሌላ ሰው ብሎ ባለእዳ የሆነ፡- ይህ ማለት ሰዎችን ለማስታረቅ ብሎ እዳ ዉስጥ የገባ ሰው ነው፡፡ በደም ወይም በገንዘብ ምክንያት በሁለት ጎሳዎች መካከል የተፈጠረውን ጥልና

ጥላቻ ለማስወገድ አስታራቂ በመሆን ባለእዳ የሆነ ማለት ሲሆን የሚከተሉትን ያካትታል፡-

1. ፊትና ለማስወገድ ሲል በመካከላቸው መክፈል ያለበትን ካሳ ሃለፊነት መውሰድ፣
2. ሁለቱን ለማስታረቅ ገንዘብ ከተበደረ፡፡ ይህ ታላቅ የሆነ በጎ ድርጊት ነውና፡፡
3. ወደ ዘካ ከፋዮች በመመለስ እሳቤ (ኒያ) የራሱን ገንዘብ ከፍሎ ጉዳዩን መጨረስ

በሰሒሕ ሙስሊም ዉስጥ እንደተዘገበው ቁበይሳ (ረዐ) "የገንዘብን ሃላፊነት ተሸከምኩኝ" ሲል ነቢዩ (ሰዐወ) "ሰደቃ (ዘካ) እስክትመጣን ድረስ እዚሁ ቆይና ስትመጣ እሷን እናዝልሃለን" ብለውታል፡፡

ሁለተኛው፡- ለራሱ ባለእዳ የሆነ፡- ማለትም መክፈል የማይችለው እዳ ካለበት - በሆነ አደጋ ምክንያት ገንዘቡ ስለወደመ ወይም ደግሞ ከራሱ ችግር (ሓጃ ወይም ደሩራ) ጋር በተያያዘ ምክንያት ያለበትን እዳ መክፈል ካልቻለ እዳውን የሚከፍልበት ከዘካ ገንዘብ ላይ ይሰጠዋል፡፡ አላህ (ሱወ)

"**والغارمين**"

"ለባለ እዳዎችም" ብሏልና፡፡

7/ **በአላህ መንገድ (ፊ ሰቢሊልላህ) መስጠት፡-** እዚህ የተፈለገው በአላህ መንገድ ጂሃድ ማድረግን ሲሆን የሚከተሉትን ያካትታል፡-

1. ከገንዘብ ቤት (ከበይተልማል) ደመወዝ ለሌላቸው ወዶ ዘማቾች ከዘካ ገንዘብ ላይ መስጠት
2. ከዘካ ገንዘብ ላይ የጂሃድ መሣሪያዎችንና በጂሃድ ላይ አጋዥ የሆኑ ነገሮችን መግዛት

በጥቅሉ ሰቢሊልላህ (የአላህ መንገድ) ከተባለ ዘመቻ ለማለት ነውና፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

" إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ "

"አላህ እነዚያን ... በመንገዱ (በሃይማኖቱ) የሚጋደሉትን ይወዳል፡፡" ይላል - (አል-ሰፍ፡ 4)፡፡ በሌላ አንቀጽም

"وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ"

"... በአላህ መንገድ ተጋደሉ ..." ይላል - (አል-በቀራ፡ 190)፡፡

8/ መንገደኛ (ኢብኑ-ስ-ሰቢል)፡- ያለው ነገር (ስንቅ ወይም ገንዘብ) አልቆበት ወይም መንገድ ጠፍቶት ጉዞው የተስተጓጎለበት መንገደኛ ወደ አገሩ የሚያደርሰው ወይም መሄድ የፈለገበት አገር ካለ ወደዚያ አገር አድርሶት ወደ አገሩ የሚመልሰው በቂ የሆነ ገንዘብ ከዘካ ላይ ይሰጠዋል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ሁሉንም የዘካ ገንዘብ ከነዚህ ከተወሱት መደቦች ለአንዱ መደብ ብቻ መስጠት ይቻላል፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

" وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ "

"...ብትደብቋትና ለድሆች ብትሰጧትም እርሱ ለናንተ በላጭ ነው፡፡" - (አል-በቀራ፡ 271)፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ሙዓዝን ወደ የመን ሲልኩት "አሏህ ከሀብታሞቻቸው ተወስዳ ወደ ድሆቻቸው የምትመለስ የሆነችን ሰደቃ በነሱ ላይ ግዴታ እንዳደረገባቸው አሳዉቃቸው፡፡" ብለውታል - (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ በቁርአኑ አንቀጽም ሆነ በሐዲሱ ዉስጥ አንድ መደብ ብቻ እንጂ አለመወሳቱ ለሱ ብቻ መስጠት የሚቻል መሆኑን ያሳያል፡፡

ለአንድ ሰው ብቻ መስጠትም ይቻላል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ለቁበይሳ (ረዐ) "ሰደቃ (ዘካ) እስክትመጣን ድረስ እዚሁ ቆይና ስትመጣ እሷን እናዝልሃለን" ብለውታል – (ሙስሊም)፡፡ ሐዲሱ ከስምንቱ መደቦች ዉስጥ ለአንድ ሰው ብቻ መስጠት እንደሚቻል ያሳያል፡፡ ቀለባቸው በሱ ላይ ግዴታ ላልሆኑ ችግርተኛ ዘመዶቹ መስጠት ይወደዳል – እንደዝምድና ቅርበታቸው በማስቀደም፡፡ ሰልማን አል–ደቢይ (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ለዘመድህ የምትሰጠው ሰደቃ ሰደቃና ዝምድናን መቀጠል ነው" ብለዋል – አምስቶቹ የዘገቡት ሲሆን ቲርሚዚ ሐሰን ነው ብሎታል፡፡

የዘካ ገንዘብ የማይሰጣቸው ሰዎች፡–

1/ ለበኒ ሃሺም (ለሃሺም ዝርያዎች) ዘካ መስጠት አይቻልም፡፡ የዐባስ ዝርያዎች፣ የዐሊይ ዝርያዎች፣ የጀዕፈር ዝርያዎች፣ የአል–ሓሪሥ ቢን ዐብዱልሙጠሊብ ዝርያዎችና የአቡለሀብ ዝርያዎች እዚህ ዉስጥ ይገባሉ፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ "ሰደቃ ለሙሐመድ ቤተሰቦች አትገባም፤ እሷ የሰዎች እድፍ ነች" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡ ሸይኹልኢስላም ኢብኑ ተይሚያ (አላህ ይርሐማቸውና) ከምርኮ አንድ አምስተኛ (ኹሙስ) ከተከለከሉ ከዘካ ገንዘብ ሊሰጣቸው እንደሚችል ገልጸዋል፡፡

2/ ወጪዋን የሚችል ሀብታም ባል ላላት ድሃ ሴት የዘካ ገንዘብ መስጠት አይቻልም፡፡ ወጪውን የሚሸፍንለት ሀብታም ዘመድ ላለው ድሃም ከዘካ ገንዘብ አይሰጠውም፡፡ ወጭያቸው ስለተሸፈነላቸው ከዘካ ገንዘብ ይብቃቃሉ፡፡

3/ ሰውየው ወጭያቸውን መሸፈን ግዴታው ለሆኑበት ዘመዶቹ ዘካ መስጠት አይችልም፡፡ ይህን ካደረገ በዚያች በሰጣት ዘካ ገንዘቡ እንዳይነካበት ይጠብቃልና፡፡ ግዴታ ሳይሆንበት እንዲሁ በበጎ አድራጊነት ወጭ ያደርግለት የነበረ ከሆነ ግን ከዘካ ገንዘብ

ሊሰጠው ይችላል፡፡ በሰሒሐይን ዉስጥ እንደተዘገበው የዐብደላህ ባለቤት (ረዐ) በሷ ጥበቃ ሥር ስለነበሩ የቲም የሆኑ የወንድሟ ልጆችን ከዘካ ገንዘቧ ልታበላቸው ትችል እንደሆነ ነቢዩን (ሰዐወ) ስትጠይቃቸው "አዎን ትችያለሽ" ብለዋታል፡፡

4/ ዘካውን ለመሰረቶቹ ማለትም ለወላጆቹና ለአያቶቹ ወይም ለቅርንጫፎቹ ማለትም ለልጆቹና ለልጅ ልጆቹ መስጠት አይችልም፡፡ እዳን ለመክፈል ካልሆነ በስተቀር፡፡ በነፈቃ (ቀለብና በመሳሰሉት) ምክንያት የመጣ እዳ ካልሆነ፡፡ ወይም የሚከፍለው ዘካ ኖሮት የነሱን ወጪ የሚሸፍንበት ሌላ ገንዘብ ከሌለው ዘካውን ሊሰጣቸው ይችላል፡፡

5/ ዘካውን ለሚስቱ መስጠት አይበቃለትም፡፡ እሱ በሚያደርግላት ወጪ ስለምትብቃቃ፡፡ የሚሰጣት ከሆነ በሚሰጣት ዘካ ገንዘቡ እንዳይነካበት ስለሚያደርግ፡፡ እዳን መክፈል ብቻ ሲቀር፡፡ ምክንያቱ ወጪዋን ከመሸፈን ጋር ያልተያያዘ እዳ ከሆነ በዘካው ገንዘብ ሊከፍልላት ይችላል፡፡

6/ ሚስት ዘካዋን ለባሏ መስጠት አትችልም – ከዚያ ገንዘብ ላይ መልሶ ለሷ ወይም ለልጆቿ ወጪ የሚያደርግ ከሆነ፡፡ ከዚህ ዉጭ ከሆነ ለምሳሌ እዳውን ለመክፈል ወይም ለግል ጉዳዩ ወጪ ለማድረግ ከሆነ ድሃ ከሆነ ልትሰጠው ትችላለች፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ዘካ ከፋዩ ዘካው መከፈሉን ማረጋገጥ አለበት፡፡ ይሁን እንጂ ዘካ መውሰድ ይገባዋል ብሎ የሰጠው ሰው የማይገባው መሆኑ በኋላ ከተገለፀለት በዚያው ይብቃቃል – ድጋሚ አይከፍልም፡፡

የውዴታ ሰደቃ

የዉዴታ ሰደቃ በማንኛውም ጊዜ መስጠት ይቻላል፡፡ ቁርአንና ሱና ያለገደብ ይቀሰቅሱበታልና፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላሉ፡-

وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ (البقرة: 177)

"ገንዘብንም ከመውደዱ ጋር ለዝምድና ባለቤቶችና ለየቲሞች ለምስኪኖችም ለመንገደኞችም ለጫንቃዎችም (ማስለቀቅ) የሰጠ ሰውና ..." (አልበቀራ፡ 177)፡፡

وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (البقرة: 280)

"ሰደቃ መስጠታችሁም ለናንተ በላጭ ነው፤ የምታውቁ ብትሆኑ፤" (አል-በቀራ፡ 280)

ነቢዩም (ሰዐወ) "ሰደቃ የጌታን ቁጣ ታጠፋለች፤ መጥፎ አሟሟትንም ትመልሳለች" ማለታቸውን አል-ቲርሚዚ፣ ኢብኑ ሒባንና ሌሎችም ዘግበዋል፡፡ ሐዲሱ ደዒፍ ነው፡፡ በሰሒሐይን ዉስጥ ከአቡሁረይራ እንደተዘገበው ነቢዩ (ሰዐወ) "አላህ (ሱወ) የሱ ጥላ እንጂ ሌላ ጥላ በሌለበት ቀን በሱ ጥላ ሥር ከሚያስጠልላቸው ሰዎች ... ቀኝ እጁ የሚሰጠውን ግራ እጁ ማወቅ እስከማትችል ድረስ ደብቆ ሰደቃ የሰጠን ሰው አዉስተዋል፡፡ የድብቅ ሰደቃ በላጭ ናት፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

" وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ "

"...ብትደብቋትና ለድሆች ብትሰጧትም እርሱ ለናንተ በላጭ ነው፡፡ " - (አል-በቀራ፡ 271)፡፡ በድብቅ መስጠት ከሪያእ (ከይዩልኝ ባይነት) ለመራቅ ጥሩ ነው፡፡ ሰደቃን ግልጽ ማውጣትና ማወጅ ሰዎች ተከትለውት ሰደቃ እንዲሰጡ በማድረግ ሚዛን የሚደፋ ጠቀሜታ (መስለሓ) ከሌለው በስተቀር፡፡

ሰደቃ ሲሰጥ ነፍሱ ወዳው መሆን አለበት፡፡ በችግርተኛው (በተቀባዩ) ላይ መመጻደቅም የለበትም፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى

"እናንተ ያመናችሁ ሆይ! ምጽዋቶቻችሁን በመመጣደቅና በማስከፋት አታበላሹ፤ ..." - (አል-በቀራ፡ 264)፡፡

ጤነኛ ሆኖ የሚሰጥ ሰደቃ በላጭ ነው፡፡ አቡሁረይራ ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) ምን አይነት ሰደቃ በላጭነት እንዳለው ሲጠየቁ "ጤነኛና ስስታም ሆነህ ሀብትን ተስፋ እያደረግክና ድህነትን እየፈራህ የምትሰጠው ሰደቃ ነው" ብለዋል - ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡

በተከበሩት ሁለቱ ሐረሞች (መካና መዲና) ዉስጥ የሚሰጥ ሰደቃ በላጭ ነው፡፡ አላህ እንዲህ በማለት አዞበታልና፡-

فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ

"... ከርሷም ብሉ፤ ችግረኛ፣ ድሃንም አብሉ፡፡" - (አል-ሐጅ፡ 28)፡፡

በረመዷን ዉስጥ የሚሰጥ ሰደቃ በላጭ ነው፡፡ ኢብኑ ዐባስ (ረዐ) "የአላህ መልክተኛ (ሰዐወ) ከሁሉም ሰው የበለጠ ለጋሽ ነበሩ፤ በረመዷን ጂብሪል በሚገናኛቸው ጊዜ ደግሞ ይበልጥ ለጋሽ ይሆኑ ነበር፤ ከተለቀቀች ንፋስ የበለጠ በበጎ ነገር ለጋሽ ነበሩ" ብለዋል፡፡

ችግር ባለበት ጊዜ የሚሰጥ ሰደቃ በላጭ ነው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ، يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ، أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ (البلد: 14 – 16)

“ወይም ረሃብ ባለበት ቀን ማብላት፤ የዝምድና ባለቤት የሆነን የቲም፤ ወይም የአፈር ባለቤት የሆነን ድሃ (ማብላት ነው)።” – (አል–በለድ፡ 14 – 16)።

ለዘመዶችና ለጎረቤቶች የሚሰጥ ሰደቃ ራቅ ላሉት ከሚሰጥ ሰደቃ ይበልጣል። አላህ (ሱወ) በበርካታ አንቀጾች ዉስጥ ለዘመዶች በጎ እንዲዋል አዟል፤ በዘመዳቸው ላይ ሐቅ (መብት) አድርጎላቸዋል። አላህ (ሱወ)

وَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ

“ለዝምድና ባለቤትም መብቱን ስጥ፤…” ይላል – (አል–ኢስራእ፡ 26)። ነቢዩ (ሰዐወ) “ለምስኪን የሚሰጥ ሰደቃ ሰደቃ ነው፤ ለዘመድ የሚሰጥ ደግሞ ሁለት ነው፡– ሰደቃና ዝምድናን መቀጠል ነው።” ብለዋል – አምስቶቹና ሌሎችም ከሰልማን አል–ደብቢ (ረዐ) የዘገቡት ሲሆን አል–ቲርሚዚ ሐሰን ነው ብሎታል። በሰሒሐይን ዉስጥ ደግሞ “ሁለት አጅር አለው፡– የዝምድና አጅርና የሰደቃ አጅር” በማለት ተዘግቧል።

ማስገንዘቢያ፡– ከዘካም ሌላ ገንዘብ ዉስጥ መብቶች (ሑቁቅ) እንዳሉ እወቅ። ዝምድናን ለማጠናከር፣ ወንድማማችነትን ለመቀጠል፣ ለጠያቂ መስጠት፣ ለተቸገረ ማዋስ፣ የተቸገረን መጠበቅ፣ ብድር ለፈለገ ማበደር። አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ

“በገንዘቦቻቸውም ዉስጥ ለለማኝና (ከልመና) ለተከለከለም (በችሮታቸው) መብት አለ።” – (አል–ዛሪያት፡ 19)።

ረሃብተኛን ማብላት፣ እንግዳን ማስተናገድ፣ የታረዘን ማልበስ፣ የተጠማን ማጠጣት ዋጂብ ነው። እንዲያውም ኢማሙ ማሊክ ሙስሊሞች ገንዘባቸውን ሙሉ ቢጨርስባቸውም እንኳ

የተማረከባቸውን ሰው ማስለቀቅ ዋጂባቸው ነው እስከማለት ሄደዋል፡፡
ድሆችና ምስኪኖች ባሉበት ገንዘብ ያገኘ ሰው ከገንዘቡ ላይ ለነሱ መስጠትም የተወደደ ነው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ

"ባጨዳውም ቀን ተገቢውን ስጡ" ይላል - (አል-አንዓም፡ 141)፡፡

وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلا مَعْرُوفًا

"ክፍያንም (ወራሽ ያልሆኑ) የዝምድና ባለቤቶችና የቲሞች፣ ምስኪኖችም በተገኙበት ጊዜ ከርሱ ላይ ስጡዋቸው፤ መልካምንም ንግግር ተናገሩዋቸው፡፡" ይላል - (አል-ኒሳእ፡ 8)፡፡
እነዚህ ከኢስላም ሃይማኖት መልካምነት መገለጫዎች ናቸው፡፡ የመተሳሰብና የመተዛዘን፣ የመተባበርና ለአላህ ብሎ ወንድማማችነትን የመጠበቅ ሃይማኖት ነውና፡፡ ምንኛ ያማረ ሃይማኖት ነው! ምንኛ የረቀቀ ሕግ ነው!

ክፍል አራት
የጾም አሕካሞች

የረመዳን ጾም ከኢስላም ማእዘናት አንዱ ነው፡፡ አላህ ከደነገጋቸው ግዴታዎች (ፈርዶች) አንዱ ነው፡፡ ይህ በዲን ዉስጥ ግልጽና በሁሉም ዘንድ የሚታወቅ ነው፡፡
ለዚህም ኪታብ (ቁርአን)፣ ሱና እና ኢጅማዕ አመላካች ናቸው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (**البقرة**: 183) إلى قوله تعالى: **شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ** (**البقرة**: 185)

"እናንተ ያመናችሁ ሆይ! ጾም በነዚያ ከናንተ በፊት በነበሩት (ሕዝቦች) ላይ እንደተጻፈ በናንተም ላይ ተጻፈ፤ ልትጠነቀቁ ይከጀላልና፡፡" – (አል–በቀራ፡ 183)፡፡ … "(እንድትጾሙ የተጻፈባችሁ) ያ በርሱ ዉስጥ ለሰዎች መሪ ከቅን መንገድና (ዉነትን) ከዉሸት) ከሚለዩም ገላጮች (አንቀጾች) ሲሆን ቁርአን የተወረደበት የረመዳን ወር ነው፤ ከናንተም ወሩን ያገኘ ሰው ይጹመው፤" – (አል–በቀራ፡ 185)፡፡ ትእዛዝ ዋጂብነትን ያስይዛል፡፡

ኢብኑ ዑመር (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) ኢስላም የተገነባው በአምስት መሠረቶች ላይ መሆኑንና ከአምስቶች አንዱ ረመዳን መጾም መሆኑን ገልጸዋል – ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡

ረመዳንን መጾም ዋጂብ መሆኑንና ዋጂብነቱን የካደ ሰው እንደሚከፍር ሙስሊሞች በኢጅማዕ ተስማምተውበታል፡፡

<u>የጾም መደንገግ ጥበብ፡–</u> ነፍስን ከወራዳ ባህሪያት ለማጥራት ነው፡፡ በሰው አካል ዉስጥ የሸይጣንን መሄጃ መንገድ ያጠባልና፡፡ ሸይጣን በሰው ልጅ አካል ዉስጥ እንደ ደም ይሄዳል፡፡ ሲበላና ሲጠጣ ነፍሱ ለስሜት (ለሸህዋ) ክፍት ትሆናለች፡፡ ኢራዳው (ሰብአዊ ፍላጎቱ) ይደከማል፡፡ ለዒባዳ ያለው ፍላጎቱ ያንሳል፡፡ ጾም የዚህ ተቃራኒ ነው፡፡

ጾም አዱንያንና ፍላጎቶቿን ቸል ማለት ነው፤ ለኣኺራ መጓጓት ነው፤ ጾም ለምስኪኖች እንዲታዘንና ጭንቀታቸውን ለመረዳት ይረዳል – ጾመኛው የረሃብና የጥም ስሜት ይቀምሳልና፡፡

የጾም ትርጓሜ

የቋንቋ ትርጓሜው መታቀብ ማለት ነው፡፡

ሸሪዓዊ ትርጓሜው ከሁለተኛው ጎህ (አልፈጅር አል–ሣኒ) መቅደድ ጀምሮ ፀሐይ እስከምትጠልቅ ድረስ ከሚያስፈጥሩ ነገሮች በመታቀብ አላህን መገዛት ነው፡፡

የጾም ጊዜ፡ የዕለታዊ ጾም ዋጂብነት የሚጀምረው በሁለተኛው ፈጅር መውጣት ነው፡፡ እሱም በአድማስ ላይ የሚጋደም ንጣት ነው፡፡ የሚያበቃው ደግሞ በፀሐይ መጥለቅ ነው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ

"… አሁን ተገናኙዋቸው፤ አላህም ለናንተ የፃፈላችሁን ነገር (ልጅን) ፈልጉ፤ ከጎህ የሆነው ነጩ ክርም ከጥቁሩ ክር ለናንተ እስከሚገለጽላችሁ ድረስ ብሉ፤ ጠጡም፤ ከዚያም ጾምን እስከሌሊቱ ድረስ ሙሉ፤" – (አል–በቀራ፡ 187)፡፡ ከጎህ የሆነው ነጩ ክርም ከጥቁሩ ክር ለናንተ እስከሚገለጽላችሁ ማለት የቀኑ ንጣት ከሌሊቱ ጨለማ እስከሚለይ ድረስ ማለት ነው፡፡

የረመዳን ወር ጾም ዋጂብነት የሚጀምረው ወሩ መግባቱ ሲታወቅ ነው፡፡

የረመዳን ወር መግባት የሚታወቅባቸው ሦስት መንገዶች

1/ የረመዳን ወር ጨረቃ ማየት፡– አላህ (ሱወ) "ከነናንተም ወሩን ያገኘ ሰው ይጹመው" ይላል – (አል–በቀራ፡ 185)፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "አይታችሁት ጹሙ፡፡" ብለዋል፡፡ ጨረቃን በራሱ ያየ ሰው መጾም ዋጂብ ይሆንበታል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ባንድ አገር ላይ ጨረቃ ከታየ ከዚያ አገር ጋር በጨረቃ አወጣጥ (መጥለዕ) ተመሳሳይነት ባላቸው አገሮች ሁሉ ላይ መጾም ዋጂብ ይሆናል፡፡[1]

ማስገንዘቢያ፡- (በሸዕባን) ሠላሳኛው ቀን ላይ ለቀጣይ ሌሊት ጨረቃ ቢታይ ጾም አይፀናም፡፡ ማፍጠርም አይቻልም፡፡ በሃያ ዘጠነኛው ቀን ላይ ቢታይም ከግምት ውስጥ አይገባም፡፡ የሚታየው በሃያ ዘጠነኛው ቀን ፀሐይ ከገባች በኋላ ነው፡፡ ይህ ከሰሓቦች ስለተገኘ፡፡

2/ ጨረቃ ለመታየቱ በሚሰጠው ምስክርነት ወይም ዜና፡- ታማኝና ሙከልለፍ የሆነ (አቅመ አዳም የደረሰ) ሰው ጨረቃ ካየ መጾም ይቻላል፡፡ ማየቱን መናገሩ በቂ ነው፡፡ ኢብኑ ዑመር "ሰዎች ጨረቃ አዩ፤ እኔ ጨረቃ ማየቴን ለአላህ መልክተኛ ነገርኳቸው፤ እሳቸው ጾሙት ሰዎችም እንዲጾሙ አዘዙዋቸው፡፡" ብለዋል – አቡዳውድና ሌሎች የዘገቡት ሲሆን ኢብኑ ሒባንና አል–ሓኪም ሰሒሕ ነው ብለውታል፡፡

[1] ከፊል ዐሊሞች ጨረቃ ባንድ አገር ከታየች ሁሉም አገር መጾም ይኖርበታል ይላሉ፡፡ የመጥለዕ (መጣሊዕ) ልዩነት አለ የሚባለውን ነገር አይቀበሉትም፡፡ ሙስሊሞች አንድነት መፍጠር ሲገባቸው ቅኝ ገዥዎች የከፋፈሉላቸውን ድንበሮች መሠረት በማድረግ በዒባዳቸው እንኳ ሳይቀር ማለያየታቸው ያሳዝናቸዋል፡፡ በጣም ተቀራራቢ የሆኑ አገሮች ተለያይተው ሲጾሙ በጣም የተራራቁ አገሮች ባንድነት ሲጾሙ ይስተዋላል፡፡ ለምሳሌ በ1989 እ.አ.አ (1409 አ.ሂ) ቱኒሲያ ከነሳዑዲና ኩዌት ጋር ሐሙስ ሲጀምሩ ሞሮኮ፣ ግብጽ፣ ኡርዱን፣ ዒራቅ፣ ... ጁምዓ ቀን፤ ፓኪስታን፣ ሂንድ፣ ኦማን፣ ኢራን፣ ... ቅዳሜ ጀምረዋል፡፡ በ1999 የረመዳን ጅምር በሦስት ቀናት የተከፋፈለ ሲሆን ፍቺው ደግሞ በአራት ቀናት ተከፋፍሏል፡፡ እስካሁንም መፍትሄ ሳያገኝ ቀጥሏል፡፡ በነዚህ አገራት ድንበር ላይ የሚኖሩ ሰዎች በሌላው ማህበራዊ ጉዳይ ባንድነት እየኖሩ ረመዳን ሲጀመር ሁሉም የየአገሩን እየተከተለ ከፊሉ ሲጾም ከፊሉ ይበላል፡፡ ዶ/ር ዩሱፍ አልቀረዳዊን ጨምሮ በርካታ የፊቅህ ዐሊሞች እንደየአገሩ የመጣሊዕ (የጨረቃ አወጣጥ) ልዩነት መኖሩን የሚቀበሉ ቢሆንም ይህንን የሚቃወሙም በርካቶች ናቸው፡፡ የሙስሊሙ ኡማ ከተፈተነባቸው ነገሮች አንዱ ነው እስከማለትም ይደርሳሉ፡፡ ይህን ጉዳይ ከፊቅህ ዐሊሞች ይልቅ የስነ–ፈለክ ተመራማሪዎች የበለጠ እንደሚያውቁትም ይከራከራሉ፡፡ ይህንን በተመለከተ በርካታ ጽሑፎች በመጽሐፎችና በተለያዩ ዌብሳይቶች ላይ የሚገኙ ሲሆን በአረብኛ የተዘጋጀ በጣም ጠቃሚ የሆነ ጥናታዊ ጽሑፍ **www.saaid.net/book/10/3190.doc** ከከፈቱ ያገኛሉ፡፡ ጨረቃ በምድር ላይ ከወጣች ወጣች ማለት ነው፡፡ ለአንድ አገር ወጥታ ለሌላው የማትወጣበት ሁኔታ የለም፡፡ በደመናና በሌላ ምክንያት ልትደበቅ ትችላለች፡፡ መተማመን ካለ በአንድ አገር በግልጽ መታየቷ ከተረጋገጠ ሌሎች አገሮችም ሊቀበሉት ይገባል፡፡ አላህ አንድ ያርገን፡፡ – ተርጓሚው፡፡

3/ የሸዕባን ወር ሠላሳ ቀን መሙላት፡- ይህ የሚሆነው በሸዕባን ሠላሳኛው ሌሊት ጨረቃ ካልታየ ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "ወር ሃያ ዘጠኝ ቀን ነው፤ ጨረቃ እስከምታዩ ድረስ አትጹሙ፤ እስከምታዩትም ድረስ አታፍጥሩ (ጾም አትፍቱ)፤ በደመና ከተሸፈነባችሁ ገምቱለት፡፡" ብለዋል፡፡ ገምቱለት ማለታቸው የሸዕባንን ወር ሠላሳ ቀን ሙሉ ማለት ነው፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባወሩት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በደመና ከተሸፈነባችሁ ሠላሳ ቁጠሩ፡፡" ብለዋልና፡፡

ሥነ-ፈለካዊ ስሌት ከግምት አይገባም፡፡ ዑመር (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "እኛ መሀይማን ሕዝብ ነን፤ አንጽፍም አናሰላም፤ ..." ብለዋል[1] - ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡

ጾም ግዴታ የሚሆንበት ሰው

የረመዳን ጾም ሙከልለፍ በሆነና ችሎታ ባለው ሙስሊም ሁሉ ላይ ግዴታ ነው፡፡ ካፊር ላይ ግዴታ አይሆንም፡፡ ቢጾምም ፉርሽ ነው፡፡ በረመዳን ወር መሃል ተውበት አድርጎ ኢስላምን ከተቀበለ ቀሪውን ይጾማል፡፡ ካፊር ሆኖ ሳለ ያመለጠውን ቀዷ ማውጣት ግዴታ አይሆንበትም፡፡ በቀን መሃል ከሰለመ ቀሪውን የቀን ጊዜ ጾም ከሚያፈርሱ ነገሮች ይታቀባል፡፡ የዚያን ቀን ጾም ቀዷ ማውጣት ግዴታ አይሆንበትም፡፡

ጾም በትንሽ ልጅ ላይ ዋጂብ አይደለም፡፡ ትንሽ ሆኖ ሙመይዝ ከሆነና ከጾመ ጾሙ ሰሒሕ(ትክክል) ነው፡፡ ሱና ይሆንለታል፤

[1] ዑለሞች ይህንን ሐዲስ ሲያብራሩት ነቢዩ (ሰዐወ) ይህንን ያሉት ከጨረቃ ጋር አያይዘው ስለሆነ የጨረቃ መውጣት የሚታወቀው በስሌት ሳይሆን በዓይን በማየት እንደሆነ ለመግለጽ እንጂ የሒሳብና የስሌት እውቀት አላስፈላጊ ነው ለማለት አይደለም - ተርጓሚው፡፡

የጾም አጅር ያገኘል፤ አሳዳጊው ደግሞ የማስተማርና የተርቢያ አጅር ያገኛል፡፡

እብድ ላይ ጾም ዋጂብ አይደለም፡፡ እብድ ሆኖ ሳለ ቢጾም እንኳ ሰሒሕ አይደለም፤ ኒያ የለምና፡፡

በቀን መሃል ልጅ ለአቅመ አዳም ከደረሰ ወይም እብድ ጤነኛ ከሆነ ቀሪውን የቀን ጊዜ ይታቀባል፤ ይህ በቂው ነው፤ ያለፈውን ቀዷ ማውጣት ግዴታ አይሆንበትም፡፡

ማስገንዘቢያ፡– የወር አበባ ወይም የወሊድ ደም ያለባት ሴት ጾም ዋጂብ አይሆንባትም፡፡ ነገር ግን ፈጅር ከመውጣቱ በፊት የወር አበባው ወይም የወሊድ ደሙ ከቆመላት ጾሟ ሰሒሕ ነው – ፈጅር ከወጣ በኋላ እንጂ ባትታጠብ እንኳ፡፡ ፈጅር ከወጣ በኋላ ከቆመላት ወይም ፀሐይ ከመጥለቋ በፊት ከመጣባት የዚያ ቀን ጾሟ ሰሒሕ (ትክክል) አይሆንም፤ ቀዷ ማውጣት ዋጂብ ይሆንባታል፡፡

መጾም በማይችል በሽተኛና መንገደኛ ላይ በወቅቱ መጾም ዋጂብ አይሆንባቸውም፡፡ የበሽታው ወይም የመንገድ ዑዝር ሲወገድ ቀዷ ያወጣሉ፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ

"... ከናንተም ዉስጥ በሽተኛ ወይም በጉዞ ላይ የሆነ ሰው ከሌሎች ቀኖች ቁጥሮችን መጾም አለበት፤..." – (አልበቀራ፡ 184)፡፡

የጾም ሱናዎች

አል–ሰሑር፡– ሰሑር ማለት በጾም ላይ ለመበርታት በሌሊቱ መጨረሻ አካባቢ የሚበላ ነገር ነው፡፡ በሰሒሐይን ዉስጥ ከአነስ

(ረዐ) እንደተዘገበው የአላህ መልክተኛ (ሰዐወ) "ሰሑር ብሉ፤ ሰሑር በረከት አለውና፡፡" ብለዋል፡፡ አንዴ ዉሃ መጎንጨትም ቢሆን ሰሑር እንዲበላ የሚገፋፉ በርካታ ኣሣሮች (ዘገባዎች) አሉ፡ ፡ ጊዜው የሌሊቱ መጨረሻ አካባቢ ነው፡፡ እስከ ፈጅር መውጫ አቅራቢያ ማቆየት ይወደዳል፡፤

ሰውየው ጀናባ ሆኖ ፈጅር ከመውጣቱ በፊት ከእንቅልፉ ቢነቃ ወይም የወር አበባ የነበረባት ሴት ከፈጅር በፊት ቢቆምላት አስቀድመው ሱሑር በመብላት መጾም ይኖርባቸዋል፤ መታጠብን ፈጅር ከወጣ በኋላ ማድረግ ይችላሉ፡፡

የፀሐይ መጥለቅ በዓይን በመመልከት ከተረጋገጠ ወይም አዛን በመውጣቱ ወይም በሌላ ነገር ለመጥለቋ ግምቱ ካመዘነ ቶሎ ማፍጠር ይወደዳል፡፡ ከሰህል ቢን ሰዕድ (ረዐ) በተላለፈ ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሰዎች ማፍጠርን እስካፈጠኑ ድረስ በበጎ ነገር ላይ ናቸው፡፡" ብለዋል– ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡

ሱናው በሩጠብ (በቴምር እሼት) ማፍጠር ነው፡፡ ካላገኘ በቴምር፣ ካላገኘ በዉሃ ማፍጠር ነው፡፡ አነስ (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) ከመስገዳቸው በፊት በሩጠቦች፣ ሩጠቦች ከሌሉ በቴምሮች፣ ቴምሮች ከሌሉ ዉሃን በመጎናጫጨት ያፈጥሩ ነበር፡፡" ብሏል – አህመድ፣ አቡዳውድና አል–ቲርሚዚ የዘገቡት ሲሆን አል–ቲርሚ ሐዲሱን ሐሰን ነው ብለውታል፤ አል–ዳረቁጥኒ ደግሞ ሰሒሕ ነው ብለውታል፡፡ ሰልማን ቢን ዓሚር አል–ደብቢ (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስም ነቢዩ (ሰዐወ) "አንዳችሁ ሲያፈጥር በቴምር ያፍጥር፤ እሱ በረከት ነውና፤ ካላገኘ በዉሃ ያፍጥር – እሱ ጠሁር ነውና፡፡ " ብለዋል – አል–ተርሚዚ የዘገበው ሲሆን ሰሒሕ ነውም ብሎታል፡፡

ሩጠብም ቴምርም ዉሃም ካላገኘ ከምግብና ከመጠጥ ባገኘው ነገር ያፈጥራል፡፡

በሚያፈጥርበት ጊዜ የሚፈልገውን ዱዓእ ማድረግ ይወደዳል፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) ዱዓቸው (ተቀባይነት ብታገኝ እንጂ) ተመላሽ የማትሆንባቸው ሦስት ሰዎችን ሲያወሱ ከነዚያ ዉስጥ ጾመኛ ሲያፈጥር (የሚያደርገው ዱዓእ) ጠቅሰዋል – ቲርሚዚና ኢብኑ ማጃ የዘገቡት ሲሆን ቲርሚዚ ሐሰን ነው ብሎታል፡፡

ጾምን የሚያበላሹ ነገሮች

ሙስሊም ሊያውቃቸው፣ ሊርቃቸውና ከነሱም ሊያስጠነቅቅ ዋጂብ የሚሆኑበት ጾምን የሚያበላሹ ነገሮች አሉ፡፡ ጾምን ያስፈጥራሉ፤ ያበላሻሉም፡፡ ከነዚህም ዉስጥ፡–

1/ የግብረሥጋ ግንኙነት፡– ይህም ማለት የወንድ ብልት ጫፍም ቢሆን በሴት ብልት ዉስጥ መግባት ነው፡፡ ጾመኛ የግብረሥጋ ግንኙነት ካደረገ ጾሙ ይበላሻል፡፡ የግብረሥጋ ግንኙነት ያደረገበትን ቀን ጾም ቀዷ ማውጣት ግዴታ ይሆንበታል፤ ቀዷ ከማውጣቱም ጋር ከፋራ ግዴታ ይሆንበታል፡፡ ከፋራው ባሪያ ነጻ ማውጣት ነው፤ ባሪያ ካላገኘ ወይም ባሪያ መግዛት የሚችል ገንዘብ ካላገኘ ሁለት ወሮችን በተከታታይ መጾም ነው፤ እድሜው በመግፋቱ ወይም ቋሚ የሆነ በሽታ ስላለበት፣ ወይም በጾሙ ምክንያት በኑሮው ላይ ጉዳት የሚደርስ ከሆነና ሁለት ወሮችን አከታትሎ መጾም ካልቻለ ስልሳ ምስኪኖችን ማብላት ይኖርበታል – በአከባቢው ከሚበላ ምግብ፡፡

2/ መኒይ (ስፐርም) ማፍሰስ፡- በመሳም ወይም በመንካት ወይም በእጅ እንዲፈስ በማድረግ ወይም ደጋግሞ ሴትን በማየት መኒይ ከፈሰሰ ቀዷ ማውጣት ብቻ ይኖርበታል፤ ከፋራ የለበትም፡፡ ከፋራ ግዴታ የሚሆነው በረመዳን ቀን የግብረሥጋ ግንኙነት ካደረገ ብቻ ነውና፡፡

የተኛ ሰው ኢህትላም ሆኖ መኒይ ካፈሰሰ ምንም የለበትም፤ ጾሙም ሰሒሕ ነው፤ የተከሰተው በፍላጎቱ አይደለምና፡፡ ከጀናባ መታጠብ ግን ግዴታ ይሆንበታል፡፡

3/ ሆን ብሎ መብላት ወይም መጠጣት፡- ይህ ጠጣርም ይሁን ፈሳሽ ወደ ሆድ ማድረስ ነው፡፡ አላህ (ሱወ) "... ከጎህ የሆነው ነጩ ክርም ከጥቁሩ ክር ለናንተ እስከሚገለጽላችሁ ድረስ ብሉ፤ ጠጡም፤ ከዚያም ጾምን እስከሌሊቱ ድረስ ሙሉ፤" ይላልና – (አል-በቀራ፡ 187)፡፡

ረስቶ የበላ ወይም የጠጣ ሰው በጾሙ ላይ ጉዳት አይደርስም፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ረስቶ የበላ ወይም የጠጣ ሰው ጾሙን ይሙላው፤ ያበላውና ያጠጣው አላህ ነውና፡፡" ብለዋል – ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡

ጾምን ከሚያፈርሱ ነገሮች ዉሃና የመሳሰሉትን ነገሮች በአፍንጫ በኩል ወደ ሆድ ማድረስ፣ በደም ስር ምግብ መውሰድ፣ ለጾመኛ ደም መስጠት፣ እነዚህ ሁሉ ጾም ያበላሻሉ – ጾመኛውን መመገብ ስለሆነ፡፡ የምግብ መርፌም ጾም ያፈርሳል፡፡ ምግብን ስለሚተካ፡፡ የምግብ ያልሆነ መርፌ ጾም አያፈርስም፡፡ ሆኖም ጾመኛ ሊርቀው ይገባል – ጾሙን ለመጠበቅ ሲል፡፡ ነቢዩም (ሰዐወ) "የሚያጠራጥርህን ነገር ትተህ የማያጠራጥርህን ያዝ" ብለዋልና፡፡ መርፌውን እስከማታ ያቆየው፡፡

4/ በመታገምና በመሳሰሉት ከሰውነት ደም ማውጣት ፆምን ያጠፋል፡- ለምርመራ የሚሰጥና በመሳሰሉት ሁኔታ የሚወጣ ትንሽ ደም፣ እንደዚያውም በነስር፣ ወይም በቁስል፣ ወይም በጥርስ መውለቅ ምክንያት ያለፍላጎቱ የሚወጣ ደም ጾም ላይ ጉዳት አያደርስም፡፡

5/ ማስታወክ፡- ሆድ ዉስጥ ያለን ነገር – ምግብና መጠጥ ሆን ብሎ ማስመለስ ጾም ያፈርሳል፡፡ ትውከቱ ካሸነፈውና ያለፍላጎቱ ከወጣ በጾሙ ላይ ጉዳት አያደርስም፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "ትውከት ራሱ ገፍቶ የወጣበት ሰው ቀዷ የለበትም፤ አውቆ በራሱ እንዲያስመልሰው ያደረገ ሰው ግን ቀዷ ያውጣ፡፡" ብለዋል – አቡዱውድ፣ አል–ቲርሚዚ፣ እና ኢብኑ ማጃ ከአቡሁረይራ (ረዐ) አንደዘገቡት፡፡ ሐዲሱን ኢብኑ ሒባን፣ ኢብኑ ኹዘይማ፣ አል–ሓኪም፣ እና አል–ዘሀቢ ሰሒሕ ነው ያሉት ሲሆን አል–ቲርሚዚ ሐሰን ነው ብሎታል፡፡ ከፊል ዑለሞች ደግሞ ሰነዱ ላይ ችግር እንዳለበት በመግለጽ ሐዲሱን አልሰሩበትም፡፡ ነገር ግን ሌሎች ድንጋጌዎችን ስንመለከት ማስረጃ ይሆኑለታል፡፡ ማስወጣት – ለምሳሌ መኒይን ማስወጣትና በመታገም ደም ማስወጣት ጾም ያፈርሳል፡፡ ከኢብኑ ዑመር በመውቁፍነት ተዘግቧል – ማሊክና አል–ሻፊዒ ዘግበውታል፡፡

ጾምን የሚያፈርሱ ነገሮች ሸርጦች

ጾም የሚያፈርሱ ነገሮች ሦስት ሸርጦች ካልተሟሉ ጾም አያፈርሱም፡ –

1/ **ማስታወስ፡-** ረስቶ እነዚህ ጾም የሚያፈርሱ ነገሮችን ከፈፀመ ምንም የለበትም፡፡ በአቡሁረይራ (ረዐ) የተዘገበው ሐዲስ ይህንን ያመላክታልና፡፡

2/ **የራስ ምርጫ ወይም ፍላጎት፡-** እነዚህን ነገሮች ተገዶ ከፈፀማቸው ጾሙ አይፈርስም፡፡

3**/ እውቀት፡-** የሸሪዓውን ሑክም (ፍርድ) ካላወቀ ወይም በጾም ላይ መሆኑን ካላወቀ ምንም የለበትም፡፡ የሰህል ቢን ሰዕድ ሐዲስ ይህንን ያመላክታልና፡፡

ማስገንዘቢያ፡- መኳልና በጠብታ ወይም በሌላ ለዓይን መድሃኒት ማድረግ ጾም አያፈርስም፡፡

መድመዷ (መጉመጥመጥ) እና ኢስቲንሻቅ (መሰርነቅ) ከልክ ማሰለፍ አይገባም፡፡ እንዲያውም ይጠላል፡፡ ዉሃ ወደ ዉስጥ ሊገባ ይችላልና፡፡ ሉቀይጥ ቢን ሰቡራ ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ኢስቲንሻቅን በደንብ ሳብ በማድረግ አድርግ፤ ጾመኛ ካልሆንክ በስተቀር" ብለዋል - አቡዳውድ ፣ አል-ቲርሚዚ፣ አል-ነሳኢና ኢብኑ ማጃ የዘገቡት ሲሆን አል-ቲርሚዚ ሰሒሕ ነው ብሎታል፡፡

ሲዋክ (መፋቂያ) ጾምን አይጎዳም፤ እንዲያውም ሰሒሕ በሆነ አተያይ ለጾመኛም ሆነ ለሌላ በቀን መጀመሪያና መጨረሻ ላይ የተወደደ ነው፡፡

አቧራ ወይም ሌላ ነገር ወደ ጉሮሮው ቢገባ ጾሙን አይጎዳም፡፡

ጾመኛ ከዉሸት፣ ከሀሜትና ከስድብ መራቅ ይኖርበታል፡፡ ሰው ቢሰድበው እኔ ጾመኛ ነኝ ይበል፡፡ አንዳንድ ሰዎች ምግብንና መጠጥን መተው ይቀላቸዋል፤ ነገር ግን የለመዱት ወራዳ ንግግሮችና ድርጊቶች መተው አይቀላቸውም፡፡ ስለዚህም አንዳንድ

ሰለፎች "በጣም ቀላሉ ጾም ምግብንና መጠጥን መተው ነው" ብለዋል፡፡

ጾመኛ በአላህ ዚክር፣ ቁርአን በመቅራት፣ በሱና ሰላቶች መጠመድ ይኖርበታል፡፡ ሰለፎች ሲጾሙ መስጂድ ዉስጥ ይቀመጡና "ጾማችንን እንጠብቃለን፤ ሰው አናማም" ይሉ ነበር፡፡ አቡሁረይራ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ዉሸት መናገርንና በዉሸት መስራትን ያልተወ፤ ምግቡንና መጠጡን ከመተው ጉዳይ የለውም፡፡" ብለዋል – ቡኻሪ፡፡

የቀዷ አሕካም

ጾም ማፍረስ በሚያስችል ሸሪዓዊ በሆነ ዑዝር ወይም ደግሞ ሐራም በሆነ ምክንያት ለምሳሌ በግብረሥጋ ግንኙነትና በመሳሰሉት ጾሙን ያፈረሰ ሰው ቀዷ ማውጣት ዋጂብ ይሆንበታል፡፡ አላህ (ሱወ)

فعدة من أيام أخر

"… ከሌሎች ቀኖች ቁጥሮችን መጾም አለበት፤…" ይላልና – (አልበቀራ፡ 184)፡፡

ራስን ነጻ ለማድረግ ሲባል ቀዷ ቶሎ ማውጣት ይወደዳል፡፡ ቀዷን አከታትሎ መፈፀም ይወደዳል፡፡ ቀዷ የአዳእ[1] ግልባጭ ነውና፡፡ ወዲያው ቀዷ ካላወጣ ለማውጣቱ ቁርጥ ያለ ዉሳኔ ማድረግ አለበት፡፡ ማዘግየት ይበቃለታል፡፡ ጊዜው ሰፊ ነውና፡፡ ጊዜው ሰፋ ያለ ዋጂብ ሁሉ ማዘግየት ይቻላል – ለመፈፀም ቁርጥ ያለ ዉሳኔ ከማድረግ ጋር፡፡ ለያይቶ መጾምም ይችላል፡፡ ይሁን እንጂ ከሸዕባን

[1] አዳእ ማለት አንድን ዒባዳ (ሰላት፣ ጾም፣ ወዘተ …) በተወሰነለት ጊዜ ዉስጥ ሜፀም ማለት ሲሆን ቀዷ ማለት ደግሞ ጊዜው ካለፈ በኋላ ሜፀም ማለት ነው፡፡ – ተርጓሚው፡፡

ወር የቀረው ጊዜ ያለበትን የረመዳን ቀዷውን የሚያስጨርሰው ጊዜ ብቻ እንጂ ካልከቀረ አከታትሎ መጾም ዋጂብ እንደሚሆንበት ኢጅማዕ ተደርጓል፡፡

ያለዑዝር ከቀጣዩ ረመዳን ማሳለፍ አይቻልም፡፡ ዓኢሻ (ረዐ) "የረመዳን ጾም (ቀዷ) ይኖርብኝ ነበር፤ ለአላህ መልክተኛ ክብር ስል በሸዕባን ወር እንጂ ቀዷ ማውጣት አልችልም ነበር" ብላለች – ሙተፈቁን ዐለይሀ፡፡ ይህ የሚያመለክተው ከሸዕባን ወር ያለበትን ቀዷ የሚያስጨርሰው ጊዜ ብቻ እስከሚቀር ድረስ ቀዷ የሚወጣበት ጊዜ የሰፋ መሆኑንና አዲሱ ረመዳን ከመግባቱ በፊት ያለበትን ቀዷ መጨረስ ዋጂብ እንደሚሆንበት ነው፡፡ አዲሱ ረመዳን እስከሚመጣበት ድረስ ያለበትን ቀዷ ካቆየ አዲስ የመጣበትን ረመዷን ይጾማል፡፡ የነበረበትን ቀዷ ከዚያ በኋላ ይፈጽማል፡፡ ማቆየቱ በወቅቱ መፈፀም በማያስችለው ዑዝር ምክንያት ከሆነ ቀዷ ከማውጣት ሌላ ምንም አይኖርበትም፡፡ ያቆየው ያለዑዝር ከሆነ ግን ቀዷ ከማውጣቱ ጋር ለእያንዳንዱ ቀን አንድ ምስኪን አካባቢው ለምግብነት ከሚጠቀመው ምግብ ማብላት ሙስተሐብ (የተወደደ) ይሆናል – ከሰሓቦች ተገኝቷልና፡፡

ቀዷ ያለበት ሰው አዲሱ ረመዳን ከመግባቱ በፊት ከሞተ ምንም አይኖርበትም፡፡ በዚያ በሞተበት ጊዜ ዉስጥ ቀዷዉን ማዘግየት ይችላልና፡፡ ከአዲሱ ረመዳን በኋላ ከሞተ ቀዷውን ያቆየው በዑዝር (በበሽታ፣ በጉዞ፣ ...) ምክንያት ከሆነ በዚህ ሁኔታም ምንም አይኖርበትም፡፡ ያቆየው ያለዑዝር ከሆነ ግን ትቶት ከሞተበት ንብረቱ ላይ ከፋራ ማውጣት ዋጂብ ይሆናል – ከእያንዳንዱ ቀን አንድ ምስኪን በማብላት፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ዋጂብ የሆነ ጾም እያለበት የሞተ ሰው ማለትም እንደረመዳን ጾም ወይም እንደ ኢዝሃር ከፋራ ጾም ያለበት ወይም

የሐጅ ሙትዓ (ተመቱዕ) ፊድያ ፋንታ የሚጾም ዋጂብ ጾም እያለበትና ቀዷ ማውጣት እየቻለ ሳያወጣ ከሞተ ከእያንዳንዱ ቀን አንድ ምስኪን ማብላት ወይም ከሱ ላይ መጾም ነው። ማብላቱ ትቶት ከሞተበት ገንዘብ ነው።

በእርጅና ወይም በበሽታ ምክንያት ጾም የተወ ሰው ማድረግ ያለበት ነገር

እድሜው የገፋ ሽማግሌ ወይም ለመፈወሱ ተስፋ የሌለው በሽተኛ በአዳእም ሆነ በቀዷ መጾም ካልቻለ ከዚህ አይነቱ ሰው አላህ (ሱወ) አቅልሎለታል። በመጾም ፋንታ ለእያንዳንዱ ቀን አንድ ምስኪን ማብላትን ዋጂብ አድርጎበታል። አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا

"አላህ ነፍስን ከችሎታዋ በላይ አያስገድዳትም፤" - (አል-በቀራ፡ 286)።

አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ

"በነዚያም ጾምን በማይችሉት ላይ ቤዛ ድሃን ማብላት አለባቸው፤" ይላል - (አል-በቀራ፡ 184)። ኢብኑ ዐባስ ቤዛ "ማብላቱ ጾምን ለማይችል ሽማግሌ ነው" ብለዋል - (ቡኻሪ)።

ከበሽታው እንደሚፈወስ ተስፋ የሌለው ሰውም ሑክሙ (ፍርዱ) የሽማግሌ ሑክም ነው - ለእያንዳንዱ ቀን አንድ ምስኪን ያበላል። የዚህ አይነቱ ሰው ከሞተ ትቶት ከሞተበት ነገር ላይ ለእያንዳንዱ ቀን አንድ ምስኪን ማብላት ነው፤ ወይም ሲሞት ዘመድ ትቶ ከሞተ በዋጂብነት ከሱ ላይ ይጾምለታል፤ ሲሞት የተወው ዘመድ ከሌለ ግን በሙስተሐብነት ከሱ ላይ ይጾምለታል።

በሚወገድ ዑዝር ምክንያት ያፈጠረ ሰው – እንደመንገደኛ፣ በሽታው የሚድን በሽተኛ፣ የወር አበባ ወይም የወሊድ ደም ያለባት ሴት የመሳሰሉት ካፈጠሩ በዚህ አይነቱ ሰው ላይ ቀዷ ማውጣት ግዴታ ይሆናል – ካፈጠረባቸው ቀናት በኋላ ሌሎች ቀናትን በመጾም:: አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ

"... ከናንተም ዉስጥ በሽተኛ ወይም በጉዞ ላይ የሆነ ሰው ከሌሎች ቀኖች ቁጥሮችን መጾም አለበት፤..." – (አልበቀራ፡ 184)::

ማስገንዘቢያ፡– መንገደኛ መንገድ እያለ ከጾመ ሦስት ሁኔታዎች ይኖሩታል፡–

1/ ጾሙ በጣም ከጠናበት መጾሙ ሐራም ይሆንበታል:: ጾሙ ሰሒሕ ከመሆኑም ጋር:: ጃቢር (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ዉስጥ ነቢዩ (ሰዐወ) ጾም እየጠናው ለጾመ ሰው "እነሱ አመፀኞች ናቸው፤ እነሱ አመፀኞች ናቸው" ብለዋል – (ሙስሊም)::

2/ ጾሙ በመጠኑ ከጠናበት ማፍጠሩ ሙስተሐብ (የተወደደ) መጾሙ ደግሞ መከሩህ (የተጠላ) ነው:: ጃቢር (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ዉስጥ ነቢዩ (ሰዐወ) "መንገደኛ ሆኖ መጾም በጎ አይደለም" ብለዋል::

3/ ጾም የማይከብደው ከሆነ ቀደም ሲል እንደተጠቀሰው በላጩ መጾም ነው:: ነቢዩ (ሰዐወ) መንገደኛ ሆነው ጾመዋልና:: ራስን ቶሎ ነፃ ማድረግም ነውና::

ማስገንዘቢያ፡– በሽተኛ ከጾመ ሦስት ሁኔታዎች ይኖሩታል፡–

1/ ጾሙ የሚጎዳው ከሆነ መጾሙ ሐራም ይሆንበታል – ጾሙ ሰሒሕ ከመሆኑም ጋር:: አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

وَلا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ

"… በእጆቻችሁም (ነፍሶቻችሁን) ወደ ጥፋት አትጣሉ፤" – (አል–በቀራ፡ 195)።

2/ ጾሙ የሚጠናበት ከሆነ መጾሙ ይጠላል፤ የአላህን ሩኽሳ (ማግራት) አለመቀበል ስለሆነ

3/ የማይጎዳውም የማይጠናበትም ከሆነ መጾሙ ዋጂብ ይሆንበታል፡፡ ዑዝር የለምና፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ለጥፋት የተዳረገን ሰው ለማዳን ማፍጠር ያስፈለገው ሰው ማፍጠሩ ዋጂብ ነው፡፡ ለምሳሌ ዉሃ ዉስጥ የሰመጠን ለማዳን፡፡

ለጾም ኒያ ማድረግ

ጾመኛው እንደረመዳን ጾም፣ ከፋራ ጾም፣ ነዝር ጾም እና የመሳሰሉትን ዋጂብ የሆኑ ጾሞች ፀሐይ ከጠለቀች ጀምሮ ፈጅር እስከሚወጣ ድረስ ባለው የሌሊት ጊዜ ውስጥ የሚጾመውን ጾም ለይቶ መነየት ዋጂብ ይሆንበታል፡፡ ረመዳንን ወይም ቀዷውን እንደሚጾም ወይም ነዝር ወይም ከፋራ እንደሚጾም ማሰብ ነው፡፡ ዑመር ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሥራዎች የሚታዩት በኒያዎቻቸው (በእሳቤዎቻቸው) ነው፤ ሁሉም ሰው ያሰበውን ያገኛል፡፡" ብለዋል – ሙተፈቁን ዐለይሀ፡፡ ሐፍሳ (ረዐ) ባስተላለፈችው ሐዲስም ነቢዩ (ሰዐወ) "ከፈጅር በፊት ለመጾም ያልወሰነ ሰው ጾም የለውም" ብለዋል – አህመድ፣ አቡዳውድ፣ ቲርሚዚ፣ ነሳኢና ኢብኑ ማጃ የዘገቡት ሲሆን ኢብኑ ኹዘይማ፣ አልሓኪም እና ሌሎችም ሰሒሕ ነው ብለውታል፡፡ ከፊል

አኢማዎች (ዑለሞች) በኢብኑ ዑመር ላይ መውቁፍ መሆኑን ይናገራሉ፡፡

ጾሙ እንደረመዳን ጾምና እንደከፋራ ጾም ተከታታይ ከሆነ በመጀመሪያ ጾም የሚደረገው አንድ ኒያ በቂ ነው፡፡ በበሽታ ወይም መንገድ በመሄድ ወይም በመሳሰሉት አቋርጦ ከሆነ ግን ኒያውን ያድሳል፡፡

የሱና ጾም ግን በቀን መነየት ይቻላል፡፡ ዓኢሻ (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) አንድ ቀን ወደኔ ገቡና 'እናንተ ዘንድ የሆነ (የሚበላ) ነገር አለ ወይ?' ብለው ሲጠይቁ 'የለም' አልናቸው፤ 'እንግዲያውስ ጾመኛ ነኝ' አሉ" ብላለች – (ሙስሊም)፡፡ ሐዲሱ እንደሚያመላክተው ምግብ መጠየቃቸው መጀመሪያ ጾመኛ እንዳልነበሩ ያሳያል፡፡

የጾምን ኒያ ማቆየት እንደሚቻልም ያሳያል – ጾሙ የዉዴታ ጾም ከሆነ፡፡ የሚከለክሉ ማስረጃዎች በዚህ ሐዲስ ይገደባሉ፡፡ ይህ ተለይቶ ለማይታወቅ (ሙጥለቅ ለሆነ) ሱና ነው፡፡ እንደዐረፋ ቀን ጾም፣ ከሸዋል ስድስት ቀናት፣ የዓሹራእ ጾም፣ እና የመሳሰሉት ተለይቶ የሚታወቅ (ሙዐይየን) ሱና ከሆነ ሌሊት ኒያ ማድረግ የግድ ይላል፡፡ አለበለዚያ ጾሙ የሙጥለቅ ነፍል (ሱና) ይሆናል፡፡ የነፍልን ጾም በቀን ነይቶ ለመጾም ከኒያው በፊት ጾምን የሚያፈርሱ እንደሙብላት፣ መጠጣትና የመሳሰሉት አለመገኘት ሸርጥ ይሆናል፡፡ ከኒያው በፊት ጾምን የሚያፈርስ ድርጊት ፈጽሞ ከሆነ ያለምንም (የዑለሞች) ልዩነት ጾሙ ሰሒሕ አይደለም፡፡

ክፍል አምስት
የሐጅ አሕካሞች

ሐጅ ከኢስላም ማእዘናትና ታላላቅ ምሰሶዎች አንዱ ነው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ (آل عمران: 97)

"ለአሏህም በሰዎች ላይ ወደርሱ መሄድን በቻለ ሁሉ ላይ ቤቱን መጎብኘት ግዴታ አለባቸው፤ የካደም ሰው አላህ ከዓለማት ሁሉ የተብቃቃ ነው፡፡" – (ኣለ ዒምራን፡ 97)፡፡

አላህ (ሱወ) ሐጅን የተወ ሰው ከሃዲ (ካፊር) ብሎ ጠርቶታል ማለት ነው፡፡ ይህ ዋጂብነቱንና ጥብቅ መሆኑን ከሚያመላክቱት ነው፡፡ ዋጂብነቱን የማያምንበት ሰው ካፊር መሆኑ በኢጅማዕ ፀንቷል፡፡ ኢብኑ ዑመር ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ኢስላም የተገነባው በአምስት መሠረቶች ላይ ነው፡- ከአላህ በስተቀር (በእውነት የሚመለክ) ሌላ አምላክ እንደሌለና ሙሐመድ የአላህ መልክተኛ መሆኑን መመስከር፣ ሰላቱን ደንቡን ጠብቆ መስገድ፣ ዘካ መስጠት፣ ረመዳንን መጾም፣ ወደዚያ (ለመሄድ) መንገድ ለቻለ ሰው በአላህ ቤት ሐጅ ማድረግ ናቸው" ብለዋል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ መንገድ መቻል ማለት ወደ ሐጅ ለመድረስ የሚያስችል ነገር ማለት ነው፡፡

የሐጅ መደንገግ ጥበቡ አላህ (ሱወ) በሚከተሉት አንቀጾች ይገልጻል፡-

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ... (الحج: 28) إلى قوله – تعالى - ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ (الحج: 29)

"ለነሱ በሆኑ ጥቅሞች ላይ ይገኙ ዘንድ፣ በታወቁ ቀኖችም ዉስጥ ከለማዳ እንስሳዎች በሰጣቸው ሲሳይ ላይ የአላህን ስም ያወሱ ዘንድ (ይመጡሃል)፤ ከርሷም ብሉ፤ ችግረኛ ድሃንም አብሉ፡፡ ከዚያም (እንደ ፀጉርና ጥፍር ያሉትን) ትርፍ አካላቸውንና ዕድፋቸውን ያስወግዱ፤ ስለቶቻቸውንም ይሙሉ፤ በጥንታዊውም ቤት ይዙሩ፡፡" – (አል–ሐጅ፡ 28 – 29)፡፡

ማስገንዘቢያ፡– በኢስላም ሐጅ ፈርድ የሆነው በዘጠነኛው ዓመተ ሂጅራ ነው – በብዙሃን ዑለሞች (አልጁምሁር) አተያይ፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ከአንድ ሐጅ በስተቀር ማለትም ከሐጀተል–ወዳዕ ሌላ ሐጅ አላደረጉም፡፡ በአስረኛው ዓመተ ሂጅራ ነበር ያደረጉት፡፡ አራት ዑምራዎችን አድርገዋል፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ዑምራ በብዙዎች ዑለሞች አተያይ ዋጂብ ናት፡፡ ለዚህም እንደ ማስረጃነት የተወሰደው ዓኢሻ (ረዐ) ባስተላለፈችው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) 'ሴቶች ጂሃድ የማድረግ ግዴታ አለባቸው ወይ?' ተብለው ሲጠየቁ "አዎ መጋደል የሌለበት ጂሃድ የማድረግ ግዴታ አለባቸው፤ እሱም ሐጅና ዑምራ ነው" ማለታቸው ነው – አህመድና ኢብኑ ማጃ በሰሒሕ ሰነድ እንደዘገቡት፡፡ የዑምራ ግዴታነት (ዋጂብነት) በሴቶች ላይ የፀና ከሆነ በወንዶች ላይም ይበልጥ የፀና ይሆናል፡፡ "አባቴ በእድሜ የገፋ ሽማግሌ ነው፤ ሐጅም ሆነ ዑምራ ማድረግም ሆነ ግመል ላይ መቀመጥ አይችልም፡፡" በማለት ጥያቄ ላቀረበላቸው ሰውየ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከአባትህ ላይ ሐጅም ዑምራም አድርግ" በማለት መልሰውለታል

– አምስቶቹ የዘገቡት ሲሆን አል–ቲርሚዚ ሰሒሕ ነው ብሎታል፡፡
ዑምራ ትንሹ ሐጅ ነው፡፡
ሐጅና ዑምራ በአንድ ሙስሊም ላይ ዋጂብ የሚሆነው በሕይወት ዘመኑ አንድ ጊዜ ብቻ ነው፡፡ አቡሁረይራ ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሐጅ አንድ ጊዜ ነው፤ የጨመረ ሰው እሱ የውዴታ ነው" ብለዋል – አህመድና ሌሎችም እንደዘገቡት፡፡ በሰሒሕ ሙስሊም ዉስጥ ከአቡሁረይራና ከሌሎችም እንደተዘገበው ነቢዩ (ሰዐወ) "ሰዎች ሆይ! አላህ ሐጅ ግዴታ አድርጎባችኋልና ሐጅ አድርጉ" ሲሉ አንድ ሰውየ "በየአመቱ ነው ወይ?" አላቸው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "አዎ ብል ዋጂብ ትሆን ነበር፤ አትችሉትምም" አሉ፡፡
ማስገንዘቢያ፡– አንድ ሙስሊም ሐጅን ማድረግ ከቻለ ዋጂቡን ሐጅ ፈጥኖ መፈፀም ግዴታ ይሆንበታል፡፡ ያለዑዝር ካቆየው ወንጀለኛ ይሆናል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "ለሐጅ ተቻኮሉ – ማለትም ለግዴታው – አንዳችሁ የሚያጋጥመውን ነገር አያውቀውምና" ብለዋልና – አህመድ እንደዘገቡት፡፡ ዋጂቦችን ቶሎ መፈፀም ዋጂብ ይሆናል፡፡

ለሐጅ ዋጂብነት መሟላት ያባቸው ሸርጦች

ሐጅ ዋጂብ የሚሆነው በአምስት ሸርጦች ነው፡– ሙስሊምነት (አል–ኢስላም)፣ ጤነኛ አእምሮ (አል–ዐቅል)፣ ለአቅመ አዳም/ሔዋን መድረስ (አል–ቡሉግ)፣ ሑርነት (አል–ሑርሪያ)፣ እና ችሎታ (አል–እስቲጣዓ) ናቸው፡፡ እነዚህ ሸርጦች የተሟሉለት ሰው ሐጅን ቶሎ ማድረግ ዋጂብ ይሆንበታል፡፡
የሕጻን ሐጅ፡– ሕጻን በሱናነት ሐጅና ዑምራ ማድረግ ይችላል፡፡ ኢብኑ ዐባስ ባስተላለፉት ሐዲስ አንዲት ሴት ሕጻን ልጅ ወደ

ነቢዩ (ሰዐወ) ከፍ አድርጋ በማሳየት "ይህ ሐጅ ማድረግ ይችላልን?" በማለት ስትጠይቃቸው "አዎ ለአንቺም አጅር አለሽ" በማለት መለሱላት – ሙስሊም እንደዘገበው፡፡ የሐጁ ምንዳ (አጅር) የሕጻኑ ነው፤ አሳዳጊው የሚያገኘው አጅር የተርቢያ (የጥሩ አስተዳደግ) እና የተዕሊም (የማስተማር) ነው፡፡

ሕጻን ልጅ ለአቅመ አዳም ከመድረሱ በፊት ሐጅ ካደረገ ለአቅመ አዳም ከደረሰና ከቻለ እንደገና ሐጅ ማድረግ እንዳለበት ዑለሞች ተስማምተውበታል፤ ለአቅመ አዳም ከመድረሱ በፊት ያደረገው ሐጅ በኢስላም ግዴታ ከሆነው ሐጅ አያብቃቃውም፡፡ ዑምራውም እንደዚሁ፡፡

ሕጻኑ ከተምዪዝ እድሜ (ጥሩና መጥፎን የመለየት እድሜ) በታች ከሆነ ኢሕራምን የሚያከናውንለት አሳዳጊው ነው – ስለሱ ኒያ ያደርጋል፤ ከተከለከሉት ነገሮች ያርቀዋል፤ ተሸክሞት ጠዋፍና ሰዕይ ያስደርገዋል፤ ወደ ዐረፋ፣ ሙዝደሊፋና ሚና ይወስዋል፤ ጠጠሮችንም ይወረዉርለታል፤ አንዳንድ ዑለሞች ሕጻኑ ሙመይዝ (ጥሩና መጥፎን የለየ) ካልሆነ አሳዳጊው ሁለት ጊዜ ጠዋፍና ሁለት ጊዜ ሰዕይ ማድረግ ግዴታ ነው ይላሉ – አንድ ለራሱ አንድ ለሕጻኑ፡፡ አንዲት ኒያ ለሁለት ሰው አታገለግልምና፡፡ ሙመይዝ ከሆነ ግን የአንድ ጊዜ ጠዋፍና የአንድ ጊዜ ሰዕይ ይበቃል ይላሉ – የአሳዳጊውም የሕጻኑም ኒያዎች ትክክል ናቸውና፡ ፡

ሕጻኑ ሙመይዝ ከሆነ ኒያ በራሱ ያደርጋል – በአሳዳጊው ፈቃድ፡፡ ከሐጅ ክንዉኖችም የቻለውን ሁሉ ያደርጋል፡፡ ያልቻለውን ደግሞ አሳዳጊው ያከናውንለታል – ለምሳሌ ጠጠሮችን መወርወር የመሳሰሉትን፡፡ ሕጻኑ መሄድ ካቃተው አሳዳጊው (በከብት፣ በጋሪ፣

ወዘተ..) ላይ ተሳፍሮ ወይም ተሸክሞት ጠዋፍና ሰዕይ ያስደርገዋል፡፡

ሕጻኑ ሙመይዝም ይሁን ከዚያ በታች በራሱ ማድረግ የሚችለውን ለምሳሌ በአረፋ መቆምና ሚና ማደር ራሱ ማድረግ የግድ ይሆንበታል፡፡ ይህ ማለት አሳዳጊው አያከናውንለትም ማለት ነው – አስፈላጊ አይደለምና፡፡ ሕጻኑ ትልልቅ ሰዎች መራቅ ካሉባቸው በሐጅ ላይ ከተከለከሉ ነገሮች መራቅ አለበት፡፡ በሐነፊዮችና ኢብኑ ሐዝም ዘንድ ሕጻን ልጅ በኢሕራም (ሐጅ) ላይ የተከለከሉ ነገሮችን ከፈፀመ ፊድያ (ቤዛ) ማውጣት ግዴታ አይሆንበትም፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ሐጅ መፈፀም ይችላል የሚባል ሰው በአካላዊም ሆነ በቁሳዊ አቅሙ ሐጅን መፈፀም የሚመቸው ሰው ነው፡፡ ይኸውም መጋለብ ወይም መሳፈር መቻልን፣ የጉዞ ጣጣ መሸከምን፣ አድርሶት ሊመልሰው የሚችል በቂ ገንዘብ ማግኘትን፣ ሄዶ እስከሚመለስ ድረስ ልጆቹና ማስተዳደሩ በሱ ላይ ግዴታ የሚሆኑበት ሰዎች የሚቆዩበት በቂ ቀለብና አስፈላጊ ነገሮች ማግኘትን ያካትታል፡፡ ይህም የሚሆነው እዳዎችንና ያሉበትን ሐቆች ከከፈለ በኋላ ነው፡፡ ወደ ሐጅ ለመሄድም መንገዱ ለራሱም ሆነ ለገንዘቡ ሰላማዊ ሲሆን መሆን አለበት፡፡

በገንዘቡ ችሎ በአካሉ ካልቻለ ማለትም ደካማ ሽማግሌ ወይም መዳኑ ተስፋ የማይደረግ በሽተኛ ከሆነ ከሱ ላይ የግዴታውን ሐጅና ዑምራ የሚያደርግ ሰው መወከል ግዴታ ይሆንበታል – ከየተኛውም ቦታ ቢሆን፡፡ ኢብኑ ዐባስ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ "ከኸሥዐም የመጣች አንዲት ሴት 'የአላህ መልክተኛ ሆይ! አባቴ እንስሳ (ግመል) ላይ ረግቶ መቀመጥ የማይችል ደካማ ሽማግሌ ሆኖ ነው የሐጅ ግዴታነት የተደነገገው፤ ለሱ (ስለሱ) ሐጅ ላድርግ

ወይ?' ብላ ስትጠይቃቸው 'አዎ ከሱ ላይ ሐጅ አድርጊ' ብለዋታል" – ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡

ተወክሎ ለሌላ ሰው ሐጅ የሚያደርግ ሰው ለራሱ በኢስላም ግዴታ የተደረገበትን ሐጅ ቀደም ብሎ ያደረገ መሆን ይኖርበታል፡፡ ኢብኑ ዐባስ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ "ነቢዩ (ሰዐወ) 'ለበይክ ዐን ሹብሩማ – ስለሹብሩማ ለበይክ' የሚል አንድ ሰው ሰምተውት 'ለራስህ ሐጅ አድርገሃልን?' በማለት ጠየቁት፤ 'አላደረግኩም' አላቸው፤ 'መጀመሪያ ለራስህ አድርግና ከዚያም ለሹብሩማ አድርግ' አሉት፡፡" ብለዋል – ይህ ሐዲስ በመርፉዕነትም በመውቁፍነትም የተዘገበ ሲሆን አልበይሀቂ ሰሒሕ ነው ብሎታል፡፡ ወኪሉ ለመሄጃና ለመመለሻ በቂ የሆነ የጉዞ ወጪ ሊሰጠው ይገባል፡፡

የወኪሉ እሳቤ ሙስሊም ወንድሙን (ወካዩን) መጥቀም መሆን ይኖርበታል፤ የተከበረውን የአላህን ቤትና የተከበሩ አምልኮአዊ ምልክቶችን (መሻዒር) በመጎብኘት ሐጅ ማድረግን እሳቤው ሊያደርግ ይገባል – ሐጁ ለአላህ እንጂ ለዱንያ መሆን የለበትም፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ሐጅ በሴት ላይ ግዴታ ለመሆን ቀደም ሲል ከተወሱት ሸርጦች በተጨማሪ ሐጅ ለማድረግ አብረዋት የሚጓዝ መሕረም (ዘመድ) መኖር ሸርጥ ነው፡፡ ያለመሕረም ለሐጅም ሆነ ለሌላ ረጅም ጉዞ ማድረግ አትችልምና፡፡ ኢብኑ ዐባስ ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሴት ከመሕረም ጋር ካልሆነ በስተቀር መንገድ መሄድ አትችልም፤ ከመሕረም ጋር ካልሆነች በስተቀር ወንድ እሷ ወዳለችበት መግባት አይችልም" ብለዋል – (ቡኻሪ)፡ ፡ በሰሒሐይን ዉስጥ ከኢብኑ ዐባስ እንደተዘገበው ደግሞ አንድ ሰውየ ለነቢዩ (ሰዐወ) "ባለቤቴ ሐጅ ለማድረግ ወጥታለች፤ እኔ ደግሞ ዘመቻ ለመዝመት ተመዝግቤያለሁ" ሲላቸው "ሂድና

አብረሃት ሐጅ አድርግ” አሉት፡፡ የሴት መሕረም ባሏ፤ ወይም በዝምድና ምክንያት ለሁልጊዜም እሷን ማግባት ሐራም የሆነበት ሰው እንደ አባቷ፣ ልጇ፣ ወንድሟ፣ የወንድሟ ልጅ፣ አኅቷ፣ የእህቷ ልጅ፣ ወይም ደግሞ ፍቁድ (ሙባሕ) በሆነ ምክንያት እሷን ማግባት ሐራም የሆነበት ሰው ለምሳሌ የጡት (ጥቢ) ወንድም፣ የጡት አኅት እና የመሳሰሉት፣ ወይም ደግሞ በጋብቻ ትስስር (በአማችነት) ምክንያት እሷን ማግባት ሐራም የሆነበት ሰው ለምሳሌ የእናቷ ባል፣ የባሏ ልጅ፣ የባሏ አባት፣ የልጇ ባል፤ በሰሒሕ ሙስሊም ዉስጥ እንደተዘገበው ነቢዩ (ሰዐወ) “በአላህ ለምታምን ሴት አብረዋት አባቷ፣ ወይም ልጇ፣ ወይም ባሏ፣ ወይም የመሕረም ዘመዷ ካለ እንጂ መንገድ መሄድ አትችልም፡፡” ብለዋልና፡፡

የመሕረሟን የመንገድ ወጭ የምትሸፍነው እሷ ናት፡፡ በሷ ላይ ሐጅ ዋጂብ ሊሆን የሚችለው ለሷም ሆነ ለመሕረሟ ሐጅ ደርሶ መልስ የሚበቃ ገንዘብ ሲኖራት ነው፡፡ መሕረም ካገኘች በኋላ የገንዘብ አቅም እያላት ስትዘገይ መሕረሙ ያመለጣት ሴት አሁንም መልሳ እስከምታገኝ ድረስ ትጠብቃለች፡፡ እንደማታገኝ ተስፋ ከቆረጠች ከሷ ላይ ሐጅ የሚያደርግ ሰው ትወክላለች፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ሐጅ ዋጂብ የሆነበትና ሳይፈጽመው የሞተ ሰው ትቶት ከሞተው ዋናው ገንዘብ ላይ ለሐጅ የሚበቃ ገንዘብ ተወስዶ ሰው ይወከልና ሐጅ ያደርግለታል፡፡ ቡኻሪ ከኢብኑ ዐባስ በዘገበው ሐዲስ አንዲት ሴት “የአላህ መልክተኛ ሆይ! እናቴ ሐጅ ለማድረግ ነዝር (ስለት) አድርጋ ሐጁን ሳትፈጽመው ሞተች፤ ከሷ ላይ ሐጅ ላድርግ ወይ?” ብላ ስትጠይቃቸው ነቢዩ (ሰዐወ) “አዎ ከሷ ላይ ሐጅ አድርጊ፡፡ በእናትሽ ላይ እዳ ቢኖርባት

አትከፍይምን? የአላህን እዳ ክፈሉ፤ ይበልጥ መሞላት ያለበት የአላህ ሐቅ ነው፡፡" በማለት መለሱላት፡፡
በዉክልና የሚደረገው ሐጅ የሚታሰበው ለሚደረግለት ሰው (ለወካዩ) ነው፡፡ የሚደረግለት ሰው በራሱ እንዳደረገ ይቆጠራል፡፡ አድራጊው ወኪል ነው፡፡ ስለወካዩ ሆኖ ይነይታል፤ ስለሱም ተልቢያ ያደርጋል፡፡ ኑሱኩን ወይም ሐጁን ስለወካዩ ሆኖ መነየቱ በቂ ነው - በቃሉ የወካዩን ስም ባይጠራም፡፡ የወካዩን ስም ካላወቀ ወይም ከረሳው ገንዘቡን ካስረከበው ሰው ላይ ተልቢያ ያደርጋል - ከሱ ላይ ሐጅ ለማድረግ፡፡

የሐጅ ሚቃቶች

መዋቂት የሚቃት ብዙ ቁጥር ሲሆን የቋንቋ ትርጓሜው ድንበር (ሐድ) ማለት ነው፡፡ ሸሪዓዊ ትርጓሜው ደግሞ የዒባዳ (የአምልኮ) ቦታ ወይም ጊዜ ማለት ነው፡፡
ሐጅ የጊዜና የቦታ መዋቂት ወይም ሚቃት አለው፡፡ የጊዜ ሚቃትን በተመለከተ አላህ (ሱወ) እንዲህ ያወሳል፡-

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلا رَفَثَ وَلا فُسُوقَ وَلا جِدَالَ فِي الْحَجِّ

"ሐጅ (ጊዜያቱ) የታወቁ ወሮች ናቸው፤ በነርሱም ዉስጥ ሐጅን (እንዲሠራ) ነፍሱን ያስገደደ ሰው በሐጅ ዉስጥ ሴትን መገናኘት (ረፈሥ)፣ ማመጽም (ፉሱቅ)፣ ክርክርም (ጂዳል) የለም፡፡" - (አል-በቀራ፡ 197)፡፡
ከዑለሞች አተያዮች ውስጥ ይበልጥ ትክክለኛ በሆነ አተያይ የሐጅ ወራቶች ሸዋል፣ ዙልቂዕዳ፣ እና ዙልሒጃ ናቸው፡፡

የቦታን ሚቃት በተመለከተ ሐጅ ወይም ዑምራ የሚያደርግ ሰው ኢሕራም ሳያደርግባቸው ወደ መካ ማለፍ የማይችልባቸው ድንበሮች ናቸው፡፡ በሚከተለው የኢብኑ ዐባስ ሐዲስ እንደተገለጸው ነቢዩ (ሰዐወ) እነዚህን የቦታ ሚቃቶች አብራርተዋል፤ ኢብኑ ዐባስ (ረዐ) እንዲህ ይገልጻሉ፡- "የአላህ መልክተኛ ለመዲና ሰዎች ዙል-ሑለይፋን ሚቃት አደረጉ፤ ለሻም ሰዎች አልጁሕፋን፣ ለነጅድ ሰዎች ቀርነልመናዚሊን፣ ለየመን ሰዎች የለምለምን ሚቃት አደረጓቸው፡፡ እነዚህ ቦታዎች ለተጠቀሱት አገሮችና ከነሱ ዉጭም ሐጅና ዑምራን በመፈለግ በነሱ ላይ አልፈው ለሚመጡ ሰዎች ናቸው፤ ከነዚህ ቦታዎች ወዲህ (ወደ መካ) ያለ ሰው ከተነሳበት ቦታ ነው (ኢሕራም የሚያደርገው)፤ የመካ ሰዎች ራሳቸው ከመካ ነው፡፡" - ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡ ሙስሊም በዘገበው ሐዲስ ደግሞ ጃቢር (ረዐ) "ለዒራቅ ሰዎች ዛቱ ዒርቅን አድርገዋል፡፡" ብሏል፡፡ የዚህ ጥበብ የአላህ ቤት አልሐራም የተከበረና የተቀደሰ ስለሆነ መካን ምሽግ (ሒስን) አደረገለት ሐረምንም የተጠበቀ ክልል (ሒማ) አደረገለት፡፡ ሐረምም ሐረም አለው፡፡ እሱም ኢሕራም ሳይደረግ ወደሱ ማለፍ የማይቻልባቸው ሚቃቶች ናቸው - ለተከበረው የአላህ ቤት ክብር ሲባል፡፡

የተጠቀሱት አገሮች ሰዎች ከነዚህ ሚቃቶች ኢሕራም ያደርጋሉ፡፡ ከነሱ ዉጭ የሆነ ሰውም ሐጅና ዑምራን ፈልጎ በነዚህ ሚቃቶች የሚያልፍ ከሆነ በነዚሁ ሚቃቶች ላይ ኢሕራም ያደርጋል፡፡

ቤቱ ከሚቃቶቹ ወዲህ (ወደ መካ) የሆነ ሰው ለሐጅና ለዑምራ ከቤቱ ሆኖ ኢሕራም ያደርጋል፡፡ ከመካ ሐጅ ማድረግ የፈለገ ሰው ከመካ ኢሕራም ያደርጋል፡፡ ለሐጅ ኢሕራም ለማድረግ ወደ ሚቃቶች መሄድ አያስፈልጋቸውም፡፡ ዑምራን በተመለከተ ግን ከሐረም ክልል ዉጭ ሆኖ ቀረብ ወዳለ ቦታ - ወይ ወደ ዐረፋ

ወይም ወደ አል–ተንዒም ወይም አል–ጂዕራና ወይም ሌላ ቀለል ወዳለ ቦታ በመሄድ ኢሕራም ያደርጋል፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ከነዚህ ከተጠቀሱት ሚቃቶች የማያልፍ ሰው ከሚቃቶቹ ዉስጥ ይበልጥ ወደሱ የሚቀርብ ሚቃት አቅጣጫ መድረሱን ሲያውቅ ኢሕራም ያደርጋል፡፡ ዑመር (ረዐ) “ከመንገዳችሁ አቅጣጫዎቿን ተመልከቱ፡፡” ብለዋል – (ቡኻሪ)፡፡ እንደዚያውም አውሮፕላን ላይ ያለ ሰው ከነዚህ ሚቃቶች በአንዳቸው አቅጣጫ ሲደርስ አየር ላይ ሆኖ ኢሕራም ያደርጋል፡፡ አውሮፕላኑን ከመሳፈሩ በፊት ታጥቦና ነጽቶ መዘጋጀት ይኖርበታል፡ ፡ በሚቃት አቅጣጫ ሲደርስ አየር ላይ ሆኖ ኢሕራም ይነይታል፤ ተልቢያም ያደርጋል፡፡ አውሮፕላኑ ማረፊያው ደርሶ እስከሚያርፍ ድረስ ኢሕራም ማዘግየት አይችልም፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ኢሕራም ሳያደርግ ሚቃት ያለፈ ሰው ወደ ሚቃት ተመልሶ ኢሕራም ማድረግ ዋጂብ ይሆንበታል፡፡ ሊፈጽመው የሚችል ዋጂብ ስለሆነ መተው አይቻልም፡፡ ወደ ሚቃቱ ሳይመለስ ከዚያ ወዲህ ካለው ቦታ ኢሕራም ካደረገ ባብዛኞቹ ዑለሞች ዘንድ ፊድያ ማውጣት (ማረድ) ግዴታ ይሆንበታል፡፡ ይኸውም አንዲትን ፍየል ማረድ ወይም የአንድን ግመል አንድ ሰባተኛ፣ ወይም የአንድን ከብት አንድ ሰባተኛ ፊድያ በማድረግ ለሐረም ሚስኪኖች ያከፋፍላል፡፡ ከዚያ ላይ ምንም አይበላም፡፡

የኢሕራም አደራረግ

ከሐጅ መናሲኮች የመጀመሪያው ኑሱክ ኢሕራም ነው፡፡ እሱም ወደ ኑሱክ (ወደ ሐጅ ተግባር) ለመግባት ኒያ ማድረግ ነው፡፡ ኢሕራም ተብሎ የተሰየመውም አንድ ሙስሊም ይህን ኒያ

በማድረጉ ከኢሕራም በፊት ይፈቀድለት የነበረውን እንደ ኒካሕ (ግብረሥጋ ግንኙነት)፣ ሽቶ መቀባት፣ ጥፍር መቆረጥ፣ ፀጉር መላጨት፣ እና ከሚለበሱ አንዳንድ ልብሶችም በራሱ ላይ ሐራም ስለሚያደርግ ነው፡፡

ሸይኹልኢስላም ኢብኑ ተይሚያ (አላህ ይርሐማቸውና) "አንድ ሰው በልቡ ዉስጥ ባለው ሐጅ የማድረግ ሐሳብና ኒያ ብቻ ኢሕራም አድርጓል ሊባል አይችልም፡፡ ሐሳብ ካገሩ ከወጣ ጊዜ ጀምሮ በልቡ አለ፤ ሙሕሪም ለመሆን በቃል የሚናገረውንና በተግባርም የሚያከናውነውን መፈፀም አለበት" ብለዋል፡፡

ይህንን ታላቅ የሆነ ዒባዳ አቀባበል ለማድረግ ከኢሕራም አስቀድሞ በአንዳንድ ነገሮች መዘጋጀት ይወደዳል፡፡ እነዚህም፡-

1/ መላ ሰውነቱን መታጠብ፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ኢሕራም ለማድረግ ሲሉ ታጥበው ነበር፡፡ የወር አበባና የወሊድ ደም ላለባት ሴት እንኳ ሳይቀር ሱና ነው፡፡ ጃቢር (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) አስማእ ቢንት ዑመይስ የወሊድ ደም እያለባት እንድትታጠብ አዘዋት ነበርና - (ሙስሊም)፡፡ የዚህ ትጥበት ጥበቡ መጥራት፣ መጥፎ ጠረንን ማስወገድና የወር አበባና የወሊድ ደም ካለባቸው ሴቶች ሐደሳቸውን ለማቃለል ነው፡፡

2/ ማስወገድ ወይም ማሳጠር የሚፈቀዱትን ፀጉሮች የማስወገድ ወይም የማሳጠር ንጽሕናን በተመለከተ ለምሳሌ ቀድሞ ቀመስና የብብት ፀጉር፣ ጥፍር መቁረጥ የመሳሰሉት ከኢሕራም ሱናዎች አይደሉም፡፡ ነገር ግን ረዝሞ ማስወገድ ካስፈለገው ማስወገድ ይችላል - ኢሕራም ካደረገ በኋላ ማስወገድ ካስፈለገው ማስወገድ አይችልምና፡፡ ከዚያ ላይ መቀነስም ሆነ ማስወገድ ካላስፈለገው ይተወዋል፡፡ እነዚህን ማስወገድ ሱና የሚሆነው ባስፈለገ ጊዜ ብቻ ነውና፡፡

3/ ማግኘት በሚችለው የሽቶ አይነት እንደሚስክ፣ ቡኹር፣ እና በመሳሰሉት ራሱንና ፊቱን መቀባት ይወደዳል፡፡ ዓኢሻ (ረ0) "የአላህ መልክተኛ (ሰ0ወ) ኢሕራም ከማድረጋቸው በፊት ለኢሕራማቸው፣ ለመፍታት ሲሉ ደግሞ ጠዋፍ ከማድረጋቸው በፊት ሽቶ እቀባባቸው ነበር፡፡" ብላለች – ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡

4/ ለወንድ ከኢሕራም በፊት ከተሰፋ ነገር (ልብስ) ንጹሕ መሆን፡፡ ይህ ማለት በሰውነት ልክ ወይም በከፊል ሰውነት ልክ የተሰፉ እንደ ቀሚስ (ጀለቢያ)፣ ሱሪና የመሳሰሉትን ከሰውነት ማስወገድ ነው፡፡ ነቢዩ (ሰ0ወ) ኢሕራም ለማድረግ ሲሉ የተሰፉ ልብሶቻቸውን በማውለቅ በነጭ ኢዛር (የሚሸረጥ ብትን ጨርቅ) እና በነጭ ሪዳእ (ከወገብ በላይ በሚለበስ ብትን ጨርቅ) ተከተዋል፡፡ ነጭ ያልሆነም ይቻላል – ወንዶች በዘልማድ የሚለብሱት ነገር ከሆነ፡፡

ኢሕራምን ከመነየት በፊት የተሰፉትን ነገሮች ማስወገድ ሱና ነው፡፡ ኢሕራም ከተነየተ በኋላ ግን ዋጂብ ነው፡፡ የተሰፋ ልብሱን ሳይወልቅ ኢሕራም አድርጎ ከሆነ ኢሕራሙ ሰሒሕ (ትክክል) ነው፡፡ የተሰፋ ልብሱን ግን ማውለቅ ዋጂብ ይሆንበታል፡፡

እነዚህን ተግባራት ካሟላ ለኢሕራም ተዘጋጀ ማለት ነው፡፡ አንዳንድ የማያውቁ ሰዎች እንደሚገምቱት እነዚህ ተግባራት በራሳቸው ኢሕራም አይደሉም፡፡ ኢሕራም ወደ ኑሱክ የመግባትና የመጀመር ኒያ ነውና፡፡ ዑመር (ረ0) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰ0ወ) "ሥራዎች የሚታዩት በኒያቸው ነው፡፡" ብለዋልና – ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡

ከኢሕራም በፊት መስገድን በተመለከተ ይበልጥ ሰሒሕ በሆነ አተያይ ለኢሕራም የተለየ ሰላት የለም፡፡ ይሁን እንጂ ከፈርድ ሰላት ወቅት ጋር ከተገጣጠመ ከሰገደ በኋላ ኢሕራም ያደርጋል፡፡

ነቢዩ (ሰዐወ) ኢሕራም ያደረጉት ከሰላት በኋለ ነበርና፡፡ አነስ (ረዐ) ነቢዩ (ሰዐወ) ዙህር ሰግደው ራህላቸው (ግመላቸው) ላይ መውጣታቸውን አስተላልፏልና – አቡዳውድ እንደዘገቡት፡፡ ሊቁ ኢብኑልቀይም (አላህ ይርሐማቸውና) "ነቢዩ (ሰዐወ) ከዙህር ሰላት ሌላ ለኢሕራም ሁለት ረከዓ መስገዳቸው አልተዘገበም" ብለዋል፡፡

የኑሱክ አይነቶች

ከሦስቱ የነሱክ (የሐጅ አደራረግ) አይነቶች ሰውየው የፈለገውን አንድ መምረጥ ይችላል፡፡ እነሱም *ተመቱዕ፣ ቂራን፣* እና *ኢፍራድ* ናቸው፡፡

ተመቱዕ ማለት በሐጅ ወራት ዉስጥ ለዑምራ ኢሕራም አድርጎ አከናውኖ ካበቃ በኋላ በዚያው አመት ዉስጥ ለሐጅ ኢሕራም ማድረግ ነው፡፡

ኢፍራድ ማለት ከሚቃት ለሐጅ ብቻ ኢሕራም ማድረግና የሐጅን ሥራዎች እስከሚጨርስ ድረስ ኢሕራም ላይ መቆየት ነው፡፡

ቂራን ማለት ዑምራና ሐጅን በአንድነት አጣምሮ ኢሕራም ማድረግ ነው፡፡ ወይንም በዑምራ ኢሕራም ካደረገ በኋላ የዑምራን ጠዋፍ ከማድረጉ በፊት ሐጅን በዑምራ ላይ ማስገባት ወይም መጀመሪያ ለሐጅ ኢሕራም አድርጎ ከዚያም ዑምራን በሱ ላይ ማስገባት ነው – ይበልጥ ሰሒሕ በሆነ የዑለሞች አተያይ፡፡

መስጂደል ሐራም አቅራቢያ ከሚኖሩት ሰዎች በስተቀር ሙተመቲዕ ወይም ቃሪን የሆነ ሰው ፊድያ ያርዳል፡፡ መስጂደል ሐራም አቅራቢያ የሚኖሩ ሰዎች ማለት የመካ ሰዎች ናቸው፡፡

ከነዚህ ሦስቱ ኑሱኮች በላጩ ተመቱዕ ነው – ሀድይን ነድቶ ካልሄደ፡፡ ሀድይን ነድቶ ከሄዴ በላጩ ቂራን ነው፡፡ ከወራት በፊት በዑምራ መጥቶ ከዚያም ሐጅ እስከሚያደርግ ድረስ መካ ዉስጥ ከተቀመጠ በላጩ ኢፍራድ ነው፡፡

ከነዚህ ኑሱኮች ባንዱ ኢሕራም ካደረገ ከኢሕራሙ በኋላ ተልቢያ ያደርጋል – በነቢዩ (ሰዐወ) ተልቢያ፡–

" لبيك اللهم لبيك، لبيك لا شريك لك لبيك، إن الحمد والنعمة لك والملك، لا شريك لك "

(ለበይከ አላሁምመ ለበይክ፤ ለበይከ ላ ሸሪከ ለከ ለበይክ፤ ኢንነልሐምደ ወንኒዕመተ ለከ ወልሙልከ ላሸሪከ ለከ)፡፡ ይህንን ተልቢያ አብዝቶ ማድረግ – ድምጽን ከፍ አድርጎ፡፡ ከዚህም ሌላ ከነቢዩ (ሰዐወ) እና ከሰሓቦች (ረዐ) የተገኙትን ዚክሮች ቢልም ችግር የለውም፡፡

በኢሕራም ላይ የሚከለከሉ ነገሮች

በኢሕራም ላይ የሚከለከሉ ነገሮች ማለት ኢሕራም ያደረገ ሰው በኢሕራሙ ምክንያት ሐራም የሚሆኑበትና ከነሱ መራቅ ዋጂብ የሚሆኑበት ነገሮች ናቸው፡፡ እነሱም፡–

1/ **የራስ ፀጉር መላጨት፡–** ሙሕሪም የሆነ ሰው ያለዑዝር በመላጨትም ይሁን በመንጨት ወይም ሙሉዉንም ሆነ ከፊሉን በመንቀል ፀጉሩን ማስወገድ ሐራም ይሆንበታል፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

وَلا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ

"ሀድዩም ቦታው እስከሚደርስ ድረስ ራሳችሁን አትላጩ" – (አል–በቀራ፡ 196)፡፡ ጁምሁር ዑለሞች የሌላውን የሰውነት አካል ፀጉርም ከራስ ፀጉር ጋር ያስታክካሉ፡፡

2/ በጁምሁር ዑለሞች ዘንድ **የእጅም ሆነ የእግር ጥፍር መቁረጥ ወይም ማሳጠር፡–** ጥፍሩ ቢሰበርና ቢያስወግደው ወይም ከቆዳ ጋር ቢወገድ ፊድያ መክፈል ግዴታ አይሆንበትም፡፡ የተወገደው ሌላውን ነገር ተከትሎ ስለሆነ፡፡ ተከታይ የብቻ ፍርድ የለውም፡፡ ፀጉሩን ለዑዝር – ለበሽታና ለመሳሰሉት – ከላጨው ግን ፍርዱ ከዚህ ይለያል፡– አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ

"ከናንተም ዉስጥ በሽተኛ ወይም በራሱ እውከት ያለበት ሰው (ቢላጭ) ከጾም ወይም ከሰደቃ ወይም ከመስዋእት ቤዛ (ፊድያ) አለበት" – (አል–በቀራ፡ 196)፡፡

ከዕብ ቢን ዑጅራ ባስተላለፈው ሐዲስም እንዲህ ይላል፡– "የራስ በሽታ ነበረብኝ፤ ቅማል ከፊቴ ላይ እየወረደ ተሸክመውኝ ወደ አላህ መልክተኛ (ሰዐወ) ወሰዱኝ፤ ነቢዩ (ሰዐወ) 'አሁን የማየው የደረሰብህ ችግር እንደደረሰብህ አላወቅኩም ነበር፤ ፍየል ታገኛለህን?' አሉኝ፤ 'አላገኝም' አልኳቸው፤ ከዚያም

ففدية من صيام أو صدقة أو نسك

"... ከጾም ወይም ከሰደቃ ወይም ከመስዋእት ቤዛ (ፊድያ) አለበት" የምትለው አንቀጽ ወረደች፡፡ 'ሦስት ቀን መጾም፣ ወይም ስድስት ምስኪኖችን ማብላት፣ ወይም አንድ ፍየል ማረድ ነው' አሉ፡፡" – ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡ እውከቱ (አዛው) የተከሰተው ከፀጉር ዉጭ በሆነ ነገር ነው፡፡ እሱም ቅማል ነው፡፡

ሙሕሪም ፀጉሩን በሳሙናና በመሳሰሉት ነገሮች ማጠብ ይችላል፡፡ በሰሒሐይን ዉስጥ እንደተዘገበው ነቢዩ (ሰዐወ) ሙሕሪም ሆነው ራሳቸውን ታጠቡ፤ ከዚያም ራሳቸውን በእጃቸው ነቅነቅ አደረጉ፤ በሁሉቱ እጆቻቸው ወደፊትና ወደ ኋላ አበሱ፡፡

3/ **ለወንድ ራስን መሸፈን ክልክል ነው፡፡** ነቢዩ (ሰዐወ) ጥምጣምና ኮፊያ መልበስን ከልክለዋልና፡፡ ሊቁ ኢብኑልቀይም (ረሂመሁላህ) "እንደ ጥምጣም (ዒማማ)፣ ቆብ፣ ኮፊያ (ጣቂያ) እና የመሳሰሉት ራስን የሚሸፍንና ከራስ ጋር የሚገናኝ ነገር በሙሉ ስምምነት (በኢቲፋቅ) ክልክል ነው" ብለዋል፡፡

ራስን የሚሸፍነው ነገር እንደ ጥምጣም (ዒማማ) የተለመደም ሆነ ሌላ እንደ ካርቶን፣ ወይም ጭቃ፣ ወይም ሒናእ፣ ወይም ጨርቅም ቢሆን ክልክል ነው፡፡ በድንኳን፣ ወይም በዛፍ፣ ወይም በቤት መጠለል ይችላል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ሙሕሪም ሆነው ሳሉ ድንኳን ተሰርቶላቸው እውስጡ አርፈዋል፡፡ አስፈላጊ ሲሆን ጃንጥላም መጠቀም ይችላል፡፡ ራስን በመሸፈን በሀሳብ ሳይሆን በራሱ ላይ እቃ መሸከም ይችላል፡፡

4/ ለወንድ በሰውነቱ ወይም በከፊል ሰውነቱ ልክ የተሰፋ እንደ ቀሚስ፣ ወይም ጥምጣም፣ ወይም ሱሪ ያሉትን ልብሶች መልበስ ክልክል ነው፡፡ በአንድ የሰውነት አካል ወይም በሙሉ ሰውነት ልክ የተሰራ እንደ ኹፍፊይን፣ ጓንት፣ ቀሚስ እና የመሳሰሉት ናቸው፡፡ በሰሒሐይን ዉስጥ ከኢብኑ ዑመር (ረዐ) በተዘገበው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) ሙሕሪም ምን መልበስ እንዳለበት ተጠይቀው "ቀሚስ አይለብስም፤ ዒማማም፣ ባርኔጣም (በራኒስ)፣ ሱሪም፣ *ወርስም ሆነ ዘዕፈራን*[1] የነኩትን ልብስም፣ ኹፍፊይንም አይለብስም፡፡" ብለዋል፡፡

[1] ወርስና ዘዕፈራን የልብስ ሜክ የሚቀየርባቸው የእጽዋት አይነት ናቸው – ተርጓሚው

ሙሕሪም ሸበጥ (ነዕል) ካላገኘ ኹፍፈይን መልበስ ይችላል፤ ወይም ኢዛር ካላገኘ እስከሚያገኝ ድረስ ሱሪ ይለብሳል፡፡ ኢዛር ካገኘ ሱሪውን አዉልቆ ኢዛር ይለብሳል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) በዐረፋ ሳሉ ኢዛር ያላገኘ ሰው ሱሪ እንዲለብስ ፈቅደዋልና፡፡

ሴት ኢሕራም ላይ ሆና የፈለገችውን አይነት (ሸሪዓዊ የሆነ) ልብስ መልበስ ትችላለች፡፡ መሸፈን ያስፈልጋታልና፡፡ ቡርቀዕ ብቻ መልበስ አትችልም፡፡ ቡርቀዕ ሴት ፊቷን የምትሸፍንበት በሁለት ዓይኖች ላይ ቀዳዳ ያለው ልብስ ነው፡፡ ፊቷን ቡርቀዕ ባልሆነ ሌላ ነገር – በኺማርና በጂልባብ ትሸፍናለች፡፡ በእጆቿ ላይ ጓንት አትለብስም፡፡ በኢብኑ ዑመር በተላለፈ ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሙሕሪም የሆነች ሴት ኒቃብ (ቡርቀዕ) አትለብስም፤ ጓንቶችንም አትለብሳቸውም" ብለዋል – ቡኻሪና ሌሎች፡፡ እጆቿን ጓንት ባልሆነ ነገር መሸፈን ትችላለች፡፡

5/ ሽቶ፡– ሙሕሪም የሆነ ሰው ለሰውነቱም ሆነ ለልብሱ ሽቶ መጠቀም ሐራም ነው፡፡ በሚበላውና በሚጠጣው ነገር ዉስጥም መጠቀም እንዲሁ ሐራም ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) የዕላ ቢን ኡመያን ያለበትን ሽቶ እንዲታጠብ አዘውታል፡፡ ግመሉ ጥላው አንገቱን በመስበር የገደለችውን ሙሕሪም "ሽቶ አታድርጉበት" ብለዋል – ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡ በሌላ የሙስሊም ዘገባ "በሽቶ አትንኩት" ብለዋል፡፡

ሙሕሪም ሽቶን አስቦ ማሽተት አይበቃለትም፤ ሽቶ ያለበት ነገርም መቀባት አይበቃለትም፡፡ ሳያስበው ካሸተተው ወይም ለአስፈላጊ ጉዳይ ካሸተተው ችግር የለውም፡፡

6/ የየብስ አራዊት መግደልና ማደን፡– አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ

"እናንተ ያመናችሁ ሆይ! ኢሕራም ላይ ስትሆኑ አውሬን አትግደሉ" ይላል – (አል–ማኢዳ፡ 95)፡፡ ማለትም በሐጅና ዑምራ ኢሕራም ያደረጋችሁ ሆናችሁ ማለት ነው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا

"ኢሕራም ላይ እስከሆናችሁ ድረስ የየብስ አውሬ በናንተ ላይ ሐራም ተደረገ፡፡" – (አልማኢዳ፡ 96)፡፡ ማለትም ኢሕራም ላይ እስከሆናችሁ ድረስ የየብስን አውሬ ማደን በናንተ ላይ ሐራም ነው ማለት ነው፡፡ ኢሕራም ላይ ያለ ሰው (ሙሕሪም) የየብስ አውሬን ማደን አይችልም፡፡ በማደን ላይም መርዳት አይችልም፡፡ ማረድም አይችልም፡፡

አድኖ ከሆነም ከሥጋው መብላት ሐራም ይሆንበታል፡፡ ለሱ ተብሎ የታደነ ከሆነም ወይም በማደኑ ላይ እገዛ አርጎ ከሆነም መብላት አይችልም፡፡ እንደ በክት ይቆጠራልና፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ሙሕሪም ላይ የባህርን እንስሳ ማደን ሐራም አይሆንበትም፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ

"የባህር ታዳኝና እና ምግቡ ለናነንተ ተፈቀደ፤ …" – (አል–ማኢዳ፡ 96)፡፡

የቤት እንስሳትን እንደ ዶሮ፣ ግመል፣ ከብት፣ ፍየል፣ በግ ማረድ አይከለከልም፡፡ ማደን አይደለምና፡፡

መብላቱ ሐራም የሆነ እንደ አንበሳ፣ ነብር፣ እና የመሳሰሉትን ለሰው የሚያስቸግሩትን መግደል ሐራም አይሆንበትም፡፡ የሚተናኮል እንስሳም ከራሱ ወይም ከገንዘቡ ወይም ከቤተሰቡ ለመከላከል ሲል መግደል ሐራም አይሆንበትም፡፡

ሙሕሪሙ አንድን የተከለከለ ነገር ማድረጉ አስፈላጊ ሆኖበት ካደረገ ፊድያ ያወጣል፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ

“ከናንተም ዉስጥ በሽተኛ ወይም በራሱ እውከት ያለበት ሰው (ቢላጭ) ከጾም ወይም ከሰደቃ ወይም ከመስዋእት ቤዛ (ፊድያ) አለበት” – (አል-በቀራ፡ 196)፡፡

7/ ኒካሕ ማሰር፡- ለራሱም ሆነ ለሌላ ሰው በወሊይነት ወይም በወኪልነት ኒካሕ ማሰር አይችልም፡፡ ከተጋቢዎቹ አንዱ ወይም ወሊዩ ሙሕሪም ከሆነ ኒካሑ ሰሒሕ አይሆንም፡፡ ሙስሊም ከዑሥማን በዘገበው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) “ሙሕሪም ኒካሕ አያስርም ለሱም አይታሰርለትም” ብለዋል፡፡

8/ የግብረሥጋ ግንኙነት፡- አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلا رَفَثَ وَلا فُسُوقَ وَلا جِدَالَ فِي الْحَجِّ

“ሐጅ (ጊዜያቱ) የታወቁ ወሮች ናቸው፤ በነርሱም ዉስጥ ሐጅን (እንዲሠራ) ነፍሱን ያስገደደ ሰው በሐጅ ዉስጥ ረፈሥ፣ ፉሱቅም (ማመጽም)፣ ክርክርም (ጂዳል) የለም፡፡” – (አል-በቀራ፡ 197)፡፡

ኢብኑ ዐባስ ረፈሥ ማለት የግብረሥጋ ግንኙነት ነው ብለውታል፡፡ ከመጀመሪያው ተሐሉል (መፈታት) በፊት የግብረሥጋ ግንኙነት ያደረገ ሰው ሐጁ ይበላሻል፤ ተውበት ማድረግ ይኖርበታል፡፡ ሆኖም የሐጁን ሥራ ቀጥሎበት ይሞላዋል፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡ –

وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ

"ሐጅንና ዑምራንም ለአላህ ሙሉ" – (አል–በቀራ፡ 196)፡፡ ተውበት ማድረግ ይኖርበታል፡፡ በቀጣዩ አመት ቀዷ ማውጣትም ግዴታ ይሆንበታል፤ ግመል ማረድም ይኖርበታል – ከሰሓቦች ተገኝቷልና፡፡ ግብረሥጋ ግንኙነቱን ያደረገው ከመጀመሪያው ተሐሉል በኋላ ከሆነ ሐጁ አይበላሽም፤ ግን ፊድያ ያወጣል፡፡

9/ ከብልት ዉጭ ካለው የሴት አካል ጋር በስሜት መነካካት፡–

ሙሕሪም በስሜት ከሴት ጋር መነካካት አይበቃለትም፤ ሐራም ወደ ሆነው ግንኙነት ሊወስድ ይችላልና፡፡ አላህ (ሱወ) "... በነርሱም ዉስጥ ሐጅን (እንዲሠራ) ነፍሱን ያስገደደ ሰው በሐጅ ዉስጥ ረፈሥ፣ ፉሱቅም (ማመጽም)፣ ክርክርም (ጂዳል) የለም፡፡" ብሏል – (አል–በቀራ፡ 197)፡፡

ረፈሥ ማለት የግብረሥጋ ግንኙነት ማለት ነው፡፡ ወደ ግብረሥጋ ግንኙነት የሚያመሩ እንደመነካካት፣ መሳሳም፣ ስለግብረሥጋ ግንኙነት ንግግርንም ያካትታል፡፡ ፉሱቅ ወንጀል ማለት ነው፡፡ ክርክርን (ጂዳል) በተመለከተ እውነትን ለመግለጽ፣ በጥሩ ነገር ለማዘዝና ከመጥፎ ነገር ለመከልከል ከሆነ (የተፈቀደ ብቻ ሳይሆን) የታዘዘበትም ነው፡፡ አሏህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ

"በዚያችም መልካም በሆነችው (ዘዴ) ተከራከራቸው፤" – (አል–ነሕል፡ 125)፡፡

ጠቃሚ ለሆነ ነገር ካልሆነ በስተቀር ሙሕሪም ንግግሩን ማሳነስ ሱና ነው፡፡ በሰሒሐይን ዉስጥ ከአቡሁረይራ (ረዐ) እንደተዘገበው ነቢዩ (ሰዐወ) "በአላህና በመጨረሻው ቀን ያመነ ሰው ጥሩ ንግግር ይናገር ወይም ዝም ይበል፡፡" ብለዋል፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ሙሕሪም በተልቢያ፣ በአላህ ዚክር፣ ቁርአን በመቅራት፣ በጥሩ ነገር በማዘዝ፣ ከመጥፎ ነገር በመከልከል

መጠመድ አለበት፡፡ ጊዜውን ከሚያባክን ነገር መጠበቅ፣ ኒያውን ለአላህ ማጥራት፣ በአላህ ዘንድ ያለውን ነገር መከጀል ይኖርበታል፡፡ ኢህራም ላይ ነውና፡፡ ታላቅ ወደሆነ ዒባዳ ፊቱን አዞሯልና፡፡ ወደተቀደሰ መሻዒርና ወደተባረከ ቦታ መጥቷልና፡፡

ወደ መካ ሲደርስ ሙተመቲዕ ከሆነ የዑምራ ተግባራትን ይፈጽማል፡- በአላህ ቤት ሰባት ዙሮችን ይዞራል (ጠዋፍ ያደርጋል)፡፡ አፈጻፀሙና ሸርጦቹ ወደፊት ይመጣሉ፡፡ ከጠዋፍ በኋላ ሁለት አጠር ያሉ ረከዓዎችን ይሰግዳል፡፡ በሰላቱ ዉስጥ ሱረቱል-ካፊሩንና ሱረቱል-ኢኽላስን ይቀራል፡፡ ከተመቸ ከመቃመ ኢብራሂም ኋላ ቢሰግድ በላጭ ነው - መቃመ ኢብራሂምን በራሱና በከዕባ መካከል በማድረግ፡፡ ካልተመቸ ከመስጂዱ ውስጥ በተመቸ ቦታ ይሰግዳል፡፡

ከዚያም በሰፋና በመርዋ መካከል ሰዕይ ለማድረግ ወደ ሰፋ ያቀናል፡፡ ወደ ሰፋ ሲሄድ

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ

"ሰፋና መርዋ ከአላህ (ትእዛዝ መፈፀሚያ) ምልክቶች ናቸው፤" (አል-በቀራ፡ 158) የሚለውን የአላህ ቃል ይቀራል (በቃሉ ያነባል)፡፡ በመካከላቸው ሰባት ዙር ይመላለሳል፡፡ በሰፋ ጀምሮ በመርዋ ይጨርሳል፡፡ አንድ ጊዜ መሄዱ አንድ ሰዕይ ሲሆን መመለሱም አንድ ሰዕይ ነው፡፡

በጠዋፍም ሆነ በሰዕይ ጊዜ በዱዓእ እና ወደ አላህ (ሱወ) በመዋደቅና በመተናነስ መፈፀም ይኖርበታል፡፡

ሰባተኛውን ዙር ሲጨርስ ከሁሉም የራስ ፀጉሩ ላይ ያሳጥራል፡፡ በቅርቡ ለሐጅ ኢሕራም የሚያደርግ ከሆነ በዚህ ቦታ ላይ ለወንድ ማሳጠሩ ይመረጣል፡፡ ለሐጅ ኢሕራም የማያደርግ ከሆነ ግን በላጩ

መላጨቱ ነው፡፡ ሴት ከራስ ፀጉሯ ጫፎች የጣት አንጓ (አንድ ኢንች) ያክል ቆረጥ ታደርጋለች፡፡
በዚህም የዑምራ መናሲክ ይጠናቀቅና ኢሕራሙን ይፈታል፡፡ በኢሕራም ምክንያት ሐራም ሆነውበት የነበሩ ነገሮች ይፈቀዱለታል – ሴት፣ ሽቶ፣ የተሰፋ ነገር መልበስ፣ ጥፍር መቆረጥ፣ ቀድሞ ቀመስ (ሻሪብ) መቀነስ፣ የብብት ፀጉር መንጨት፡፡ እስከ የውም አል–ተርዊያ (ተርዊያ ቀን) ተፈቶ ይቆያል፡፡ ከዚያም ወደፊት በሚመጣው ዝርዝር መሠረት ለሐጅ ኢሕራም ያደርጋል፡፡
በቂራን ወይም በኢፍራድ ኢሕራም አድርጎ ወደ መካ የመጣ ሰው ጠዋፈልቁዱም ያደርጋል፡፡ ከዚያም ከፈለገ የሐጅን ሰዕይ አስቀድሞ ያከናውንና እስከ የውመል–ነሕር ድረስ ኢሕራም ላይ ይቆያል፡፡ ዝርዝሩ ይመጣል – ኢንሻአላህ፡፡

የተርዊያ እና የዐረፋ ቀናት ተግባራት

በሙፍሪድነት ወይም በቃሪንነት ኢሕራም ያደረገ ሰው ሀድይን ነድቶ ካልሄደ ኑሱኩን ወደ ተመቱዕ ለውጦ የሙተመቲዕን ተግባር ቢያከናውን ሙስተሐብ (የተወደደ) ነው፡፡
ለሙተመቲዕ ወይም ከሙፍሪድነት ወይም ከቃሪንነት ወደ ሙተመቲዕነት ተለውጦ ዑምራን ሲጨርስ ኢሕራሙን ለፈታ ሰው እንዲሁም ከመካና አካባቢዋ በመነሳት ኢሕራም ለሚያደርጉ ሰዎች በተርዊያ ቀን (የውሙል–ተርዊያ) ለሐጅ ኢሕራም ቢያደርጉ የተወደደ (ሙስተሐብ) ነው፡፡ የውሙል–ተርዊያ ማለት የዚል–ሒጃ ወር ስምንተኛው ቀን ነው፡፡ ጃቢር (ረዐ) ስለነቢዩ (ሰዐወ) የሐጅ አደራረግ ሲዘግብ “ነቢዩ (ሰዐወ) እና ሐድይ የያዘ ሰው ብቻ ሲቀር ሁሉም ሰው ኢሕራም ፈታ ፀጉሩንም

አሳጠረ፤ የተርዊያ ቀን ሲደርስ ወደሚና አቀኑ፤ በሐጅም ኢሕራም አደረጉ፡፡" ብሏል – (ሙስሊም)፡፡

ካለበት ቦታ ለሐጅ ኢሕራም ያደርጋል – መካ ዉስጥም ይሁን ከዚያ ዉጭ ወይም ሚናም ቢሆን፡፡ ኢሕራም ካደረገ በኋላ ወደ ከዕባ ሄዶ ጠዋፍ አያደርግም – አልተዘገበምና፡፡

ከኢሕራም በኋላ በተልቢያ ይጠመዳል፤ በተልቢያ ድምጹን ከፍ ያደርጋል፡፡ በዒድ ቀን ጀምረተል–ዐቀባን እስከሚወረውር ድረስ፡፡

ከዚያም የውሙል–ተርዊያ መካ ያለው ሰው ኢሕራም አድርጎ ወደ ሚና ይወጣል፡፡ ፀሐይ ከማጋደሏ በፊት ቢወጣ ይመረጣል፡፡ ከየውሙል–ተርዊያ በፊት ቢወጣም ችግር የለውም – አስቀድሞ መውጣቱን እንደዒባዳ ካልቆጠረው፡፡ በሚና ዙህር፣ ዐስርና እስከፈጅር ያሉትን ሰላቶች ይሰግዳል፡፡ ዘጠነኛውን ሌሊት እዚያው ያድራል፡፡ ጃቢር (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) ወደ ሚና ተሳፈሩ፤ ዙህርን፣ ዐስርን፣ መግርብን፣ ዒሻእንና ፈጅርን እዚያው ሰገዱ፤ ከዚያም ፀሐይ እስከምትወጣ ድረስ ጥቂት ቆዩ" ብሏል – ሙስሊም፡፡ ይህ ዋጂብ አይደለም፤ ሱና ነው፡፡ እንደዚያውም የውሙል–ተርዊያ ኢሕራም ማድረግ ዋጂብ አይደለም፡፡ ከዚያ ቀን በፊትም ሆነ በኋላ ለሐጅ ኢሕራም ቢያደርግ ይቻላል፡፡

ከዚያም በዘጠነኛው ቀን ጧት ፀሐይ ከወጣች በኋላ ከሚና ወደ ዐረፋ ይሄዳሉ፡፡ ዐረፋ ሁሉም ቦታዋ መቆሚያ ነው፡፡ መሃል ዑረና ሲቀር፡፡ ሐጅ አድራጊው ከዐረፋ ሜዳዎች በማንኛውም ቦታ ላይ ቢቆም ይበቃለታል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ለይተው የከለከሉት ቦታ ብቻ ሲቀር – እሱም መሃል ዑረና (በጥነል ዑረና) ነው፡፡ ፀሐይ ስታጋድል ዙህርና ዐስርን አጣምሮና በቀስር (በማሳጠር) በአንድ አዛንና በሁለት ኢቃማ ይሰግዳሉ፡፡ በሙዝደሊፋም እንደዚያው በጀምዕና በቀስር ይሰገዳል፡፡ በሚና ግን ሱናው ያለጀምዕ በቀስር

መስገድ ነው። ሁሉም ሰላት በወቅቱ ይሰገዳል። ጀምዕ ለማድረግ አስፈላጊ የሚያደርገው ነገር የለምና።

ከዚያም ሐጃጆች ዙህርና ዐስርን በቀስር በመጀመሪያው የዙህር ወቅት ላይ በጀምዕ ተቅዲም ከሰገዱ በኋላ በዐረፋ በያሉበት ቦታ ሆነው ጊዜያቸውን ለዱዓእ ብቻ ያደርጋሉ። ወደ ተራራው መሄድ ግዴታ አይደለም፤ ማየቱም ሆነ መመልከቱ በዱዓእ ጊዜ ወደሱ መዞሩም ግዴታ አይደለም። በዱዓእ ጊዜ የሚዞሩት ወደተከበረው ከዕባ ነው።

በዚህ ታላቅ ቦታ ላይ በዱዓእ፣ በመተናነስና በተውባ ኢጅቲሃድ ማድረግ ይኖርበታል። (በቦታው እስካለ ድረስ) ይህንን በቀጣይነት ያደርጋል። (እንስሳት ወይም መኪና ወይም በመሳሰሉት ነገሮች) ላይ ከመቀመጥና ካለመቀመጥ ይበልጥ ለልቡ የአላህን ፍራቻ የሚሰጠውን ያደርጋል። በሱና የተገኙትንና ጥቅላዊ (ጀዋሚዕ) የሆኑ ዱዓዎችን ይመርጣል።

لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد وهو على كل شيئ قدير

ላኢላሀ ኢልለላሀ ወሕደሁ ላሸሪከ ለሁ ለሁልሙልኩ ወለሁልሐምዱ ወሁወ ዐላ ኩልሊ ሸይኢን ቀዲር (ከአላህ በስተቀር (በእውነት የሚመለክ) ሌላ አምላክ የለም፤ ብቸኛ ነው፤ ሸሪክ የለውም፤ ንግሥና የሱ ነው፤ ምስጋናም የሚገባው ለሱ ነው፤ እሱ በሁሉም ነገር ላይ ቻይ ነው) የሚለውን ዚክር በብዛት ያደርጋል።

ፀሐይ እስከምትጠልቅ ድረስ ዱዓእ እያደረገ እዚያው በዐረፋ ይቆያል። ፀሐይ ከመጥለቋ በፊት ከዚያ መሄድ አይበቃለትም። ፀሐይ ከመጥለቋ በፊት ከዚያ ቦታ ከሄደ መመለስ ዋጂብ ይሆንበታል – ፀሐይ እስክትጠልቅ ድረስ እዚያው ለመቆየት። ካልተመለሰ ደም (ፊድያ ማረድ) ዋጂብ ይሆንበታል – ዋጂብን

ስለተወ፡፡ ደሙ አንድ ፍየል አርዶ ሐረም ዉስጥ ላሉ ምስኪኖች ማከፋፈል ነው፡፡ ወይም የከብት አንድ ሰባተኛ ወይም የግመል አንድ ሰባተኛ፡፡

የዉቁፍ ወቅት፡- ይበልጥ ሰሒሕ በሆነ አተያይ የዉቁፍ (በዐረፋ የመቆም) ወቅት የሚጅምረው በዐረፋ ቀን ፀሐይ ካጋደለችበት ጊዜ ጀምሮ ሲሆን አስረኛው ሌሊት ፈጅር እስከሚወጣበት ጊዜ ድረስ ይቆያል፡፡ በቀን የቆመ ሰው ፀሐይ እስከምትጠልቅ ድረስ መቆየት ዋጂብ ይሆንበታል፡፡ በሌሊት የቆመ ሰው ጥቂት ጊዜም ቢሆን ይበቃለታል፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "በሌሊት ዐረፋት የደረሰ ሰው ሐጅን በእርግጥ አግኝቷል" ብለዋል - ዐብዱረህማን ቢን የዕሙርን (ረዐ) ዋቢ በማድረግ አምስቶቹና ሌሎችም እንደዘገቡት፡፡

የዉቁፍ ሑክም፡- በዐረፋ የመቆም ሑክም ከሐጅ አርካኖች (ማእዘናት) አንዱ ሩክን ነው፡፡ እንዲያውም ከሐጅ አርካኖች ታላቁ ሩክን ነው፡፡ ዐብዱረህማን ቢን የዕሙር (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሐጅ ዐረፋ ነው" ብለዋልና - አምስቶቹ የዘገቡት ሲሆን ሰነዱም ሰሒሕ ነው፡፡

የዉቁፍ ቦታ ዐረፋ ነው - በሙሉ ቦታዋ ላይ፡፡ ከዐረፋ ዉጭ ዉቁፍ ያደረገ ሰው ዉቁፉ ሰሒሕ አይደለም፡፡

ወደ ሙዝደሊፋ መንቀሳቀስና የዒድ ቀን ሥራዎች

ፀሐይ ከጠለቀች በኋላ ሑጃጆች ከዐረፋ በሰኪናና በእርጋታ ወደ ሙዝደሊፋ ይንቀሳቀሳሉ፡፡ ጃቢር (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) ፀሐይ ጠልቃ ወጋገኑ ጥቂት እስከሚወገድ ድረስ (በዐረፋ) ከመቆም አልተወገዱም ነበር፤ ወጋገኑ ሲጠልቅ ነቢዩ (ሰዐወ) ኡሳማን ከኋላቸው አፈናጠውት ተነስተው ተንቀሳቀሱ፤ የግመላቸውን ልጓም

ጠበቅ አድርገው ጭንቅላቷ ኮርቻ እስከሚነካ ድረስ ሳብ በማድረግ እየሄዱ 'ሰዎች ሆይ! አል-ሰኪና አል-ሰኪና (እርጋታ እርጋታ)' ይሉ ነበር" ብሏል - (ሙስሊም)፡፡
ሐጃጅ ከዐረፋ ወደ ሙዝደሊፋ ሲንቀሳቀስ ኢስቲግፋር፣ ተክቢራና ተልቢያ እያደረገ ይሄዳል፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"ከዚያም ሰዎቹ ከጎረፉበት ስፍራ ጉረፉ (ተመለሱ)፤ አላህንም ምሕረትን ለምኑ፤ አላህ እጅግ መሓሪ አዛኝ ነውና፡፡" - (አል-በቀራ፡ 199)፡፡ ሙዝደሊፋ ሦስት ስሞች አሏት፡- ሙዝደሊፋ፣ ጀምዕ፣ እና አል-ሚሽዐር አል-ሐራም፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ሙዝደሊፋ ሲደርስ መግሪብና ዒሻእን በማጣመር (በጀምዕ) ይሰግዳል፡፡ ዒሻእን በቀስር ሁለት ረከዓ ይሰግዳል፡፡ ሁለቱንም ሰላቶች በአንድ አዛንና በሁለት ኢቃማዎች - እያንዳንዳቸው በአንዳንድ ኢቃማ ይሰገዳሉ፡፡ ይህን የሚያደርገው ጓዙን ከማሳረፉ በፊት ነው፡፡ ጃቢር የነቢዩን (ሰዐወ) ተግባር ሲገልጽ "ሙዝደሊፋ ሲደርሱ መግሪብና ዒሻእን በአንድ አዛንና በሁለት ኢቃማ ሰገዱ" ብሏል - (ሙስሊም)፡፡
ከዚያም ሙዝደሊፋ ያድራል፤ አንግቶም እዚያው ፈጅር ይሰግዳል፡፡ ጃቢር (ረዐ) "ከዚያም የአላህ መልክተኛ (ሰዐወ) ፈጅር እስከሚወጣ ድረስ ተኙ፤ ንጋቱ ግልጽ ሲሆንላቸው ፈጅርን በአዛንና በኢቃማ ሰገዱ" ብሏል፡፡
ሙዝደሊፋ ሁሉም ቦታዋ አል-ሚሽዐር አል-ሐራም ተብላ ትጠራለች፡፡ እሷም ከዐረፋ ጫፎች እስከ መሃል መሕሰር (በጥነል ሙሓሰር) ትደርሳለች፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሙዝደሊፋ በሙሉ መቆሚያ ናት" ብለዋል - (ሙስሊም)፡፡

ሱናው ፈጅር እስከሚወጣ ድረስ በሙዝደሊፋ ማደር ነው፡፡ ፈጅርን በመጀመሪያ ወቅት ይሰግዳል፡፡ ከዚያም እዚያው ይቆምና ወገግ እስኪል ድረስ ዱዓ ያደርጋል፡፡ ከዚያም ፀሐይ ከመውጣቷ በፊት ወደ ሚና ይንቀሳቀሳል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ደካማ ሴቶች፣ ሕጻናትና የመሳሰሉት እና እነሱን የሚያገለግሉ ሰዎች ካሉ ጨረቃ ከጠለቀች በኋላ ከሙዝደሊፋ ወደ ሚና ቀደም ብሎ መንቀሳቀስ ይችላሉ፡፡ ከጠንካሮችም የደካሞችን ጉዳይ የሚከታተሉ አብሮዋቸው መንቀሳቀስ ይችላሉ፡፡ አብሮዋቸው ደካማ ሰው ያልተከተላቸው ሰዎች ፈጅር እስከሚወጣ ድረስ ከሙዝደሊፋ መውጣት አይገባቸውም፡፡ እዚያው ፈጅር ሰግደው ፈገግ እስኪል ድረስ ይቆማሉ፡፡

ሙዝደሊፋ ማደር ከሐጅ ዋጂቦች አንዱ ዋጂብ ነው፡፡ ከሌሊቱ መጨረሻ በፊት እዚያ የደረሰ ሰው እዚያ ማደርን መተው አይበቃለትም፡፡ ከሌሊቱ መጨረሻ በኋላ እዚያ የደረሰ ሰው ትንሽ ጊዜም ቢሆን እዚያ መቆየቱ በቂው ነው፡፡ የሚበልጥለት ፈጅር እስከሚወጣ ድረስ እዚያ ቆይቶ እዚያው ፈጅር ሰግዶ ከዚያም በኋላ ዱዓእ ቢያደርግ ነው፡፡

ዑዝር ያላቸው ሰዎች ለምሳሌ በሆስፒታል መታከም የሚያስፈልገው በሽተኛና እሱን ለመርዳት የሚያስፈልገው ሰው በሙዝደሊፋ ማደርን መተው ይችላሉ፡፡

ከዚያም ፀሐይ ከመውጣቱ በፊት ወደ ሚና ይንቀሳቀሳል፡፡ ዑመር (ረዐ) እንዲህ ይላል፡- "የጃሂሊያ ሰዎች ፀሐይ ከመውጣቷ በፊት አይንቀሳቀሱም ነበር፤ 'እንድንሄድ ሠቢር አብራ' ይሉ ነበር፤ ሠቢር በሙዝደሊፋ ላይ ያጠለለ ጋራ ነው፤ ያናግሩታል፤ እንሄድ ዘንድ ፀሐይ በአንተ ላይ ትውጣ ማለታቸው ነው፤ ነቢዩ (ሰዐወ) ተፃረሩዋቸው – ፀሐይ ከመውጣቷ በፊት ተንቀሳቀሱ"

በእርጋታ ተነስቶ ይንቀሳቀሳል፤ ሙዝደሊፋንና ሚናን የሚለይ የሙሐሲር ሸለቆ ሲደርስ ድንጋይ የሚወረወርበት ርቀት ያክል ፈጠን ብሎ ይሄዳል፡፡ የሙሐሲር ሸለቆ ከሚናም አይደለም ከሙዝደሊፋም አይደለም፡፡

የሚወረዉራቸውን ጠጠሮች መንገዱ ላይ ሚና ሳይደርስ ይወስዳል፤ ይህ ነው በላጩ፡፡ ወይንም ከሙዝደሊፋ ወይም ከሚና ይወስዳል፡፡ ጠጠሮቹን ከየትም ቢወስዳቸው ይችላል፡፡ ኢብኑ ዐባስ (ረዐ) እንዲህ ይላሉ፡- "የአላህ መልክተኛ (ሰዐወ) ጀምረቱል-ዐቀባ በሚወረወርበት ማለዳ ግመላቸው ላይ ሆነው 'ጠጠሮችን ልቀምልኝ' አሉኝ፤ ሰባት ጠጠሮችን ለቀምኩላቸው፤ በአውራ ጣት ማስፈንጠር የሚቻሉ አነስ አነስ ያሉ ጠጠሮች ነበሩ፤ በእጃቸው ዉስጥ ነቀነቅ እያደረጉዋቸው 'እንደነዚህ ያሉትን ጠጠሮች ወርወሩ' አሉ፤ ከዚያም 'እናንተ ሰዎች ሆይ! በዲን ዉስጥ ከልክ ከማለፍ ተጠንቀቁ፤ ከናንተ በፊት የነበሩትን (ሕዝቦች) ያጠፋቸው በዲን ውስጥ ከልክ ማለፋቸው ነው' አሉ፡፡" – አህመድ፣ አል-ነሳኢ፣ ኢብኑ ማጃ፣ እና አል-ሓኪም የዘገቡት ሲሆን አል-ሓኪም ሰሒሕ ነው ብሎታል፡፡ የሚወረወሩት ጠጠሮች የባቄላ ፍሬ ያክል ናቸው – ከሽንብራ ትንሽ ከፍ ከፍ የሚሉ፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ከጠጠር ዉጭ መወርወር አይበቃም፤ ትላልቅ ጠጠሮችንም መወርወር አይበቃም፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) የወረወሩዋቸው ጠጠሮች ትናንሽ ነበሩና፡፡ "የሐጅ ተግባራት አፈፃፀምን ከኔ ያዙ" ብለዋልም፡፡

ሚና ሲደርስ – ሚና ማለት ከሙሐሲር ሸለቆ እስከጀምረቱል-ዐቀባ የሚደርስ ቦታ ነው – ወደ ጀምረቱል-ዐቀባ ይሄዳል፡፡ ጀምረቱል-ዐቀባ ከሌሎች ጀምራዎች (ጠጠር መወርወሪያ ጉድጓዶች) መጨረሻ ላይ ከመካ በመቀጠል የምትገኝ ጀምራ ነች፡፡

አል–ጀምረቱል–ኩብራ (ታላቋ የጠጠር መወርወሪያ) ተብላም ትጠራለች፡፡ ወደሷ ይሄድና ሰባት ጠጠሮችን ይወረውርባታል – አንድ በአንድ፡፡ ሚና ሲደርስ ጀምረቱል–ዐቀባን በመወርወር ተግባሩን ይጀምራል፤ ጅመረቱል–ዐቀባን መወርወር የሚና ተሒያ ነው፡፡ የመወርወሪያ ጊዜው እስከ አስራ አንደኛው የዚል–ሒጃ ሌሊት ፈጅር መውጫ ይቆያል፡፡

እያንዳንዷ ጠጠር በመወርወሪያ ጉድጓድ ውስጥ መጣል አለባት፡፡ እዚያ ዉስጥ ረግታ ብትቀርም ከዚያ ውስጥ ተፈናጥራ ብትወጣም፡፡ ሐጅ አድራጊው ጠጠሩን ወደ ጉድጓዱ በቀጥታ መወርወር ግዴታ ይሆንበታል፡፡ የመወርወሪያ ቦታ ጉድጓዱ ነውና፡፡ ጠጠሯ ኮሎኑን መታ ጉድጓዱ ዉስጥ ሳትገባ ተፈናጥራ ብትሄድ አይበቃለትም፡፡

ማስገንዘቢያ፡– ደካሞችና የደካሞች ሑክም የሚሰጣቸው ሰዎች ሚና ከደረሱ በሌሊት መጨረሻ ላይ ይወረውራሉ፡፡ ደካማ ያልሆኑ ሰዎችም ቢወረዉሩ ይበቃላቸዋል፡፡ ለነሱ በላጩን መተው ይሆናል እንጂ፡፡

ሚና ሲደርስ ጀምረተል–ዐቀባን ከመወርወሩ በፊት ሌላ ምንም ነገር አለመጀመር ሱና ነው፡፡ የሚና ተሒያ ነውና፡፡ ከእያንዳንዷ ጠጠር ዉርወራ ጋር ተክቢራ ማድረግ ሱና ነው፡፡

ከዚያም ጀምረተል–ዐቀባን ከወረወረ በኋላ በላጩ ሀድዩን (መስዋእቱን) ማረዱ ነው፡፡ የተመቱዕ ወይም የቂራን ሀድይ ዋጂብ ከሆነበት ሀድዩን ገዝቶ አርዶት ሥጋውን ያከፋፍላል፤ ለራሱም የሚበላውን ድርሻ ይወስድበታል፡፡

ከዚያም ፀጉሩን ይላጫል ወይም ያሳጥራል፡፡ መላጨቱ በላጭ ነው፡ ፡ አላህ (ሱወ)

مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ

"… ራሶቻችሁን ላጭታችሁ አሳጥራችሁም …" ይላል – (አል–ፈትሕ፡ 27)፡፡ ከአቡሁረይራ (ረዐ) በተላለፈ ሐዲስ የአላህ መልክተኛ ለሚላጩት ሰዎች ሦስት ጊዜ ዱዓእ ያደረጉ ሲሆን ለሚያሳጥሩት አንድ ጊዜ ዱዓእ አድርገዋል – ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡ የሚያሳጥር ከሆነ ሁሉንም ራሱን ማዳረስ ዋጂብ ይሆንበታል፡፡ ከፊሉን ብቻ ማሳጠር አይበቃም፡፡ አላህ (ሱወ) "ራሶቻችሁን ላጭታችሁ አሳጥራችሁም" ሲል መላጨቱንም ማሰጠሩንም ለራስ በሙሉ ነው ያደረገው፡፡

ሴት ማሳጠር ብቻ ነው ያለባት፡፡ ከእያንዳንዱ ጉንጉን ጫፍ ላይ የጣት አንጓ (አንድ ኢንች) ያክል ታሳጥራለች፡፡ ኢብኑ ዐባስ (ረዐ) ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሴቶች ላይ መላጨት የለም፤ ሴቶች ላይ ያለው ማሳጠር ብቻ ነው" ብለዋል – አቡዳውድ፣ አል–ጠበራኒ፣ እና አል–ዳረቁጥኒ የዘገቡት ሲሆን ቡኻሪ ሐዲሱን ጠንካራ ነው ብሎታል፡፡ ለሴቶች መላጨት ነውር ነው፡፡ ፀጉሯ ያልተጎነጎነ ከሆነ ሰብሰብ አድርጋው ከጫፉ ላይ አንድ ኢንች ያክል ትቆርጥበታለች፡፡

ከዚያም ጀምረተል–ዐቀባን ከወረወረና ፀጉሩን ከተላጨ ወይም ካሳጠረ በኋላ በኢሕራም ምክንያት ሐራም ሆነውበት የነበሩት ነገሮች ሁሉ ከሴት በስተቀር – ሽቶ፣ የተሰፋ ልብስ፣ እና ሌሎችም ሐላል ይሆኑለታል፡፡ ዓኢሻ (ረዐ) "የአላህን መልክተኛ (ሰዐወ) ኢሕራም ከማድረጋቸው በፊት ሽቶ እቀባቸው ነበር፤ የውም አል–ነሕር (በእርድ ቀን) ደግሞ ጠዋፍ ከማድረጋቸው በፊት ሚስክ ባለው ሽቶ እቀባቸው ነበር" ብላለች – ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡

የመጀመሪያ ተሐሉል (መፈታት) ይህ ነው፡፡

ሁለተኛው ተሐሉል ማለትም ሙሉው ተሐሉል የሚገኘው ጠዋፍና ሰዕይ ካደረገ በኋላ ነው፡፡ እነዚህን ከፈፀማቸው ሴትን ጨምሮ

በኢሕራም ምክንያት ሐራም ሆኖበት የነበረው ነገር ሁሉ ሐላል ይሆንለታል፡፡

ከዚያም ጀምረተል–ዐቀባን ከወረወረ፣ ሀድዩንም ካረደና ፀጉሩን ከተላጨ ወይም ካሳጠረ በኋላ ከሚና ወደ መካ ተንቀሳቅሶ ጠዋፈል–ኢፋዳን ያደርጋል፤ ከዚያም በሰፋና በመርዋ መካከል ሰዕይ ያደርጋል፡፡ ሰዕይ የሚያደርገው ሙተመቲዕ ከሆነ ወይም ቃሪን ወይም ሙፍሪድ ሆኖ ከጠዋፈልቁዱም በኋላ ሰዕይ ያላደረገ ከሆነ ነው፡፡ ቃሪንና ሙፍሪድ ከጠዋፈልቁዱም በኋላ ሰዕይ አድርጎ ከሆነ ያ አስቀድሞ ያደረገው ሰዕይ ይበቃዋል፡፡ ጠዋፈል–ኢፋዷ ብቻ ያደርጋል፡፡

የነዚህን አራት ነገሮች ቅደምተከተል መጠበቅ፡– ጀምረተል–ዐቀባን መወርወር ከዚያም ሀድይን ማረድ ከዚያም መላጨት ወይም ማሳጠር ከዚያም ጠዋፍና ሰዕይ ማድረግ ሱና ነው፡፡ ይህንን ቅደምተከተል አፋልሶ(አለያይቶ) አንዱን ከሌላው ቢያስቀድም ችግር የለውም፡፡ ዐብደላህ ቢን ዐምር (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) ከነዚህ ነገሮች በማስቀደም ወይም በማዘግየት ስለተፈፀመ ማንኛውንም ነገር ሲጠየቁ "አድርግ ችግር የለውም" ይሉ ነበርና – ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡ ይሁን እንጂ ቅደምተከተላቸውን መጠበቁ በላጭ ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ያደረጉዋቸው በዚህ ቅደምተከተል ነውና፡፡

የጠዋፍ አፈጻጸም

ከሐጀሩል አስወድ ይጀምራል – በመላ ወይም በከፊል ሰውነቱ ወደሱ በመቅጣጨት፡፡ የመጀመሪያውን ዙር ሲጀምር "ቢስሚላህ" ይላል ፤ አል–በይሀቂ በዘገበው መሠረት ከኢብኑ ዑመር ፀንቷልና፡፡ "ወላሁ አክበር" ይላል – በሰሒሐይን ዉስጥ እንደተዘገበው ከነቢዩ (ሰዐወ) ፀንቷልና፡፡

اللهم إيمانا بك وتصديقا بكتابك، ووفاء بعهدك، واتباعا لسنة نبيك محمد ﷺ

አላሁምመ ኢማነን ቢከ ወተስዲቀን ቢኪታቢከ ወወፋአን ቢዐህዲከ ወትቲባዐን ሊሱንነት ነቢይከ ሙሐመዲን ሰልላሁ ዐለይ ወሰለም ይላል፡፡ ትርጉሙም፡- አላህ ሆይ! በአንተ በማመን የአንተን ኪታብ በማረጋገጥ የአንተን ቃልኪዳን በመሙላትና የመልክተኛህን (ሰዐወ) ፈለግ በመከተል (ይህንን በመፈፀም ላይ እገኛለሁ) ማለት ነው፡፡ ይህ ከኢብኑ ዑመርና ከኢብኑ ዐባስ ተዘግቧል፡፡ በተቀሩት ዙሮች ተክቢራ ብቻ ያደርጋል፡፡ በእጁ ሐጀረል-አስወድን ይሳለማል፤ ማለት በቀኝ እጁ ያብሰዋል፤ ከቻለም ይስመዋል - ሁለት ከንፈሮቹን በሱ ላይ በማሳረፍ፡፡ ወይም በእጁ ተሳልሞት እጁን ይስማል፡፡ ወይም በሆነ ነገር ተሳልሞት (ነክቶት) ያን ነገር ይስመዋል፡፡ ጭንቅንቅ በዝቶ ወደሱ መድረስ ካልቻለ በእጁ ብቻ ወደሱ ያመላክታል፤ ካመላከተ በኋላ እጁን አይስምም፡፡ በቀኝ እጁ አንድ ጊዜ ብቻ ያመላክታል፡፡ ሐጀረል-አስወድን ለመሳም ወይም ለመሳለም ብሎ ሰውን በመገፋፋት ማስቸገር የለበትም፡፡ ከዕባን ከግራው በኩል ያደርጋል፡፡ ከዚያም የመጀመሪያውን ዙር (ሸውጥ) ይጀምራል፡፡ ዚክርና ዱዓእ ያደርጋል፤ ቁርአን ይቀራል፡፡ አል-ሩክን አልየማኒ ሲደርስ ይሳለመዋል - ማለትም ከቻለ በቀኝ እጁ ያብሰዋል ፡፡ አይስመውም ወደሱም አያመላክትም፡፡ በአል-ሩክን አል-የማኒ እና በአል-ሐጀር አል-አስወድ መካከል ይህንን ዱዓ ያደርጋል፡-

ربنا آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار

ረበና ኣቲና ፊድዱንያ ሐሰነተን ወፊልኣኺረቲ ሐሰነተን ወቂና ዐዛበንናር (ጌታችን ሆይ በአዱንያ መልካም ነገር ስጠን፤ በኣኺራም መልካም ነገር ስጠን፤ ከእሳት ቅጣትም ጠብቀን)፡፡ ይህ በሱና

የፀና ነውና፡፡ ወደ አል–ሐጀር አል–አስወድ ሲደርስ የመጀመሪያው ዙር ሞላ ማለት ነው፡፡ አሁንም ይሳለመዋል ወይም ወደሱ ያመላክታል፤ ሁለተኛውን ዙር ይጀምራል … ሰባት ዙር እስኪሞላ ድረስ በዚሁ መልኩ ያከናውናል፡፡

ለጠዋፍ ትክክለኛነት (ሰሒሕነት) ሸርጦች፡– ለጠዋፍ ሰሒሕነት ሸርጦቹ (መስፈርቶቹ) ሙስሊምነት፣ ጤነኛ አእምሮ፣ ኒያ፣ በራቁት ጠዋፍ አለማድረግ፣ ሰባት ዙር መሙላት፣ ከዕባን ከግራ በኩል ማድረግ፣ ሙሉ ከዕባን መዞር – ሒጅርን ጨምሮ ወይም ግድግዳውን መዞር፣ ከቻለ በእግር በመሄድ መጠወፍ፣ ዙሮቹን አከታትሎ መፈፀም – በጥቂቱ መለያየት አይጎዳም ላምሳሌ ጠዋፍ በማድረግ ላይ እያለ ለሰላት ኢቃማ ቢደረግ ወይም ጀናዛ ቢመጣ ይሰግድና መጀመሪያ ሲያደርግ በነበረው ላይ ይሞላል፤ በመስጂድ ውስጥ ሆኖ ጠዋፍ ማድረግ፣ በሐጀረል–አስወድ ጀምሮ በሱ ማከተም፡፡

ከዚያም ጠዋፍ ከጨረሰ በኋላ አጠር ያሉ ሁለት ረከዓዎችን ይሰግዳል፡፡ በላጩ ከመቃም ኢብራሂም ኋላ መስገድ ነው፡፡ በመስጂዱ ዉስጥ በየተኛውም ቦታ ወይም ከመስጂድ ዉጭም በሐረም ዉስጥ በየተኛውም ቦታ መስገድ ይችላል፡፡ ሁለቱን ረከዓዎች መስገድ ጠንከር ያለ ሱና (ሱና ሙአከዳ) ነው፡፡ በመጀመሪያ ረከዓ ዉስጥ ከፋቲሓ በኋላ ሱረቱል–ካፊሩን በሁለተኛ ረከዓ ሱረቱል–ኢኽላስ ይቀራል፡፡

ከዚያም ወደ ሶፋ ይሄዳል፤ በሰፋና በመርዋ መካከል ሰዕይ ለማድረግ፡፡ ወደ ሶፋ ሲሄድ ይህንን የአላህ (ሱወ) ቃል ይቀራል፡ –

إن الصفا والمروة من شعائر الله

"ሰፋና መርዋ ከአላህ (ትእዛዝ መፈፀሚያ) ምልክቶች ናቸው" – (አል–በቀራ፡ 158)፡፡ ሰፋ ላይ ወጥቶ ሦስት ጊዜ ተክቢራ ያደርጋል፤ ከዚያም የሚከተለውን ዚክር ሦስት ጊዜ ይደግማል፡–

لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد يحيي ويميت وهو على كل شيئ قدير، لا إله إلا الله وحده أنجز وعده ونصر عبده وهزم الأحزاب وحده

ላኢላሀ ኢልለላሀ ወሕደሁ ላሸሪከ ለሁ ለሁልሙልኩ ወለሁልሐምዱ ዩሕዪ ወዩሚቱ ወሁወ ዐላ ኩልሊ ሸይኢን ቀዲር፤ ላኢላሀ ኢልለላሀ ወሕደህ፣ አንጀዘ ወዕደህ፣ ወነሰረ ዐብደህ፣ ወሐዘመል–አሕዛበ ወሕደህ (ከአላህ በስተቀር (በእውነት የሚመለክ) ሌላ አምላክ የለም፤ ብቸኛ ነው፤ ሸሪክ የለውም፤ ንግሥና የሱ ነው፤ ምስጋናም የሚገባው ለሱ ነው፤ እሱ በሁሉም ነገር ላይ ቻይ ነው (ችሎታ አለው)፤ ከአላህ በስተቀር (በእውነት የሚመለክ) ሌላ አምላክ የለም፤ ብቸኛ ነው፤ ቃሉን ፈፀመ፤ ባሪያውን ረዳው፤ አሕዛቦችን ብቻውን አሸነፈ)፡፡ በዚያ መሃል ሁለት ጊዜ ዱዓእ ያደርጋል፡፡ ከዚያም ከሰፋ ወርዶ ወደ መርዋ ያመራል፡፡ በዚህም አንደኛውን ዙር ጀመረ ማለት ነው፡፡ በሁለቱ አረንጓዴ ምልክቶች መካከል ይሮጣል፡፡ ከዚያ ዉጭ በተለመደው ሁኔታ ይሄዳል፡፡ መርዋ ሲደርስ እላዩ ይወጣና ሰፋ ላይ ያለውን እዚህም ይደግማል፡፡ በዚህም የመጀመሪያውን ጨረሰ ማለት ነው፡፡ ከዚያም ከመርዋ ወርዶ ወደ ሰፋ ያመራል፡፡ በዚህም ሁለተኛውን ዙር ጀመረ ማለት ነው፡፡ መሄድ ባለበት ቦታ ይሄዳል መሮጥ ባለበት ቦታ ይሮጣል … ሰባቱን ዙር እስከሚጨርስ ድረስ በዚሁ ሁኔታ ያከናውናል፡፡ ከሰፋ ጀምሮ በመርዋ ይጨርሳል፡፡ ከሰፋ ወደ መርዋ መሄዱ አንድ ሰዕይ ሲሆን ከመርዋ ወደ ሰፋ መመለሱም አንድ ሰዕይ ነው፡፡

በሰዕይ ላይ እያለ በዱዓእ፣ በዚክር፣ ወይም በቁርአን መቅራት መጠመድ አለበት፡፡
ለጠዋፍና ለሰዕይ የተለየ ዱዓእ የለም፡፡ የተመቸውን ዱዓእ ማድረግ ይችላል፡፡
ለሰዕይ ትክክለኛነት ሸርጦቹ፡- ኒያ፣ በሰፋና መርዋ መካከል የሚደረገውን ሰዕይ መሙላት፣ የኑሱክ ጠዋፍን ከሰዕይ ማስቀደም፣ ዙሮቹን ማከታተል – ጥቂት ማለያየት ብቻ ሲቀር፣ ዑዝር ከሌለ በስተቀር በእግር መሄድ ናቸው፡፡

የአያመል-ተሽሪቅ አሕካሞችና ጠዋፈል-ወዳዕ

ዒድ ቀን ጠዋፈል-ኢፋዷ ካደረገ በኋላ ወደ ሚና ይመለሳል፡፡ በግዴታነት እዚያው ያድራል፡፡ ዓሲም ቢን ዐዲይ (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) የግመል እረኞች ከሚና ዉጭ እንዲያድሩ ፈቅደዋል" ብሏል – አምስቶቹ የዘገቡት ሲሆን ቲርሚዚ ሰሒሕ ነው ብሎታል፡፡ ዐባስ (ረዐ) ሐጃጆችን ዘምዘም ስለሚያጠጡ መካ ለማደር ነቢዩን (ሰዐወ) አስፈቅደዋል – ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡ ዑመር (ረዐ) "ማንኛውም ሐጅ አድራጊ በሚና ሌሊቶች ከአል-ዐቀባ ወዲያ አይደር" ብለዋል – ማሊክ ሰሒሕ በሆነ ሰነድ ዘግበውታል፡፡ በሚና ሦስት ሌሊቶችን ያድራል – ካልቸኮለ፡፡ ከቸኮለ ሁለት ሌሊቶች ያድራል፡- አስራ አንደኛው ሌሊትና አስራ ሁለተኛው ሌሊት፡፡ የዋጂቡ መጠን አብዛኛው ሌሊት ነው፡፡ ሰላቶችን በቀስር እዚያው ይሰግዳቸዋል – ያለጀምዕ፡፡ ሁሉንም ሰላቶች በወቅቶቻቸው ይሰግዳቸዋል፡፡
በአያመል-ተሽሪቅ ዉስጥ በየቀኑ ፀሐይ ካጋደለች በኋላ ሦስቱን ጀምራዎች ይወረዉራል፡፡ ጃቢር (ረዐ) "የአላህ መልክተኛ የውም

አል–ነሕር ጀምራን የወረወሩት በዱሓ ሰዓት ነበር፤ ከዚያ ቀን በኋላ ፀሐይ ካጋደለች በኋላ ነበር የወረወሩት" ብሏል – (ሙተፈቁን ዐለይህ)፡፡ ኢብኑ ዑመር (ረዐ) "ወቅትን እንጠባበቅና ፀሐይ ስታጋድል እንወረውር ነበር" ብሏል – ቡኻሪና አቡዳውድ እንደዘገቡት፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) "የሐጅ አደራረጋችሁን ከኔ ያዙ" ብለዋል፡፡

የአስራ አንደኛው ቀንና ከዚያ በኋላ ያሉት ቀናት የጠጠር ዉርወራ ወቅቱ የሚጀምረው ፀሐይ ካጋደለች በኋላ ነው፡፡ እነዚህ ሐዲሶች እንደሚያመለክቱት ከዚያ ሰዓት በፊት መወርወር አያብቃቃም፡፡

በመስጂድ አል–ኸይፍ በኩል ባለችው ጀምረተል–ኡላ (የመጀመሪያዋ ጀምራ) ይጀምራል፡፡ ሰባት ጠጠሮችን ይወረዉርባታል – አንድ በአንድ፡፡ እያንዳንዱን ጠጠር ሲወረውር *አላሁ አክበር* እያለ፡፡ ከዚያም እፊትለፊቷ ወደምትገኘው ጀምራ ያቀናና ሲገራለት ወደቂብላ ዞሮ ይቆማል፡፡ ከዚያም እጆቹን ከፍ አድርጎ በሱረቱል–በቀራ ልክ ረጅም ዱዓ ያደርጋል፡፡ ከዚያም ወደ ጀምረተል–ዉስጣ (መካከለኛው ጀምራ) ይመጣና እንደዚያው ይወረዉራል፡፡ ከዚያም ወደግራ በኩል ወረድ ብሎ ወደቂብላ ዞሮ እጆቹን ከፍ በማድረግ ይቆማል፡፡ ሸለቆው መሃል ሆኖ ጀምራውን ከፊትለፊቱ፣ ከዕባን ከግራው፣ እና ሚናን ከቀኙ በማድረግ ሰባት ጠጠሮችን ይወረውርባታል፡፡ ዉርወራውን ሲያጠናቅቅ ወዲያው ይመለሳል፤ (ዱዓእ ለማድረግ) ጀምረተል–ዐቀባ አጠገብ አይቆምም፡፡ (እዚያ የማይቆመው) በተራራው ምክንያት ቦታ ስለሚጠብ ነው ተብሏል፡፡ ይበልጥ ሰሒሕ በሆነ አተያይ ደግሞ (እዚያ የማይቆመው) ዱዓእ የሚያደርገው በዒባዳዋ ላይ እያለ ሳይጨርሳት መሆን ስላለበትና የጀምረተል–ዐቀባን ዉርወራ ጨረሰ ማለት ደግሞ ዉርወራን በሙሉ መጨረሱ ስለሆነ ነው ተብሏል፡፡ ዒባዳ ላይ

እያሉ ሳይጨርሱ የሚደረግ ዱዓእ ዒባዳው ካለቀ በኋላ ከሚደረግ ዱዓእ ይበልጣል፡፡ ይህ በሰላት ዉስጥ እንደሚያደርገው ዱዓእ ነው፤ በሰላት መሃል ዱዓእ የሚያደርግ ከሆነ፡፡

ጀምራዎቹን በሚከተለው ቅደም ተከተል መሠረት መፈጸም ግዴታ ነው፡- በመስጂድ አል_ኸይፍ አቅራቢያ በሚና በኩል በሚገኘው በጀምረተል-ኡላ ይጀምራል፡፡ ከዚያም ከጀምረተል-ኡላ ቀጥላ ባለችው ጀምረተል-ዉስጣ ይወረውራል፡፡ ከዚያም በጀምረተል-ኩብራ ይወረውራል፡፡ ጀምረተል-ዐቀባም ትባላለች፡፡ እሷ በመካ በኩል የምትገኘዋ የመጨረሻዋ ጀምራ ነች፡፡ እያንዳንዱን ጀምራ በሰባት ተከታታይ ጠጠሮች ይወረውራል፡፡ እያንዳንዷ ጠጠር ጉድጓዱ (ሐውድ) ውስጥ መውደቅ አለባት - በእርግጠኛነት ወይም በአመዛኝ ግምት፡፡ እዉስጡ ረግታ ብትቆይም እውስጡ ከገባች በኋላ ብትወጣም እኩል ነው፡፡ ሐውዱ ዉስጥ ካልገባች አታብቃቃም፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ለበሽተኛ፣ እድሜው ለገፋ ሰው፣ እርጉዝ ሴት፣ ወይም መንገድ ላይ ወይም በመወርወሪያው ቦታ ላይ ጉዳት ሊደርስባት እንደሚችል የሚፈራላት፣ እና ተመሳሳይ ዑዝር ያላቸው ሰዎች የሚወረዉርላቸውን ሰው መወከል ይችላሉ፡፡

ወኪሉ በሁሉም ጀምራዎች የራሱንም ሆነ የወካዩን ባንድ ጊዜ ይወረዉራል፡፡ መጀመሪያ ለራሱ ሁሉንም ጀምራዎች ከወረወረ በኋላ የወካዩን እንደገና መጀመር አይጠበቅበትም፡፡ ሰው በሚበዛባቸው ቀናት መጨናነቅ ስላለ፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ከዚያም በአስራ ሁለተኛው ቀን በሦስቱም ጀምራዎች ከወረወረ በኋላ ከፈለገ ተቻኩሎ ፀሐይ ከመጥለቋ በፊት ከሚና መውጣት ይችላል፡፡ ከፈለገም ቆይቶ ያድርና በአስራ ሦስተኛው ቀን

ፀሐይ ካጋደለች በኋላ በጀመራዎቹ ይወረዉራል፡፡ ይህ በላጭ ነው፡ ፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል

فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَى

"በሁለት ቀኖች ዉስጥ (በመሄድ) የተቻኮለ ሰው በርሱ ላይ ኃጢአት የለበትም፤ የቆየም ሰው በርሱ ላይ ኃጢአት የለበትም፤ (ይህም) አላህን ለፈራ ሰው ነው፤…" – (አል–በቀራ፡ 203)፡ ፡

ከሚና ከመነሳቱ በፊት ፀሐይ ከጠለቀችበት እዚያው መቆየት፣ ማደርና በአስራ ሦስተኛው ቀን ጠጠር መወርወር ግዴታ ይሆንበታል፡፡ "በሁለት ቀኖች ዉስጥ (በመሄድ) የተቻኮለ ሰው" ሲል በቀን ሰዓት ማለት ነው፤ የመሸበት ሰው በሁለት ቀኖች ዉስጥ አልተቻኮለም፡፡ ነገር ግን መውጣት ከጀመረ በኋላ ወይም መወርወር ጀምሮ ከዚያም ፀሐይ ከጠለቀችበት ተቻኩሎ መሄድ ይችላል፡፡

የወር አበባ ያለባት ሴት፡– ሴት ከኢሕራም በፊት የወር አበባ ወይም የወሊድ ደም ከመጣባት ከዚያም ኢሕራም ካደረገች፣ ወይም ንጹህ ሆና ኢሕራም ካደረገች በኋላ በኢሕራም ላይ እያለች የወር አበባ ወይም የወሊድ ደም ከመጣባት ኢሕራሟ ላይ ትቆያለች፡፡ ሐጅ ላይ ያለ ሰው የሚያደርገውን ነገር – በዐረፋ መቆም፣ ሙዝደሊፋ ማደር፣ በጀምራዎች መወርወር፣ ሚና ማደርና የመሳሰሉትን ትፈጽማለች፡፡ በአላህ ቤት ጠዋፍ ማድረግና በሰፋና በመርዋ መካከል ሰዕይ ማድረግ ግን አትችልም – ከወር አበባዋ ወይም ከወሊድ ደሟ እስከምትጠራ ድረስ፡፡

ነገር ግን ንጹሕ ሆና ጠዋፍ ካደረገች በኋላ ሐይድ (የወር አበባ) ቢመጣባት በሰፋና መርዋ መካከል ሰዕይ ታደርጋለች፤ ሐይድ ከዚህ አይከለክላትም፤ ለሰዕይ ጠሃራ ሸርጥ አይደለምና፡፡

ጠዋፉል–ወዳዕ (የስንብት ጠዋፍ)፡– ሐጅ አድራጊው የሐጅ ሥራውንና ማንኛውንም ጉዳዩን ጨርሶ ወደ አገሩ ወይም ወደ ሌላ አገር ለመሄድ መሳፈር ብቻ ሲቀረው ከመካ ከመውጣቱ በፊት ከዕባን ሰባት ዙር ጠዋፍ ሳያደርግ አይወጣም – የመጨረሻ ጊዜው በከዕባ እንዲሆን፡፡ ሐይድ ያለባት ሴት ብቻ ስትቀር – እሷ ጠዋፈል–ወዳዕ አታደርግም፡፡ ያለጠዋፈል–ወዳዕ ትሄዳለች፡፡ ኢብኑ ዐባስ (ረዐ) "ሰዎች የመጨረሻው ጊዜያቸው በአላህ ቤት እንዲሆን ታዘዋል፤ ሐይድ ላለባት ሴት ብቻ (ግዴታው) ቀለል ተደርጎላታል፡፡" ብሏል – ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡ ከኢብኑ ዐባስ በተዘገበ ሌላ ሐዲስም ሰዎች በሁሉም አቅጣጫ ተበትነው ሲሄዱ ነቢዩ (ሰዐወ) "የመጨረሻ ጊዜው በአላህ ቤት ሳይሆን ማንም ሰው አይሂድ" አሉ – አህመድ፣ ሙስሊም፣ አቡዳውድና ኢብኑ ማጃ እንደዘገቡት፡፡ በሌላ ዘገባም ኢብኑ ዐባስ (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) ሐይድ ያለባት ሴት ቀደም ሲል ጠዋፈል–ኢፋዳን ፈጽማ ከሆነ ጠዋፈል–ወዳዕን ሳትፈጽም እንድትሄድ ፈቅደውላታል" ብሏል – አህመድ እንደዘገቡት፡፡ ዓኢሻ (ረዐ) "ሶ ፊያ ቢንት ሑየይ (ረዐ) ኢፋዳ ካደረገች በኋላ ሐይድ መጣባትና ይህንኑ ለአላህ መልክተኛ ነገርኳቸው፤ 'እንዳንሄድ ልታግደን ነውን?' አሉ፤ 'የአላህ መልክተኛ ሆይ! ጠዋፈል–ኢፋዳ ካደረገች በኋላ ነው ሐይዱ የመጣባት' አልኳቸው፤ 'እንግዲያውስ ትሂድ' አሉ" ብላለች – ሙተፈቁን ዐለይህ፡፡

ከጠዋፈል–ወዳዕ በኋላ ቆይታው ከረዘመ ጠዋፈል–ወዳዑን ይደግመዋል – የቆየው ባልደረቦቹን ለመጠበቅ ወይም የሚሄድበትን ነገር (መኪና ወዘተ…) ለማስተካከልና ጓዙን ለመጫን ወይም ምግብ ለመብላት፣ እቃ ለመግዛትና ለመሳሰሉት ጥቃቅን ነገሮች ካልሆነ በስተቀር፡፡

የኡድሒያ፣ የሐድይና የዐቂቃ አሕካሞች

1/ ኡድሒያ፡–

ኡድሒያ ማለት በአድሓ ቀን በዒድ ሰበብ ወደ አላህ (ሱወ) ለመቃረብ የሚታረድ የቤት እንስሳ ነው፡፡

የኡድሒያ ሑክም ሱና ሙአከዳ ነው፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ

"ስለዚህ ለጌታህ ስገድ፤ (በስሙም) ሠዋም፡፡" ይላል – (አል–ከውሠር፡ 2)፡፡ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡–

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ

"ለሕዝብም ሁሉ (ወደ አላህ) መሥዋዕት ማቅረብን ደነገግን፤ ከቤት እንስሳት በሰጣቸው ሲሳይ ላይ የአላህን ስም ብቻ ያወሱ ዘንድ (አዘዝናቸው)፤ …" – (አል–ሐጅ፡ 34)፡፡ አነስ (ረዐ) "ነቢዩ (ሰዐወ) በሁለት ወፋፍራምና ቀንዳም በጎች ኡድሒያ ያደርጉ ነበር" ብሏል – (ቡኻሪ)፡፡ መሽሩዕ (የተደነገገች) ለመሆኗ ሙስሊሞች ተስማምተውበታል፤ ዋጂብ አይደለችም፡፡ እነ አቡበከር፣ ዑመር፣ ኢብኑ መስዑድ እና ሌሎችም ሰሓቦች ለማረድ ችሎታው እያላቸው ሰው እንደ ዋጂብ እንዳይወስደው በማለት

ኡድሒያን ማረድ ትተዋል፡፡ ኡድሒያን ማረድ ዋጋዋን ሰደቃ ከማድረግ ይበልጣል፡፡ በመሠረቱ ኡድሒያ የሚታረደው በሕይወት ካለው ሰው ነው፤ በሕይወት ያለው ሰው አርዶት የሞተን ሰው አስታኮ (አጅሩን) ማጋራት ይችላል፡፡ የሞተው ሰው ኡድሒያ እንዲታረድለት ወሲያ (ኑዛዜ) አድርጎ ካልሆነ በስተቀር፡፡

የኡድሒያ ሸርጦች፡- ለኡድሒያ ትክክለኛነት የሚከተሉት ሸርጦች አሉት፡-

1/ ከቤት እንስሳት መሆን - እነሱም ግመል፣ ከብት፣ እና ፍየል ወይም በግ ናቸው፡፡

2/ በሸሪዓው ተቀባይነት ያለው እድሜ ያላቸው መሆን - ለግመል አምስት አመት፣ ለከብት ሁለት አመት፣ ለፍየል አንድ አመት፣ ለበግ ስድስት ወር፡፡

3/ ለኡድሒያነት እንዳትበቃ ከሚያደርጓት ጉድለቶች የጠራች መሆን፤ እነዚህ ጉድለቶች ወደፊት ይገለጻሉ፡፡

ማስገንዘቢያ፡- አንድት ፍየል ወይም የአንድ ግመል አንድ ሰባተኛ ወይም የከብት አንድ ሰባተኛ ለአንድ ቤተሰብ ያብቃቃል፡፡ አቡ አዩብ (ረዐ) "በነቢዩ (ሰዐወ) ዘመን አንድ ሰው አንድን ፍየል ከራሱና ከቤተሰቡ ኡድሒያ ያደርግና ይበሉም ያበሉም ነበር" ብለዋል - ቲርሚዚና ኢብኑ ማጃ የዘገቡት ሲሆን ቲርሚዚ ሰሒሕ ነውም ብሎታል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- በላጩ ግመል ነው፡፡ ከዚያም ከብት፤ ከዚያም ፍየል ወይም በግ ሙሉ፡፡ ከሁሉም አይነት በላጩ በከፍተኛ ዋጋ የሚገዛው ነው፡፡

ማስገንዘቢያ፡- በኡድሒያ መጋራት በሁለት መልኩ ነው፡-

አንደኛው፡- በሠዋቡ መጋራት ነው፡- ባለኡድሒያው አንድ ሰው ሆኖ ከሱ ጋር ሌሎች ሙስሊሞች በሠዋብ ይጋራሉ – ይህ ይቻላል፡፡

ሁለተኛው፡- በባለቤትነት መጋራት፡- ሁለትና ከዚያ በላይ ቤቶች በአንድ ኡድሒያ (በአንድ ፍየል ወይም በግ) ባለቤትነት ተጋርተው ማረድ – ይህ አይቻልም፡፡

ለኡድሒያነት እንዳትበቃ የሚያደርጉ ጉድለቶች (ዑዩብ)፡-

1/ በግልጽ *ዐውራእ*(እውር) የሆነች አትበቃም፡- እሷም ዓይኗ የሰመጠ ወይም ወደ ዉጭ የወጣ ናት፡፡ እንደዚያውም እውርም አትሆንም፡፡ ዓይኗ ቀጥ ያለ ሆኖ የማታይ ከሆነ ወይም ነጭ ነገር ዓይኗ ላይ ካለ ግን ትበቃለች፡፡

2/ አል-ዐጅፋእ፡- ይህች ደግሞ የአጥንቷ መቅኒ የተወገደ ነው፡፡

3/ ግልጽ አንካሳ (አል-ዐርጃእ) የሆነች፡- ይህቺ ከጤነኞቹ ጋር መሄድ የማትችለው ነች፡፡ እንደዚያውም የፊት እግሯ ወይም እግሯ የተቆረጠ ወይም የተሰበረ፡፡ የምታነክሰው በትንሹ ከሆነና ከጤነኞቹ ጋር እኩል መሄድ የማይከለክላት ከሆነ ትበቃለች፡፡

4/ ግልጽ በሽተኛ የሆነች፡- ይህቺ ደግሞ በሽታዋ በግልጽ የታየባት – ለምሳሌ ከግጦሽ ከልክሏት እንድትቀመጥ የሚያደርጋት ወባ፣ *ሥጋዋን* የሚያበላሽ ግልጽ እከክ፣ ለሞት የሚዳርጋት ጉዳት ያጋጠማት ለምሳሌ የታነቀች፣ የተደበደበች፣ ተንከባለ የተጎዳች፣ በቀንድ የተወጋች፣ አውሬ ከአካሏ ላይ የበላባት፣ በመውለድ ላይ ያለች፡፡

አልበራእ ቢን ዓዚብ (ረዐ) "የአላህ መልክተኛ በዉስጣችን ቆመው 'አራት አይነቶች ለኡድሒያ አይበቁም፡- ግልጽ የሆነች ዐውራእ፣ ግልጽ የሆነች በሽተኛ፣ ማንከሷ በግልጽ የሚታወቅባት አንካሳ፣ መቅኒ የሌላት ዐጅፋእ' አሉ" ብሏል – አህመድ፣

አቡዳውድ፣ ቲርሚዚ፣ ነሳኢ የዘገቡት ሲሆን ቲርሚዚ፣ ኢብኑ ኹዘይማና ኢብኑ ሒባን ሰሒሕ ነው ብለውታል፡፡

5/ ላተ–ቆራጣ (አልበትራእ) የሆነች በግ፡– ላቷ በሙሉ ወይም ባብዛኛው የተቆረጠባት በግ አትበቃም፡፡

የተጠሉ (መክሩህ የሆኑ) ጉድለቶች፡–

1/ ቀንዷ የተሰበረ ወይም ጆሮዋ የተቆረጠ (በከፊልም ቢሆን)፣ ወይም ጆሮዋ የተቀደደ ወይም የተበሳ

2/ ጭራው የተቆረጠ ግመል ወይም ከብት

3/ ከጥርሶቹ የተወሰነ የወለቀ

4/ ጡቷ የደረቀ

ኡድሒያ የሚታረድበት ጊዜ፡– ቀደም ብሎ ከተሰገደው ዒድ አልድሓ ሰላት በኋላ ነው፡፡ አልበራእ ቢን ዓዚብ (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "በዛሬው ቀናችን በቅድሚያ የምንጀምርበት ነገር መስገድ ነው፤ ከዚያም ተመልሰን ማረድ ነው፤ ይህን ያደረገ ሱናችንን አገኘ፤ ከዚህ ቀደም ብሎ ያረደ ለቤተሰቡ የሰጠው ሥጋ ነው (ኡድሒያ አይደለም)" ብለዋል – ሙተፈቁን ዐለይሁ፡፡

ባገሩ ዉስጥ የዒድ ሰላት ከሌለ የዒድ ሰላት ከሚሰገድበት ጊዜ ልክ በኋላ ነው፡፡

የማረጃ ወቅት ከዒድ ቀን በኋላ እስከ ሦስት ቀን ይቆያል፡፡ ኑበይሸቱል–ሁዘሊይ (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) ፡ – "አያመል–ተሽሪቅ የመብላት፣ የመጠጣትና አላህን (ሱወ) የማወደስ ቀናት ናቸው" ብለዋል – (ሙስሊም)፡፡

የማረጃ ጊዜው ካለፈ የቆየው በመርሳትና በመሳሰሉት ዑዝር ምክንያት ከሆነ ዋጂብ የሆኑት እንደ ነዝር፣ ለኡድሒያ ተብላ

ተለይታ የተቀመጠች (አልሙዐየና)፣ ወሲያ የተደረገች፣ እና የመሳሰሉት ኡድሒያዎች ይታረዳሉ፡፡ የሱናው ኡድሒያ ይቀራል (አይታረድም)፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ኡድሒያ ተለይታ የምትታወቀው (ሙዐየና የምትሆነው) በቃል ነው፡፡ 'ይህቺ ኡድሒያ ነች' ወይም 'የአላህ ነች' እንደማለትና የመሳሰሉት፡፡ ወይም ደግሞ በኡድሒያ ኒያ በማረድ ነው፡፡

ኡድሒያን ለይቶ ከማስቀመጥ (ተዕዪን) ጋር የተያያዙ ጉዳዮች፡-

1/ መሸጥ አይቻልም በስጦታም መስጠት አይቻልም - ከሷ የምትሻል ለመቀየር ካልሆነ በስተቀር፡፡

2/ ፀጉሯ አይቆረጥም - ለሷ የሚጠቅማት ካልሆነ በስተቀር፡፡ ወተቷ አይጠጣም - ከልጇ ከተረፈ እንጂ፡፡

3/ ለኡድሒያነት እንዳትበቃ የሚያደርጋት ጉድለት ከተከሰተባት፣ ወይም ከተሰረቀች፣ ወይም ከጠፋች በሰውየው ድርጊት ወይም ቸልተኝነት ምክንያት ከሆነ መሰሏን መተካት ግዴታ ይሆንበታል፡፡ በሱ ድንበር ማለፍ ወይም ቸልተኝነት ካልሆነና እንዲሁ ጉድለት ከተከሰተባት እሷኑ ያርዳታል፡፡ ለኡድሒያነት ከመለየቱ በፊት ነዝር ያደረገበት ካልሆነ በስተቀር፡፡ ነዝር አድርጎ ከሆነ በጤነኛ መለወጡ ግዴታ ይሆንበታል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ሱናው አንድ ሦስተኛ መብላት፣ አንድ ሦስተኛ ስጦታ መስጠት፣ እና አንድ ሦስተኛ ሰደቃ መስጠት ነው፡፡ ሁሉንም ቢበላ ዑለሞች ይቻላል ብለዋል፡፡ ግን ሥጋ የሚል ስያሜ ባለው ነገር ሰደቃ ማድረግ ዋጂብ ይሆንበታል፡፡ አላህ (ሱወ)

وأطعموا القانع والمعتر

"... ለማኝንም ለልመና የሚያገዳድምንም አብሉ፤ ..." ይላልና – (አል–ሐጅ፡ 36)።

ማስገንዘቢያ፡– የዚልቂዕዳ ወር መጨረሻ ቀን ፀሐይ ጠልቃ አስርቱ የዚልሒጃ ቀናት ከገባ በኋላ ለሱ የመጀመሪያው የሆነውን ኡድሒያ እስከሚያርድ ድረስ ኡድሒያ አድራጊው ከፀጉሩ ወይም ከጥፍሩ ወይም ከቆዳው መቁረጥ ሐራም ይሆንበታል። ኡሙሰለማ ባስተላለፈችው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "አስርቱ ከገባና አንዳችሁ ኡድሒያ ማድረግ ከፈለገ ኡድሒያውን እስከሚያደርግ ድረስ ከፀጉሩም ሆነ ከጥፍሩ ምንም አይውሰድ (አይቁረጥ)" ብለዋል – (ሙስሊም)። በሌላ የሙስሊም ዘገባ "ከፀጉሩም ሆነ ከሰውነቱ ምንም አይንካ" ብለዋል።

2/ ሐድይ

ሐድይ ማለት ለሐረም (በሐጅ ጊዜ መካ ላይ) ስጦታ የሚደረግ የቤት እንስሳ ነው። ከሐድይ ዋጂብ የሆነ አለ – ቀደም ሲል በሐጅ አሕካም ዉስጥ እንደተገለፀው የተመቱዕ እና የቂራን ሐድይ ዋጂብ ናቸው። ተጠዉዕ (ሱና) የሆነም አለ – በሐጅ፣ በዑምራና በሌላም። ነቢዩ (ሰዐወ) አንድ መቶ ግመል ሐድይ ሰጥተዋል – ሙተፈቁን ዐለይህ።

ማስገንዘቢያ፡– ሐድይና ኡድሒያ በብዙ አሕካሞቻቸው ይመሳሰላሉ፡ ፡ በአፈፃፀም ሸርጦቻቸው፣ በጉድለት (ዑዩብ) አሕካሞቻቸውና በመሳሰሉት።

ማስገንዘቢያ፡- ኡድሒያ በሚለይበት (ተዕዱን በሚደረግበት) ነገር ሐድይም ተዕዱን ይደረጋል፡፡ እንደዚያውም ምልክት በማድረግና በአንገት ላይ በማንጠልጠል ተዕዱን ይደረጋል፡፡

ሐድይን ምልክት (ኢሽዓር) ማድረግና በአንገት ላይ ማንጠልጠል (ተቅሊድ)፡-

ሐድይን ኢሽዓርና ተቅሊድ ማድረግ ሱና ነው፡፡ ኢሽዓር ማለት የሻኛን ቀኝ ገጽታ በመሰንጠቅ ምልክት ማድረግ ሲሆን ሻኛ የሌለው ግመል ወይም ከብት ቢሆንም ያንኑ ቦታ ደም እስኪፈስ ድረስ ሰንጥቆ ምልክት ማድረግ ነው፡፡

ተቅሊድ ማለት እንስሳውን በአንገቱ ላይ ሸበጥ (ጫማ) ወይም ክር ወይም የመሳሰሉትን ማንጠልጠል ነው፡፡

ኢሽዓር የሚደረገው ለግመልና ለከብት ብቻ ነው፡፡ ተቅሊድ ለሁሉም እንስሳት ይሆናል፡፡

ማስገንዘቢያ፡- ሀድይን ከሒል ወደ ሐረም[1] መንዳት የተወደደ ነው፡፡ ነቢዩ (ሰዐወ) ሐድያቸውን የነዱት ከዚል-ሑለይፋ ነበር፡፡ ኢብኑ ዑመር (ረዐ) ሐድያቸውን የነዱት በመካና በመዲና መካከል ከምትገኘው ቀዲድ ከምትባል ቦታ ነበር፡፡

ዐቂቃ፡

ዐቂቃ ማለት አላህ ለሰጠው ለልጅ ፀጋ አላህን ለማመስገን የሚታረድ ፍየል ወይም በግ[2] ነው፡፡ ሰሙራ (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ሁሉም ልጅ በዐቂቃው ተያዥ ነው፤ በሰባተኛው ቀን ከሱ ትታረዳለች፤ ስምም ይወጣለታል፤" ብለዋል - አህመድ፣ አቡዳውድ፣ አል-ቲርሚዚ፣ አል-ኒሳኢ፣ እና ኢብኑ ማጃ የዘገቡት ሲሆን አል-ቲርሚዚ ሰሒሕ ነው ብሎታል፡፡

---

[1] ሐረም ማለት የተከበረው የመካ ክልል ሲሆን ከዚያ ውጭ ያለው ሁሉ ሐል ነው፡፡ ማስጂድ አልነበዊና ማስጂድ አልአቅሷም ሐረም አላቸው፡፡ ተርጓሚው፡፡

[2] በአረብኛ ፍየልና በግ ባንድነት ገነም ተብሎ ይጠራሉ፡፡

የዐቂቃ ጥበብ ኢብኑልቀይም (ረሒመሁሉሁ) እንዳሉት "አላህ (ሱወ) ከልጅ ላይ የሚፈፀመውን እርድ (ነሲካ) ልጁ ወደ አዱንያ ከወጣበት ጊዜ ጀምሮ ተንጠልጥሎበት ካለው ሸይጣን መያዣነት የሚፈታበት ሰበብ አደረገ፤ ዐቂቃ ልጁን ከሸይጣን እገታና እስር እንዲሁም ለኣኺራ ጉዳዩ እንዳይሰራ ካደረገበት ክልከላ ነፃ የሚያደርገው ቤዛ ነው፤"።

ማስገንዘቢያ፡– ለኡድሒያ ሸርጥ የሚሆኑ ነገሮች ለዐቂቃም ሸርጥ ናቸው።

ጊዜዋ፡– ሱናው ልጁ ከተወለደበት በሰባተኛው ቀን ላይ ማረድ ነው። የተወለደበት ቀንም ተቆጥሮበት። ያለፈው የሰሙራ ሐዲስ ይህንኑ ያስረዳልና። ሰባተኛው ቀን ካለፈ በማንኛውም ቀን ማረድ ይቻላል። ሰበቡ አለና። እሱም ለልጅ ፀጋ አላህን ማመስገን ነው። **ልኳ፡–** ሱናው ከወንድ ልጅ ሁለት ፍየል ከሴት ልጅ ደግሞ አንዲት ፍየል ማረድ ነው። ዐብደላህ ቢን ዐምር (ረዐ) ባስተላለፈው ሐዲስ ነቢዩ (ሰዐወ) "ከወንድ ልጅ ሁለት ፍየል ከሴት ልጅ አንድ ፍየል" ብለዋልና – አህመድ፣ አቡዳውድና አል–ነሳኢ እንደዘገቡት።

በዐቂቃ ማጋራት አይቻልም።

ማስገንዘቢያ፡– ስያሜን ማሳመር ይወደዳል፤ አረብኛና ጥሩ ትርጉም ያለው። በዐብደላህና በዐብድረህማን መሰየም ይወደዳል። ከዚያም ለማንኛውም የአላህ መልካም ስሞች ዐብድ (ባሪያ) ብሎ መሰየም። ከዚያም በነቢያት፣ በመልክተኞችና በሳሊሆች ስሞች መሰየም ይወደዳል – ስም በተሰያሚው ላይ ተፅዕኖ አለውና።

ስም ማውጣቱ በሰባተኛው ቀን ቢሆን ይወደዳል፤ ቀደም ብሎ አዘጋጅቶለት በተወለደበት ቀን ሰይሞት ካልሆነ በስተቀር፡

ማስገንዘቢያ፡- በሰባተኛው ቀን የወንድን የራስ ፀጉር መላጬትና በክብደቱ ልክ ብር (ፊዳእ) ሰደቃ ማድረግ ይወደዳል፡፡

ተፈጸመ

وصلى الله وسلم على نبينا محمد

تم بحمد الله